

11-20 a
16

Гос. Орд. Тр. Гер. Энам.
Публичная Б-ка
ОТД. НАЦ. ЛИТ-РЫ

Коммунисти теел

1936

SISUKORD

	Lhk.
Kõrgemale sotsialismi võidulipp proletaarse revolutsiooni XIX aastapäeval _____	1
J. L.: Võidud, mida meilt keegi ei saa võtta _____	8
Rahva otsus äraandjate üle _____	12
G. DIMITROV (tõlge): Kaitsta alatuid terroriste — tähendab abistada faschismi _____	15
A. MAURER: Stahaanovlikust aastast kolhoosides _____	18
O. R.: Õigus tööle _____	23
J. LAUBE: Riigilaenu ja konversioon _____	28
R. VAKMAN: Hispaania kodusõda _____	35
O. R.: Märkmeid faschistlikust Eestist _____	38
R. V.: Maailmamajanduse küsimusi _____	44
ERNST OTTVALD (tõlge): Tõbras _____	47
A. TERIJÕE: Ordenikandja Jaan Kellamov _____	54
J. HASEK (tõlge): Põrsa Ksavriku elulugu _____	58
JOH. NÖGES: Kuldne lapsepõli _____	60
A. REIER: Mälestusi Kanadast _____	64
Ed. ERTIS: Kiskja linnu vari _____	69
T-N: Algaja kirjaniku lehekülg _____	77
D. NIKOLITSH (tõlge): Gorki nõuanded ja kirjanduslik noorsugu _____	79
R. V.: Korporatiivse riigi teooria _____	83
K. JUHANSON: Jaapan kui imperialistlik sõjakolle _____	88
A. K. (tõlge): Mis meie Ameerikas nägime _____	96
R. V.: Maaalune gasifitseerimine _____	100
Prof. J. HELLMANN (tõlge): Inimese eluiga _____	101
Teadusline ringvaade _____	105
Kroonika: Nõukogude Liidust. Välismaalt. Valgest Eestist _____	110

Et. N. K. ...
Eesti Nõu Nõukogu
Reamatukogu

KÕIGI MAADE PROLETAARLASED, ÜHINEGE!

Kommunismi teel

RAHVALIK POLIITIKA, KIRJANDUSE JA TEADUSE AJAKIRI

№ 4-5

September-Oktoober

1936

KÕRGEMALE SOTSIALISMI VÕIDU- LIPP PROLETAARSE REVOLUTSIOONI XIX AASTAPÄEVAL!

Ajaloo suurema pöörde tähis

KÕIGE eredama tähisena jääb inimsoo ajalukku suur Oktoober: 7. november 1917.

„Kodanlise ühiskonna formatsiooniga lõpeb inimkonna eelajalugu“, kirjutas Marx 1859. a. oma „Majanduseteaduse arvustuse“ eessõnas, ja Engels iseloomustas seda pöört — proletaarset revolutsiooni, kodanlisest korrast sotsialistlikku üleminekut — kui „hüpet vajaduse vallast vabaduse valda“.

Esimest korda tegi inimsugu seesuguse hüppe suuremas ulatuses ja *jäädava tagajärjega* — 7. novembril 1917, heites eneselt maakera kuuendikul osal kurnamise ahelad. Lenini, Stalini, leeninliku enamlastepartei juhatusel heitis Venemaa töörahvas sel päeval kodanluse võimult ja võttis oma saatuse iseenda kätte. Esimest korda maailma ajaloos hakkas kurnamisest ja vägivallasurvest, klassilisest antagonismist (lepitamatust vastuolust) vabanevad töörahvas ise, — varustatud ühiskonna arenemise seadustest ja teedest õige arusaamise õpetusega, mille teadusliku

sotsialismi alusepanijad, Marx ja Engels, talle päranduseks jätnud, — *teadlikult oma ajalugu tegema*. See oli hüpe ajaloo stüühilikust arengust, kus inimene selle arengu ees arusaamatuses võimetu oli, sellesse vabadusse, mida annab selge arusaamine, mida võib, mida ei või, kuhu arenemise tee viib, kuhu ta viia võib.

Nüüd vast sai esmakordselt võimalikuks teadlikult teostama hakata seda suurt ideaali, mis palju aastasadasi kõigi inimsoo paremate peade unistuseks oli olnud — ühiskonnakorda looma, kus ühel inimesel võimalik ei ole teist kurnata, kus kõik inimesed on üheõiguslikud, kus puudub sellepärast viletsus, vaesus ja sellest tekkivad hädad.

Kuid kodanlise kurnamiskorra hävitamisega ei teinud see suur ajaloopööre mitte ainult teed vabaks uuele elule, vabale arenemisele, mis inimsoo õnnelikuks võib teha, vaid ta andis selle uue ühiskonnakorra ehitamiseks ka jõud ja abinõud; proletaarne revolutsioon vabastas klassidevahelise antagonismi hävitamisega need määratud jõud, mis sinnamaani vastuoluliku ühiskonna tingimustes klassivõitlusele olid

kulutatud, või selle klassivõitluse tagajärjel kammitsas seisnud. — need määratud jõud vabastas proletaarne revolutsioon ühiskondlikult kasulikule tööle ja andis seega võimaluse — nagu seda Marx, Engels, Lenin mitmel korral olid märkinud — enneaimamata kiirusega, „seitsmepenikoomaliste sammudega“, nagu Lenin lähendas, töörahvast edasi viia.

Tõsi, niikaua kui meid veel ümbritseb kapitalistlik ilm, meie surmavaenlane, kelle eluküsimuseks on nõukogude sotsialistlikku ühiskonda hävitada, niikaua kui proletariaat veel üleilmses ulatuses võitu ei ole saanud, tuleb meilgi veel suurt jõuhulka klassivõitluse väerinnal kinni hoida; kuid meie punavägi ei ole, nagu sõjaline jõud kapitalistlikus ilmas, ühiskondliku arenemise aheldajaks, ühiskonna jõudude hävitajaks, vaid, vastupidi, ta seisab ühiskonna jõudude kasvu kaitsel, ta kindlustab selle sisemise rahu, mis võimaldab kõiki jõudusid sotsialismi ehitamisele pühendada, mis võimaldab kõiki jõudusid, kõiki andeid arendada, seega tööviljakust üldiselt kiiresti tõsta, mis, nagu Lenin näitas, selleks otsustavaks teguriks on, mis sotsialismile kapitalismi üle lõpuliku võidu kindlustab.

Meie ehtasime valmis sotsialistliku ühiskonna

Nii iseloomustas sm Stalin ameerika ajakirjanduse esindajale Roy Hovardile proletaarse revolutsiooni saavutusi selle revolutsiooni üheksateistkümnendal aastal.

Üheksateistkümmend aastat! Vaevalt mõõdetav täpe inimesoo ajaloos, kus paljudgi aastakümneid siinamaani on möödunud, ilma et nende alguse ja lõpu vahel tihti-peale silmapaistvat vahet märgata oleks olnud. Ja valitsevad kihid, oma valitsust jäädvustada püüdes, sisendasid hulkadele vaadet: nii oli, nii on, nii jääb. On vaevalt mööda veerandsada aastat sellest, kui seda „tõde“ vene riigiduumi kõnetoolilt kõmisevalt kuulutas — tsaarivalitsuse esindaja.

Ja nüüd — „sotsialism Nõukogude Liidus on lõpulikult võitnud“, „meie ehtasime

valmis sotsialistliku ühiskonna“ — sellel tibatillukesel ajalail! Kas ei kõnele see tõsiasi üksi ja iseenesest juba sellest määratlust sisemisest hiigljõust, mida eneses varjab ja sisaldab klässivõitluse antagonistlikkudest kütketest, kurnamise ahelatest vabunenud ühiskond, — isegi siis, kui ta kõige sügavamast laostuse kuristikust, kõige põhjatumast viletsuse, vaesuse, rumaluse, mahajäänumuse hädaorust, kuhu oli Venemaa paisanud tsaarivalitsuse metsik tagurlus ja kurnamine, oma uue ühiskonna ehitamise teed pidi algama. Ja isegi siis, kui teda sellel ehitamisel terve maailma võimas kodanlus küll oma sõjariistus jõududega, aastaid kestnud interventsioonidega, küll oma määratu majandusliku mõjuga, küll sisemisi kontrevolutsioonilikke jõudusid salaja toetades, kõige jõuga ja igal võimalikul viisil takistada on püüdnud.

Kas ei kõnele juba see üksi, et Nõukogude Liidu rahvad, keda proletariaadi diktatuur vabastas igasugusest rahvuslikust survest, mille all nad ägasid tsaarivalitsuse ja ajutise (kodanlise) valitsuse all, ühiselt puruks löid sisemise kontrevolutsiooni ja välise imperialismi ühendatud sõjariistus jõud, puruks löid interventsiooni, millega proletaarset riiki kägistada ja ära lammata, töörahva veresse uputada püüti, — kas ei räägi ka see tõsiasi üksi juba kui võrd võrratult palju kõrgemal seisab proletariaadi diktatuuri riik oma sisemiste jõudude poolest kapitalistlikust ilmast!

Tõsi, kui võtta meie üksikud majandusealad — ja seda armastavad teha mitte ainult kodanlised vastased, vaid ka need parempoolsed sotsialistlikud teoreetikud, kes endid ihu ja hingega kodanluse saapakviksijateks on müünud, — kui võtta üksikud majandusealad, siis on nende hulgas küll veel vähe neid, kus meie absoluutsetes arvudes kodanlisest ilmast mööda oleme jõudnud. Kuid põhimine ei seisa ju selles, ei seisa tänapäeva arvudes — kõigest muust eraldi võetuna. Põhimine seisab selles, *kuidas need arvud liiguvad*. Kui meie poolteist aastakümnet tagasi kapitalistlikust ilmast mõõtnatult kaugel *taga* seisime, *täna* reast eesrinna kapitalimaadest

ette, teistele osalt järele oleme jõudnud, siis kõneleb see kõige järjekindlama loogikaga sellest, et meie *homme juba* kõigist kapitalistlikkudest riikidest *lingimata mööda* jõuame. See kõneleb sellest, et meie tõepoolest seitsmepeniikoormaliste sammudega edeneme sellal, kui kapitalistlikud maad ikka järjesti teravnevates vastuolukrampides siplevad.

Meie keskealinegi põlv mäletab veel, et poolteist aastakümnet tagasi meil sel paigal, kus tsaarivalitsuse ajal mõnesugune rasketööstus oli seisnud, peaaegu täiesti tühi koht haigutas. See oli proletaarse riigi pärandus tsaarivalitsuselt, imperialistlikult sõjalt ja interventsioonilt. Mäherdust hiigla jõupingutust nõudis selle tööstusliku põhiala ja kogu sotsialistliku majanduse aluspõhja ülesehitamine, üles tõstmine sellest madalusest. Veel kolm aastat tagasi andis meie terase- ja malmitööstus kokku päevas ainult 40 tuhat tonni. Tänapäev on see tõusnud 90 tuhandeni, ja tööliste juhtsõna: 60 tuhat tonni terast ning 45 tuhat tonni malmi päevas! ei ole sugugi mitte „mägedetagune“ eesmärk.

Või ammuks see oli, kui meie tehased esimesi, üksikuid traktoreid hakkasid välja saatma? Nüüd annab meie tööstus neid *üle saja tuhande* aastas. Kombaine hakkasime veelgi hiljem valmistama, ning nendegi arv tõuseb aastas *60 tuhandeni*.

Kas ei kõnele need üksikudki tõsiasiad meie arengust seda, et meie „seitsmepeniikoormaliste sammudega“ edasi läheme, sammudega, milliseid maailm veel ühelgi ajajärgul siinemaani ei ole näinud. Ja seda sellepärast, et maailmas — kui mitte arvata esi-aja kommunistlikku ühiskonda tema madala tehnikaga ja madala tööviljakusega — siinemaani veel ühtegi kurnamisest vaba ühiskonda ei ole olnud.

Või võtke maailmas ennenähtamatud rekordid põllumajanduses: tuhat tsentnerit (6000 puuda, s. o. kuus vagunitäit) suhkrupeete ühelt hektaarilt, mis ümbertöötatult — 1000 puuda suhkru annab. Ja see ei ole mõni kapitalistliku ilma „imelaps“, mitte mõni mulgimaa tore täkk, keda *näituste jaoks* tallis nuumatakse ja kes

aastatega — terve talu nahka õgib. Ei, see on meie põllumajanduse stahaanovlaste *teadlik võit*, mis kiiresti *süsteemiks kasvab*

Kaadrid kindlustavad edasisi saavutusi

Kuid lõpuks ei seisa asi ka veel mitte nendes saavutuste kõrgetes näitajates, vaid nendes, *kellelt* need näitajad tulevad — *kaadrites*. „Kaadrid otsustavad käesoleval ajajärgul kõik“. Seda meie geniaalse juhi sm Stalini sõna kinnitab kogu meie Nõukogude Liidu tõelikkus.

Nimelt meie *nõukogude-kaadrid*. Kui kapitalistlik ilm — nagu Marx ja Engels Kommunistlikus manifestis tähendasid — proletariaadi näol selle jõu loob, kes kodanluse valitsuse purustab ja proletariaadi diktatuuri maksuma paneb (kodanlise ilma hauakaevajad), siis loob proletariaadi diktatuur need jõud, kes sotsialismi üles ehitavad ja töörahva kommunismile viivad. Jutt ei ole siin mitte — või mitte ainult — Stahanovitest, Bussõginitest, Vinogradovatest, Smetaninitest, Demtshenkodest, Angelinadest ja kümnetest ning sadadest stahaanovliku liikumise ja tööviljakuse tõstmise juhtivatest suurmeistritest, ega mitte ainult kangelastest teistel üksikul aladel, kes maailmarekorde loovad — neist Tshkalovitest, Kokkinakidest, Levanevskidest jne, — meie mõtleme neid *sadatuhandeid* stahaanovlasi ja *miljoneid* tööklasi meie tehastes, vabrikutes, kolhooside ja sovhooside väljadel ning karjalautades, kes sotsialistlikus võistluses ühise eesmärgi poole püüavad — oma tööprotsessi täiendada, tööviljakust tõsta. Ja seda mitte isiklikkudes huvides, mis siin vaid kaudse tähtsuse omandab, vaid selleks, et kaasa aidata meie nõukogude isamaa tööstuse ja põllumajanduse tõstmisele ja sellega kogu meie töörahva heaolu tõstmisele.

Meie mõtleme neile kümnetele tuhandetele juhatavatele kaadritele meie majanduseelul, kes oma määratus enamikus proletaarse revolutsiooni, proletariaadi diktatuuri *uued* kaadrid on, üles tõusnud *tööraha* ridadest, proletariaadi ja töötava talurahva ridadest, kus kapitalistlikus kor-

ras kõik need määratud tehnilised ja organisatsioonilised anded kängusid, sest et iga sugune arenemisvõimalus puudus.

Meie mõtleme neid sadasid tuhandeid noori, kes nõukogude ülikoolides õpivad ja töötavad, endid praktiliku töö jaoks kõrgema teadusega varustavad, ja kes seda teadust praktika jaoks edasi arendavad, neid tulevasi juhtivaid tegelasi kõikidel ühiskonnaelul aladel, kes niisamuti oma määratus enamikus *tööraha* rüppest on võrsunud, kust emme, kodanluse valitsuse juures, ainult üksikutele juhtumisi, ja sedagi kõige suuremate jõupingutustega, korda läks üles tõusta, et siis oma teadmisi — kodanluse huvides, *tööraha* vaenlaste kasuks, tööle rakendada.

Mäherdune jõudude edasiarendamine, mäherdune ennenägematu kaardrite kasv! Ei ole maailm iganes näinud seesugust hiiglasammulist kultuuri ja tehniliste teadmiste tõusu, nagu see iseloomustav on nõukogude *tööraha* miljonite kohta tänapäev. Ja jällegi, ei ole sellepärast, et pole maailmas olnud ühiskonda, kus poleks olnud kurnamist, hulkade survet, maharõhumist kurnajate vähemiku poolt. *Töörahas* on siin peremees oma tööstuses, oma põllumajanduses, oma teaduses, kirjanduses, kunsti jne aladel; ja *töörahas* annab, *töörahas* kasvatab omale siin larvilikud kaardrid, nimelt nõukogude kaardrid, teadlikud sotsialismi ehitajad — teadlikult, oma enese huvides, ise kasvades, ise tõustes, oma elujärge igakülgsest parandades.

Sest vaadake, mis on see juhtiv idee, mis, näiteks, läbi käib kõigist ettevalmistustest proletaarse revolutsiooni võidu, suure Oktoobri 19-dale aastapäevale? See on ühine, suur, kõiki ühtlasi vaimustav, kõikide püüetele ühist suuna andev idee: tõsta oma tööviljakust, *anda* oma sotsialistlikule isamaale *veel rohkem* kõike seda, mida ta tarvitab kõikide *tööraha* hulkade heaolu tõstmiseks ja oma rahvusvahelise seisukorra kindlustamiseks, sotsialismi võitude kaitsemiseks.

Kas leiata, kas võite üldse midagi sellelaolist leida terves kapitalistlikus maailmas? Muidugi mitte. Sest seal läheb iga

töölise jõupingutus kapitalisti, kurnaja kasuks, ja kõige suuremasti pingutusest saab tööline vaid riismeid. Meie kolhoositööliste puudalised päevatasud ja tööstustehaanovlaste tuhandelised kuupalgad näitavad nõukogude *tööraha* konkreetset, reaalselt kõrgema tööviljakuse tagajärgi tööliste enestelegi, rääkimata üldrahvalikust üldisest tõusust, mis omakorda kaasa aitab iga üksiku töölise heaolu tõsta ja kindlustada.

Ja lõpuks ei saa nimetamata jätta ka seda asjaolu, et selsamal ajal, kui kapitalistlikus ilmas kümmed miljonid töölised valmistuslikult töölt välja on heidetud, kus see määratu töövägi kapitalismi armust ühiskonna ülearuseks, asjatuks söödikuks on tehtud, kelle tööjõud mitte ainult kasutamata ei seisa, vaid alaliselt hävineb, väärtuselt langeb. — Nõukogude Liit sellest kapitalistliku ilma vähitõvest ammu on lõpulikult vabanenud, et siin iga üksikut tööjõudu mitte ainult ei kasutata, vaid kavalikult iga üksiku tööjõu väärtust, kvalifikatsiooni püütakse tõsta ja iga jõudu võimalikult kasulikumalt, ratsionaalsemalt seal kasutada, kus see kõige suuremaid tagajärgi võib anda.

Saavutuste krooniks — staalinlik Konstitutsioon

Kui lõppev 19-nes revolutsioonistaasta meil eriti rikas on olnud mitte ainult saavutuste, vaid otse rekordiliste saavutuste poolest kõigil aladel; kui see aasta meile on annud õige laialisel ulatusel uue, kõrgema astme tööviljakuse tõusust — stahaanovliku liikumise masseliseks kasvamise; kui see aasta meile andis uue, kõrgema astme meie järeltuleva soo eest hoolitsemise alal — abortide ärakeelamise, emade ja laste eest hoolitsemise seaduse näol —, siis krooniks kõigile neile saavutustele, proletaarse riigi kogu 19-aastasele arengule on — *staalinlik Konstitutsioon*, mille lõpulikult vastuvõtmiseks üleliiduline nõukogude kongress varsti peale Oktoobri 19-dat aastapäeva kokku astub.

Seaduslikult kinnitades seda, mis Nõukogude Liidu proletariaat ja töötavad talurah-

vahuldad tegelikult on kätte võitnud, moodustab see põhiseadus, vastavalt neile saavutustele, neile võitudele, seesuguse võimsa, seesuguse monumentaalse ehituse, mille tähtsus kaugemale üle tänase päeva ja üle nõukogude riigi piiride ulatab.

Selsamal ajal, kui kapitalistlik ilm, mädaneva imperialismi õhkkonnas, surmahai-
gust ihus kandes, ikka metsikumale vägi-
vallale läheb, mis ükski veel lalle elu-
pikendamiseks lootust paistab andvat; kuna seal kõige jõhkram tagurlus, fashis-
mi näol, ikka enam ja enam maad võtab, hävitades igasuguseid kodanlisegi vabaduse, kodanlisegi demokraatia jäänuseid, laialis-
telt töörahva ja väikekodanlistelt hulkadelt kõiki nende õigusi riisudes, avardab nõuko-
gude uus, staalinlik Konstitutsioon töörahva õigusi ja vabadusi viimaste, käesoleval aja-
järgul mõeldavate, piirideni.

Meie ei kõnele valimisõigusest, millega kodanlus oma demokraatlikkust demonst-
reeris, kuigi see ainult demokraatia kodan-
lusele oli, nagu Lenin ja Stalin seda korduvalt on alla kriipsutanud. Sealt on staalinlik põhiseadus kõik võtnud, mis kõige kaugemale ulatavas kodanlises põhiseaduses tõesti demokraatlikku, rah-
vahulkaade huvides kirjutatud oli, ja selle nõukogude oludele vastavalt järjekindlalt lõpule viinud, milleni ei ulata, ega või iga-
nes ulatada ükski kodanline riik, kes ei saa, ei või anda demokraatial rahvale, töörah-
vale, nagu teeb meie uus põhiseadus läiel ulatusel.

Kuid staalinlik põhiseadus kinnitab terve rea õigusi, mille jälgegi ei leidu üheski ko-
danlises konstitutsioonis, eeskätt igale nõu-
kogude kodanikule töö-õiguse ja töö eest vastava lasusaamise õiguse. Peale selle kõi-
gile rahvustele nende läieliku enesemäära-
mise vabaduse — kuni läieliku vabaduseni Nõukogude Liidust lahkumiseks. Siis edasi naisterahvaste läielik üheõiguslus meeste-
rahvastega nii majanduslikul kui poliitilisel ja kultuurilisel alal, mida jällegi ei ole kindlustanud ükski kodanline põhiseadus.

Meie ei saa siin üles lugeda üksikult kõiki neid küsimusi, milles staalinlik nõukogude konstitutsioon põhjalikult lahku läheb ko-

danliste riikide omadest (meie oleme tähtsa-
maid käsitanud eri artiklites), kuid kõige põ-
hisema joone nendes lahkuminekutes mää-
rab otsustavalt ära see üldine põhivahe, mis eraldab nõukogude riiki kogu muust maail-
mast: seal — aluspõhjaks eraomandus, ja sellel põhjened töörahva kurnamine, mis ko-
danlise korra põhioaluks on; ja siit, järe-
kult, kõigi kodanlise ilma seaduste ja põhi-
seaduste põhijoon, põhiülesanne — valit-
seva kodanlise klassi huvisid, ja eeskätt tema kurnamisõigust kaitsta ning kindlus-
tada. Siin, meil, on töörahvas peremees, kurnamine ja surve nii majanduslikul kui kõigil teistel aladel hävitatud; järelikult põhiseaduse põhimine ülesanne — *töö-
rahva õigusi* kinnitada ja kaitsta. Ka siin kaks teravalt lahkuminevat, üksteise vastas seisvat maailma. Ja on selge ning arusaadav, et ükski kodanline riik iialgi mitte midagi sellelaolist oma põhiseaduses töörah-
vale anda ei saa ega või, nagu seda kindlustab staalinlik Konstitutsioon, see monu-
mentaalne töö nõukogude seaduseandluse, mille tähtsus ei seisa mitte ainult selles, et ta kinnitab nõukogude töörahvale kätte-
võidetud saavutused, vaid mille veel suurem tähtsus selles seisab, et see põhiseadus *al-
seks saab* veel võrratult suuremate võitude saavutamiseks, nõukogude kõigi elualade ja eriti nimelt kogu töörahva heaolu tõstmiseks veel palju kiiremal tempol tulevikus. See on seaduslik aluspõhi, millel meie sotsialistlik ühiskond saab edasi areneda — kommunistlikku ühiskonda, Senisel konstitutsioonil kasvas meie nepilik Venemaa — sotsialistlikuks; *staalinlikul Konstitutsioonil areneb sotsialistlik Nõukogude Liit — kommunistlikuks.*

Edasi kommunismi poole suure Stalini ja leeninlik-staalinliku ÜK(e)P juhatusel!

Enamlik partei, eesotsas Lenini ja Stalini-
niga, oli see, kelle juhatusel Venemaa prole-
tariaat 1917. a. novembris ühes kehvtalu-
rahvaga kodanluse võimu kukutas ja prole-
tariaadi diktatuuri maksma pani. Enamlik partei, eesotsas oma suurte juhtidega, oli

see, kelle juhatusel nõukogude tööraha-hulgad kõik sisemised ja välised vaenlased puruks löid ja kodusõja ning interventsiiooni tööraha võiduga lõpetasid. Enamlik partei, eesotsas sm Staliniga, oli see, kelle juhatusel meie kõik meie vastaste katsed, nõukogude töörahvast õigelt revolutsioonilikult teel kõrvale, tagasi kodanluse võimu teele — sest kolmandat maailmas ei ole — juhtida, puruks oleme löönud ja sotsialismi üles ehitanud.

See hiiglatöö on määratud jõupingutusi, on raskeid ohvreid nõudnud, kuid need pingutused, need ohvrid on annud enneaimamata tagajärgi nimelt sellepärast, et nõukogude proletariaat ja teised töörahvahulgad truult ja kindlasti oma *partei järele* on käinud, teda *vankumata usaldades*, teda kõigil ta sammudel toetades; ja usaldades nimelt sellepärast, et see partei tuhandetel kordadel on tõestanud, et ta kõige järjekindlamalt tööraha huvisid kaitseb, sel kaitset kõige raskematele ohvritele valmis on.

See hulkade piiritu usaldus töölistepartei ja tema juhi sm Stalini vastu oli, mis parteile võimaluse andis sotsialismi ehitamisel töörahvast järjekindlalt ühelt võidult teisele viia ja kõiki takistusi ja raskusi sel teel likvideerida. See võttis täielikult võimaluse partei vastasrinnal, mis hiljem kontrrevolutsioonilikuks jõuguks välja arenes, mingisugust hulgalist baasi luua. Selle tagajärg oli, et need partei- ja nõukogudevastased jõud — arvuliselt väike, töörahvale oma päritolult ja vaadetelt võõras, kildkond —, selgesti nähes, et neil mingit reaalselt pinda enam järele ei jäänud, — *meeleheitluse* meeolule ja *kontrrevolutsioonilikule avanturismile* omase abinõu ja meetodi järele haarasid — terroriga, mõrtsukatöödega partei ja nõukogude juhtivate tegelaste vastu püüdes oma eesmärgile — nõukogude võimu hävitamisele — jõuda. Selle kontrrevolutsiooniliku mõrtsukatejõugu ohvriks, keda väljast fashistlikud jõud taga kihutasid ja toetasid, langeski 1934. a. 1. detsembril meie kallis, unustamatu seltsimees ja juht S. M. Kirov. Kuid sellegi jõugu, sellegi kontrrevolutsiooni

keskkoha, fashismi tööriista, purustas enamliku partei, nõukogude valitsuse ja tööraha valvelolek. Trotskistlik-sinovjevlik mõrtsukatekamp, juhtiva keskkoha näol, hävitati; tema harukesed, mille kaudu keskkohast laiemale tungida püüdis, peab töörahvast juurteni välja kiskuma ja hävitama, — ja ta täidab selle ülesande oma partei juhatusel.

Ta saab ja võib selle ülesande täita, sest et need juurekesed mitte mingil määral nõukogude mulda ei ole suutnud tungida, et nad täielikult võõrkeha on nõukogude oludes, võõrkeha, mis vaid kihvtist lehkulevitat, Nõukogude töörahvale näitab see kontrrevolutsioonilikkude mõrtsukate väljaastumine aga veel teisestki küljest, kui võrd õige oli leeninliku-staalinliku partei poliitika sotsialismi ehitamisel, kui võrd ta õigustatud oli igasuguse kallaku, igasuguse katse vastu — seda õiget joont kõverdada — armutu valjusega välja astuma.

Ja nõukogude töörahvast teeb sellest oma järelduse: veel kindlamini oma eessammuva, juhtiva partei ning tema suure juhi, kogu tööraha kõige kallima sõbra ja seltsimehe, Stalini, ümber koonduda, veel teravamini valvel olla kõigi ja igasuguste partei, nõukogude võimu ning seega tööraha vaenlaste ning nende meeleheitlikkude salasepitsuste vastu, neid igal sammul, kus nad nähtavale tulevad, halastamata purustades ja nõukogude pinnalt hävitades.

Nõukogude töörahvast on kindlam kui kunagi, et ainult sel teel tal uued, veel suuremad saavutused kindlustatud on, et ainult sel teel, uue, staalinliku Konstitutsiooni alusel, enamliku partei kindlal ja selgel joonel, Lenini lipu all, mida sm Stalin ta ees kannab, võimalik on needki vastuolud, mis endisest ühiskonnakorrast sotsialistlikku ühiskonda veel järele on jäänud, likvideerida ja edasi minna kommunismi poole, ühtaegu kindlustades üleilmse proletaarrevolutsiooni baasi ja kantsi ning seega kapitalistlikkude maade proletariaadile kõige mõjuvamat kaasa aidates — *üleilmsele Suurele Oktoobrile jõuda*.

Seda teed edasi — proletaarrevolutsiooni 20-dal aastal!

„Ülestõus“ — kujur Andr. Jeva-P. toschina uus raidkuju.

VOIDUD, MIDA MEILT KEEGI EI SAA VÖTTA

KÕIGE suuremaks saavutuseks, millega NSV Liidu rahvad oktoobrirevolutsiooni XIX aastapäeva ära märgivad, on staalinliku Konstitutsiooni väljatöötamine ja läbiarutamine. Staalinliku Nõukogude Sotsialistlikkude Vabariikide Liidu Konstitutsioonis on üles märgitud kõik see, mis meie oleme 19 aasta vältel saavutanud. Kõige suurema lähtusega on see tõsiasi, et „Nõukogude Sotsialistlikkude Vabariikide Liit on sotsialistlik tööliste ja talupoegade riik“. Sotsialistlik — s. t., et meil on juba sotsialistlik ühiskond, see, millest enne võis ainult raamatust lugeda, on teostatud. Peaegu läielikult on kaotatud eraomandus valmistamisvahendite ning -abinõudele. Rahva sissetuleku loomisel on sotsialistliku majanduse erikaal 98,5 prots., ülejäänud 1,5 prots. langeb üksikmajapidajatele, kelle olemasolemist meie uus riigi Konstitutsioon lubab. Kurnajateklasside hävitamisega (töös- turid, mõisnikud, kulakud jne.) on rahva sissetuleku jaotamises sündinud suured muutused. Harilikult läks ja läheb kodanlikes riikides, läks ka tsaari-Venemaal, ainult 40—50 prots. kogu rahva sissetulekust töörahvale, suurema osa omandasid ja omandavad need, kes seda ei ole loonud — kapitalistid ja mõisnikud. Rahva sissetulek Nõukogude Liidus, võrreldes 1913. aastaga, on kasvanud 21 miljardist rublast* kuni 83 miljardi rublani ja läheb nüüd 100 protsendi ulatuses töörahvale ning töörahva riigi käsutusele. Seitsekümmend kaheksa protsenti sellest kuulub tarvitusefondi, see tähendab, läheb otsekohe tööliste ja talupoegade tarvete rahuldamiseks. Teine osa läheb reservide kuhjamiseks ja loomiseks. Niisugust olukorda ei ole ligilähedaltki mitte üheski, ka kõige demokraatlikumas kodanlikes riigis. See võib olla ainult riigis, mille „poliitilise aluse moodustavad töörahva saadikute nõukogud, mis mõisnikkude ja kapitalistide võimu kukutamise ja proletariaadi diktatuuri kättevõitmise tagajärjel on üles kasvanud ning tugevaks läinud“. (NSV Liidu Konstitutsiooni projekt.)

Selleks, et meie läna sotsialistlikus ühiskonnas elada võime, oli tarvis läbi teha lahingud linnas ja külas, keskkochtades ja ääremaadel. Oli tarvis Lenini ja Stalini juhatusel 1917. a. 6. novembri öösel vallutada Talvepalee. Oli tarvis Marxi ja Lenini õpetusele tuginedes konfiskeerida mõisnik-

kude maa, riigistada suurtööstus, raudteed, pangad, laevastik, suurkaubandus. Proletariaadi diktatuuril tuli lahinguid pidada mitte ainult omamaa kodanluse vastu, vaid kogu imperialistliku maailmaga, kes 1918. kuni 1921. a. a. nõukogude vabariigi vastu interventsioonisõda pidas. Sai läbi elatud ka niisugune ajajärk, kus proletaarne riik oma tegevuse finanseerimiseks trükimasinat ja inflatsiooni (paberraha kursi langetamine) kasutas, et kodanluse viimaseid rahalisi tagavarasid õhku lasta. Oli kodusõda lõpetatud, tuli majanduse ülesehitamist alata nii madalast tasemest, mida praegu raske on ette kujutadaagi. Tööstuse toodang moodustas siis ainult 17,5 prots. sõjaeelset toodangust. Tähtsam tööstuseharu — metallitööstus — andis 1921. aastal ainult 116 000 tonni malmi. Kivisöökaevandustest saadi samal aastal ainult 8,5 miljonit tonni kivisütt. Sõjaeelset külvipinnast hariti 1920—21. aastatel üles ainult 50 prots. Raudteedel oli 57,8 prots. vedureid ja 20 kuni 30 prots. vaguneid kas osalt või täiesti kõlbmatud.

Majanduse uuesti ülesehitamist tuli alata põllumajandusest, sest „selleks, et hargendada tööstust seesuguses majanduse languse olukorras, mis meie tol ajal läbi elasime, — rääkis sm. Stalin, — oli tarvis kõigepealt luua mingisugused turulised, toorainelised ja tootluslikud eeltingimused“.*

Uue majandusepoliitika alusel hakkas meie tööstus, põllumajandus ja kaubandus kiiresti arenema. Juba 1926—27. a. põllumajandus ületas sõjaeelse toodangu taseme. Sotsialistliku industrialiseerimise teostamisel oli palju võitlust vastastega. Küll tegid trotskistid ja Sinovjevi kambamehed katset meie partei pealini — ühel maal sotsialismi ülesehitamise liini — murda, küll katsusid parempoolsed oma oportunistlikku poliitikat parteile peale sundida. Kuid kõik need katsed said puruks löödud. Ei läinud korda ka välismaade imperialistide agentidel „prompartei“ ja „vähemlaste büroo“ näol kahjutegevusega majanduse väerinnal nõukogude võimu murda. Edukalt läitis nõukogude töörahvas esimese viisaastaku plaani 4 aasta 3 kuuga, olles üles ehitanud sotsialistliku majanduse alusmüüri.

Teise viisaastaku plaani teostamisel tegi tehnika vallanud inimeste loovtöö entusiasm — stahaanoviik liikumine — võimalikuks

* Sellel territooriumil, mis nüüd NSV Liitu kuulub ja 1926—27. a. a. hindades.

* Stalin, kõne ÜK(e)P Leningradi aktiivi koosolekul 13. aprillil 1926. aastal.

plaani läitmise enne lahlaega. Mitmed vah-
rikud ja tehased on läitnud juba teise viis-
aastaku plaani täielikult. Nende hulgas on:
Jefremovi sünteetilise kautshuki tehas, En-
gelsi nimeline tehas Leningradis, Kasitski
nim. tehas jt.

Kuidas rasketööstus teise viisaastaku ja
1936. a. plaani läidab, seda näeme järgmi-
sest tabelist:

Saaduste nimetus	1937. a. toodang 2. viisaastaku plaani järgi	1936. a. toodang plaani järgi	1936. a. 9 kuu toodang protsentides aasta- plaanist	Juurdekasv 1936. a. 9 kuu vältel protsentides
Tööpingid	—	—	70,5	27,1
Traktorid	167.000 tk.	154.300 tk.	89,5	6,8
Kombainid	20.000 "	61.000 "	61,2	94,2
Veoa autod	—	—	60,0	57,6
Teras	17 mln. t.	16 mln. t.	74,5	32,0
Elektrienergia	38 mlrd. kv.	32 mlrd. kv.	71,4	27,5
Malm	16 mln. t.	14,5 mln. t.	74,1	16,7
Valtsitud raud	13 " "	12,2 " "	74,3	36,1
Rauamaak	—	—	73,4	4,9
Nafta	46,8 mln. t.	30 mln. t.	72,3	10,6
Kivisüsi	152 " "	135 " "	69,2	19,9
Vask	135 " "	110 " "	64,7	28,2

Mustmetallurgia, üks tähtsam haru ras-
ketööstuses, peab läitma teise viisaastaku
plaani põhijoontes käesoleval aastal. Sel-
leks on vaja võidelda 60 tuh. tonnilise päe-
vase terasetoodangu eest. Ülesanne on
reaalne, seda tõendavad paremad stahaa-
novlased, kes terast marteenahtju ühelt
kantmeetrilt mitte nagu harilikult, 2—3
tonni, ei saa, vaid 6.81 (Dershinski tehas),
6.47 (Makejevi tehas), 6.18 (Andrejevi nim.
tehas) tonni jne. Kui iga tehas keskmiselt
annaks 5.5 tonni terast marteenahtju ühelt
kantmeetrilt, siis on see rasketööstuse ko-
manderi, sm Ordshonikidse, ülesanne —
anda päevas 60 tuh. tonni terast — täide-
tud, 1936. a. 9 kuu jooksul andsid marteenaht-
ahjud keskmiselt ühelt kantmeetrilt 3.9
tonni terast.

Kivisöekaevandused peavad andma tä-
navu 135 miljonit tonni kivisütt. Donbass
peab käesoleval aastal läitma teise viis-
aastaku. Ta võitleb praegu 250 tuh. tonni-
lise päevase toodangu eest. Naftatööstus,
mis vahepeal maha hakkas jääma, areneb
uue tehnika omastamisega ja uute nafta-
raionide ekspluateerimisega kiiresti edasi
ning annab tänavu 30 mln. tonni naftat
(ühes gaasiga), s. o. 3 korda rohkem kui
tsaari-Venemaal. *Masinatööstus* on suured
sammud edasi astunud ja iseäranis niisugu-
sel keerulikul masinaehituse alal, nagu len-
nukid. Tshkalovi lennuk „ANT-25“ ja ka

Molokovi ning teiste lendurite aparaadid
on valmistatud nõukogude kaadritega nõu-
kogude materjalidest.

1936. a. plaani läitmisega astub NSV Liit
esimesele kohale Euroopas järgmiste töös-
tusealade toodangu poolest: elektrienergia,
malm, teras, alumiinium, lina, tsink, auto-
mobiilid, superfosfaat, tsement, vask, man-
gaan, asbest, nafta, turvas, vedurid, vagu-

nid, kombainid, traktorid jm. Ainult kivi-
söe-toodangu, kaalisoola, väävlisahu ja põ-
levkivitoodangu alal jääme teisele ja kol-
mandale kohale Euroopas.

Suuremaks saavutuseks rasketööstuse alal
oktoobrirevolutsiooni 19. aastapäevaks on
ka see asjaolu, et nüüd mitte üksikud teha-
sed rentaablid (äratasuvad) ei ole, vaid põ-
himine hulk rasketööstuse ettevõtteid töö-
tab tänavu ilma riikliku rahalise abita ja
annab riigile puhastkasu.

Põllumajandus on niisamuti proletaarse
revolutsiooni 19. aastapäevaks astunud
määratusuuri edusamme, 60 aastal tagasi
kirjutas Karl Marx oma „Kapitalis“, et ka-
pitalistlik põllumajandus on ebaratsionaalne.

„Ajaloos moraal, mida võib niisamuti saa-
da põllumajanduse otsekohelest uurimisest,
seisab selles, et kapitalistlik süsteem ratsio-
naalsele põlluharimisele vastu tegutseb ehk,
teiste sõnadega, ratsionaalne põlluharimine
on sobimatu kapitalistliku süsteemiga (ol-
gugi, et viimane ta tehnilist arengut soo-
dustab) ning nõuab kas väikeste, iseseisvalt
töötavate talupoegade käsi või jälle assot-
sieeritud valmistajate kontrolli“ (K. Marx,
„Kapital“, III köide, I osa, lhk. 82.)

Selle tagajärjel, ja ka teistel põhjustel,
jäab kapitalistlik põllumajandus harilikult
oma arenemistempeodega tööstusest maha.
Am. Ühendriikides oli kõige parematel

Leningradi ühe suurema tehase „Elektrosila“ töölised, valmistades ette Nõukogude VIII kongressile, võtsid endale rea kohustusi, mis tagavad valmistuse aastaplaani täitmise ning ületamise. Organiseeriti Nõukogude VIII kongressi nimeline stahaanovlik brigaad.

Pildil: Stahaanovliku brigaadi liige
F. M. Kondratjev.

aegadel tööstuse keskmine juurdekasv 4,6 kuni 4,8 prots. aastas, põllumajanduse toodangu aastane juurdekasv aga 1,7—2 prots. Nõukogude Liidus, alates teise viisaastaku esimesest aastast, on aastane põllumajandusliku toodangu juurdekasv järgmine: 1933. a. — 6,7 prots., 1934 — 4,5 prots., 1935 — 11 prots., 1936 — 24,2 prots.

Et plaani täitmine põllumajanduses reaalne on, seda näitab karjakasvatuse areng. Karjakasvatus, mis reorganiseerimise ajajärgul tugevasti kannatada sai, on viimase paari aasta vältel suuri edusamme teinud. Tänavuse juuliku karjalugemise andmed näitavad, et juurdekasv, võrreldes 1935. a. juuliga, on järgmine: veised 14,8 prots., hobused — 4,7 prots., kitsed ja lambad — 21 prots., sead — 34,8 prots.

Võitlus 7—8 miljardi puuda teravilja pärrast on niisamuli juba suuri tagajärgi andnud. Eesrindlike, ordeniga hinnatud oblastite kolhoosid on ammu juba riigile viljamüümise plaanid täitnud ja põllumajandusemaksu ära maksnud.

Isëranis edukalt jõuab edasi kergetööstuse üks lähtsam haru — *toiduainete tööstus*. Tsaari-Venemaal niisugust tööstust õieti polnudki. Ainult suhkrutööstus oli väljapaistvam oma „tehnilise“ varustuse ja kõrge monopoliseerumuse poolest (90 prots. kogu valmistusest oli ühendatud suhkrutööstuse sündikaadi käes); teised toiduainetetööstuse alad kujutasid väikseid laialipillatud ettevõtteid madala tehnikaga ning vananenud tööoludega. Nüüd on meil juba 17 suurt lihakombinaali, 8 uut beekonivabrikut, 41 konservitehast, 11 margariinitehast, 178 suurt leivaküpsetamise tehast, 22 uut teevalmistamise vabrikut jne.

Suhkrutoodang oli 1913—14. aa. 1290 tuhat tonni, 1936. a. 2500 tuhat tonni. Võid valmistati 1913. a. 100 tuh. tonni, 1936. a. aga 193 tuh. tonni; lihakonserve ei valmistatud tsaari-Venemaal pea sugugi, 1936. a. valmistatakse aga 216 mln. karpi. Toiduainetetööstuse 8 kuu kokkuvõtteid näitavad, et 1936. a. plaani edukalt täidetakse. Liha-loodang on kasvanud 45 prots., vorstivalmistus — 300 prots., suhkrutoodang — 64 prots. (peensuhkur 800 prots.) — võrreldes sellega, mis oli 1935. a. 8 kuu jooksul toodetud. Toiduainetetööstuse toodang on kasvanud k. a. 8 kuu vältel 34,8 prots. võrd, tähendab — rohkem kui plaanis oli ette nähtud (22 prots.).

Kergetööstuse toodangu juurdekasv k. a. 9 kuu vältel on 34,9 prots. Üksikute saaduste alal on see juurdekasv järgmine: puuvillariie — 33 prots., villane riie — 61 prots., siid — 56 prots., linane riie — 250 prots., nahkjalad — 48 prots. jne., võrreldes 1935. a. 9 kuu toodanguga

Kõik see suur kaupade hulk läheb ainult töörahva — tööliste, kolhoosnikkude ja teenijate kätte. Meie plaanimajandus võimaldab töörahva rahaliste sissetulekute, kauba hulga ja kauba hindade kokkukõlastamist. Kaubad ei lähe meie riigis kellegi muu kätte kui töörahvale. Raha, mille eest kaup võib osta, ei saa omale keegi muu kui ainult see, kes ühiskonnale kasulikku tööd teeb.

„NSVL kodanikkudel on õigus tööle — õigus tagatud tööd saada, kusjuures nende töö eest vastavalt selle hulgaile ja omadusele tasu makstakse.“ (NSVL Konstitutsiooni projekt.)

Tarbekaupade hulga kasv iseloomustab otsekohe ka meie töörahva ainelise taseme tõusu, pealegi kui mees pidada, et kogu aeg sündis ja sünnib hindade alandamine. Kui võrrelda kaubahindade taset 15. septembril 1935. a. sellesama ajaga tänavu aastal, siis on hindade alandamise protsent

üksikute kaupade järgi niisugune: rukki-
jahu — 25 prots., loomaliha — 25 prots.,
vorst — 15 prots., või — 21 prots., kaifa
ja heeringad — 30—40 prots., suhkur (tüki-
ja peensuhkur) — 39—43 prots. Kui see
kaupade hindade alandamine kokku ar-
vata, siis sai NSV Liidu linnade töörahas
1935—36. aastatel sellest kasu ligi 3,2 mil-
jardi rubla, külatöörahas — 1,5 miljardi
rubla.

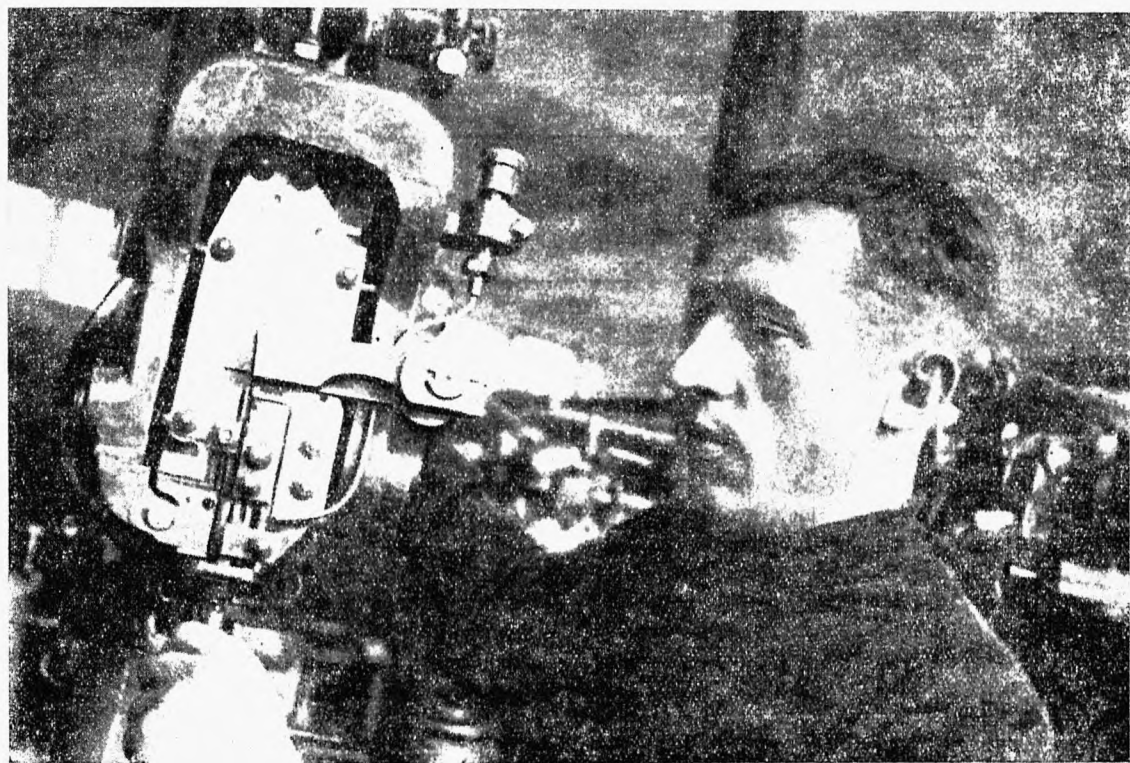
Ennenägemata suurt abi annab riik rah-
va ainelise ja kultuuritaseme tõstmiseks ka
otsekohese finansseerimise teel. 1936. a. on
välja antud kaks väga tähtsat seadust, esi-
mene — kooliõpetajate palga tõstmise koh-
ta, teine — abortide keelu, sünnitajatele
abiandmise ja sünnitusmajade, lastesõi-
mede jne võrgu laiendamise kohta. Plaani
järgi oli ette nähtud 1936. a. kulutada 21
miljardit rubla kultuurettevõtete peale. Nen-
de seaduste maksmapanekuga tõusis see
summa aga palju suuremaks. Raske on
üles lugeda kõiki edusamme, mis N. Liidu
rahva heaolu tõstmisel juba on tehtud. Piir-
dume siin ainult kahe väikese näitega.

Endises Suhumi ringkonnas kulutas tsaa-

rivalitsus hariduse- ja hoolekande peale
veerand kopikat inimese kohta. Praegune
Abhaasia Autonoomne Nõukogude Sotsia-
listlik Vabariik kulutab aga kultuuri- ja
haridustöö peale inimese kohta 42 rubla.
Tsaarivõimu ajal õppisid praeguse Kirgiisia
territooriumi koolides ainult venelaste, kir-
giisi vürstide ja mullade lapsed. Üldse oli
siin ainult 70 kooli; praegu on aga Nõuko-
gude Kirgiisias juba 1600 aigkooli, 147
mittetäielikku keskkooli, 20 keskkooli ning
ehitusel veel 9 keskkooli.

Niisamasugune on kasv igas nõukogude
vabariigis, igas NSV Liidu oblastis ja raioo-
nis.

Heaolu tõusuga kasvavad ka nõukogude
rahva nõuded. Nõukogude kaubandus, mis
meie tööraha kõiki tarbeid peab rahul-
dama, on teinud tuntavaid edusamme.
Kaubaringkäik kasvas k. a. 8 kuu jook-
sul 32,6 prots. võrd, nimelt külas 54,5
prots. ja linnas 24 prots. Kuid meie kau-
handus ei täida veelgi eeskujulikult oma
ülesandeid. Palju on veel juhtumeid, kus
magasinides puuduvad kõige nõutavamad
kaubad. Varem võis kaubandus oma puu-

Engelsi nim. tehas Leningradis täitis teise viisaastaplaani. Oktoobri alguks lasi tehas välja 96.913
tuhanda rubla eest saadusi, kuna ta teise viisaastaku lõpuks pidi andma saadusi 96.900 tuh. rubla
eest. Tehas on valmis teinud 2691 jalanõude-, tekstiil-, tubakavabriku- ja trükimasinat.

Pildil: Üks parematest stahaanovlastest tehases, lukusepp S. M. Timofejev, kes oma normi
168 prots. võrra täitis.

dusi transpordi halva tööga vabandada, nüüd ta seda enam ei või. Raudteed on tänavu oma töö niiviisi korraldanud, et kaubaveo plaan täidetakse ja isegi ületatakse. Iga ööpäev laaditakse keskmiselt 80—90 tuhat vagunit. Teedeasjanduse rahvakomissar sm Kaganovitsh pani käima erilised kauba-kiirrongid. Nüüd võib ütelda, et kaks aastat tagasi partei poolt ülesseatud ülesanne transpordi tõstmises edukalt on täidetud. Kaubaringkäigu kohta seda aga veel ütelda ei saa.

Meie saavutuste ülesmärkimisel ei saa mööda minna ka konversiooni ja uue — „teise viisaastaku neljanda aasta“ laenu levitamise. Kui meie 50 miljonit laenutellijat suure entusiasmiga veel enam kui 4 miljardi rubla eest uut laenu tellisid ja endised laenud uue laenu obligatsioonideks ümber vahetasid, mis väiksema kasuprotsendiga ja pikema aja (20 aasta) peale on välja lastud. — siis näitab see, et riik ja rahvas elavad ühel meelel, et kõik nõukogude inimesed aktiivselt ja teadlikult sotsialismi ehitamisest osa võtavad.

Nõukogude Liidu saavutused on eriti silmapaistvad kapitalistlike riikide seisukorraga võrreldes. Faschistlikul Saksamaal läheb tootlusekriis iga päevaga ikka rängemaks. Kui juba Hitleri ligemad kaastöölised, nagu Göring, sunnitud on sellest kõne-

lema, et „meie andsime Saksamaale lagasi vabaduse ja relvad. Mis tähtsust võib olla rasva ja või puudusel, võrreldes nende saavutustega.“ — siis on arusaadav mis sünnib faschistlikul Saksamaal. Või, liha, leiva asemele — kahurid, tankid, pommid, — see on Hitleri „liin“. Kaks aastat tagasi oli Saksamaal umbes 400 lennukit, nüüd on aga neid kõige vähem 6000. Saksamaa valmistab sõjale. Oma jõudusid proovib ta praegu Hispaanias. Meie kodumaale saadab Gestapo (riiklik salapolitsei) oma agente — trotskiste, kes peavad terrori, diversioonide ja kahjutegevusega faschistlikule kallalolevusele ettevalmistustööd tegema. Üks kamp mõrtsukaid — alatuid trotskiste ja sinovjevlasti —, kes otsekohe Saksamaa salapolitseiga sidemes olid, lasti proletaarse kohtu otsuse põhjal maha. Kuid mõrtsukate ja diversantide kontrrevolutsiooniliku tegevuse juured ei ole veel lõpuni hävitatud. Sellepärast on tänapäev tarvis rohkem kui kunagi ennem kindlustada revolutsiooniliku valvelolekut, kindlustada riigikaitset. Halastamatalt hävitab töölisteklass iga alatu vaenlase, lööb puruks iga kallalolevungi, millega katsutakse meilt riisuda neid võite, mis oleme Lenini-Stalini partei juhatusel kätte võitnud.

Oktoobrivõite ei saa meilt keegi võtta.

J. L.

„Meie uus Nõukogude põhiseadus saab olema, minu arvates, kõige demokraatlikum kõigest maailmas olemasolevatest põhiseadustest.“ (STALIN)

RAHVA OTSUS ÄRAANDJATE ÜLE

19—24. augustini 1936. a. arutas NSV Liidu kõrgema kohtu sõjakolleegium trotskistlik-sinovjevliku terroristliku keskorganisatsiooni asja. Proletariaadi kohtu ees seisid alatud mõrtsukad, müüdavad faschismi agendid: Sinovjev, Kamenev, Jevdokimov, Smirnov, Ter-Vaganjan, Mratshkovski, Dreitser, Holzman, Reinhold, Pikel, Olberg, Berman-Jurin, David, M. Lurje ja N. Lurje ning Bakajev.

Proletaarne kohus tegi kogu rahva üksmeelsel heakskiitmisel ainukese õige otsuse: marru läinud koerad kõik, viimane kui üks, maha lasta. Otsus on läide viidud — nä-rused kahepaiksed, inimese ilme kaotanud metsloomad on hävitatud.

Need tuhat korda neetud mõrtsukad, ka-

hepaiksed lojused lapsid meie unustamatu seltsimehe, sütitava rahvatribuuni, parema sotsialismi ajastu inimese — Sergei Mironovitsh Kirovi. Need nurjatud bandiidid, saksa faschismi Gestapo (salapolitsei) agendid organiseerisid maailma töörahva juhi, Lenini geniaalsema õpilase, kõikide poolt armastatud seltsimehe, meie suure Stalini tapmist. Nad organiseerisid Voroschilovi, Kaganovitshi, Shdanovi jt. Stalini kaasvõitlejate vastu terroristlike akte. Mitu korda seisis mõrtsukate käsi revolvril, et sealt kuuli välja kihutada ÜK(e)P ja valitsuse juhtide pihta. Kuid kogu maailma töörahva õnneks ei läinud neil korda oma jõledat mõrtsukatööd toime panna.

Kohtulikul uurimisel ja protsessil selgu-

sid terves ulatuses mõrtsukate plaanid ja kavatsused. Trotskistlik-sinovjevliku bande riismed seadsid omale ülesandeks meie maal kapitalismi restaureerimise. Selle eesmärgi saavutamisele olid suunatud kõik kontrrevolutsioonilise trotskismi teoreetilised „alused“ juba paljude aastate jooksul. Selle ülesande teostamisele allus kõik trotskismi parteivaslane ja nõukogudevastane lõhkumistöö meie maal ja väljaspool meie maa piire. Seda eesmärki silmaspidades trotskistlik-sinovjevlikud terroristid organiseerisid seltsimees Stalini ja ta lähemate kaasvõitlejate alatul tapmist.

Tööraha kohtu ees püüdsid need juudasid seletada, et neil ei olnud mingit poliitilist programmi, nad ihaldanud ainult võimu juurde pääseda. See oli alatu vale, silmakirjalsus. Igasugune võim toetub teatud ühiskonna klassile või mitmesugustele klassilistele rühmitustele. Trotskistlik-sinovjevlikud terroristid ei olnud tööliste klassi toetust, neil puudus ka lõõtava talurahva toetus. Juba oma algusaegadel, 1903. a., oli trotskism vaenulik talurahva vastu, trotskism ei uskunud tööliste klassi jõusse. Vaenulikuks jäi trotskism tööliste klassile ja tööraha võimule alati. Täheandab püüdes võimu juurde, tahtis trotskism toetust leida kodanliselt klassilt, kodanluse mitmesugustelt rühmitustelt. Protssess tõendas seda Trotski, Sinovjevi jt. kodanlusega ühtesulamist. Trotskistlik-sinovjevlik bande on kapitalistliku restaureerimise löökrühm Nõukogude Liidus. Selles seisab nende programm. Ajalugu ei tunne veel sarnast mõrtsukate protsessi, kus korruga nii mitmes vormis ja sisus oleks pööraseid kuritegelisi akte, kui meie seda nägime hiljuti lõppenud protsessis. Kapitalistlik ühiskond ei kao ilma kõige meeletikumast vastupaneku avaldamiseta ajaloo näitelavalt. Ta võib kõige hirmsamaid kuritegusid oma kaitseks välja haududa.

Sotsialistlik ehitusetöö ja NSV Liidu võimsuse kasv olid kõik trotskistide argumentid partei ja revolutsiooni vastu purustanud. Tegelik elu oli enamlaste, Lenini-Stalini partei poliitika õigust tõestanud. Trotski, Sinovjevi, Kamenevi jt terroristide tegevuse aluseks sai viha ja põlgus sotsialismi ja ta tegelaste vastu, NSVL kultuurilise ja majandusliku tõusu vastu.

Mõrtsukate süüteod olid rasked. Ränkadest kõige rängem kuritegu on oma kodumaa, proletariaadi kodumaa, äraandmine. Selle äraandmise saatsid mõrtsukad korda. Nad astusid ühendusse Saksa fashismi ohrankaga — Gestapoga. Nad pidasid seda ühendust loomulikuks, ei näinud selles min-

git kuritegelist talitust. See annab kohtu protsessile nende bandiitide üle erilise koha kahe ilma vahelises võitluses. See protsess näitas piltlikult kahe ilma — kapitalismi ja sotsialismi — vahel olevat põhjatu sügavat kuristikku. Ühel pool noor ja tõusev sotsialismimaa, miljoniliste töölavate kihtide sümpaatia osaline terves maailmas. Teisel pool must reaktsioon, põlastust äratav fashism, kelle hõlma alla poevad trotskistlikud mõrtsukad ja nende advokaadid.

Kunagi varem pole rahvusvaheline fashism pöörasemat ja julmimat nõukogudevastast kihutusetööd teinud, kui peale trotskistlik-sinovjevliku terroristliku keskkoha protsessi.

Saksa hitlerfashismi nõukogudevastase sõja organiseerimist ja praegust kihutusetööd ei saa lahus vaadata Trotski-Sinovjevi-Kamenevi terroristlike akte organiseerimisest Nõukogude Liidus ÜK(e)P ja valitsuse juhtide vastu. Protssess näitas seda sidet, mis oli trotskistlike terroristide ja fashistlike imperialistide vahel. Saksa fashism seisab ja seisab nõukogudevastase sõja organiseerimise eesotsas. Nürnbergis kutsusid Hitler, Rosenberg ja Göbbels „pühale ristisõjale“ enamlaste ja Nõukogude Liidu vastu. Trotskistlik-sinovjevlikud terroristid ei pidanud mitte ainult meie maa juhtide ja rahvusvahelise proletariaadi õpetajal, geniaalsemat juhti Stalinit tapma, vaid nad pidid sõja korral kõige jõuga kaasa aitama Nõukogudemaa puruklõõmisele. Terroristid olid ühtlasi ka diversandid, spioonid, oma kodumaa äraandjad. Kuid meie valvsad revolutsiooni kaitsjad püüdsid selle fashismi kontrrevolutsiooniliku eelväesalga liikmed kinni, nende peamehed pandi kohtu avalikul islangul aru andma, et terve maailm näeks, kuidas fashism tööraha maa vastu sõda organiseerib. Selle eelväesalga kaotamine oli fashismile suureks löögiks. Ja saksa fashism hakkas kui metsloom ülguma, ta kaotas sellegi natukese meeletundust, mis tal mõnikord näis olevat, kui tarvis oli Versailles'i rahulepingu punkte annuleerida.

Kuid kogu selles fashismi hullustustantsus Nõukogude Liidu vastu löid kaasa ka teise Internatsionaali juhid. Teise Internatsionaali esimees de Brouckere, sekretär Adler ja Amsterdamis Ametiüh. Internatsionaali esimees Citrin esinesid nõukogude valitsuse ees „palvega“, et süüdlastele oleks kindlustatud kõik kohtulikud garantiid ja et neid surma ei mõistetaks. Nõukogude valitsus lükkas põlastusega selle nõudmise tagasi. Kellegile ei ole lubatud meie kohtu tegevusse segada. Teise

*Revolutsiooni muuseumis Leningradis avati uued saalid, mis pühendatud 1905–07. a.a. revolutsioonile.
Pildil: Kunstnik Krutovi maal—sm. Stalini vaidlus vähemlastega 1906. a.*

Internatsionaali juhid esitasid endid kui mõrtsukate ja Gestapo agentide põlguseväärilised advokaadid. Ja alati on see nii olnud. Kui tööliste klass enda ridadest äraandja välja sülitab, kaitsepolitsei agendi või terroristi minema peksab, siis tulevad teise Internatsionaali kangelased ja korjavad ta üles, puhastavad ja pesevad ta puhtaks. Ka nüüd pesevad nad Trotskit, Sinovjevit jt hoolega. Neid kujutatakse kui „revolutsiooni kangelasi“, kui „ideelisi revolutsionääre“, kelle kadumisega üldse kaduvad „ideeliste revolutsionääride“ sugu.

Otto Bauerid, Adlerid, Citrinid ei piirdu muidugi ainult süüaluste kaitsmisega, nad püüavad Göbbelsi üle trumbata nõukogudevastases kihutusetöös. Hunt tunneb oma venda. Teise Internatsionaali juhid tunnevad Trotskit, Sinovjevis ja kogu trotskistide bandes oma lähemaid abimehi võitluses proletariaadi diktatuuri vastu. Nad teavad väga hästi, et Trotski oli juba 1903. aastast peale vähemlane, et ta läks oktoobrirevolutsiooniga kaasa kui vähemlane ja sotsialismi vaenlane. Nad

teavad ka seda, et Kamenev ja Sinovjev juba kohe veebruarirevolutsiooni järel Lenini vastu läksid, et nad oktoobrirevolutsiooni raskemal ja otsustavamal silmapilgul kodanlistesse ja vähemlaste lehtedesse läksid „õigust nõudma“ Lenini vastu, kes revolutsiooni „hukkumisele“ pidi viima. Ei ole sellepärast sugugi juhuslik, kui Bauerid, Adlerid ja Citrinid nüüd terroristide ja Gestapo agentide advokaatidena esinevad. Veresugulus seob neid.

Nõukogude Liidu proletariaat ja kogu töötav rahvas teevad sellest oma järeldused. Järelduse teevad ka kõigi maade proletaarlased, kes selgesti näevad, missugused jõud ühinevad võitluses sotsialismimaa vastu.

Kohus fashistlikkude bandiitide vastu on meie parteile, kogu rahvale signaaliks, et vaja on terilada enamlikku valvelolekut, millele meid alati on kutsunud seltsimees Stalin ja meie partei. Tarvis kindlasti endale selgeks teha, et suurte ajalooliste ühiskondlikkude ümberkorralduste ajastul klassivaenlane kõige metsikumalt vastupanu avaldab. Vaenlase aktiivsus, ta pealetungi-

mise pinevus kasvab ühes sotsialismi võit-
dega. Kui on käimas klassideta ühiskonna
ehitus, kui hävitatud on kurnajateklass
majanduslikult ja poliitiliselt, siis muutu-
vad selle purustatud klassi jäänused kõige
metsikumateks vastasteks. Igasugune o-
positsioon muutub selles ajajärgus klassi-
vaenlase agentuuriks, otsekoheseks fa-
schismi agendiks, nagu seda pilllikult tõen-
dab trotskistlik-sinovjevliku bloki arene-
mine. Meie parteis ei ole opositsiooni ja
ei saa oila, sest puuduvad selleks põhjused,
kuivõrd revolutsioonile vaenulikud klassid
likvideeritud on.

Kõikide endiste opositsioonide juhid,
suured ja väikesed, ükskõik kuidas nad va-
rem ka oma „opositsiooni“ ei nimetanud,
on trotskistlik-sinovjevlikku terroristlikku
organisatsiooni välja jõudnud, sellega endid
sidunud ja sealt tegevuseks juhtnööre saa-
nud. Nüüd on need sidemed tõestatud.
Fraktsioonilikul võitlusel oli oma raudne
loogika. Kes algas partei vastu võitlust,
kes oma isiklikud tõekspidamised ja arva-
mised kõrgemaks pidas partei seisukohta-
dest, see läks paratamata kontrevolut-
siooni ja kaitsepolitsei laagrisse.

Enamlik valvelolek on nüüd see, mis
praegu kõige tarvilikum on igale parteila-

sele ja parteitule töörahvale. Kuid see val-
velolek ei tohi olla näilik, vaid tõsine, sü-
gav parteilik. Partei ajaloo, partei sisemise
võitluse ajaloo tundmine, — seda on müüd
igapäevasele tarvis. Meie partei pidas aasta-
kümnete vältel võitlust kõigi nende vastu,
kes kõrvale libisesid proletariaadi revolüt-
siooni teelt.

Kahepaiksus oli terroristide teine iseloom.
See oli äraandjate arenemisseadus. Kuid
oleks vildak arvata, et kahepaiksus ainult
viimastel aastatel trotskistide ja sinovjev-
laste töömeetodiks sai. Partei ajalugu näi-
tab, et nad juba 1903. a. saadik kahepaik-
set ja äraandlikku poliitikat ajasid. Trots-
kistid ja sinovjevlaste ei põlanud kodanlisi
ajalehtigi tarvitamast, kui vaja oli partei
vastu võidelda. Nii tegid Sinovjev, Kame-
nev ja Trotski. Nii on talitanud ka teised
„opositsionäärid“. Meil on vaja tundma
õppida trotskistlik-sinovjevlikkude terroris-
tide töömeetode partei ajaloo valgusel.
Ainult siis suudame paljastada vaenlast ta
praeguses ülespidamises, kahepaiksuses,
taktikas.

Töörahva read peavad puhtad olema iga-
sugusest kõntsast ja mürkmadudest. Välja
äraandjad, alatute mõrtsukate agendid, pro-
letariaadi partei ridadest!

---

*„Mida tugevamini vaenlased pöörastuvad ja mida rohkem
vastased parteis hüsteerikasse langevad, seda enam karastu-
vad enamlased uueks võitluseks ja seda hoogsamalt liiguvad
nad edasi.“ (STALIN)*

KAITSTA ALATUID TERRORISTE — TÄHENDAB ABISTADA FASCHISMI

Ei saa ilma sügava põlguse- ja vihatun-
deta seda telegrammi lugeda, mille
Sotsialistliku Internatsionaali ning Rahvus-
vahelise Ametiühingute Liidu ametlikud
esindajad de Brouckere, Adler, Citrin ja
Schevenel terroristliku trotskistlik-sinovjev-
liku tsentrumi üle peetava kohtu puhul sel-
lisel kiirul nõukogude valitsusele saatsid.

Kas need tagurlikud liiderid siis niisama-
suguse kiiruga tegutsesid, kui Kommunist-
lik Internatsionaal sel eesmärgil Sotsialist-
liku Internatsionaali poole pööras, et Astuu-
ria mäetöölisele, kes 1934. a. oktoobris,
sõjariistad käes, võitlesid, ühist abi anda?
Või ruttasid nad vastusega Kommunistliku

Internatsionaali esindajatele, kes mitmel
korral nende poole pöörasid, et ühiselt
abessiinia rahva kaitseks välja astuda, kel-
lele itaalia fashism kallale oli tunginud.
Teps mitte. Mälestatavasti teatasid nad siis,
et ei pea endid kompetentseteks selle küsi-
muse üle läbirääkimistesse astuma, ja et
vaja on Sotsialistliku Internatsionaali
Täidesaatekomitee istangjärku ära oodata.
Ja omeli oli siis jutt õiglasest ja ausast
asjast, mitte üksi Hispaania, vaid ka kogu
rahvusvahelise proletariaadi eluliste huvide
kaitsest, ning võitlusest kõige ülekohtuli-
kuma, autuma maadehaaramise sõja vastu.

Nüüd aga osutusid nad küllalt kompe-

tentseteks, et ise omaette, oma organisatsioonide käest küsimata, kohtualuseid terroriste, kes oma kuritegeliku käe nõukoguvõimu juhatajate vastu juhtinud, enda kaitse alla võtta.

Nõnda on ikka olnud. Kui proletaarne kohus Nõukogude Liidus oma karistava mõõga on langetanud kahjurite pähe, kes klaasipuru tööliste toidu hulka poetasid, kolhooside kariloomi mürgitasid, masinaid ja sisseseadeid rikkusid; salakuulajate ja diversantide, fashismi agentide pähe, kes raudteeline lõhkusid, õhkulaskmisi toimeetasid, — alati on niisugused tagurlikud liiderid, nagu Citrin, Adler jt advokaatidena selle kontrrevolutsiooniliku roisu kaitseks välja astunud. Mitmel korral minevikus, kui proletariaadi diktatuuri organid välismaa fashismi agente, kes sotsialismi maa juhtide mahatapmist korraldasid, süütõendustega kinni tabasid, polnud II ja Amsterdami internatsionaalide tagurlikkude liiderite kaastunne mitte Nõukogude Liidu tööliste ja kolhoosnikkude poolt, vaid nende vihavaenlaste poolt.

Kui rahva parem poeg, ennastsalgav võitleja rahvusvahelise tööliste klassi vabastamise eest, seltsimees Kirov, äraandlikult tapeti, siis ei saanud sotsialistliku Internatsionaali liiderid kaastunde avalduse telegramme ei ÜK(e)P-le ega nõukogude valitsusele. Vastupidi, ka siis võtsid nad need, kelle peale rahvaviha langes, kiires korras oma kaitse alla. Et Citrinid ja kompani just nüüd, mil kangelaslikult võitleva Hispaania rahva ümber tegelikult ühine rahvusvaheline võitluseväerind moodustub mässuliste kindralite ja saksa ning itaalia fashismi vastu — vabariigi ja demokraatia kaitseks, et nad just nüüd vaenuliku demonstratsiooniga sotsialismi maa — rahvaste vabaduse kõige kindlama ja vääramatuma kantsi — vastu välja astuvad, siis on see seda jõledam.

Mida võivad need Trotski, Sinovjevi ja Kamenevi advokaadid vääramatute tõsiasiade pale ees ütelda? Kas pole tõestatud, et Trotski, keda tagurlikud sotsialistlikud liiderid omal ajal kilbile tõstsid, individuaalse terrori organiseerijaks Nõukogude Liidus on? On tõestatud. Või pole tõestatud, et ta liitlased: Kamenev, Sinovjev jt — rea aastate kestel ette valmistasid terroristlikku kallaletungimist suurele juhile ja sotsialismi võitude organiseerijale seltsimees Stalinile, tema parematele kaasvõitlejatele, partei ja nõukogudevõimu juhatajatele? On tõestatud. Kas pole tõestatud, et see terroristlik bande Kirovi ära tappis? On tõestatud. Või pole tõestatud, et alatud terroristid tegut-

sesid liidus Gestapo'ga, s. o. saksa fashismi salapolitseiga, tööliste klassi kõige õelama vaenlasega, kommunistlike, sotsialistlike ja parteitute tööliste kõige jõhkrama piimajaga? On tõestatud. Või pole tõestatud, et kontrrevolutsioonilikud terroristid oma läpanud põranda-all kultiveerisid fashistlike ohrannikute kombeid, kes saksa riigipäevahoone põlema süütasid ja hiljem sellest jälgist teost osavõtjaid hävitasid? On tõestatud. See kõik tõestati avalikus nõukogude kohtus rahvusvahelise ajakirjanduse esindajate juuresolekul, see kinnitati kohtualuste endi kategooriliste ülestunnistustega. Tõsiasiade ja süütõendustega seina vastu surutud, tunnistasid nad endid esitatud süüdistustes täiesti süüdi ja ei eitanud oma poliitilist ning organisatsioonilist sidet fashismiga.

Või pole see tõsiasi, et kohtualused oma viimases sõnas üksteise järel oma kuritegude alatusest tööliste klassi ees rääkisid?

Aga Citrin, Adler jt astusid nende kaitseks välja!

Nende liiderite arutused selle kohta, et süüalustele antaks õigused, mis neil olema peavad, on naeruväärsed ja haledad. Süüalustele olid kõik võimalused antud ütelda, mida nad tahtsid. Neile oli antud õigus valida kaitsjaid, välja kutsuda tunnustajaid, nõuda tõenduste kontrollimist jne. Kuid nad loobusid kaitsest, igasuguste tunnustajate väljakutsumisest, sest kuritööde ahei oli liig ilmne, liig vastuvaidlematult tõestatud. Kogu maailma pale ees olid nende kuritööd avalikus protsessis tokumentide, tõsiasiade ja asitõendustega tõeks tehtud. Kuritegelikud salanõulased olid tabatud süütõendustega, sõjariistadega, hitlerliku ohranka käest saadud passidega, lõhkeainetega.

Tokumentaalselt on kohtus tõeks tehtud, et Trotski isiklikult juhtas terroriste, keda ta saatis Stalinit tapma ja terroristlike akte organiseerima sotsialistliku riigi juhatajate vastu. Avalikul kohtuprotsessil toodi trotskistlik-sinovjevlikkude terroristide süülõendusi rohkem kui küllalt ette.

On selgesti tõeks tehtud, et Trotski, Sinovjev, Kamenev ja nende bande sealpool barrikaade seisid, ühes laagris nendega seisid, kes Hispaania rahva vastu võitlevad, kes aeroplaane, püsse ja mürske mässulistele kindralitele saadavad, kes Hispaanias kontrrevolutsioonilikkude interventsiooni teostavad.

Oma väljaastumist terroristide — nõukogudevõimu vaenlaste — kaitseks püüavad Citrin ja kompani põhjendata vihjega sellele, et vaja on proletaarset solidaarsust Hispaania võitleva tööliste klassiga alal

hoida. Nad püüavad muljet luua, nagu ähvardaks kohus kontrrevolutsioonilikkude terroristide üle NSV Liidus seda proletaarset solidaarsust Hispaania rahvaga. See on ilmne vale.

Kohus terroristide — fashismi agentide — üle on rahvusvahelise töölisteklassi fashismivastase võitluse sisuosaks. Tõelik solidaarsus hispaania rahvaga ei sünni kokku fashismi agentide kaitsmisega teistel maadel. Ei saa ühtaegu toelada hispaania rahvast, kes fashismi vastu võitleb ja selsamal ajal välja astuda fashismi abistava terroristliku bande kaitsjana NSV Liidus. See, kes kontrrevolutsioonilikke terroriste NSV Liidus otse või kaudselt toetab, teenib põhiolulikul ka hispaania fashismi, see lõhub hispaania rahva võitlust ja kergendab tema lüüasaamist.

Sotsialistliku Internatsionaali ja Rahvusvahelise Ametiühingute Liidu liiderite väljaastumine lõhub rahvusvahelise proletariaadi solidaarsust NSV Liidu proletariaadiga. Ta annab maailma töölisteklassi ühtsuse liikumisele hoobi. Ta on juhitud töörahva ühise väerinna lõhkumisele Hispaanias, Prantsusmaal ja teistes riikides. Citrini ja teiste väljaastumine on otsekoheks hoobiks hispaania rahva kangelasliku võitluse pihta,

sest kui hispaania rahvas nende mädanevud nõuannete järgi oleks talitanud, milliseid endile lubavad tagurlikud sotsialistlikud liiderid NSV Liidu rahvastele anda, siis mõistaks Hispaania vabariik end lüüsaamisele.

Sellepärast just kannabki hispaania rahvas seesuguseid ohvreid, et kontrrevolutsioonilikud kindralid liig kaua karistamata olid, et fashistide vastu, kes rahva vastu vaikselt salanõu organiseerisid, õigel ajal abinõusid tarvitusele polnud võetud.

Ei maksa kahelda selles, et Hitler ja Mussolini, kindralid Franko ja Mola, fashistid Prantsusmaal ja mujal riikides, kõik töölisteklassi ühtsuse ja rahva väerinna verivaenlased, kõik demokraatia, sotsialismi ja Nõukogude Liidu vaenlased seda häbistavat akti tervitama saavad, sest et Citrini — Adleri väljaastumine on sihitud lõhe suurendamisele maailma töölisteliikumise ridades ja valab vett rahvusvahelise tagurlike veskirattale.

Oleks ebaõige vastutust selle väljaastumise eest panna kõigi parteide ja organisatsioonide peale, kes Sotsialistlikku Internatsionaali ja Rahvusvahelisse Ametiühingute Liitu kuuluvad. Kahtlemata ei annud nemad Citrinile ja Sehevenelile, de Broueke,

*Saksa sõjaväe manöövrilt.
Pildil: Raske kahur laskevalmis.*

rile ja Adlerile mandaati Trotski, Sinovjevi, Kamenevi kaitseks välja astuda, kes suure Nõukogude maa juhatajate vastu terroristlike akte organiseerisid. Nemand ei annud mandaati, et kaitsta kohtualuseid — saksa fashismi ja Gestapo agente. Nemand ei teinud neile liideritele ülesandeks protsessi terroristliku bande üle kasutada uueks Nõukogude Liidu vastaseks laimuhoohtööks ja fashismivastase ühise väerinna lõhkumiseks.

Seoses Citrini ja teiste häbistava väljaastumisega langeb Sotsialistliku Internatsionaali ja Rahvusvahelise Ametiühingute Liidu ridades miljoniliste ühtsusepooldajate osaks veel suurem kohustus ühise väerinna saboteerijatele vastuhoop anda. Ammu on aeg lõpp teha nende väljaastumistele töölise organisatsioonide nimel, väljaastumistele, mis ühist võitlust üldise vaenlase vastu takistavad.

Kohtu poolt süüdi mõistetud värdjate eeskujul näjal võib igaüks näha, kuidas ülejooksikud, kahepaiksed, need, kes radiikaalse sõnakõlksuga mängivad, Trotski taolised, tööliselikumise ridades kahjuritena välja astuvad ja fashismi kuritööd teevad.

Nüüd võivad ka kõige lühinägelikumad inimesed näha, milleks Trotskile „IV internatsionaali“ loomist vaja läheb ja keda see marruläänud väikekoodanliste individualistide, endasse armunud karjeristide, Gestapo ja teiste politseiõhkanade agentide sõnnikune hulgestekari teenib.

Osata teravat klassilist valvelolekut igal sammul ilmutada, õppida tegelikke sõpru varjatud vaenlastest eraldama, paljastada kahepaikseid, klassivaenlase agente, neid õigel ajal ja halastamatult proletaarsete organisatsioonide ridadest välja kihutada — niisugune on üks tähtsam protsessi õppetund kõigi maade tööliselikumisele.

Meie ei kahtle selles, et kõik tööliseklassi organisatsioonid Citrinite nõukoguvastastele väljaastumistele ärateenitud vastuhoobi annavad ning ühise väerinna liikumist kõvendavad ja arendavad, miljoneid töötajaid koondavad hispaania rahva õiglase rahvusliku sõja ümber mässuliste kindralite vastu, keda toetavad itaalia ja saksa fashistid, ja et nad tööliseklassi ühendavad fashismi ning tema alatute abiliste — trotskistlike vandeseltlaste — vastu.

G. Dimitrov.

Stahaanovlikust aastast kolhoosides

ÜHEKS tähtsamaks ülesandeks, mis Lenin võimu võtnud tööliseklassi ja tema liitlase — talurahva — ette seadis, on tööviljakuse tõstmise ülesanne, sest

„Tööviljakus, see on lõppude lõpuks kõige tähtsam, kõige peamiseks uue ühiskonnakorra võiduks... Kapitalismi võib lõpulikult võita ja ta saab lõpulikult võidetud seega, et sotsialism uue, hoopis kõrgema tööviljakuse loob“ (Lenin, kirjat. kogu XXIV k., lk. 342).

Sotsialistlikku ehitust juhtides seadis meie partei, eesotsas sm Staliniga, selle Lenini poolt seatud ülesande kogu sotsialistliku ehituse üheks sõlmküsimuseks.

Missugused on teed, millistel partei selle ülesande lahendamisele asus?

Selle kohta ütles sm Stalin partei XVI kongressil:

„Selle probleemi lahendamise alal lähevad partei korraldused kolmes liinis: töörahva *ainelise* olukorra süstemaatliku parandamise liinis, *seltimeliku töödistsipliini* sisendamise liinis tööstuse ja põllumajanduse ettevõtetes ja lõpuks *sotsialistliku võistluse* ja *löökluse* organiseerimise liinis. Kõik see sünnib pare-

mustatud tehnika ja töö ratsionaalselt organiseerimise alusel.“

Stahaanovlik töö tehastes, kolhoosides, sovhoosides ja muudes meie rahvamajanduse harudes ning ettevõtetes lähendab seda, et meie töörahvas Lenini-Stalini partei juhatamisel uue, sotsialistliku tööviljakuse loomise ülesannet edukalt lahendab. Stahaanovlik liikumine, nagu hindas sm Stalin, „kujutab endast selle kõrgema tööviljakuse eeskujul, mida ainult sotsialism võib anda ja mida kapitalism anda ei või.“

Tööstuses levis stahaanovlik liikumine etteaimamata kiirusega üle kogu riigi. Tööstuses on kõrge tehnika, nagu teame, hoopis laiemalt tarvitusel kui seni veel põllumajanduses. See lähendab aga ka seda, et siin on tugevamad kaadrid, kes tehnika paremini on omastanud, temalt kõik võtavad, mida ta anda võib. Tööliseklassist tõusevad ikka uued ja uued inimesed, kes senised töönormid mitmekordselt ületavad.

Kolhoosides algas asi aeglasemalt, kuid ka siin sai vanade normide ning vanade harjumuste tamm purustatud. Üheks esimeseks stahaanovlaseks kolhoosis oli vahva komnoor Maria Demtshenko, kes oma lü-

liga saavutas üle 500 tsentneri suhkrupeete hektaarilt. Samal ajal saavutasid kõrge tööviljakuse ka rida traktoriste ja kombainijuhte, nagu Angelina, Kolessov, Polagutin jt.

Linatööl tõusis kõrge tööviljakuse meistriks Leningradi oblasti kolhoosnik Nikolai Lipinski.

Ka sotsialistlik karjakasvatus ei jäänud muudest rahvamajanduseharudest maha. Siingi võrsusid oma stahaanovlased, kõrge tööviljakuse meistrid, nagu Jaan Kellamov, Lilli Tammann, Voldemar Josepson ja rida teisi.

Töö on Nõukogude Liidus muutunud needusest, mis ta isaari ja kurnajateklassi võimu ajal oli, au ja kuulsuse asjaks, kangelaseteoks. Need mitmesuguste valmistusalaade kõrge tööviljakuse meistrid said kogu riigi kõige suurema lähelepanu osalisteks. Partei ja valitsuse stahaanovlik hool ja lähelepanu aga õhutab hulki uuele võimsale tööle.

Eesti kolhoosides hargnes stahaanovlik töö 1935. a. sügisel Oudova ja Lääda raiooni kolhoosides, eeskätt linaharimisel, kus Juhan Ertis, Peterson, Öunapuu ja rida teisi seltsimehi vanad normid mitmekordselt ületasid.

Pärastpoole hargnes stahaanovlik liikumine metsatööl, kus stahaanovlased tuhandelaste nime all tuntud on; nad lõikasid igauks talve jooksul 1000 kuupmeetrit ja üle selle puid.

Palju suurema hoo võttis aga stahaanovlik liikumine kolhoosides kevadise külvi ettevalmistusel ja külvi ajal. Paljud tuhanded kolhoosid miljonite kolhoosnikkudega astusid tööle selleks, et täita sm Stalini loosungit — saavutada lähema 2—3 aasta jooksul 7—8 miljardit puuda teravilja aastas.

Külvala ruttu ja hästi, niisugune oli kolhooside ees seisev ülesanne. Selleks aga, et ruttu ja hästi külvala, peab ettevalmistus kevadiseks külviks hästi olema tehtud. Ka sellegi poolest läks asi tänavu paremini kui kunagi eelmistel aastatel. Juba 10. märtsiks oli kogu Liidus 251 miljonit 125 tuhat koorimat sõnnikut põldudele veetud, mis kevadisest plaanist 99 protsenti välja tegi. Hulga poolest oli seda sõnnikut kaks korda rohkem, kui 1935. a. kevadel põldudele veeli.

Enamikul kolhoosidest olid kevadiseks külviks määratud põllud ka täiesti või suuromalt osalt sügisel üles küntud ja lisaks sellele künti neid ka veel kevadelgi.

— Ühtegi peotäit vilja ei külva me tänavu niisugusele põllule, mis poleks kaks korda läbi küntud, — teatab näiteks „Säde“

„Uus elu“ kolhoosi (Krasnogvardeiski raioon, Leningradi oblast) atabrigaadi stahaanovlane A. M. Reimers. Ta täidab töönormi 180% võrra.

kolhoosi esimees sm Muuga „Edasis“ enne kevadist külvi.

Kolhooside põldude stahaanovlikkude lülilide juhatajad ühes stahaanovlastega kaalusid kõik viljasaagi tõstmise võimalused läbi. Kui sügavalt künda, kui palju ja mis-sugust väetist panna, kui suur hulk seemet hektari kohta küllida ja kui sügavale seeme äestada, et ta maksimaalse viljasaagi annaks. Rida niisuguseid küsimusi, mida üksikmajapidaja ennem isa-isadelt päritud kogemuste järele otsustas, lahendasid kolhoosnikud-katsetajad, stahaanovlased, agrotehnika reeglite kohaselt.

Põldu, tööriistu ning veoloomi kevadiseks külviks ette valmistades valmistasid inimesed ka ise endid ette, arutasid kõik oma võimalused läbi, jaotasid inimesed kindla arvestuse järgi brigaadidesse ja lülidesse, et kibeda töö ajal mingit segadust ei oleks ja iga inimene oma kohal oleks.

Toome niisuguse töö planeerimise näitena „Salu“ kolhoosi (Volossovo raioonist) ja „Uue Ilma“ kolhoosi Kalmõki autonoomsest vabariigist. Mõlemad kolhoosid lõpetasid oma kevadise külvi kaugelt kiiremate

tempodega kui läinud aastal. „Uues Ilmas“ oli, näiteks, juba veebruarikuul kõik kevadiseks külviks valmis: veoloomad ja seemned, niisamuti olid ka masinad ja muud tööriistad korras. Juhatusel oli inimeste paigutamiseks kindel plaan, mille alusel taheti külv 7 päevaga lõpetada. Inimesed aga ületasid plaani ja 7 päeva asemel lõpetati külv 5 päevaga, mille juures nii traktoristid kui isegi ka härgadega külvajad oma normid ligikaudu poolteistkordselt täitsid.

Kevadise külv korraliku läbitegemisega pole aga kõrge viljasaagi küsimus veel kaugele otsustatud. Kui kasvava vilja eest ei hoolitse, kui teda umbrohu ei puhasta, siis võib külvil tehtud hea töö kasutult kaotsi minna.

See on kolhoosnikkudele, eriti stahaanovlastele selge. Ja sellepärast toimetati tänava läbistikku kaks korda umbrohu kirkumist, eesrindlikkudes kolhoosides kolm korda. „Punase Luuküla“ kolhoosis (Seredka r.) olid linapõllud linalülilide vastutusele antud, kes kevadisest künnist alustades ja linaõpimisega lõpetades kõik tarvilikud tööd ära tegid. Ja kasvu ajal olid linapõllud lükka- haaval üksikute kolhoosnikkude vastutusele antud, kes selle eest hoold kandsid, et linapõllul umbrohtu poleks. See töö on kolhoosides nüüd hädatarvilikuks saanud. Kabardiino-Balkaarias kirkus ordenikandjast- lülijuhataja Bilja Missostischova lüli kõigilt oma lüli põldudel kolm korda umbrohtu.

Kuid stahaanovlased ei leppinud ainult umbrohu kirkumisega. Tänavu toimetati laiemalt kui kunagi varem vilja *lisa-väetamist kasvu ajal*. Seda tegid Ukrainas suhkrupeedi kasvatusel töölavad stahaanovlikud viiesajaliste lülid, seda tegid stahaanovlikud lülid ka eesrindlikkudes teravilja-kasvatuse kolhoosides.

Selsamal ajal organiseerisid stahaanovlased reas raioonides, kus tänava vilma kehvalt sadas, kunstlikku põldude kastmist. Reas Ukraina ja Volgamaa, niisamuti ka Põhja-Kaukaasia kolhoosides, isegi tervete raioonides, kus põud viljasaagi täiesti küsitavaks ähvardas teha, asusid kolhoosnikud põldude kastmisele, milleks kõik veetagarad ära kasutati. Leningradi oblastis korraldas ordenikandja linalüli juhataja si Minna Tappo oma linapõldude kastmist ja saavutas sellega väga hea linasaagi.

Niisuguseid seninägemata töid, nagu põldude kastmine, nagu kasvava vilja väetamine, ei teinud mitte ainult üksikud kõrge viljasaagi entusiastid, vaid seda tegid tuhanded lülid, brigaadid, paljud kolhoosid. Ning see töö andis niisuguseid tagajärgi, mida isegi kõige optimistlikumad kolhoos-

nikud ei lootnud, kui mitte arvata üksikuid lülijuhatajaid, kes põllumajanduse teaduse meisterlikult vallutanud ja juba etteütlesid, kui palju nad vilja või muid saadusi saavad.

Mida siis stahaanovlik aasta põllumajanduses andis?

Meie ei saa veel täielikku kokkuvõtet teha, selleks pole veel kõiki tarvilikke andmeid, kuid esialgne kokkuvõte, kuigi ta küllalt täpne pole, on siiski võimalik.

Läinud aastal oli Ukrainas ainult 4000 kolhoosi, kus teravilja saak keskmiselt üle 13 tsentneri hektaarilt tõusis. Tänavu on sealsamas Ukrainas seesuguseid kolhoose juba üle 7 tuhande. Sajad kolhoosid, tuhanded brigaadid ja lülid said aga 200—300 puuda vilja hektaarilt.

Odessa oblast sai teravilja ja maisi 80—90 miljoni puuda rohkem kui läinud aastal. Samavõrd tõusis viljasaak stahaanovlikul aastal Dnepropetrovski oblastis. Ebasoodsatest ilmastikutingimustest hoolimata tuleb suhkrupeedi saak rekordne. Paljud tuhanded brigaadid ja lülid olid tegevuses selleks, et Maria Demtshenko eeskujul saavutada 500 tsentnerit suhkrupeete hektaarilt. On aga ka niisuguseid lülisid, kus suhkrupeete saadakse 1000 ja rohkem tsentnerit hektaarilt.

Kabardiino-Balkaarias on 40-tsentneriline viljasaak hektaarilt sagedane nähtus. Kuid see pole mitte ainult lõunamaadel nii. Kalinini oblastis saavutas „Serp i Molot“ kolhoosis üks lüli 32 tsentnerit 15 kilogrammi vilja hektaarilt. Lääne-Siberis on aga kolhoose, kelle viljasaak 50—60 tsentnerini hektaarilt tõuseb. Tõsi küll, seda saadakse alles üksikutelt põldudel, kuid see näitab kõigile kolhoosidele teed, milkombe põldusid tuleb harida, et kõrget saaki saada. Ja asi selles seisabki, et üksikute kõige paremate kõrval miljonid selleks tööle on, et sm Stalini poolt antud loosungit täita ja tõepoolest kõrget saaki saavutada. On kindel, et üldine viljasaak tänava läinud aasta omast tuntavalt suurem ja parem on.

Stahaanovlik töö põldudel käis külvieetvalmistamisest saagi koristamise, viljapekumise ja sügisese künnini. Meil on kolhoose, näiteks kas või ülemalnimetatud „Salu“ kolhoos, kus kõik koristustööd stahaanovliku meetodiga ära tehti, kus, näiteks, viljakoristuse ajal raske oli põllul inimest leida, kes oma tööga poleks stahaanovlase nime ära teeninud. Nimetatud kolhoosis olid koristusel kaks lüli, kus töö käis sotsialistliku võistluse alusel, ja nii koristusemasinal töölajad kui ka vilusidujad oma normid järjekindlalt 200 protsendi võrd täitsid.

Niisugust tööd võiksime näiteks tuua ka Tikopesa kolhoosidest (Kingissepa r.) ja mitmel poolt mujalt. Võiks märkida ka seesuguseid üksikuid rekordiste, nagu „Valerjanovka“ kolhoosi esimees sm Laur (Krasnogvardeiski r.), kes ühe päevaga 12 ha ristikheina maha niitis, kuna kõrvalkolhoosides seda uskumata asjaks peeti ning arutati, et vast 2 hektaari päevas jõuaks maha niita. Üldtunnustatud koristusemeistrite kõrval meie suure kodumaa kombaini-juhtide peres on tõusnud ka eesli kolhoosides omad tehnikavallutanud kaadrid, kõrge tööviljakuse meistrid. Nende hulgas võiks nimetada, näiteks, sm Ed. Pöderit ülalmärgitud „Uue Ilma“ kolhoosist, kes koristuse hooajal oma kombainiga üle 500 ha vilja ära niitis, või, näiteks, sm Meinhard Laasi, kes on länavu koristanud kombainiga 800 ha ja oma koduraionis (Kalatshinski r. Omski obl.) kõige paremaks kombainijuhiks tunnistatud. Vast oleks huvitav sellele tööle kõrvale seada paari arvu selle kohta, et Ukrainas iga kombain keskmiselt koristas: 1934. a. 124,7 ha, 1935. a. — 257,7 ha ja länavu — keskmiselt 300 ha.

Stahaanovlikul aastal kerkisid meil esile ka uued stahaanovlased-traktoristid, nagu, näiteks, sm Jaan Sarap Roodna MT jaamast (Oudova r.), kes oma aslanormi — 250 ha — asemel juba septembri teise kümnapäeviku lõpuks 580 hektaari üles kündis. Hästi töötab ka Salme Sommeri traktoribrigaad Kingissepa MT jaamas. Brigaad koosneb ainult naistraktoristidest, kellel keskmiselt iga traktori kohta juba septembri keskpaigaks 402 ha oli üles künditud. Hooaja lõpuks lubavad Salme brigaadi traktoristid iga traktori kohta 500 ha ära künda.

Stahaanovliku töö tagajärjeks on kolhooside sissetulekute tuntav kasv. Kabardiino-Balkaarias pole tasu 15—20 kilogrammi vilja tööpäeva peale sugugi haruldane asi, seda tuleb tihti ette. Ukraina kolhoosides näeme sedasama. Siin on palju kolhoose, kus tööpäeva peale tuleb kuni 10 kilogrammi vilja. Sedasama võime ütelda ka Siberi kolhooside kohta. „Vapruse“ kolhoosis (Mariinski r. Lääne-Siberis) tuleb tööpäeva peale 2 kilogrammi rukkeid ja 7 kilogrammi nisu. V. Kingissepa nim. kolhoosis (Sõrjänski r.), mis kaua aega mahajäävate kolhooside hulgas oli, saadakse länavu 4 kgr. vilja tööpäeva peale.

Veidi teistsugune on lugu Leningradi oblasti kolhoosidega. Siin andis läinud aasta vihmane sügis end länavu talvilja saagil tunda. Ka põud takistas viljakasvu. Siiski

ei saa paiguti kolhoosnikkude sissetulekut madalaks pidada. Varemalt mahajäänud „Punase Luuküla“ kolhoosis tuleb länavu 2 kgr. teravilja ja 8 kgr. kartuleid tööpäeva peale, sellele lisaks veel rahalised sissetulekud. Ainult linast üksi tuleb 3 rubla tööpäeva peale. Ligikaudu sellele lähedased on ka teiste kolhooside tööpäeva tasud.

Stahaanovlik aasta on ka karjakasvatuse alal uusi võite toonud. Kui ordenikandja Jaan Kellamovi brigaadis (Homontovo sovhoos, Volossovo r.) läinud aastal keskmine piimaand lehma kohta 3761 liitrit oli, siis kavatses Jaan länavu 4300 liitrit saada. Voldemar Josepson — sessamas raionis, Kalmuse nimelise kolhoosi fermijuhataja — ordenikandja — lahab länavu, läinud aasta keskmise lüpsi — 3000 liitri — asemel saavutada 3500 liitrit lehma kohta.

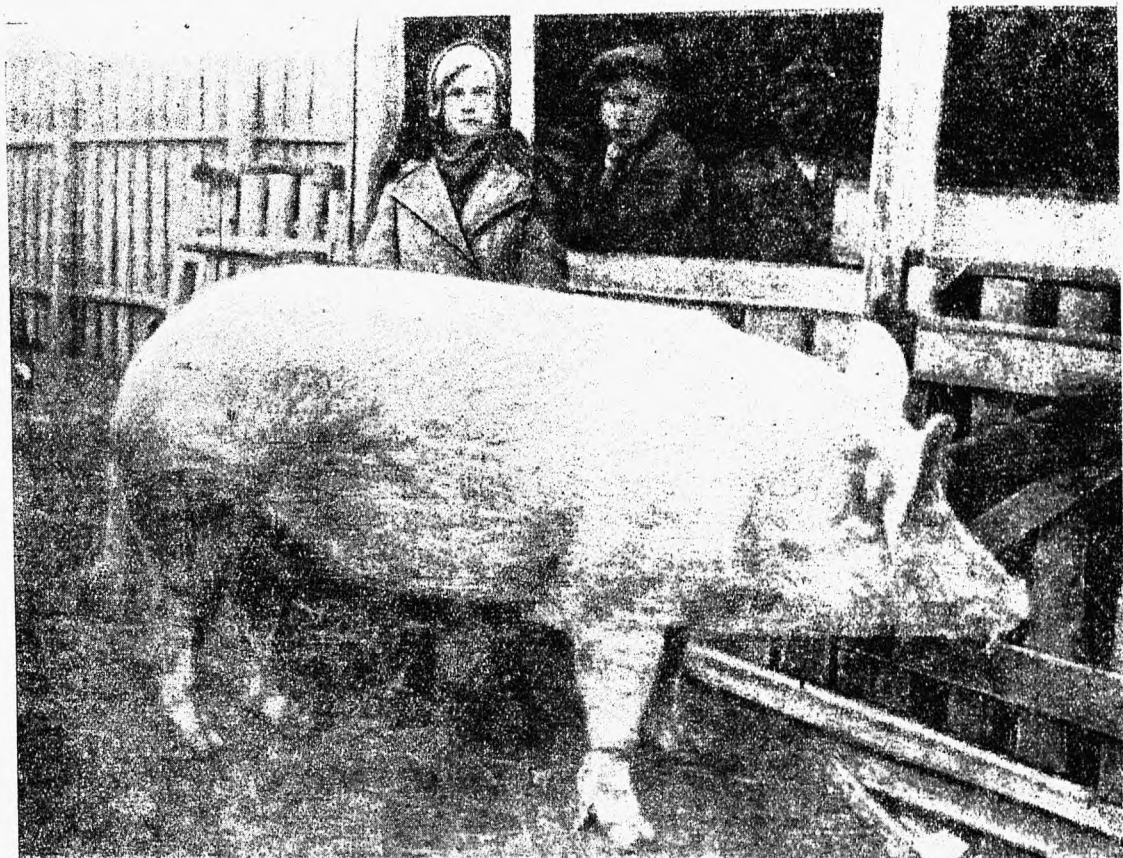
Ka teistes raioonides on tõusnud oma lähtsad karjakasvatajad, kes stahaanovlikul aastal suuri edusamme teinud. Muu seas on, juunis läbiviidud karja-üleskirjutuse andmete järgi, länavu veiste arv tõusnud 14,8 protsendi võrd, hobuste arv 4,7, lammaste ja kitsede arv — 21 ja sigade arv 34,8 protsendi võrd.

Stahaanovliku aasta põllutööd on peajoontes lõpule viidud. Missuguseid järeldusi võib kolhooside stahaanovliku aasta tööst teha?

Esimene järeldus on see, et stahaanovlik töö hargnes nendes kolhoosides, kus kolhoosi juhatus isevoolu peale ei lootnud, vaid tõeliku kolhoosi töö juhatajana ja organiseerijana asja eesotsas seisis, organiseerides ja õhutades sotsialistlikku võistlust ja tööklust, luues õige tööorganiseerimisega aluse stahaanovliku liikumise tõusule kolhoosis. Peamist osa selles töö organiseerimises etendasid individuaalne tükitöö ja töö hulga ning omaduse fapne arvestus.

Teine järeldus on see, et nendes kolhoosides (Lääda, Oudova, Volossovo, Kingissepa jt. raioonides), kus valmistuslikud lülid õieti olid organiseeritud ja kus nende tööle kaasa aidati, need lülid stahaanovlikkudeks lülideks muutusid ja kolhoosi töös väga lähtsa koha omasid.

Ette valmistades tulevase aasta stahaanovlikkudele töödele on kolhooside juhatustel tarvis iga töö kindlale plaanile suuremat rõhku panna, iga inimese töösuured iga-külgselt järele kaaluda ja brigaadides leitud töödeks kindlad alalised valmistuslikud lülid organiseerida. Seda vajadust õigustavad need head tagajärjed, mis stahaanovlikud lülid Lääda, Oudova ja rea teiste raioonide kolhoosides andsid. Lülid kaudu stahaanovliku brigaadi ja stahaanovliku

„Podlesnoi Krai“ kolhoos Prischeksna raioonis sai raiooni põllumajanduslikul näitusel veskujuliku seakasvatuse eest preemia.

Pildil: Kolhoosi seakasvataja A. Smirnova ja kolhoosi sugukult.

kolhoosi juurde — niisugune peab olema kolhooside stahaanovliku töö organiseerimise tee. Kui lüli koosseisus inimesed õieti on asetatud, kui lüli tööd õieti ja kindla plaani järgi juhitakse, siis muutub lüli stahaanovlikuks lüliks: seda tõestavad eriti teravalt „Salu“ ja „Punase Luuküla“ kogemused. Nende kogemustega on tarvis kõigil kolhoosidel tutvuda, arvestada ning oma edaspidises tööorganiseerimises ära kasutada.

Kolmas ja viimane järeldus on see, et stahaanovliku töö hargestamise üheks nurkakiviks kolhoosis on üksikasjalik valmistuslik plaan, milles kõik valmistuslikud võimalused ja tegurid (inimesed, hobused, masinad jne.) õieti, nende suudete järgi,

peavad olema jaotatud; ühtlasi on vaja ära näidata iga töö tähtaeg. Kuigi mõnes kolhoosis arutatakse, et kolhoos pole vabrik, kus kerge on seesugust plaani teha, näitavad eesrindlike kolhoosnikkude kogemused, et see plaan kolhoosides mitte ainult võimalik ei ole, vaid koguni hädasti tarvilik on.

Praegu nõukogude VIII üleliidulisele erakorralisele kongressile ette valmistades tuleb kõigil kolhoosidel oma veel pooleni olevad sүgisesed tööd kiiresti lõpule viia, algades ühtaegu ettevalmistusetööd tuleval, teisel stahaanovlikul aastal veel suuremate sissetulekute saamiseks.

A. Maurer.

„Ilma inimesteta, kes tehnika vallutanud, on tehnika surnud. Eesotsas inimestega, kes tehnika vallutanud, võib tehnika imesid teha ja peabki tegema.“ (STALIN)

ÕIGUS TÖÖLE

STAALINLIKU Konstitutsiooni projekti üks kõige tähtsamaid paragrahve on 118, milles kirjutatakse, et NSVL kodanikkudel on õigus tööle. Õigus tööle on sotsialistliku ühiskonna kodanikkude kõigi teiste põhimiste õiguste ja kohuste alus. Sest õigus tööle tagab ka õiguse puhkusele, õiguse haridusele, õiguse ainelisele kindlustusele vanaduses, kui ka haiguse ja töövõime kaotamise korral. Õigus tööle tähendab kõigi nende eesõiguste ärakaotamist, mis kodanlikes ühiskonnas loid ja loovad tingimused tööliste klassi ja kogu töörahva kurnamiseks. Ja seal, kus on seaduslik alus ühe inimese kurnamiseks teise poolt, ei ole ega võigi olla mingisugust üheõiguslust kodanikkude vahel, ei ole ka õigust tööle. Staalinlik Konstitutsioon on uue ilma konstitutsioon, vaba ühiskonna põhiseadus, kus algab tõelik inimsoo ajalugu; ühiskonna, mis rajatud üldisele, vabale loominguks tööle.

Selles uues ühiskonnas ei ole kellegil õigus oma tööd teiste selga laduda ja teiste kulu elada. „Töö on NSV Liidus iga töövõimelise kodaniku kohuseks sel põhimõttel: „kes ei tööta, see ei söö“ — ütleb Konstitutsiooni projekti 12. paragrahv. Selles uues ühiskonnas, mille elavaks kehastuseks on Nõukogude Liit, ei ole töö mitte ainult kohustuseks, vaid ka iga kodaniku õiguseks. „NSVL kodanikkudel on õigus tööle — õigus tagatud tööd saada, kusjuures nende töö eest vastavalt selle hulga ja omadusele tasu maksetakse“ (§ 118). Selle paragrahvi põhjal teostatakse meil sotsialismi põhimõtet: „igatihelt tema võimete järgi, igatihele tema töö järgi“.

Enne kui Nõukogude Liidu tööliste klass need suured ajaloolised sõnad võis oma riikliku korralduse süsteemi kirjutada, elas ta ühes terve maailma töölistega läbi raskeid võitluseaastad. Aastasajanded kestis proletariaadi võitlus selle eest, et tal õigus oleks töötada. Kõik senised ühiskondlikud formatsioonid olid rajatud inimese kurnamisele. Teadusliku sotsialismi alusepanijad Marx ja Engels kirjutasid „Kommunistlikus Manifestis“, inimsoo vabastamise tähtsamas dokumendis:

„Vabamees ja ori, patriits ja plebei, mõisnik ja pärispõlve talupoeg, tsunftimeister ja käsitöösell, lühidalt — rõhujad ja rõhutavad seisid alaliselt üksteisega vastuolus ja pidasid vahetpidamata võitlust, kord salaja, kord avalikult, mis igakord terve ühiskonna revolutsiooni-

liku ümbermuutmise või võitlevate klasside ühise hääbumisega lõppes“.

See oli kirjeldamata raske ja verine võitlus. Sellest süngest ajajärgust kirjutavad sotsialismi uue tööstusekeskkoha — NSVL Karaganda — kaevanduse tööliste oma kirjas seltsimees Stalinile: „Raske oli tööliste osa, eriti kasahhidel. Kapitalistid õhutasid rahvusliku vihavaenu kiresid, asustasid kasahhisid kaugemale venelaste elamutest, niiskekesse, märgadesse ja mustadesse mullannidesse. Meil ei olnud siis õigust tööle. Meid kurnati metsikult, meiega lalitasid baid, kulakud, kaupmehed, kapitalistid, tsaariametnikud oma heaksarvamise järgi. Meil ei olnud siis õigust puhkusele, õigust haridusele; koole Karagandas ei olnudki. Karaganda müügi-aktis määrati ära kaupmeeste õigused: „Seda maakohta, kui pärisomandust, valitseda sellel, kellel selleks õigus antud; nende sugul ja pärijatel seni mitte kunagi vabalt antud paigast lahkuda, kuni ei ole hangitud kivisüsi, teised kallid metallid ja mineraalid, mis edaspidi avastatakse“... See on inestamisväärt ere dokumend meie endisest õiguselusest“. — Palju on neid sünge mineviku dokumente, maaalade ja inimeste ostu-müügi lepinguid, mis on kirjutatud pärispõlve ja imperialistlikul ajajärgul. Veel tänapäevgi kirjutab neid lepinguid kodanlus, eriti ta kõige metsikum, kõige tagurlikum kiht — fashism. Pärispõlveaegse ühiskonna varemteel üleskerkinud meieaja kodanline ühiskond ei ole klassivahesid kaotanud, ei ole kusagil töörahvale õigusi annud. Ta on ainult endiste asemele uued klassid, uued kurnamistingimused, uued võitlusevormid loonud.

Sotsialistlik oktoobrirevolutsioon endisel tsaari-Venemaal pühkis ära kulakute ja kapitalistide võimu, võttis neilt kõik valmistamisvahendid ning -abinõud. Ühel kuundenikul maakera pinnal hakkas kasvama ja arenema uus ühiskond, uued valmistamisvahekorrad. Esimest korda ajalooos teostati ja on juba teostatud õigus tööle.

Suured utopistid unistasid sajandite vältel töö üleüldisusest ja õigusest tööle. Nad tegid seda mitmesugustes vormides ja mitmesuguse sotsiaalse sisuga, sõltuvalt ajaloolistest tingimustest, milles nad elasid. XV sajand oli kapitalismi sündimise ajajärk. Sel ajal alles hakkasid kapitalistlikud vahekorrad võrsuma. Ühiskonnateaduse tunneme seda ajajärku kapitali esialgse kuhinemise nime all. Marx nimetab seda aja-

Tankistid N. D. Levinski ja V. N. Anissimov — paremad lahingmasinate komanderid oma väeosas — astusid leitnantide kursustele. Sügisel annavad nad leitnanditeksamid ära.

järku üheks verisemaks ja süngemaks aja-järguks inimsoo ajaloo. Tekkisid vabad tööjõud. Kapital tungis peale, ta hävitas terved külad, heitis uulitsale feodaalide pärisorjad, riisus paljaks käsitöölised ja talupojad. Arenevale kiutööstusele oli vaja looraineid. Talupoegade käest äravõetud põllud muudeti karjamaaks vabrikantide lammastele. Paljaksriisunud talupojad ja käsitöölised aga olid tarvilikud tööstusele odava tööjõuna.

Üks suurematest selleaja humanistidest (humanist — inimsoo hea käekäigu eest võitleja) Thomas More* tundis oma geniaalse etteaimdusega seda keeruliku vastuolude sõlme, mis arenev kapitalism inimsoole toob. Need vastuolud oletsevad feodaalühiskonnas ja üleminek kapitalismile tegi nad veelgi teravamaks. More püüab neid vastuolusid oma töös „Utopia“ lahendada ja õigust tööle teostada. Ta paneb ette ainult 6 tundi päevas töötada, kuid selle juures on vaja maksta panna üldine töökohustus. More näitab, et suur osa inimesi

ei tee midagi, ei loo mingisuguseid väärtusi. Niisugused inimesed on papid ja kõik kirikuteenijad, rikkad, eriti suurte maaalade ja varanduste omanikud, keda loetakse heategijateks, kuid kes elavad teiste, töötajate, kulul. More teostab oma utoopilikus riigis töö üleüldisuse põhimõtte, s. o., et keegi ei lohi teise kulul elada; utoopilikus riigis maksab õigus tööle. Peale kuuetunnist tööpäeva tegelevad utopia elanikud kunsti ja teaduse alal.

Need More ideed olid läbi imbunud selleaegse tõelikkuse arvustamisega. Selle õpetuse teoreetilised järeldused tuginesid klassivastuolude mõistelikule hävitamisele, kuid mitte reaalsele võimalustele. Neid reaalseid võimalusi veel ei olnud. Valmistamisjõud olid vähe arenenud, proletariaat, kui klass, oletses alles oma algidus. Suur utopist ei näinud neid jõudusid, kes oleksid võinud ta ideed teostada. Ta lootis aadeli mõistusele. Järgmised utopistid kuni Fourier'ini (l.: Furjeeni) elasid rohkem kapitalistliku valmistusega arenenud maal, kuid oma vaadetes ja ettepanekutes klassivahede kõrvaldamises olid nad selle valmistamisviisiga loodud vastaspooluste mõju all. Engels ütleb, et Saint-Simon'il, Fourier'l ning Owenil oli ühine see, et nad vahepeal ajalooliselt väljaarenenud proletariaadi huvide kaitsjatena ei esinenud. „Nagu „valgustajadki“, kirjutab Engels, ei taha nad esmalt ühte teatud klassi, vaid kohe tervet inimkonda vabastada. Nad tahavad, nagu needki, mõistuse ja igavese õigluse riiki sisse seada... Et tõelik mõistus ja õiglus senini maailmas pole valitsenud, tuleb sellest, et neid õieti ei ole tunnetatud. Puudus nimelt see geniaalne üksik mees, kes alles nüüd esines ning kes tõe oli tunnetanud, ja et ta alles nüüd esines, et tõde just nüüd oli ära tuntud, see ei olnud üldisest ajaloolisest arenemiskäigust vajalikult järgnev, paratamatu sündmus, vaid lihtsalt õnnetuhtum.“* Niiviisi ei saanud utopistid aru ajaloolisest arenemisseadustest, mis ühiskonnas klassivahede muutmisele viib, ei näinud proletariaati, kes selle ümberkorraldamise — revolutsiooni — läbi viib. Utopistid ei kutsunud võitlusele kapitalistliku süsteemi vastu, vaid nad kutsusid „mõistuse võidule“. Nad tahtsid õiguse riiki maksta panna kapitalistlikus korras eneses.

1848. aasta revolutsioon seadis uuesti üles nõudmise — õiguse tööle. See nõudmine kirjutati isegi prantsuse rahvaste „õiguste deklaratsiooni“. Kuid see punkt jäi teostamata. Proletariaat nõudis õigust tööle, eri-

* Thomas More (loe: Moor; 1480—1535) — inglise poliitik ja mõtteeadlane, sotsialistliku utopia autor. Tapeti valitsuse poolt Londonis 1535. a.

* F. Engels, Sotsialismi arenemine utopiast teaduseks, lhk. 35, eestikeelne v. 2.

lise tööministeeriumi asutamist. Proletariaadi enese võitlus aga ei olnud juhitud mitte kapitalismi oletsemise vastu. Proletariaat püüdis oma õigusi kaitsta üheskoos kodanlusega. See oligi utopia. See õigus tööle, mida oma deklaratsioonis kuulutas Prantsuse revolutsioon, ei olnud muud midagi, kui vaba võistluse õigus, õigus palgatöö peale, kaetud tööliste petmiseks vabameelsete sõnakõlksudega.

*

Ainult võidurikas proletaarne revolutsioon Venemaal 1917. a. suutis õiguse tööle teostada. Kapitalistlikus ühiskonnas ei võigi olla mingit õigust tööle. Õigus tööle tähendab ju seda, et igal inimesel mitte ainult õigus tööd saada ei ole, vaid et see õigus on kindlustatud ühiskonna valitsemise süsteemiga, valmistamisvahetõrgetega, ja et igaüks saab oma töö eest vastavalt selle hulga järgi omadusele tasu.

Marx ütles Gotha programmi arvustades, et „õigus ei saa kunagi kõrgem olla kui majanduslik kord ja sellest tingitud ühiskonna kultuuriline areng“. See tähendab seda, et õigust tööle on võimata seal teostada, kus valitsevad kauba-vahekorrad, kus ka inimese tööjõud on kaup, mida turul müüakse ja ostetakse, nagu kodanlikes ühiskonnas, kus kapitalistide klass laseb töösaadusi valmistada turule saatmiseks, s. o. kasu saamiseks, mitte aga inimeste tarvete rahuldamiseks. See tekitab omavahelise konkurentsi ja kaupade liigvalmistuse. Sellest kasvavad välja perioodilised kriisid, mis teatud aja järele kogu majandusesüsteemi vapustavad. Kriiside ajal visatakse miljonid ja kümned miljonid tööliste uulitsale, nad jäävad tööta. Töötatööliste tagavaravägi on kapitalistliku süsteemi alaline saatja, ta lahutamatu osa. Niisuguse majandusesüsteemi juures ei saa juttugi olla õigusest tööle, sest „õigus ei saa kunagi kõrgem olla, kui majanduslik kord“.

Võtame näitena Ameerika Ühendriigid, ühe „kõige demokraatlikuma“ maa, kus ei tunda mõisnike ega vürste. Ameerika Ühendriikides on kodanlasel ja töölisel seaduse ees ühesugused poliitilised õigused. Kuid kes julgeks tõendada, et nad ühevõrdsed on oma klassilise seisukorra poolest. Ühedel, kapitalistidel, on valmistamisvahendid ja -abinõud, s. o. nad on oma vabrikute tehaste, raudteede, pankade jne omanikud, nad elavad töölistelt röövitud lisaväärtusest; teistel, töölistel, ei ole vabrikuid, tehaseid, valmistamisvahendeid ega

raudteid, nad elavad oma tööjõu müümisest. Tähendab, seaduse ees on Ameerikas kõik „ühesugused“ kodanikud, kuid tegelikult, oma klassilise seisukorra poolest, valitseb kõige suurem õigusetus, silmatorkav ülekohtus.

Kuidas saab seda õigusetust hävitada? Ainult kurnajate ehk kapitalistide ja teiste töörahva kulul elavate klasside hävitamisega. Marksismi alusepanijad õpetasid, et klasse hävitada tähendab kõike kodanikke ühesugusesse vahekorda panna ühiskonna kõigi valmistamisvahendite suhtes, s. o. kõigil kodanikkudel on ühesugune juurdepääs tööle ühiskonna valmistamisvahenditel, ühiskondlustatud maal, ühiskondlikkudes vabrikutes jne.

Huvitav on seoses sellega märkida, et suur osa kodanlisi turiste, kes Nõukogude Liitu sõidavad, vaatavad Nõukogude Liidus tekkinud ühiskondlikkudele vahekordadele kui mõnele imele. Üks väga naiivne eesti turist, keegi Annist, püüdes järele aimata Euroopa suurriikide turiste, kirjutab oma muljetes, et tema ei „näinud mingit paradiisi, ei ka põrgut, oli ainult määratu töörahva maa...“ Tõesti imelik: loosis näha paradiisi või põrgut, ent nägi „määratut töörahva maad“. Kuid just selle viimasega ütles turist selle välja, mis Nõukogudemaa on, mille poolest ta eraldub kodanliste maade korrast — siin on nimelt *töörahva maa*. Teiste kulul elavad klassid on siin hävitatud, kõik kodanikud on ühesugusesse vahekorda pandud valmistamisvahendite suhtes. Sellel asjaolul on otsustav tähtsus, kui meie tahame aru saada, mis on õigus tööle.

Nõukogude Liidu tingimustes on järelevaldvalt lõpp tehtud õigusele *võõrast* tööjõudu kasutada. Kellelgi ei ole meil õigust *oma* tööd *teise* selga laduda. Muidugi, asi ei seis mitte ainult õiguses, mis seaduses on ette nähtud, vaid õiguses, mis on tingitud majanduslikust süsteemist, kus valmistamisvahendid ja -abinõud juba terve ühiskonna kätte on läinud. NSVL kodanikkudel ei ole mitte ainult õigus neile valmistamisvahenditele, vaid nad *teostavad* oma õigust oma vabrikutes, tehastes, oma maa peal jne.

Kodanlised ja sotsiaaldemokraatlikud kirjalargad püüavad väita, et ka kodanlisel maal, riikliku kapitalismi juures, luuakse õigus tööle. Sarnane arusaamine tähendab kas totrust, või teadlikku võltsimist. Riikliku kapitalismi juures jääb alale eromandus, jääb õigus inimese kurnamiseks teise inimese poolt. See — esiteks, Riiklik kapitalism ei saa kunagi olla üldine, kõiki alasid haarav majandusesüsteem, sest vastasel korral peaks era-

omanduse õigus vabrikute ja ettevõtete, maa ja vete peale kaduma. Kuid kapitalism ei oleks siis enam kapitalism ja kodanlus mitte kodanlus, kui ta eraomanduse ära kaotaks. See — teiseks. Võõra tööjõu tarvitamine, lisaväärtuse omandamine ettevõtjate poolt on kapitalistlike vahekordade seadus. Töö üldsuse põhimõtet, s. o. et igaüks tööd teeks, ei saa kunagi teostada kodanlikes riigis. Suur töö üldsuse põhimõte on ainult Nõukogudemaal valitseva majandusesüsteemiga kindlustatud. Isiklik eraomandus kodanlikes riigis on inimese käes teise inimese kurnamise abinõuks; kodanlike omanduseõigus NSVL-s on rajatud isiklikule tööle, kusjuures võõra töö kurnamist ei lubata. Kellegil pole siin õigust oma töökohustusi teise selga laduda. Ja seda mitte ainult sellepärast, et meil kurnajateklass hävitatud on, et meil valmistamisvahendid kogu töörahva käes on, vaid ka sellepärast, et Nõukogude Liidus hävilatakse kapitalismi jäänused inimeste teadvuses, nagu seda on raiskamine, omapoole-kiskumine, püüe vähem töötada ja rohkem saada jne. Töötamise vajalikkus sünnib kapitalistlike vahekordade juures sel alusel, et väike vähemik — kapitalistid — rõhuga enamiku — proletariaadi — kulul elab. Töötamise vajalikkus Nõukogude Liidus, meie majanduslike ja poliitiliste tingimuste juures, sünnib hulkade enese käekäigu alalise paranemise alusel. Meil oli kaks aastat tagasi palju vähem tarbeaineid, kui praegu. Selle kahe aasta sees oleme palju paremini töötama õppinud, tööviljakus on palju kõrgemale tõusnud. Inimesed rahuldavad nüüd oma nõudeid mitukorda suuremal määral, kui kaks aastat tagasi. Staahanovlik liikumine tõstab tööviljakuse veel kõrgemale, mille tagajärjel suureneb ka tarbeainete küllus. Inimeste nõudmised kasvavad, ja selle järele areneb ka meie tööstus. Mingit piiri ei ole meie majanduslikul arenemisel, nagu piiri ei tunne inimeste soovid ja tahtmised. Sellest on tingitud põhjalik pööre vaadetes töö peale. Töö muutub „häbistavast ja raskest koormast, milleks teda varem peeti, au asjaks, kuuluse asjaks, vahvuse ja kangelaslikkuse asjaks. Mitte midagi sarnast ei ole ja ei või olla kapitalistlikudel maadel. Seal, neil, kapitalistide juures, on kõige soovitamaks asjaks, mis ühiskondlikku kiitust väärrib — renti saada, protsentidest elada, tööst, mida häbistavaks tegevuseks peetakse, vaba olla. Meil, NSVL-s, on vastupidi, kõige soovitamaks asjaks, mis ühiskondlikku kiitust väärrib, võimalus töökangelane olla, võimalus lõokluse-kangelane olla, ke-

da töörahvamiljonite hulgas aupaiste ümbritseb“.*

Eespool kõnelesime tööst kui au ja kuuluse asjast Nõukogude Liidus. Õigus tööle on katkestamata seotud töö iseloomu ja sisu muutumisega.

Kapitalismi tingimustes, kus töö on tööliste kurnamise protsessiks, ei ole tööel mingisuguseid loomingulikke olluseid. Töölise loodud valmissaadused ei lähe mitte kogu ühiskonna, vaid väikese kildkonna kapitalistide rikastamiseks. Töö protsess on ühiskondlik, s. o. töölisel loovad saadusi üheskoos, ühiselt, kuid saaduste omandamine kannab eraiseloomu. See teeb kodanlikes riigis töö vastikuks, raskeks, rõõmuta talituseks. Tööline ei saa anduda sellele tööle kogu oma hingega, töö ei vaimusta tegijat, kes tööd teeb sunniviisil, ilma perspektiivita paremale tulevikule, ainult selleks, et kuidagiviisi ennast ja oma perekonda üleväl pidada. Täna töötab, kuid kas homme töötada saab, seda ta ei tea. See viib töö vihkamisele. Meie ei ole ka N. Liidus veel tänapäevgi sellest vanast kodanlike korra pärandusest täiesti vabanenud. Veel on palju hooletust, lohakust, laiskust töö juures, veel avaldub meil enese poole kiskumine.

Sotsialistlikus ühiskonnas on töö iseloom ühiskondlik selle sõna täielikus mõttes. Töötegijate töösaadused lähevad terve ühiskonna omanduseks, terve rahva majandusliku ja kultuurilise seisukorra tõstmiseks. Toome allpool väikese tabeli, mis meie tööliste osa kasvu valmistuslikus protsessis iseloomustab:

Tööliste aastane palgafond		Kauba üksikmüügi ringkäik	
aastad	miljardites rbl.	aastad	miljardites rbl.
1928	8,1	1928	12,1
1929	9,7	1929	15,1
1930	13,6	1930	18,8
1931	21,4	1931	27,4
1932	32,7	1932	40,3
1933	35,0	1933	49,2
1934	44,0	1934	60,8
1935	56,2	1935	81,0
		1936 (plaan)	100,0

Meie näeme sellest, et see osa ühiskondlikust saadusest, mis valmistajatele läheb ja mida meie tööpalgaks nimetame, kasvab iga aastaga ikka suuremate hüpetega. Tööpalga kasvuga käib käsikäes tarbeainete hulga kasv, see osa ühiskondliku valmistuse saadustest, mis töötegijate isiklikuks

* J. Stalin, Leninismi küsimused, II köide, eesti keeles, lk. 114.

larvituseks läheb. See muudab lõösse suhtumise. Inimene näeb ise, et ta ei tööta kellegile teisele, kui endale ja oma kollektīvile, s. o. riigile, oma klassile.

Sotsialistlikus ühiskonnas on iga töölise isiklik töö vahenditult ühise klassideta ühiskonna töö koosend (koostav osa), sest tööliste töötlasu seisab kahest osast koos: ühe osa saab ta palga näol kätte, teine osa läheb ühiskonna valmistuse laiendamiseks, seega uute, paremate töötingimuste loomiseks. Tööline, kes ühiskonnale kõrgemaväärtuslikku tööd annab, saab ka kõrgemat töötasu. Sotsialismi põhimõte seisab selles, et igaüks töötab oma suudete järgi ja saab tarbeaineid oma töö järgi, mis ta ühiskonnale annab. See tähendab, et inimeste kultuuriline ja tehnikaline tase ei ole veel ühesugune. Kes paremini oskab töötada, kel paremad teadmised, suuremad töökogemused, see annab ühiskonnale rohkem kasulikke tööd, see saab ühiskonnalt ka rohkem. Selles seisab meie töö suur edasiviiv jõud, meie tuleviku pant kommunismile jõudmiseks, kus igaüks töötab oma võimete

järgi ja saab nende kultuuriliselt arenenud inimese tarvete järgi, mis tal on.

Meie paremad inimesed — stahaanovlased, lõõklased — õppisid ja õpivad tundma tehnikat, tööprotsessi peensusi, vallutasid ja vallutavad teaduse ning tehnika kõrgustikke. Ja nad annavad lihtligi mitu korda enam lõõsaadusi. Töö on meil muutumas tarviduseks, lõbu ja rõõmu asjaks. Inimene loob töö juures. Õigus tööle — on õigus loomingulikule tööle. Töölised õpivad hooliga valmistuse tehnoloogilist protsessi, jälgivad mehhanismide käiku ja teevad kümnepid ja sadandeid tuhandeid leiutisi, uuendusi ja läiendusi masinatele, millel nad töötavad. See on loomingulik töö. Hulgaliseks muutus niisugune loomingulik töö isearanis stahaanovliku liikumisega. See loominguliku töö protsess on isegi niivõrd kiire, et sagedasti vananevad uuendused ja ettepanekud enne, kui nad realiseeritud saavad. Ikka uued leiutised, uued läiendused, rikastatud uute kogemustega, lähelpanemistega, asendavad veldmised ja osutuvad paremateks ning täielikumateks. Töölised

*Nõukogude Liidu töörahvas aitab Hispaania rahvamõilitsa sõdurite perekondi.
Pildil. „Sevabeli“ tehase naistöölised Leningradis annetussummasid kogumas.*

vabrikutest, tehastest, kolhoosnikud põldudele jutustavad selle hulgalise loominguliku töö alalt huvitavaid asju, kui kiirelt, laialt ja sügavalt see tööliste leidlikkus areneb.

Töö pole mitte ainult igaühe kohustuseks saanud, vaid ta muutub ikka rohkem inimeste elulikuks *tarviduseks*. Inimese isikliku elu piirid laienevad. Kistakse maha vaheseinad, mis ehitas klassiline ühiskond inimese isikliku elu ja tööprotsessi vahele. Loomingu tung, tahmine leiutamise alal tegeleda, valdab inimest mitte ainult töö juures, vaid ka kodus. Ta elab loomingu-likus rõõmus igalpool. Meie otsekohestele töötajatele ja luhandetele leiutajatele on need *tundmused* arusaadavad, kuigi nad veel kõike seda endale ei oska täielikult ära seletada. Nõukogude Liidus on tööprotsess saanud inimese isikliku elu vaimlise ja materiaalse rikastamise aluseks.

Marxi geniaalne mõistus määras selle arenemise tee juba mitu aastakümnet tagasi

ära. Marx ütles, et kapitalistlikus ühiskonnas on kogutud, asjaslatud töö — eesmärk, elav töö — abinõu. Elav töö allub seal surnud tööle, „eila“ valitseb „täna“ üle. Sozialistlikus ühiskonnas kogutud töö on — valmistaja isikliku elu laiendamise ja rikastamise abinõu. Siin valitseb elav töö surnud töö üle, „täna“ valitseb „homse“ üle. Need teoreetilised määrangud on tänapäev arusaadavad laialiste hulkadele, kui meie oma tegeliku elu vaatame ja seda võrdleme Marxi-Lenini-Stalini teooriaga.

Õigus tööle, puhkusele, haridusele on tähtsamaid punkte staalinliku Konstitutsiooni projektis. See on uue ühiskonna Konstitutsioon, kus algab tõelik inimsoo ajalugu. See ühiskond asendab kapitalistliku ühiskonna, kus maha suruti hulkade loomingu-lik algatus; selles uues ühiskonnas on loodud kõik tingimused inimeste võimete igakülgeks arendamiseks.

O. R.

„Ainult need kaadrid on head, kes raskusi ei kardad, kes raskuste eest peitu ei poe, vaid vastupidiselt — raskustele selleks vastu lähevad, et neid ära võita ja likvideerida.“

(STALIN)

Riigilaenu ja konversioon

HARILIKULT siis, kui kapitalistlikus riigis korralised tulud suureks paisunud riigikulusid, mis omakorda olenevad riigi välis- ja sisepoliitikast, enam kinni ei kata, pöörab valitsus pankade poole laenu saamiseks. See laen võib olla tehtud lühikese aja peale — pool aastat ehk aasta —, ta võib aga olla ja on väga tihti võetud pika aja peale — 20 aastat ja üle selle. Pank oma põhikapitalist muidugi nii pika aja peale suuri summasid välja anda ei saa; tal tuleb sellepärast laenuandjaid teiste kapitaliomanikkude hulgast otsida, kellele vaba kapitali — kapitali rahalises vormis — käepärast on. Kapitali omanikud annavad aga oma „kaupa“ laenuks siis, kui selle eest tema „hinna“ järele makstakse. Kapitali „hinnaks“ on protsent, ja selle „hinna“ peab kinni maksma laenu kasutaja, tähendab — riik. Et laenusumma kiiremini kätte saada, et laenupäberite levitamisel (müügil) vähem takistusi oleks, maksab riik kapitalistidele harilikult kõrgemat „hinda“ kui erapangad. Pealegi peetakse „normaalsetes“ tingimustes riiki kindla-

maks võlgnikuks kui eraisikuid ja eraorganisatsioone.

Mõned obligatsioonid (võlatähed) satuvad ka töötavate inimeste kätte, kes oma „hoiused“ riigilaenuesse mahutavad, kuid seda on väga väike osa, kõik muu osa obligatsioonid jääb kapitalistide — *rantjeede kätte*; „need on inimesed, kes „kupongide lõikamisest“ elavad inimesed, kes igasugusest osavõtmisest ükskõik missuguses ettevõttes täiesti on eemaldunud, inimesed kelle elukutseks on logelemine (mitte midagi tegemine)“*. Raha aga, mis riik neile „kupongide lõikamisel“ maksab, ei tule mitte mujalt, *kui maksudest*, mida valitsuse aparaat laiadelt töötavalt hulkadelt välja pressib.

Muidugi, kui laenudest saadud summad mingisugusesse majanduse-ettevõttesse pandaks, siis võiks nii protsendid kui laenu põhisumma selle ettevõtte ekspluaterimise kasudest tagasi saada. Kuid tegelikult „põlnud see summa millalgi üldse selleks mäa-

---

* Lenin „Imperialism“, eestikeelne väljaanne, lk. 79.

ratud, et teda kui kapitali kulutada, mahutada...“ (Marx). Isegi siis, kui laenu nimepidi, ütleme näiteks, raudteede ehitamiseks kulutatakse, selgub lähemal järelevaalamisel, et tegemist on sõjaliste ülesannetega — strateegiliste raudteedega. Näiteks võime tuua Eesti, kus 1927. a. saadud 25-miljoni krooniline n. n. Rahvasteliidu laen peamiselt niisuguste raudteede ehitamiseks läks, mis majanduslikult sugugi tasuvad ei ole. Sellest räägib tänapäev majanduseminister ise, tähendab, et veel 1935. a. vähenes kaubavedu Eesti raudteedel 11 prots. võrd*. Ameerika Ühendriikides kulutati suured siselaenusummad n. n. „ühiskondlikkude tööd“ organisatsioonideks. Nüüd tuleb välja, et need „ühiskondlikud tööd“ olid raudteede, maanteed, kanalite, lennuväljade jne ehitamiseks korraldatud sõja-strateegilise iseloomuga tööd. Veel paremini selgub riigilaenu ebaülmistatav iseloom, kui jälgida riigivõlgade ajaloolist arenemist. Tuleb välja, et riigivõlad kõige rohkem kasvavad sõja ajal. Nii kasvas, näiteks, Napoleoni sõdade ajal (1813—1816) kõikide kapitalistlike riikide võlg (sisese ja välisvõlg) 10 mlrd. kuni 28 mlrd. margani; ilmasõja ajal (1914—1919) kasvas ta 176,4-st kuni 992 mlrd. margani.

Sõdade ettevalmistamine, sõdade pidamine, politsei ja türmi suurendamine — need on riigi põhikülud kodanlikes korras, ja nende kulude katmiseks tehaksegi kapitalistlikus ilmas laenusid.

Ühes kapitalismi arenemisega kasvavad riigi kulud, kasvavad ka riigi laenud. Iseäranis palju võlga oli tsaari-Venemaal. Omal ajal kirjutas Lenin Witte, Kokovtsevi ja Ko (s. o. tsaarivalitsuse tuntud rahaministrite) kohta: „Nad majandavad igavesti kahjuga. Nad saavad ots-otsaga kokku ainult sellega, et uuesti sügavamale võlgadesse vajuvad. Sealjuures pannakse ühest laenust saadud raha lühikeseks ajaks, ühest laenust teiseni, riigi kassasse ja näidatakse võidutsevalt „kulla lagavarale“, kui vabadele rahasummadele“. Sugugi parem pole seisukord praegugi kapitalistlikes riikides, nagu seda kinnitavad, muuseas, ka alamtõudud andmed mõnede kapitalistlike riikide välisvõlgade kohta — võrreldes nende riiklike sissetulekuga (vt. tabel).

Tähendab, Inglismaa on omale niisuguse võlakoorma kogunud, et seda 10 aastagagi, kui kõik riigi sissetulekud ainult võlgade tasumiseks kulutada, — katta ei suudaks.

Riigi nimetus	Riigivõlg	Riigieelarve (tulud)
Inglismaa	7791 mln. naelsterlingi	734 mln. naelst. (1935/36 a.)
Prantsusmaa . . .	350 mlrd. franka	48 mlrd. fr. (1935 a.)
Ameerika	34 230 mln. dollarit	7645 mln. doll. (1935/36 a.)
Ühendriigid . . .	9090 mln. jeni	2215 mln. jeni (1935/6 a.)
Jaapan	133 mln. krooni	78,1 mln. kr. (1935/37 a.)
Eesti		

Prantsusmaa peaks oma riigi võla tasumiseks seisma panema kõik riigi väljaminekud 7 aastaks, Ameerika Ühendriigid — neljaks, Jaapan — kolmeks aastaks. Noor fashistlik Eestigi on jõudnud omale juba kaks korda rohkem võlga kaela teha, kui riik aastaks korralikke tulusid saab. Arusaadav, et niisuguses seisukorras protsentide maksimine ja võla tasumine iga kapitalistliku riigi eelarves suure osa moodustavad, Inglismaa kulutas kriisi eel (1929) 50 prots. kogu oma riigi tuludest võlgade tasumiseks ja protsentide maksmiseks, Prantsusmaa kulutas selleks veel 1935. a. 20 mlrd. franka, s. o. 42 prots. kogu riigi tuludest, Itaalia — 35%, Jaapan — 12,5% jne. Ja Eestiski tuleb iga aasta laenu tagasimaksmiseks ja protsentide tasumiseks oma 4,3—4,5 mln. krooni kulutada, olgugi, et kaugelt suurema võladeosa eest protsendid maksmata jäävad ja lihtsalt — võlasummade juurde arvatakse.

Paljud teisedki riigid panid viimasel ajal (kriisi aastatel) sõjavõlgade tasumise seisma, sest see läks täiesti üle jõu. Aga sellegi enese tegelikult pankrotiks tunnistamisega ei suutnud nad oma eelarve puudujääki kaotada. Maailma majanduskriis tõi kaasa majandusliku tegevuse languse, rahvasissetuleku vähenemise ja ühes sellega ka maksude laekumise vähenemise. Riigikulud aga vähenesid väga vähe, paljudes riikides, vastupidi, tõusidki veel: oli tarvis politsei-aparaati suurendada, et „edukalt“ võidelda revolutsiooniliku liikumise vastu; oli tarvis sõjaministeeriumide alaliselt kasvavaid nõudeid rahuldada, oli tarvis, kõigepealt, toetust anda mõisnikkudele, ärimeestele, pankuritele, kes omaga pankrotti jäid. Seda viimast (toetuse andmist) toimetati kõige suuremal ulatusel kapitalirikastes Am. Ühendriikides, kus riik otsekoheste suurte laenusummadena (pankuritele ja teistele suurt kapitalistidele) ja teiste abinõudega paari aasta jooksul üle 10 mlrd. dollari rahameeste tasku puistas. Arusaadav, et

* Vaata „Päevaleht“ — 2. V. 1936.

riigi eelarve niisugusel korral puudujääki peab andma, ja vahe uue laenuga tuleb kinni katta. 1932-33. a. puudujääk Ameerika Ühendriikide eelarves oli 2,1 mlrd. dollarit, 1934-35. a. juba 3,8 mlrd. dollarit; järgmisel aastal on puudujääk natukene väiksem, sest A. Ü. suutsid läbi viia *konversiooni* 8,2 mlrd. dollari ulatuses niinimetatud „vabaduse bonide“ suhtes.

Et konversioonist paremini aru saada, tuleb jälgida selle operatsiooni teostamist Inglismaal, mis peale imperialistlikku sõda Euroopa riikidest kõige enne vanade sise-laenude konverteerimise läbi viis (Austraalias sündis see juba 1931. a.). Inglise valitsus kuulutas 1932. a. juulikuus välja 1917. a. 5%-se sõjalaenu obligatsioonide ümbervahetamise uue 3,5%-se laenu obligatsioonide vastu. Laenu summa oli umbes 20 mlrd. kuldrubla — 2085 mln. naelsterlingi. Laenupaberite omanikud olid nõus ja vahetasid obligatsioonid ümber. Õige väike osa ei nõustunud ümbervahetamisega, ja riik maksis neile sularahas nende obligatsioonid välja — kokku oli see võrdlemisi pisike summa — 163,8 mln. naelstrlg, see on — 7,9% kogu laenu summast.

Millega seletada niisugust valitsuse „sõavutust“? Miks ütlesid Inglismaa rantjeed vabatahtlikult lahti 5-protsendilistest väärt-paberitest ja leppisid 3½%-listega? Põhjusi on siin palju. Kõigepealt tuleb meeles pidada, et 1932. a. oli sügav kriisi aasta, ja turul oli palju vaba laenukapitali. Laenu protsent pankades oli alandatud kuni kaheni (2%). Valitsus pani käima kogu oma aparadi, nagu see harilikult parlamendi valimiste eel sünnib. Kasutati ära kino, raadio, ajalehed jne. Igale laenuobligatsiooni omanikule saadeti rahaministri allkirjaga eriline kutsekaart — üleskutse konversiooni toetama. Veel rohkem, valitsus lubas välja maksta — ja maksiski — igale laenuobligatsiooni omanikule, kes vahetusega nõustus, preemia — 1% laenu summast. Niiviisi kinkis valitsus rantjeedele 20 mln. naelsterlingi. Pank sai sellest operatsioonist umbes 250 mln. naelsterlingit. Riik vähendas kulusid eelarves 3,5 mln. naelsterlingi võrd. Kuid selle operatsiooni kõige suurem tähtsus seisab siiski selles, et sõjalaenu konverteerimisega alus pandi teiste laenu konverteerimisele, ja viimaste aastate jooksul on Inglismaal veel konverteeritud sise-laenusid umbes 300 miljoni naelsterlingi ulatuses.

Konverteerisid sise-laenusid ka teised kapitalistlikud riigid, nagu Prantsusmaa (mitte nii edukalt), kes 1932. a. sügisel 5, 6, 7%-ste obligatsioonide asemel 4, 5%-sed

paberid välja andis ja laenu tasumise tähtaega 75 aastani pikendas. Tänavu kevadel viidi läbi konversioon ka Jaapanis, 700—800 mln. jeni ulatuses. Riigikulud laenu tasumiseks nendes riikides muidugi konversiooni lagajärjel natukene vähenesid, kuid mitte üheski riigis *ei ole näha maksude vähenemist*. Vastupidi, Inglismaal tõusis tolli- ja aktsiisimaksude erikaal riigi eelarves 39,3%-st 1930/31. a. kuni 46,7%-ni 1934/35. a. Prantsusmaal annavad kaudsed maksud 71,8 prots. kogu riigi sissetulekust, Jaapanis — ametlike andmete järele — 68,6 prots. Isegi Eestis, kus küll konversiooni ei ole olnud ja suuri sise-laenusid ka ei ole tehtud (1934. a. 1. jaanuariks oli sisevõlga Eestis 15 mln. krooni; kriisi aastatel kerkis uue sise-laenu mõte üles, kuid heideti kohe kõrvale, sest läbikukkumine oli ette näha), on maksude erikaal riigi sissetulekutes rohkem tõusnud, — iseäranis muidugi kaudsete maksude arvel. Kaudsete maksude teel tuli kriisieelsel ajajärgul Eestis riigikassasse 27,9 prots. kogu sissetulekust, käesoleval aastal aga lahah Pätsi-Laidoneri diktaatorivalitsus tõrjalt kaudsete maksude näol 31,4 prots. kogu tuludest välja presida.* Maksukoorma kasv on seletatav kulude tõusuga, kõige enne sõjakulude suurenemisega. Rääkimata suurriikidest, suurendab pisikene Eestigi iga aastaga oma sõjaministeeriumi kulusid. Nii kulutati sõjale ettevalmistamiseks kriisieelsel ajajärgul 19,7 prots. riigi üldkuludest, 1936/37. a. aga juba 22,5 prots.; absoluutselt kulutati 1929/30. a., kui riigieelarves 93,8 mln. kr. tulusid oli, kaitseministeeriumi peale 18,4 mln. kr.; nüüd aga, kui riigi eelarve on 78 mln. kroonini langenud, võtab „sõjajumal“ omale eelarve järgi 17,6 mln. krooni. Siia on aga vaja veel juurde lisada teedeministeeriumile lubatud investeerimise summad 2,7 mln. kr. ulatuses, sest et Sonda-Mustvee raudtee, Kopli depoo, Tartu kaubajaama ehitamine jne, mis eelarves on ette nähtud, sugugi mitte lingitud, ei ole majanduse nõudmistest. Nähtavasti on kõik see raudteede laiendamine tarvilik millegiks muuks, ja nimelt sõjaliseks otstarbeks. Mitte ainult sõjakulud ei kasva, — kapitalistlikudel riikidel tuleb ikka rohkem ja rohkem raha kulutada ka muu vägivalda-aparadi, nagu politsei, türmid, kohtud jne ülevalpidamiseks. Eestis,

* Kaudsete maksude hulka on loetud ainult tollid ja aktsiis, ei ole võetud viinamonopoli, mis tegelikult kah kaudne maks on. Kui viimane ka juurde arvata, siis tõuseb kaudsete maksude erikaal — 50%-ni.

28.—29. septembril peeti Leningradis ära linakasvatajate-stahaanovlaste üleoblastiline nõupidamine. Pildil: Leningradi oblasti kuulsad linakasvatajad, kellele ordenid antud (paremalt pahemale poole): N. Lipinski, Minna Tappo ja N. Vassiljev.

näiteks, on „administreerimise“ kulud viimaste aastate jooksul (1929/30—1936/37) oma erikaalust 11,9%-st kuini 13,4%-ni kasvanud. Kulud kasvavad iga päevaga, sissetulekud aga vähenevad; ainukeseks teeks jääb kulude katmiseks — kas tõsta maksukoormat, või teha uus laen, mis lõpupeude lõpuks uuesti maksude tõstmisele viib. Niisuguses võnklemises arenevad kapitalistliku riigi finansid, püüdes välja pääseda sellest „nõiutud ringist“. Sellest on väga selgesti näha, et kodanlikes riikides põhiluludeks on militariseerimine ning parasitliku riigiparaadi ülevalpidamine; põhimiseks sissetulekuallikaks aga tööraha kurnamine maksude näol. Ka riigilaenude kasutamine on ebavõimaliku iseloomuga, nende tasumine ja nende pealt protsentide maksmine sünnib jällegi maksudest, s. t. tööraha kurnamisest.

*

Hoopis teistsugust osa mängivad riigilaenu Nõukogude Sotsialistlikkude Vabariikide Liidus. Oktoobrirevolutsiooni esimestel

päevadel tunnistas proletariaadi diktatuur endised tsaarivalitsuse riigilaenuid tühjaks. „Kõik riigilaenuid — kirjutati dekreedis 31. jaanuaril 1918. a. —, mis vene mõisnikkude valitsus ja vene kodanlus teinud, on 1917. a. detsembrikuust annuleeritud (tühjaks tunnistatud) ... Tingimata ja ilma mingisuguse erandila annuleeritakse kõik välislaenuid.“

Niisuguse revolutsiooniliku akti toimepanemisega, mis käis kaasas pankade, maa ja suurtööstuse natsionaliseerimisega, kodanluse kulla ja kallismetalli konfiskeerimisega, ning väliskaubanduse monopoli maksmapanemisega, tõmbas proletariaadi diktatuur risti peale ka vanadele kodanluse finantsidele ja asus oma nõukogude rahanduslikku süsteemi looma.

Esimesed sammud ei olnud kerged. Kodusõda ei lubanud väljatöötatud progressiivset maksustamiskava ellu viia, ja riik oli kaua aega sunnitud oma kulusid peamiselt paberiraha väljaandmisega katma (s. o. inflatsiooni teel). Alles 1924. a. viidi rahareform lõpule, mis meile *tshervontsi*

kindlustas ja aluse pani kindlale nõukogude rahandusele. Riigilaenu delgi oli siin teatud tähtsus ja osa. Siselaenu de abil koondas riik oma kätte umbes 200 mln. rubla, mis oli väga tähtis rahareformi teostamiseks; sest selle summa võrd võis riik nüüd paberiraha trükkimist vähendada. Selleks ajaks oli välja kujunenud juba korralik maksusüsteem, ja 1923/24. a. tuli „ainult“ 8% riigi sissetulekutest — paberiraha emissioonist. Hiljem, ülesehituse ajajärgu lõpuaastatel, olid meie riigilaenu del juba teised ülesanded. Esimene industrialiseerimise laen (1928. a.) ja ka põllumajanduse kindlustamise laenud on juba teistsuguse põhioluga. Laenu paberite ostjateks on laiad tööliste ja talupoegade hulgad, võtab maad kollektiivne laenu tellimine. Teiselt poolt ei lähe need laenud enam riigieelarve puudujäägi kinnikatmiseks, vaid rahvamajanduse investeerimiseks. Järgmised 2. ja 3. industrialiseerimise laen olid niisamuti kapitaalsete ehituste programmi täitmiseks määratud. Siselaenu de abil teostasime meie neid põhimõtteid, millest kõneles 1925. a. sm Stalin jutuaJamisel Sverdlovi ülikooli õpilastega. Sm Stalin seletas siis, et ajalugu tunneb kolme tõõstuslikkude riikide tekkimise ja arenemise teed, need on: asumaade haaramine ja nende röövimine, sõjasaak ja kontributsioonid (sõjakulude tasumaks ühelt riigilt teisele), välislaenu d tugevamalt riigilt nõrgemale. — Mitte ükski nendest teedest ei kõlba Nõukogude Liidule. „Jääb uus arenemise tee, tee, mis ei ole veel täielikult läbi proovitud teiste riikide poolt, suurtõõstuse arendamise tee ilma väliskrediitideta.“*

Selle põhimõtte teostamiseks tuli riigil kokkuhoidlikult elada; vähendati krediite koolidegi alal. Esimesel viisaastakul oli tarvis ühiskondlustatud rahvamajanduse harudesse (tõõstus, põllumajandus, transport jne) üle 50 mlrd. rubla mahutada, kuna eelmistel aastatel — 10 aasta vältel — üldse ainult 3,8 mlrd. rubla investeeriti. Massilised riigi siselaenu d andsid investeerimiseks 1. viisaastakul — 6,8 miljardit rubla, sellest: kolmas industrialiseerimise laen, 1929. a., — 829 miljoni rubla, laen „viisaastak 4 aastaga“, 1930. a., — 1318 miljoni rubla, „viisaastaku kolmanda otsustava aasta“ laen, 1931. a., — 1934 mln. rubla ja „viisaastaku neljanda lõpuaasta“ laen, 1932. a., — 2708 mln. rubla.

Teisel viisaastakul võtavad riigilaenu dest veel suuremad töörahva hulgad osa. Iga

* J. Stalin, „Leninismi küsimused“, venekeelne neljas väljaanne, lk. 219.

laenuga kasvab laenu tellijate hulk. Kui esimese industrialiseerimise laenu tellijaid umbes paar miljoni inimest oli, siis võib „teise viisaastaku laenu“ tellijate hulka juba kümnete miljonite peale arvata. Teise viisaastaku kolmanda aasta laenu tellijaid oli 45 miljoni inimest — töölisi, kolhoosnikke, teenijaid. Teise viisaastaku laenu summad on niisamuti suuremad, kui esimesel viisaastakul:

teise viisaastaku laen (esimene aasta), 1933. a.,	— 3076 mln. r.
teise viisaastaku laen (teine aasta), 1934. a.,	— 3402 „ „
teise viisaastaku laen (kolmas aasta), 1935. a.,	— 3960 „ „
Kokku 10 438 mln. r.	

Tähendab, teise viisaastaku programmi teostamiseks on meie töörahvas oma riigile juba üle 10 mlrd. rubla laenu annud. Teise viisaastaku täitmine aga nõuab üldse investeerimisi 133 mlrd. rubla ulatuses. Muidugi, tervet seda summat riigi eelarve oma finansseerimisele ei võta, ei lange see summa ka täielikult riigi krediidi süsteemile; umbes poole investitsioonide programmi täidavad oma ressursidega ettevõtted, trustid, kolhoosid ja sovhoosid ise. Riik kavatseb kapitaalsete ehituste programmi teostamiseks rahva käest veel umbes 4 mlrd. rubla laenata, — teise viisaastaku uue laenu (neljanda aasta) lepitamisega. Tegelik elu näitas, et töörahvas kõige suurema vaimustusega kahe-kolme päeva jooksul nõusoleku andis uue laenu väljalaskmist kindlustada. Kollektiivsed etteellimised ulatavad kaugemale üle 4 mlrd. rubla. Ja siiski on meie riigivõlg võrdlemisi mitu korda väiksem kui üheski kapitalistlikus riigis. 1936. a. esimeseks jaanuariks oli Nõukogude riigil sisevõlga 14,7 miljardit rubla; ühes uue laenuga (2. viisaastaku 4. aasta) kasvab see summa kuni 19 miljardi rublani, kuid see teeb välja ainult ühe neljandiku kogu riigieelarvest, kuna kodanlises ilmas, nagu eespool nägime, mitmeaastane riigisissetulek võlga katta ei suuda. Pealeselle pole meil riiklikku välisvõlga üldse mitte.

Nagu ülemal tähendasime, ei tarvita sotsialistlik riik seda laenu mitte nii kuidas laenusid tarvitatakse kodanlikes riikides — sõjaliste ja administratiivsete kulude katmiseks, vaid uute majanduslikkude ettevõtete, kanalite, raudteede, masina- ja traktorijaamade, haigemajade, koolimajade ehitamiseks. Iga aastaga kasvab meie ehituste programmi ja ehituste ulatus.

Kivisõekaevandus 1-miljontonnilise aastase sõetoodangu võimsusega on meil nüüd

harilik nähe, kuna esimesel viisaastakul neid ainult üksikuid oli. Elektri jaam 100 tuhande kilovati võimsusega on jällegi meil harilik nähe, isaari-Venemaal ei olnud seesuguseid aga ühtegi. Nüüd on meil aga käsil niisugusedki ehitused, nagu Permi hüdroelektri jaam — 310 tuh. kilovati võimsusega, Sujevis (Donbass) — 250 tuh. kvt., Gorki linna raiooni jaam — 200 kvt. jae. Dnepri elektri jaama ehitus läks maksma 250 mln. rubla, aga suure Moskva-Volga kanali-kombinaadi ehitamiseks, kogu tema kanalitega, tammidega ja elektri jaamadega, on määratud 1½ miljardi rubla.

Need uued mastaabid meie ehitusetöödel, mis edaspidi veelgi suurenevad (projekteeritakse Kamõschimis ja Kuibõschevis, Volga peal, ehitada suuri elektri jaamu kumbki 2000 000 kilovati võimsusega), nõuavad pikaajalist investeerimist (summade mahutamist). Riik ei suuda lühikese ajaga, ühekahe viisaastaku vältel, kõiki neid uusi ehitusi, mis teise viisaastaku programmis seisavad, lõpulikult valmis ehitada ja läiel ulatusel käima panna. Isegi niisugused ettevõtted, nagu Dneproges, Tsheljäbinski traktoritehas, Magnitogorsk ja teised, on küll käima lastud, nad hakkasid juba oma ehitusekuluisid tasuma, kuid kaugeltki ei ole nad veel endid tasa teinud ega võigi niipea teha.

Kui nüüd aga mõtleme, et riik oma senised laenud kümne aasta pärast pidi tagasi maksma, siis on selge, missugusesse keerulikkusse sattus. Riik oleks pidanud kas oma ehitused pooleli jätma, edaspidise investeerimise seisma panema ja hakkama võlga tasuma, või — vastavalt maksukoormat tõstmata. Igale õige meele mõistusega inimesele on selge, et ei üks ega teine tee hulkade huvidele ei vasta. Otstarbekohasem on laenu tagasimaksu aja pikendamine vastavalt laenukasutamise ajale. Kapitalistlikkudes riikides tehakse laenud harilikult 50—90 aasta peale, meil nii pika aja peale laenu larvis pole, kuid kümme aastat on, arusaadavalt, liig lühike aeg, kui arvesse võtta seda ajavahet, mil majanduse-ettevõtetesse pandud summad endid tasuvad.

*

Nõukogude valitsuse dekreediga k. a. 2. juulist on uus laen tehtud 20 aasta peale ja ühes sellega on otsustatud varem tehtud laenude paberid ümber vahetada uue „teise viisaastaku laenu“ (neljanda aasta) obligatsioonide vastu (konversioon). Selkombel pikendab riik varem tehtud laenude tagasimaksu tähtaega ja teeb võimalikuks nende

(laenude) kasutamise uueks investeerimiseks. Kuid konversioon ei tähenda mitte ainult laenu tähtaja pikendamist, uus laen on ka *palju odavam* riigile, kui endised, sest riik maksab tema pealt neli protsenti aastas, kuna ta varem tehtud laenude pealt 10 prots., ja viimase (2. viisaastaku kolmanda aasta laenu) pealt 8 protsenti maksis.

Meie tööliste ja talupoegade riik maksis iga aasta laenu tellijatele suured summad võitudeks ja otsekohe protsentide näol. Tänavuseks aastaks, näiteks, oli riigi eelarves selleks ette nähtud 2,7 mlrd. rubla. Muidugi, laenu paberite omanikkudele — kui ainult laenu tellijatele —, on kõrge protsent väga kasulik, sest see suurendab nominaalselt nende rahalisi siselulekuid. Kuid meie laenuobligatsioonide omanikud on ühes sellega ka valmistajad, ostjad, tarvitajad, *aktiivsed sotsialismi ehitajad*. Ja kui meie sügavalt asja jälgime, tuleb välja, et laenu protsentide vähendamine väga kasulik on *kogu* meie töörahvale. Esiteks peab tähendama, et odav riigilaen on seotud pangakrediidi protsendi alandamisega (kaks korda), mis kogu pangakrediidi odavamaks teeb ja sellega ka kauba omahinda alandada võimaldab, ühes sellega aga ka — müügihinda.

Kauba müügihinna alandamine aga on väga tähtis ja tarvilik meie töörahvale kui ostjatele ja tarvitajatele. Edasi: riigikrediidi ja üldse pangakrediidi odavamaks muutmine annab võimalust ringkäigus tarvisolevat rahahulka vähendada ja sellega *meie nõukogude rubla veel rohkem kindlustada*, — mis jällegi väga kasulik on töörahvale. Riigilaenude protsendi vähendamine annab suurema võimaluse *uute haigemajade, koolide, lastesõime, lasteaedade loomiseks* ja ülevalpidamiseks — mis kokkuvõttes meie Nõukogude Liidu tööliste, talupoegade, teenijate elutaset üldiselt parandab. Teisest küljest saab iga laenu tellija suure hulga mitmesuguste obligatsioonide asemel *ühesugused suuremasummalsed laenu tähed*, mis nende hoidmist, võitude jälgimist jne *lihtsustab*. Kui veel juurde lisada, et konversioon teeb võimalikuks rohkem raha kulutada ka *riigikaitse kindlustamiseks* — siis on täiesti arusaadav, kui kasulik ja vajalik see operatsioon sotsialismi ehitamise ülesannete seisukohast on. Need ülesanded on aga meie põhimised, kõige tähtsamad.

Meie konversioon ei kannu seesugust iseloomu, nagu kapitalistlikkudes riikides, kus, nagu nägime, eelarve puudujääki peab

*Faschistide mäss Hispaanias.
Et mitte faschistide kätte langeda, põgenesid Iruni
linna rahvaväelased prantsuse kaldale, kus nad
prantsuse võimude poolt desarmeeriti.*

*Pildil: Rahvaväelased prantsuse territooriumil
mahapandud relvade juures.*

katma. Meie eelarve täidetakse aastast aastasse ülejäägiga. Möödunud aastal oli ülejääki rohkem kui 700 mln. rubla. Riigi eelarve on täiesti valmistusliku iseloomuga, ta läheb ühte rahvamajandusliku eelarvega, sest üle 90 prots. rahvasissetulekust võtab oma ümberjaotamise alla riiklik eelarve. Põhikuludeks meie riigieelarves on majanduse ning sotsiaalsete ja kultuuriliste ettevõtete finansseerimine, põhisissetulekuteks — ühiskondlustatud majanduse tulud (lähikäigumaks ja ettevõtete kasu). Maksud, mis kapitalistlikkudes riikides peasissetulekuna esinevad, moodustavad meie riigieelarves väga pisikese osa — ainult 7 protsenti.

Printsipiaalset vahet kapitalistlikkude ja sotsialistlikkude riigilaenude vahel näitab

ka laenude ostmise ja müümise süsteem. Kapitalistlikus korras käib, nagu teada, laenuobligatsioonidega, niisamuti kui teiste väärtpaberitega, börsil äge spekulatsioon. Iga riiklik saavutus, või äpardus, kõiksugused ärielu kõikumised leiavad oma peegelduse väärtpaberite turul — börsil. Kui riigi poliitiline seisukord (väline kui sise-mine) kindel on, siis tõuseb väärtpaberite kurss, kui aga on valitsuse kriis või midagi muud raskust, siis langeb obligatsioonide kurss. Spekulatsioonis harilikult kaotavad väiksemad laenuomanikud ja võivad muidugi rahamehed.

Konversiooni lõpuleviimisega kaotatakse meil Nõukogude Liidus senine obligatsioonide ringkäigu süsteem. Algades esimesest märtsist 1937. a., võivad hoiukassad obligatsioonide vastu laenu anda vabalt igale laenupaberite omanikule kuni 30% obligatsioonide väärtusest, kuid mitte kauemaks kui 6 kuu peale. See uuendus ei pane Nõukogude Liidus muidugi maksma väärtpaberite börsimängu korda, kuid ta annab üksikutele laenuotellijatele võimaluse lihtsalt, kui ennem, oma kodust rahalist eelarvet oma isiklikkude nõudmistele rahuldamiseks ajutiselt suurendada. Ennem oli tarvis kindlat ühiskondlikku kontrolli laenuobligatsioonide realiseerimises, nüüd seda enam tarvis ei ole, sest ühes sotsialismi võiduga, töörahva ainelise ja kultuurilise taseme tõusuga on ka meie klassideta ühiskonna liikmete teadvus sedavõrd tõusnud, et hulgad nüüd väga hästi aru saavad, milleks riigile laenu tarvis oli ja kuidas tema, kui laenuobligatsiooni omanik, peab tegutsema, et meie oma riik seda laenu saaks paremini kasutada. Ja siin tulebki ilmsiks üks kõige tähtsam ja põhiline vahe kapitalistliku ilma ja sotsialistliku korra laenude vahel: ühel pool on laenuobligatsioonide omanikuks *ihnsad rantjeed*, teisel pool — 50-miljoniline töörahvakogu, peaaegu kõik töövõimelised *aktiivsed sotsialismi ehitajad*. Siin peitub üks nendest saladustest, miks meil Nõukogude Liidus laenu mahutamise nii kiiresti sünnib, miks nii kiiresti edasi sõidab revolutsiooni lokomotiiv meie kallima ja osavama masinisti sm Stalini juhatusel.

J. Laube.

„Meie revolutsiooni iseloomustav iseäraldus seisab selles, et ta rahvale mitte ainult vabaduse ei annud, vaid ka materiaalsed hüved, vaid ka jõuka ja kultuurse elu võimaluse.“ (STALIN)

HISPAANIA KODUSÕDA*

JUBA veerand aastat kujutab kogu Hispaania endast kodusõja väerinda ja sõjalaagrit. Et paremini hinnata Hispaania sündmusi, tuleme algul meelde Hispaania viimaseaja sisemist sündmustekäiku.

Sõjalik - fashistlik diktatuur tuli Hispaanias võimule 1923. a. septembris. Ta püsis peaaegu seitse aastat. 1931. aasta revolutsioon purustas selle diktatuuri ja kukutas ühtlasi ka enam kui kolmsada aastat valitsenud Bourbon'ide kuningavõimu. 1931. a. aprillis kuulutati Hispaania demokraatlikuks vabariigiks. See revolutsioon oli õieti esimene tõsine kodanline revolutsioon Hispaanias. Et ta aga nii väga hilja (tervelt 150 aastat hiljem, kui Prantsusmaal) tuli, siis muutus see revolutsioon kohe oma algusest peale *kodanlis-demokraatlikuks* revolutsiooniks.

Hispaania demokraatliku vabariigi valitsus jättis aga mõisnikkude ja suurkodanluse võimu Hispaanias puutumata. Kuninga valitsuse riigiparaat jäi endiselt terveks. Demokraatlik koalitsioonilik valitsus ei lahendanud mitte ühtegi revolutsiooni põhi-küsimust. Tagurlus organiseeris end fashistliku diktatuuri maksmapanemiseks. 1933. a. lõpul hakkas kodanlus oma terrori tööliste ja talupoegade liikumise vastu suurendama ja varemalt süüdi mõistetud monarhistide amnesteerima. Selle tagajärjel tekkis 1934. a. lõpul üldstreik ja sõjariistus ülestõus Astuurias. Kuigi Astuuria ülestõus siis veriselt maha suruti, ei tähendanud see sugugi Hispaania revolutsiooniliku liikumise lõppu. Kogu Hispaania töörahva käärimine kestis edasi. Hispaania kommunistlik partei hakkas kogu jõuga ühist töörahva väerinda organiseerima, tõmmates fashismivastasusse võitlusesse peale töörahva ka linna väikekodanluse ja teisi suurkapitali poolt rõhutatud kihte. See töö andis head tagajärge. 1936. a. veebruaris sai Hispaania rahva

* Honoraari käesoleva artikli eest määrab autor Hispaania võitleva töörahva perekondade toetusks. — *Toim.*

ühine väerind parlamendi valimistel omale absoluutse enamuse. Selle tagajärjel moodustus Hispaania rahva ühise väerinna valitsus, kes hakkas teostama ühise väerinna nõudmisi.

Dolores Ibarruri (Passionaria), Hispaania kommunistliku partei tegelane ja rahvavalitsuse liige.

Kuid fashistid töötasid, muidugi, edasi rahvavalitsuse kukutamiseks ja oma diktatuuri täielikuks maksmapanemiseks. 17. juuli ööl (vastu 18. juulit s. a.) hakkasid sõjaväeosad Hispaania Marokkos (Hispaania asumaal Põhja-Aafrikas) mässama.

See osaline mäss oli fashistidel aga kavatsetud ainult valitsuse petmiseks. Niisugune pettus läks fashistidel suurel määral korraldagi. Valitsus saatis oma sõjalaevastiku Marokkosse; kogu riigi tähelepanu pöörati väljapoole Hispaaniat. Niipea kui see oli sündinud, hakkas alles tõsine fashistlik ülestõus juba *Hispaanias eneses*.

18. juuli ööl (vastu 19. juulit) teatas Ceuta (Hispaania Marokkos) raadiojaam, et ... „kogu Hispaanias on pilvita taevas.“ Nagu hiljem avalikuks tuli, ei olnud see isesugune raadiosõnum mitte midagi muud, kui ainult fashistide märgusõna, et igalpool Hispaanias ülestõusu alustada. See raadiosignaali panigi alguse verisele kodusõjale, mida hispaania fashistid saksa ja itaalia fashismi aktiivsel kaasabil olid hoolsalt ette valmistanud.

Fashistide ülestõus oma diktatuuri maksmapanemiseks oli tõepoolest hästi ja hoolsalt ette valmistatud. Hispaanias eneses on 8 sõjaväe ringkonda. Fashistide ülestõus oli nende sõjaväe ringkondade suhtes nii plaanitsetud, et peaaegu kõikidest ringkondadest pidi algama päris sõjakäik pealinna — Madriidi. Ka kindralite ülesanded selle asja juhtimises olid väga üksik-ajalikult ette ära määratud.

Madriidi sõjaväeringkonna ülestõus suruti maha jalamaid; niisamuti suruti maha ülestõusud ka Murcia (pealinnast lõunaida pool) ja Kataloonias. Saragossa, Burgesi ja Valladolidi sõjaväe ringkonnad (kõik põhjapool Madriidi) moodustasid aga fashistlikkude kindralite ja ohvitseride juhatamisel selle maaala, kust algas põhjapoolne fashistide pealetung pealinna (need ringkonnad on ühtlasi ka Hispaania tähtsamad viljasalved). Mässuliste peajuhiks on siin kindral Mola.

Sevilla sõjaväe ringkonda (Hispaania lõunapoolne osa) hakkas kindral Franco Marokkost oma mässulisi väeosi kohalikkudele mässajatele abiks saatma. See ringkond saigi fashistide mässu teiseks tähtsamaks toetuspunktiks.

Mässajate arvates pidi kogu mäss nii hästi ja õieti minema, et pealinn pidi kohe nende kätte langema. Neil oli isegi tulevane diktaator silmapilku ootamas Madriidi asumiseks (selleks diktaatoriks oli määratud kindral Hose Sanhurho, kes Portugaalias istus ja mässu algul aina silmapilku ootas, millal tal vaja aeroplaanil Madriidi lennata; hiljem sai ta lennu surma). Mässuliste sõjaväeosade teekonna sihid Madriidi peale (üldse neli sihti, põhjast ja lõunast kummagist kaks) olid täpselt ette välja arvatud ja kindlaks määratud, kuidas ja

millal Madriidi jõuda. Mässuliste plaani järgi pidi Madriid saama kahe nädalaga ära võetud.

Miks aga siiski mässulised oma plaani ei saanud täita? Olid ju mässu eesotsas põlised paremad sõjaväelased, kogu suurbodanlus.

Suurbodanlus, fashistid ei arvestanud kogu rahva (eeskätt töörahva) vastupanekujõuga, tööliste energiaga, ühise väerinna tugevusega. Kuidas nad selles asjas eksisid, selle kohta toome siin ühe näite. Madriidis alustas ka üks sõjaväeosa mässu. Töölised otsustasid mässajate vastu kahureid tarvitada. Kuid tuli ilmsiks, et fashistlikud ohvitserid olid kahurid ära rikkunud. Tööliste seas leidis aga endiseid kahurväelasi, kes kahurväe remonditöökodadest suutsid mõned kahurid leida, need õllefabriku veoauto külge sidusid ning „väerinnale“ sõitsid ja need seal mässajate sõjaväeosa kasarmu vastu üles seadsid. Mässajatele fashistidele oli tööliste kahurvägi tõepoolest täiesti ootamata ja etteaimamatagi. Neljatunnilise võitluse järele astusid ülestõusnud väeosade sõdurid, nähes, kelle vastu neid ohvitserid olid mässama ajanud, tööliste poole, võtsid oma fashistlikud ohvitserid ise kinni, korjasid neilt sõjariistad ära ja avasid tööliste tee kasarmutesse. Selletaolisi „juhtumeid“ oli fashistlikkude mässajatega Madriidi ümbruses mitmel ja mitmel pool. Need olid „juhtumid“, mida ühegi fashistliku kindrali ka kõige täpsem ja parem plaan ette ei näinud ja ette näha ei võinudki.

Oma suuruse (maaala) poolest on Hispaania kapitalistlikus Euroopas teine riik (Prantsusmaa on esimene). Juba ainuüksi see asjaolu annab Hispaania kodusõjale suure rahvusvahelise tähtsuse. Kuid peale selle on ka veel rida muid tegureid, mis, lõppude lõpuks, Hispaania praeguse seisukorra küsimuse kogu rahvusvahelise seisukorra üheks sõlmpunktiks, maailma poliitika üheks keskkohaks teeb. Asi seisab nimelt selles, et Hispaania fashistide mäss on kõige lähemas otsekoheses sidemes niihästi Saksamaa kui ka Itaalia fashismiga, kes seda mässu ette valmistasid ja varustasid. Tuletame sel puhul meelde mõnda tõsiasja, mis nüüd on juba avalikuks saanud ja täiesti täpselt kindlaks tehtud.

Hispaania fashistlik kindral Hose Sanhurho (seesama, kes oli Hispaania diktaatoriks kavatsetud), oli mässu eel mitu kuud Berliinis (elades seal „Kaiserhofi“ hotellis, kus ainult Hitleri isiklikud sõbrad aset saavad). Niihästi Sanhurho kui ka kindral Franco pidasid pikki läbirääkimisi Saksa-

Faschistide mäss Hispaanias.

Pildil: Valitsusevägede eelpost tulistab mässulistele seisukohti.

maa välisasjade ministriumiga. Rosenbergi agendid Schleier ja Brosch töötasid Hispaania Marokkos koha peal faschistide mässuplaani üksikasjalikult välja. Endine Hispaania kuningas Alfons XIII asub kogu oma õuekonnaga Saksamaal (kui ta praegu sealte veel lahkunud pole, lähemale Hispaaniale) jne, jne. Peale selle on enam kui küllalt teada, et kogu Hispaania kodusõja kestel saksa faschistid Hispaania mässajaid üliohttralt sõjalennukitega, sõjamoonaga jne toetasid ja toetavad, et saksa sõjalaevastik mässajatele igasugust abi ja tuge andis ja annab. Ainult niisugune väline toetus on võimaldanud hispaania faschistidel nii kaua hävitaval kodusõda pidada.

Jätkates keisriaegse Saksamaa imperialismi välispoliitikat, tahab Saksamaa faschistlik valitsus oma endiseid asumaids tagasi saada ja nendele lisaks ka uusi juurde. Sellepärast leppisid Hitleri valitsus ja Hispaania mässajad faschistid juba ammu kokku, et esimene viimaseid igatepidi toetab ja toetama saab ning et selle tasuks

Saksamaa osa Hispaania asumaaedest omale saab (Kanaaria saared ja mõned tähtsamad punktid Marokkos). Saksamaa püüab, maksu mis maksab, faschismi Hispaanias troonile upitada ka selleks, et kogu Euroopa üldist seisukorda omale kasulikumaks muuta. Kui Hispaanias valitseks faschism, siis kergendaks see tunlavalt Saksamaa kallaletungimist, näiteks, Prantsusmaale (kes siis nagu faschistlike turgude vahele saaks pigistatud). Kui Hispaania faschistlikuks saaks, kiirendaks see märksa sõja alustamist Euroopas Saksamaa poolt.

Kuidas Itaalia faschism Hispaania mässajaid toetab (ka aeroplaanidega, sõjamoonaga jne, jne), on ka teada. Samuti on teada, et selle toetuse tasuks lubasid Hispaania faschistid anda Itaaliale Hispaania pärrall olevad saared Vahemeres, osa Marokkost, Ceuta linna Marokkos jne. Kui see sünnib, siis muutub Itaalia täielikuks pereinemeheks Vahemeres. Kui Itaalia faschism Ceuta kindluse oma kätte saab, siis saab ta sellega Vahemere uksehoidjaks (Ceuta asub Gibraltari merekitsuses), siis likvideerib ta Inglismaa tähtsama kindluse Gibraltari poolsaarel, mis senini kogu Vahemeresse ja väljakäiku kontrollis ja Inglismaa merele tähtsamaks toetuspunktiks oli (Ceuta asub Gibraltari kahuri laskekaugusel, merekitsuse teisel kaldal).

Suurt osa Hispaania mässu toetamises elendab ka Portugaalia. Viimases on praegu võimul faschistlik valitsus, kes Hispaania faschistidele igasugust abi annab, kelle kaudu Saksamaa mässulistele relvu saadab ja kes loodab osa Hispaania maaalast (nimelt Galicia maakonda) omale saada.

Hispaania kodusõda ei ole sellepärast mitte ainult Hispaania enese sisemine küsimus. Ta on peale selle ka kogu maailma küsimus, ta on *rahu ja sõja küsimus* kogu maailmas. Kes tahab faschismi veereval sõjavankrit seisma panna, peab toetama Hispaania rahva ühise väerinna võitlust mässajate faschistide vastu. Kogu maailma töörahvas avaldab kaastunnet Hispaania võitlevale rahvale. Nõukogude Liidu töörahvas organiseeris Hispaania töörahva naistele ja lastele toetust toiduainetega. Rahvusvaheline proletaarne solidaarsus — see on suur jõud, mis aitab kaasa Hispaania rahval hävitada faschismi.

R. Vakman.

„Hispaania vabastamine faschistlike reaktsionääride survest ei ole hispaanlaste eraasi, vaid terve eesrindliku ja progressiivse inimsoo ühine asi.“ (STALIN)

Märkmeid fashistlikust Eestist

„Oodatud samm“

22. septembril 1936. aastal tagandati sise-
ministri otsusega Eestimaa Tööliseühin-
gute Keskliidu juhatus oma kohuste täit-
miselt ja sellesama käsukirjaga määrati uus
Keskliidu juhatus. „Uus Eesti“ kirjutas
järgmisel päeval sellest „oodatud sammust“
kui riiklikust sündmusest, mis „rahuldus-
tundega“ vastu võetakse, kusjuures „elavat
huvi ei ärata mitte niivõrd keskliidu juha-
tuse uuendamine, kui just need põhimõtte-
likud seisukohad, mis siseminister K. Een-
palu oma seletustes ette tõi“.

Muidugi, Tööliseühingute Keskliidu juha-
tuse rüüstamine on fashismimaal „tü-
hine asi“, see peabki nii olema. Palju täht-
samad on „põhimõtted“, mille nimel see
tagandamine ette võeti. Kuidas töölisteor-
ganisatsioonid peaks töötama, sellest on
fashistlikud kubernerid ja propagandami-
nistrid mitmel korral kõnelenud, kuid tege-
likult on töölisteorganisatsioonid ikka *vas-
tupidi* teinud. Ka nüüd on valitsusel oma
„põhimõttelikud seisukohad“, kuid kas
neile „põhimõtetete“ parem saatuse osaks
saab, kui eelmistele, kes seda võib kinni-
tada. Eenpalu ütleb, et „valitsusel on ka-
vatsus tööliste ametiühinguisse koondumi-
seks anda seadustega uut korda, mille jä-
rele ametiühingud võiksid kujuneda ainult
töölise pärast, tööliste kasuks ja kindlaiks
töölise omaabi organeiks“.

Niisama suurepäralised ja ilusad kavat-
sused olid fashismil juba kaks aastat ta-
gasi. Päts, Eenpalu, Sternbeck, endine sot-
sialist, lubasid 1935. a. rahvahääletuse eel
töölise ametiühingutele kõige suuremad
vabadused anda; kõnelesid, et töölistel on
õigus oma huvisid kaitsta, et valitsus ei
sega ennast töölise ja ettevõtjate vahekor-
dadesse, Räägiti palju, kui aga tööliste
ametiühingud hakkasid tööliste palgastreike
juhtima, töölisi organiseerima, ja — mis
kõige hullem — kui töölised, nuhid ja pro-
vokaatorid endi ridadest minema kihuta-
sid, — siis anti ametiühingutele süüüks, et
nad töölise hulgaliste organisatsioonide
„loomiseks ja klassivõitluse ning marksist-
liku maailmavaate süvendamiseks arenda-
nud suulist propagandat töökohtades, töö-
liste kodudes, ametiühingutes jne“.

Iseloomulik on see, et fashistlik sise-
minister oma motiivides Keskliidu juha-
tuse tagandamise kohta ei suutnud midagi
muud ette tuua, kui seda, et Keskliidu ju-
hatus „propageerinud klassivõitlust ja

marksistlikku ilmavaadet“. Kuid peame
kohe juurde lisama, et klassivõitluse ja
marksistliku ilmavaate propageerimine
ongi nüüd üks suurem riiklik ja rahvuslik
kuritegu. Fashism kaotas, s. o. keelas ära
kõik poliitilised parteid. Fashism keelas
ära klassidest rääkimise. Eesti peab
olema rahvuslik riik, kus on ainult üks
ühine rahvus, rahvuslikult mõtlevad ring-
konnad, kuid mitte mingisuguseid klasse.
Ja kui ametiühingutes leidis tegelasi, kes
ära unustasid „rahvuslikult mõtlemise“ ning
selle asemel oma taktika ja seisukohad va-
litsevatest klassivahekordadest välja min-
nes ära määrasid, siis oli see, muidugi,
patt fashismi vastu.

Fashistlikus riigis pannakse inimesed
käsu järele mõtlema. Hitler ütleb oma
„alamatele“, et neil pole vaja millegi üle
mõtelda, midagi arutada. Mõtlemine ja aru-
tamine jääb tema, kui juhi, kohuseks. Eesti
fashismi juhid käsivad ka nii mõtelda,
nagu nemad mõtlevad, parem aga kui rah-
vas üldse midagi ei mõtle. Siseminister
väljendas seda programmilises lauses töö-
liste kohta:

„Eesti tööliste ametiühinguline liiku-
mine tuleb nii ümber korraldada, et te-
kiks täielik usaldus tööliste loialse ise-
tegevuse ja eesti rahva muude osade va-
hel, samuti ka usaldus töölistkonna ette-
võtmiste ja meie riigivõimu vahel“.

Sarnane „usaldus“ peab tekkima, kuid
kas selleks tingimusi on, kas inimeste ja
valmistuslikud vahekorrad seda usaldust
loovad või vastupidi, ikka suuremat vastu-
olu ja usaldamatust, viha ja põlgust sünni-
tavad, — sellest ei küsi fashistid, kes loo-
mulikke vahekorrad vägivallaga asendada
mõtlevad. Väga huvitav, et Keskliidu juha-
tuse rüüstamine suure heameelega vastu
võeti *eesti parempoolsete sotsialistide* poolt.
Sotsialistide liider Rei on, nagu teada, Pätsi
valitsuse välisministri abi. Seega on Rei
kaaslased asjadega hästi kursis. Karl Ast,
kellel tööliselikumise rüüstamises suur
praktika on ja kes nüüd kahtlemata „Uus
Eesti“ toimetuses seda kunsti juurde on
õppinud, kirjutab „Rahva Sõnas“ Keskliidu
juhatus tagandamise puhul, et „praeguse
üleminekuaja üldine poliitiline olustik ei
soodusta mingit hinnangut koostada“, ne-
mad, kui sotsialistid, teadvat ainult seda,
et Eestis pole ametiühingulik liikumine
„kunagi püsivalt jalgu alla saanud. Seda
kahjatsetavam on nüüd seista jälle lõhkise
küna ees“ (meie sõrendus). Nähtavasti ar-

vab Ast, et praeguseaja Eestis olid kõige soodsamad tingimused ametiühinguliku liikumise kindlustamiseks. — nimelt rahvuslikul alusel.

Kuid need on kõik faschismi ideoloogia kandjate tahtmised, soovid, kavatsused. Tõelikkus on teine. Sellest tõelikkusest väike pilt kodanlaste endi ajakirjanduse andmetel. „Vaba Maa“ kirjutab:

„Tööliskoja valimistel, mis neil päevil peeti, läksid läbi kõik ametiühingute ja töölisvanemate kandidaadid s. o. jäi senine enamus. Rahvusliku tööliidu soodsam kandidaat sai 77 valijamehe häält ning jäigi kandidaatide hulka, kuna tööliskoja liikmeks pääsmiseks oli vaja vähemalt paarsada häält“.

No kas see ei ole valus kõrvakiil faschistlikkudele ministritele ja nende sotsialistidest kannupoistele, et just Töölisühingute Keskliidu juhatause rüüstamise ajal töölised oma esindajateks tööliskotta neid valisid keda ametiühing soovitas. See tõsiasi näitab, et asi „usaldusega eesti tööliskonna ja riigivõimu vahel“ enam kui habras on.

Faschist Eenpalu näitas oma klassihuvide tundmist, kui ta advokaat Kadaku Keskliidu juhatause esimeheks ja töölise poolt väljasülitatud kandidaadid juhatause liikmeteks määras. Mõni päev peale rüüstamist käsutas Eenpalu ametiühingute esindajad Tallinna kokku ja nimetas selle kroonuliku koosoleku — ametiühingute konverentsiks. Sellel „konverentsil“ luges Eenpalu pika kõne maha, milles kõigepealt töölisi ähvardas, et kui nad ikkagi „vana liini“ jätkavad, siis peab tema, Eenpalu, kes nii lähedal seisvat tööliseliikumisele (kaitsepolitsei kaudu, — O. R.), „oma kurvastuseks“ karmid abinõud tarvitusele võtma ja suure protsessi korraldama. Ent see ei olevat sugugi vajalik. Töölised saagu aru, et tema, Eenpalu, ja valitsus tahavad sõbralikult töölisega käsi käes elada. „Meie tahame muuta ametiühinguliku liikumise kindlaks ja tugevaks, et see nii riigi kui ka rahva ühises tegevuses ei esineks vaenuliku osana“.

Teine faschistlik minister Kask kordas sedasama ja teatas, et valitsus kavatsseb (ikka alles „kavatsseb“ — O. R.) töölise õiguslikku seisukorda parandada; Päts lubanud isegi töölisemaja ehitamiseks raha anda, kuid selleks olevat vaja, et ametiühingusse koondatud töölised aru saaks, et „eesti rahvas on üks tervik“ ja et „eesti lipp on ja jääb ka töölise võitluse lipuks“.

Töölised kuulasid külmaverelikult ära ähvardused ja lubamised, vaikisid ja —

läksid laiali igaüks oma töö juurde. Eesti töölisele on need faschistide jutud juba tuttavad. Enam kui üks kord on nad neid kuulanud, kuid peale seda on teinud nii, nagu nõuavad nende klassihuvide. Ka nüüd ei sünni teisiti. Eesti töölise revolutsioonilised traditsioonid elavad veel.

„Üleminekuaja“ lõpu ootel

Praegu, kus neid ridu kirjutame, käib Eestis äge faschistlikkude „vüürerite“ kõnede valing. „Vüürer“ Päts peksab endale rusikatega vastu rindu ja kinnitab: uskuge, mina ei taha kedagi petta. Rahvale ei või veel demokraatiat anda. Ta ei ole „selleks küps ega ettevalmistatud. Üks inglane ütles, et vabadus ja vabariigi kord on nagu kuldkee. Kui see pannakse kaameli kaela, siis see ilus kuldkee vajub karvade sisse ega valmista kellelegi rõõmu, ka mitte kuldkee valmistajale“.

Sellase kõne pidas Päts maha õpetajatekoja avamisel. Eesti rahvast võrreldi kaameliga, kes karvane ja must, kes pole väärt veel demokraatlikke vabadusi saama; nii et isegi tema, Päts, ei tunneks sellest mingit rõõmu.

Faschismile on omane rahva põlgamine, kuid nii julmilt pole rahvast, peale Hitleri ja Göbbelsi, keegi kõnelenud. Päts hurjutab kõiki, kes arvavad, et „on suur vägitegu, kui riigivõimu vastu opositsiooni tehakse. Riigivõim, kui ta tunneb end õigel kohal olevat, ei tohi niisuguseid nähtusi lubada, ja seda tuleb noorsoole teatavaks teha ja õpetada“. Need sõnad on laenatud Hitlerilt. Selsamal keelel rääkis Hitler ka oma „alamatega“. Ta ei luba meile mingisugust opositsiooni teha.

Miks eesti faschism praegu nii aktiivne on ja oma kõnedega maa üle ujutab? Asi seisab selles, et Eestis algavad varsti faschistliku rahvuskogu valimised. Päts ütles Isamaaliidu täiskogu koosolekul, et „meie läheneme üleminekuaja lõpuaktile, meie rahvuskogu valimistele ja kokkutulekule“; valitsus olla oma „hooldamise-ülesannete täitmisega lõpule jõudnud“. Mooramees on oma töö teinud, kuid eesti faschistlik mooramees ei mõtlegi ära minna.

Praegu kirjutatakse eesti ajakirjanduses väga pikalt ja laialt „üleminekuaja“ lõpust. Igalühel on selle juures oma lootused ja ootused. Rahvuskogu valimisseadus on välja kuulutatud ja valimised järgnevad sedakorda tõesti sellele väljakuulutamisele. See asjaolu panebki eesti ajalehed „üleminekuaja“ lõpule jõudmisest kirjutama.

Valimisseadus, muidugi, ei määra veel lõpulikult kindlaks, milline koosseis tulevasel rahvuskogul tuleb, sest igaüks loodab, et tema rühmgi sinna kogusse pääseb ja seal mõju võib avaldada. Kõigepealt vaieldakse selle üle, kuivõrd on eesti rahvas demokraatlik, kas ta on väärt demokraatlike vabaduste osaliseks saama. „Uus Eesti“ ütleb otsekohe, et „meie rahvusliku demokraatia selgrooks tuleb hinnata põlist peremehelikkude hingeelu“. See on „vüürer“ Pätsi väite kinnitamine, et eesti rahvas on karvane nagu kaamel, ja vabaduse kuldkee ta kaela ei passi. Pankur, hallparun, peremees — need on eesti fashistliku „demokraatia“ selgroog.

„Päevaleht“ püüab küsimust teisest küljest selgitada. Ta kahtleb, et „laialised massid läheksid kunagi barrikaadidele sõna — demokraatia — ilusa kõla või ka lemas sisalduva vabadusemõiste pärast, kui see ei oleks seotud materiaalsete kalkulasioonidega“. „Päevaleht“ ei usu, et keegi hakkaks demokraatiat kaitsma, kui see demokraatia kõhtu pole täitnud. „Vaba Maa“ avaldab vaidluse korras artikli, millega toimetus küll nõus ei ole, kuid leiab selle tähtsa olevat. Selles artiklis kirjutatakse,

et „Nikolai II uskus, et rahvas on temale truu ning et ainult „neetud duuma“ ja vihatud intelligents ajavad vahekorrad teravaks“. Kuid murdunud tsaar, mitte rahvas... Palju nüisuguseid mõtteid hulgub eesti ajakirjanduse veergudel. Kõneldakse sellest, et demokraatia ei ole ainult riigikord, vaid ka rahva demokraatlik isetegevus. Teised loevad sarnast väljendust kommunistlikuks ja ruttavad tõendama, et rahva isetegevus pole kunagi nii väga lähilis olnud, kuigi see on möödapääsematu eeldus liberaaldemokraatlikule korrale. Otustavaks olevat ühistunne. Ilma ühistundeta viivat isetegevus riigi liimist lahti. Kuid raske on ühistundest kõnelda seal, kus sisemised vastuolud ikka teravamaks lähevad, nii et kurnajateklassi liikmed omavahel üheski küsimuses ei suuda kokku rääkida. Teravad vastuolud tööliste ja ettevõtjate vahel aga lõhuvad seda ühistunnet kurnajate vahel veel enam.

See teadmine tungib ühe osa demokraatlikult mõtleva kodanluse mõistusesse. Kuid hirm nõõrib neil selle juures hinge kinni. Hirm kelle ees? Muidugi mitte niivõrd fashismi ees, kui revolutsiooniliku töölisteklassi ees. „Päevalehe“ ringkonnad tahaks,

Fashistide mäss Hispaanias.

Pildil: Pommide kinnitamine valitsusevägede lennukile mässuliste seisukohalt: pommitamis-ks.

ja neil oleks midagi ütelda Pätsi diktaatorliku võimu vastu. Kuid seda tehakse arglikult ja armetult. „Päevaleht“ algab sellega, et kiidab Pätsi hinnangut Eesti rahva „üksmeelsusest“ (kaamelite üksmeelsus?!), ja et Päts võivat, järelikult, „vastastikusel usalduses“ riikliku töö juurde asuda. Siis aga antakse pisike müks valitsusele ja öeldakse, et „isamaalane pole mitte ainult see, kes seda kõige enam toonitab või kes oma isamaalikkuse tõendamiseks vastavaid silte või etikette tarvitab, vaid kes valmis on kannatama ja kõik tegema selleks, et võiks edasi jõuda ja areneda meie rahvas“. „Päevalehe“ ringkonnad kordavad sedasama, mis tegi vene liberaalne kodanlus 1905. aastal tsaari juures: nad hakkavad fashismilt vabadusi nuruma ja fashismi revolutsiooniga kollitama. Kuid neid endid kohutab töölise revolutsioonilik liikumine niisama palju kui fashismi. Ja hirm mitte ainult omamaa töölise ees, vaid hirm ka sotsialismi võitude ees Nõukogude Liidus, võitude ees, mis eesti töölisele paremasse tulevikku teed näitavad. See ühine revolutsiooniliku töörahva kartus lähendab fashismi neile tööstuslikele ja kaubanduslikele ringkondadele, keda fashism, kui suurkapitali võim, pigistab, kellelt ta aga siiski abi ootab. Kuid võitlus võimu pärast ja omavaheline võistlus lisaväärtuse omandamise pärast ei ühenda neid omavahel võistlevaid kihte aga kuigi kauaks, ning veel suurema jõuga puhkevad teravad vastuolud leegitsema. „Üleminekuage“, s. o. demokraatlikust korrast täielikule fashistlikule korrale üleminek, hakkab tõesti lõpule jõudma. Eesti fashism jõuab oma riikliku korraldusega lõpule. Rahvuskogu peab Pätsi poolt kokkuseatud põhiseaduse vastu võtma. Kodadele on katused peale tehtud, tööliselikumine tahetakse fashistlikule teele juhtida. Pealtnäha on kõik korras. Kuid see on ainult pinna pealt vaadates. All, koore all, valmivad suured ühiskondlikud nihkumised.

Viljasaagist ja hinnapoliitikast

Eesti ajakirjanduses ilmunud kokkuvõtete järgi on länavune rukki kogusaak 153 000 tonni, jäädes maha eelmise aasta saagist 20 000 tonni võrd. Odra kogusaak — 84 000 tonni (läinud aastal — 92 000 tonni), kaera kogusaak — 120 000 tonni (l.-a. 134 000 tonni), segaviljasaak — 80 000 tonni (l.-a. 86 800 tonni). Linakuu kogusaaki hinnatakse 9300 tonnile ja lina-seemne kogusaaki 9400 tonnile, läinud aasta 10 100 tonni vastu.

Kõrgem eelmise aasta saagist on ainult ristlikheimaseemne kogusaak, nimelt 1000 tonni eelmise aasta 750 tonni vastu.

Arvestades osalise ikaldusega põllumajanduses ootasid suurpõllumehed ja hallparunid viljahindade tõusu. Kuid sisepoliitistel põhjustel ei võinud valitsus järsku hindade tõusu lubada. See oleks kõrgele tõstnud elukalliduse ja veelgi suuremat rahulolematust põhjustanud; välispoliitiliselt aga oleks see valitsuse kaubanduslikku läbikäimist raskendanud. Põllutöominister seletas sellepärast ühel maakonna lõikusepidul, et „leib on esmajärguline toitaineline ja tema hinna tõusuga kerkib ka elukallidus üldiselt. Streigiliikumine töölise keskel oleks kindlasti võtnud laienemad piirid, kui valitsus omapoolsete määrustega oleks soodustanud elukalliduse tõusu“. Vastutasuks hallparunitele selle eest, et viljahinnad endiseks jäävad, lubab valitsus talupidajatele müüa jõutoitu hinnaga, mis kõrgem ei ole möödunud aasta omast.

See aga ei rahulda hallparuneid, kes maakonna põllutöökoja konventidel hinnakõrgendust nõuavad. „Uus Eesti“ ühineb selle nõudmisega ja kirjutab juhtkirjas, et talvine vähend tõusku linnade elukalliduse arvel. Odavat jõutoitu, teatab „U. E.“, enamik talusid ei tarvita, s. o. ei jõua osta. Põllumehed nõuavad, et mitte ainult võivad ka viljahindasid saaks tõstetud, et maale tuleb juhtida rohkem raha, siis suudab maaelu kultuurimõnustusete poolt tulevikus ehk teistele maadele järele. — Võija viljahindade tõstmisest — kirjutab „Vaba Maa“ — saaks kasu ainult 7—8000 rukkikasvatajat, kogu rahvas aga peaks leiva eest rohkem maksma. Kuid ometi tõusevad juba rukki hinnad, tõuseb ka või hind. Elukallidus tõuseb kiiresti, mis sisepoliitiliselt raske seisukorra loob.

Elukalliduse tõus viib hulkade rahulolematuse kasvamisele, streigiliikumise laienemisele. Eelolev talv toob eesti fashismile uusi raskusi, uusi lahkheliseid ja „rahvusliku üksmeele“ õhnestamist.

Linnatöölise ja põllutöölise elutase

Kaks ja pool aastat põristavad eesti fashismi juhid rahvale ühte ja sedasama trummilugu: eesti rahvas on terve ja üksmeelne, eesti töölise seisukord on paranenud, Eestis ei ole tööpuudust, Eestis on töö jälle ausse viidud, Eestis on ... kes seda jõuab üles lugedagi, mis eesti fashism enese arvele kirjutab. Vaevalt leidub maailmas

Faschistide mäss Hispaanias.

Pildil: Tööluste võitlussalk lahingus mässulistega San-Sebastiani liinil.

suuremaid enesekiitjaid, kui seda on eesti faschistlikud esimaadlejad kõnes ja kirjas. Saksa faschism laimab ja mustab Nõukogude Liitu, valetab ja vabritseerib tema kohta kõiksugu valetateid, tehes seda selles lootuses, et mõni ikkagi uskuma jääb; ja kui päevast-päeva sellest kõneleda, siis harjutakse viimaks ka valet uskuma. Eesti faschism teeb neid samu operatsioone oma seesmise korra kiitmiseks. Kes paremini oskab Eestis rahvuslikku ühtsust, üksmeelt ja muid sarnaseid asju ülistada, seda loetakse kõige kangemaks isamaalaseks. Vähemalt lastakse seda hulkade ees nõnda paista.

Faschism hoopleb sellegagi, et eesti tööliste seisukord olevat märksa paranenud, et Eesti sammuvat selles küsimuses teiste maade ees. Kuid laseme kõneleda tõsiasi.

„Päevaleht“ (13./VIII, 1936. a.) analüüsib elatusmaksumuse ja töötasu vahekordi. Võrdluseks võetakse möödunud aasta I pool ja käesoleva aasta I pool. Võrreldes möödunud aasta I poolega on elatusmaksumuse tase tõusnud käesoleva aasta I pool 12,2 protsenti. Elukallinemist selle protsendi võrd üldiselt on tõstnud esijoones

toitlus, mis kerkinud 15,7 protsenti, siis korteriüür — 2,9, küte ja valgustus 38,1 ja riietus 4,2 protsenti.

Kuid see ei ole veel kõik. Näiteks hindade tõus on ulatab leivahinna kerkimine 16,6 protsendini, kusjuures rukkileib on tõusnud 7 protsenti, peenleib 25,4 protsenti, sepik 40,6 protsenti ja sai 22,8 protsenti. Mis põhjustasid niisuguse hindade tõusu? Teraviljamonopol, mis küll selle sildi all loodi, et stabiliseerida leivale püsiv hind, kuid mille tagajärjed olid vastupidised. Turu stüühia — võistlus sise- ja väliturul — tegi oma töö ja viis toitainete hinnad ikka kõrgemale. See on veel üks tõendus, et faschismi juhtide sõnad tegudest lahku lähevad.

Liha, lihasaadused ja rasv on selsamal ajavahemikul tõusnud 20,3 protsenti. Miks? Sellepärast, et siseturu hinnad sel korral mitmekordselt tõusevad, kui väliturul rasvaainete hinnad natuke kerkivad. Niisama sugune lugu on võihindadega. Tarvitaja Eestis peab oma taskust selle eest „tolli“ maksma, kui väliturul hinnad kõiguvad, sest Eesti tõusik ja spekulant, kui nõrk võistleja väliturul, satub alati turu stüühia mõjude alla, ja seda valusamalt lööb

See stüühia eesti laialiste rahvahulkade huvide pihta.

Äga, võib olla, on tööliste palgad rohkem tõusnud, kui elukallidus, millele viis hindade tõus. Ka see ei ole õigus, kuigi fashistlikud ministrid ühes riigivanemaga sellest kõnelevad. Statistikabüroo andmetel oli keskmine teenistus (senti tunnis) normaaltööajal:

	1936. a. VII	1935. a. VII	1936	%%
<i>Suur-</i>				
<i>tööstuses:</i>				
mehed . . .	35,4	32,2		9,9
naised . . .	22,7	21,8		4,1
<i>Kesk-</i>				
<i>tööstuses:</i>				
mehed . . .	30,9	29,2		5,8
naised . . .	18,5	18,4		0,5

See annab keskmiselt palgatõusu suurja kesktööstuses ülalnimetatud ajavahemikul 5,07 protsenti. Kesktööstuses, kõnelemata väiketööstusest, kus palgad väga madalad (10 senti tund, nagu statistikabüroo andmed kõnelevad), ulatab keskmiselt palgatõus ainult 3 protsendini. Võrrelge seda hindade- ja palgatõusu, ja teie saate kätte selle seisukorra, mis isegi ametlikkude teadete järgi päris põrutava pildi annab.

Põllutööliste palgad, võrreldes eelmise aastaga, olevat sellesama „Päevalehe“ andmetel tõusnud aastatöölistel 20 protsenti, suvetöölistel 18 protsenti. Keskmiselt saavat aastatöölised kuus käesoleval aastal: mehed 22 krooni 10 senti (l. a. 18. 70) ja naised 16.00 (l. a. 13. 10) krooni.

Kõik meed on ametlikud andmed, mille tõelikkust väga kriitiliselt tuleb võtta. Kroonu statistikas on kõik roosilikumalt näidatud. Seda tõestab ka see, mida „Postimees“ kirjutab põllutöölise elutusest: „...majanduslik tõus on selleks ikkagi veel väike olnud, et oleks loonud sääraseid elamisvõimalused, mis oleks inimesi põllumajandusega kindlasti sidunud.

See madal elatustase, mida meie põllumajandus pakub, ongi kaaluvamaks põhjuseks, mispärast inimesed põllutööst eemalduvad“. Selles seisab eesti põllutöölise puuduse üks põhjustest. Kindlustatagu põllutöölisele inimlikud elatustingimused, siis jätkub töötajaid. See aga paneb ka tõsiselt kahtlema ametliku statistika andmete juures.

Eesti statistikabüroo juhataja H. Reimann ütleb eesti tööliste palgade kohta oma kokkuvõttes järgmist:

„Madalad palgad suruvad elustandardi alla, mõjutavad sündivust, veel rohkem aga tööliste surevust. Nagu surevustabelite analüüs ja selle rahvusvaheline võrdlus näitab, on Eestis meeste surevus alates keskeast, ebanormaalselt kõrge. Sellele võib leida mitmesuguseid seletusi, kuid kõige usulavamaks meeste kõrge surevuse põhjuseks keskeas on asjaolu, et tööliste elutingimused, palgajärgi tööolud, jätavad meil palju soovida“.

Niisugused on kaks iseloomustust eesti tööliste seisukorra, ta elutaseme kohta. Ühe iseloomustuse annavad fashismi ministrid, propagandaagendid ja teised palgalised ja palgata „isamaalikud vennad“. Nende antud iseloomustuse järgi valitseb Eestis rahu ja armastuse riik, kus maksab üksmeel ja eestlus! Teine iseloomustus tuleb arvudest, mille võltsiminegi ei aita tööliste rasket seisukorda kinni katta. Selles iseloomustuses avastub põhjatu kuristik töörahva ja fashistliku valitsuse vahel. Fashistlikud ametnikud kirjutavad ise oma ministritele, oma fashistlikkudele juhtidele poliitilise surmaotsuse: „Meeste kõrge surevuse põhjuseks keskeas on asjaolu, et tööliste elutingimused, palgajärgi tööolud, jätavad meil palju soovida“. . . Fashismi vale liig lühikesed jalad valetajaid sellest otsusest ei päästa.

O. R.

15/X. 1936. a.

„Tõelik vabadus on olemas vaid seal, kus on hävitatud kurnamine, kus pole ühede inimeste kurnamist teiste poolt, kus ei ole töötaolekut ja viletsust, kus inimene ei värise selle ees, et homme võib kaotada töö, elamu ja leiva. Ainult niisuguses ühiskonnas on võimalik tõelik, aga mitte paberlik, isiklik ja iga teine vabadus“. (STALIN)

MAAILMA-MAJANDUSE KÜSIMUSI

KIVISÜSI ja nafta on kapitalistliku majanduse toorained, mis teatud mõttes kapitalismi iseäraldusi ja arenemisastmeid väga suuresti iseloomustavad.

Kivisöetööstus on kapitalismi vana tööstuseala, klassikaliku kapitalismi tehnika üks pea- ja keskjalasid, tema peaaegu ainuke külteaine tootja. Alles siis, kui kivisütt odava ja rikkaliku kütteinena hakati kasutama, võis kapitalistlik masinatööstus kiiresti arenema hakata. Sellepärast kuulutaski kodanluse kuulus majanduseteadlane W. Sombart, et „kivisüsi on praeguse aja tehnika ainukeseks keskuseks, millest soojendavad ja valgustavad kiired igale poole laiali valguvad.“

Imperialistliku maailmajaotamise, asumaade haaramise, eel, nimelt 1875. aastal, kaevati kivisütt kogu maailmas umbes 285 miljoni tonni, millest peaaegu pool (135 mln. t.) Inglismaal saadi. Sajandi lõpul aga arenesid kiiresti Ühendriigid, tulid kivisöetööstuse esimesele kohale ning hoiavad seda esimest kohta maailma kivisöetööstuses oma käes tänapäevani. 1900. aastal andis maailma kivisöetööstus umbes 750 miljoni tonni kivisütt (sellest Ühendriigid enam kui 300 mln. t., Inglismaa — 260 mln. t.), 1914.—1918. a. ilmasõja eel oli maailma kivisöe toodang umbes 1200 miljoni tonni (sellest Ühendriikides enam kui 500 mln. t., Inglismaal vähem kui 300 mln. t.). 1875. aastast kuni 1913. aastani tõusis kivisöetoodang terves maailmas seega enam kui neli korda.

Kapitalismi kivisöetoodang peale 1913. aastat s. o. kapitalismi süsteemi üldkriisi ajal ei ole aga enam mitte sugugi suurenenud. Tänapäev on kapitalistlik kivisöetööstus palju madalamal kui ta oli 1913. aastal. Kivisöetööstus on sellepärast kapitalismi vana tööstuseharu ka selles mõttes, et ta meie päevil enam endiselt kapitalismi tüübilisema peaharuna ei esine, et ta osalt välja on suremas. Kapitalismi majanduse üksikutes tööstuseharudes avaldub valmistamisjõudude mädanemine imperialismi üldkriisis kõige enam nimelt kivisöetööstuses.

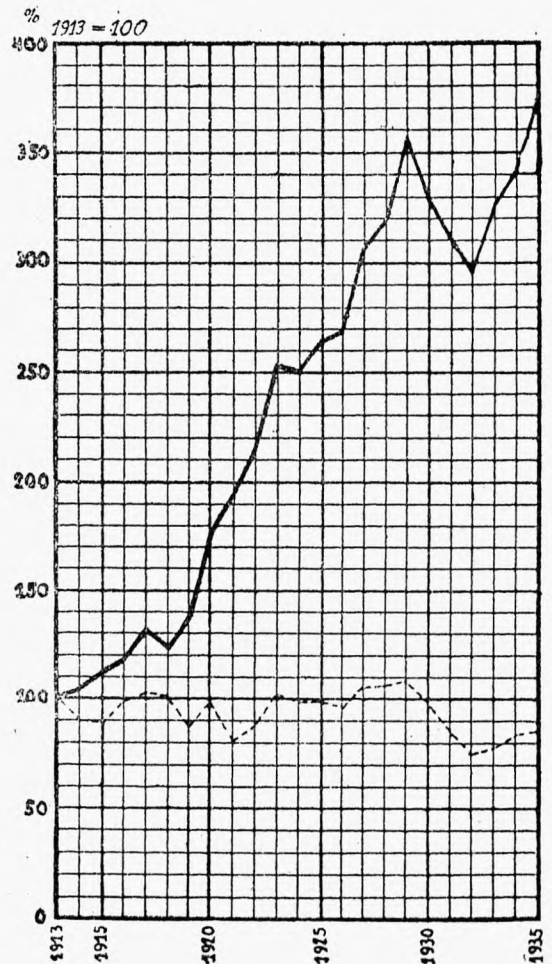
Naftatööstus, sellevastu, on täiesti noor kapitalistliku majanduse tootva tööstuse ala. See on tüübilik imperialismi arenev tööstuseharu. Võib ütelda, et kapitalistlik naftatööstus hakkas arenema alles möödunud sajandi viimasel aastakümnel. 1890. aastal toodeti esimest korda 10 miljoni tonni naftat aastas; 1900. aasta naftatoodang oli 20 miljoni tonni ning 1913. a.

juba 54 mln. tonni. Juba naftatööstuse algusest saadik (umb. aastast 1860) on Ameerika Ühendriigid maailma naftatööstuses kuni tänapäevani, esimesel kohal seisnud (tootes alati kaugelt üle poole kogu maailma naftast, peale 1899—1901. aastate, mil esimene koht Venemaa käes oli).

Meie järeldasime, et kivisöetööstus pole kapitalistlikus ilmas peale 1913. aastat sugugi kasvanud. Hoopis vastupidi on asi naftatööstusega. Pealesõjaaegses imperialismis arenes kapitalistlik naftatööstus veel kiiremini, kui enne seda, ning 1929. aastal oli kapitalistliku maailma kogu naftatoodang üldiselt väiksem olnud, kui 1913. aastal. Kapitalistliku majanduse selle kahe ala arenemist peale 1913. aastat kujutab selgesti järgnev diagramm:

Kapitalistliku maailma kivisöe- ja naftatoodangu kasv; 1913. a. = 100

— Naftatoodang   - - - - - Kivisöetoodang

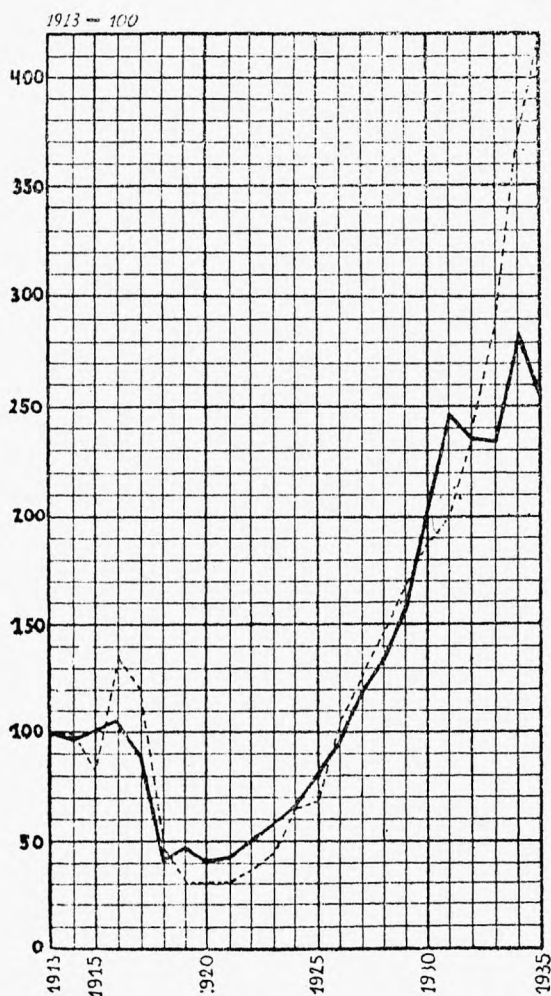

Toodud diagramm näitab, et kapitalistliku maailma kivisöetoodang on peale 1913. aastat üldiselt väiksem olnud, kui 1913. aastal, kuna naftatoodang, hoopis vastupidiselt, möödunud aastal ligi neli korda suurem oli, kui 1913. a. See vahekord nende kahe suure rasketööstuseala vahel avaldab väga piltlikult seda ebatasast arenemist, mis eriti sügavaks on läinud imperialismis ka üksikute tööstuseharude vahel.

Kui kapitalistliku majanduse nende kahe tööstuseharu seisukorda võrrelda nendesama harude seisukorraga Nõukogude Liidu, siis näeme üllatavalt suurt vahet. Toome siin niisamasuguse diagrammi ka nõukogude nafta ning kivisöe-tootmise kohta, aluseks võttes niisamuti tsaari-Venemaa (1913. a. toodangu praeguse NSVL piirides).

Nõukogude Liidu kivisöe- ja naftatoodangu kasv; 1913. a. = 100

— Naftatoodang   ..... Kivisöetoodang

(Diagrammi 1913—1917. a. a. arvud käivad, muidugi, tsaari-Venemaa kohta).

Ka tsaaririigi kivisöetööstuses oli viimastel aastatel enne revolutsiooni arenemine seismas. Nõukogude kivisöetööstuses on aga asi täiesti vastupidine. Mitte üheski vanas kapitalistlikus riigis pole kivisöetööstus oma toodanguga peale 1913. aastat üldiselt selle aasta tasemest kõrgemale tõusnud. Nõukogude kivisöetoodang on praegu aga neli korda suurem, kui tsaaririigi oma 1913. aastal (kogu kapitalistlik kivisöetoodang oli 1935. aastal aga 14% väiksem, kui 1913. aastal).

See tõsiasi on elavaks tunnistuseks, kui võrd kapitalism valmistamisjõudude arenemist takistab ja kui võrd proletariaadi diktatuur selle arenemise kammitsaid purustab. Kivisöetööstus, kui kapitalismi majanduse üks põhiharu ja suurtööstuse põhialus, on juba veerandsada aastat kiratsemas ja kapitalismi süsteemi surmahaigust põdemas; kapitalismis on see tööstuseharu juba „vanaks“ tunnustatud, mitte ainult oma ea poolest, vaid nimelt kapitalistliku väljasuremise mõistes. Nõukogude majandus aga avab sellele tööstusele uued ja lõpmata suured väljavaated. Proletariaadi diktatuur toob kivisöetööstusele, tõepoolest, uue nooruse.*

Kapitalistliku naftatööstuse kiire areng ja kivisöetööstuse vaibumine on tingitud suurtest tehnilistest uuendustest kapitalismis ja väga suurel määral imperialismi sõjakenduste suurest kasvust. Sõjas „tapmiskunstli“ otsekoheks jõuallikaks väerinal pole peaaegu mitte kuskil aur, vaid plahvatusmootorite gaas. Kuid plahvatusmootorite suur tarvitamine sõja otstarbeks (tankid, autod, aeroplaniidid, sõjalaevad) nõuab lõpmata palju naftat.

Ka monopoliseerimise astme poolest on need kaks tööstuseharu isesugused. Noor naftatööstus on palju enam monopoliseeritud, kui vana kivisöetööstus (esimene hakkas kiiresti arenema alles imperialismi ajal, kui monopol juba valitsevaks majandusevormiks oli tõusnud). Praegu on maailma naftatööstus üks neist harudest, kus monopoliseerimise aste kõige kõrgem on.

Tervel maakeral on praegu kolm suurt naftaperemeest: 1) Standard Oil Company Ameerika Ühendriikides (miljardäri Rockefelleriga eesotsas); 2) Royal Dutch Shell (inglise-hollandi kapitalistide grupp, kelle eesotsas Deterding seisab), ja 3) Nõukogude Liidu naftatööstus. Kahe esimese vahel kestab alaline kapitalistide omavaheline

* Vaata käesoleva numbriga teaduse- ja tehnikaosakonnas ka kirjatükikest maaaluse gasifitseerimise kohta.

võitlus maailma naftaturgudel; aegajalt pehmeneb see võitlus lühikestel kokkuleppe silmapilkudel. Imperialistlike riikide naftapoliitika ei ole muud midagi, kui võitlus nende kahe monopolisti vahel, kes vastavalt oma naftahuvidele ka oma valitsusi juhivad.

Tsaari-Venemaa nafta oli inglise-hollandi kapitalistidegrupi käes, kes kodusõja ajal ja hiljem mitmel korral püüdsid nõukogude naftat taga-Kaukaasias uuesti oma meelevalda alla võtta. Veel Nõukogude valitsuse tugevnemise ajal, nepi ajajärgul, organiseeris Deterding mitugi avalikku poliitilist sõjakäiku (algades igasuguste laimujuttude laialilaotamisega ja välja jõudes intervenitide saatmiseni NSV Liitu ning kahjurite tegevuse ja kulakute mässude toetamiseni NSV Liidus) nõukogude nafta haaramiseks.

Üksikute riikide viisi võetult on kivisöetööstuses esimesel kohal (juba 1900. aastast saadik) Ameerika Ühendriigid (1935. a. legi nende toodang kapitalistliku maailma toodangust peaaegu 40%); Inglismaa toodang oli 1935. a. 23%, Saksamaal peaaegu 15% * kapitalismi üldisest kivisöetoodangust. Võrreldes kapitalistlike riikidega, on NSVL kivisöetööstus oma toodanguga praegu neljandal kohal maailmas (1913. a. oli tsaari-Venemaa kivisöetöötmisses viiendal kohal — Prantsusmaa järel).

Naftatoodangus andsid Ühendriigid 1935. a. 68%, Venezuela 11%, Rumeenia

4%, Iran (end. Pärsia) 3,5%, Mexiko — 3%. Mexikos hakkas naftatööstus alles peale 1900. a. arenema, paisus ilmasõja päevil suuresti ja ulatas 1920—1921. a. isegi juba 28%-ni kogu kapitalistlikust toodangust maailmas; hiljem vähenes Mexiko teadaolevate naftaallikate tagavara, ning Mexiko osatähtsus maailma naftatööstuses on peale seda järjekindlalt langenud. Viimastel aastatel on jõudsasti arenenud naftatootmine (peaasjalikult inglise kapitali ettevõtetel) Irakis (Väike-Aasias, end. Türgimaa osa).

Tsaari-Venemaa naftatööstus oli väliskapitali juhtida (eeskätt inglise kapitali, siis prantsuse-belgia kapitali juhtida; üldse oli Venemaa naftatööstusest 70% väliskapitali käes). Tsaari-Venemaa naftatoodang oli kõige suurem 1901. aastal, nimelt 11,6 miljoni tonni; hiljem langes ta, ning jäi pärast keskmiselt 9 mln. tonni aastatoodangu tasemele (1913. a. 9,2 mln. t.). Endise Venemaa tootmistaseme ületas nõukogude naftatööstus juba 1927. aastal, ning 1935. a. oli NSVL naftatoodang 24 mln tonni.

Nõukogude naftatööstus on viimastel aastatel aeglasemalt arenenud, kui harilikult. Stahaanovlik liikumine pole seal veel küllalt hargestunud. Sellepärast on, võrdlemise 1913. a. tasemega, meie naftatoodang vähem tõusnud, kui kivisöe oma (1936. aasta esimese veerandi naftatoodang on aga jälle tuntavalt suurenenud).

Toodang tuhandetes tonnides kuus

Kapitalistlik ilm kokku				1936 a. kuud	N S V L			
Malm	Teras	Kivisüsi	Nafta		Malm	Teras	Kivisüsi	Nafta
6874	8596	80264	17842	Aprill	1215	1371	10224	2071
6634	8816	69679	19171	Mai	1247	1338	9377	2133
5955	8539	76589	.. .	Juuni	1167	1281	9495	.. .
.. .	.. .	.. .	.. .	Juuli	1198	1302	9509	.. .
.. .	.. .	.. .	.. .	August	1214	1357	9940	.. .

Töötaolek

kapitalistlikus ilmas on suvepaiku küll vähenemas, kuid on ikkagi veel küllalt suur. Ametlike andmete järgi oli töötatöölisi 28-sas suuremas ja tähtsamas riigis kokku (miljonites) aprillis — 19,6, mais — 18,5, juunis — 17,7.

* Siin arvestame ainult kivisütt, Saksamaa tootleb veel niisama palju (nagu kivisütt) ka ligniiti (pruunsütt), mida meie siin ei arvesta. Kui aga viimane ka juurde arvata, siis on Saksamaa söetöötmisses teisel kohal maailmas.

Pruunsöe alal annab Saksamaa umbes 80% kogu maailma pruunsöetoodangust.

Kapitalistliku majanduse tänapäeva seisukord

1929 = 100

1936 a.

	Aprill	Mai	Juuni
Maailma tööstuslik valmistus (ilma NSVL tööstuseta)	90,8	91,6	92,7
Maailma väliskaubandus .	36,7	36,9	35,2
Maailma kaupade tagavarad	123	121	120

R. V.

TÕBRAS*

Ernst Ottwalt

MA ei saa paremat kätt liigutada, pahe-
mat jalga ka mitte. Liigesed on kõvad
kui puu. Näen ma und? Ei, ma olen ärk-
vel. Valu on veel olemas, aga kui ma teda
viimati tundsin, tuli ta metsikute, teravate
lõugetega, nüüd on ta kui tasane laimtehoog,
ta tuleb ja läheb, läheb ja tuleb...

Mis mõtted need on? Mis pildid need on?
Nad ei tärka mul ju muidu kunagi. Tähen-
dab, mul on palavik, ja et liigesed kõvad
on kui puu, tuleb sellest, et mu haavad
kinni on seotud, ning paksude mähiste all
tormab palavikune veri. Ma ei saa silmi
avada, silmalaud kleepuvad teineteise külge
kinni. Või olen ma pime? On nad mu sil-
mad puruks peksnud? Ei, ei. — ma näen
ju: ma näen valgeid linu ja näen seal mõle-
mate meeste valgeid killeid. Nad näevad
välja kui sanitaarid, kuid see on eksitus:
nad on lihunikud. Kas ei ole nende käevar-
red verest punased? Ma eksin vist küll:
koorutunud veri läheb mustaks, koorik läi-
gib kui lakk ning kiirgab ainult õige nõr-
galt punakalt.

Mida tahavad meed mõlemad, mis nad üt-
levad? Kuidas ma end tunnen? Ei, ei, ma
ei kõssagi. Sead! Enne peksavad nad...
Kui kaua õieti? Jah, kui kaua kestab see
juba nii? Oli üks öö, üks päev, siis oli
jälle pime, ja nad ei annud ikka veel rahu;
kui valgeks läks, olid ainult veel Gustav
ja mina järel. Kaks ööd ja kaks päeva...

Enne peksavad nad kaks ööd ja kaks
päeva ja siis küsivad: „Kuidas te end tun-
nete?“ Mis inimesed meed on! Nende hääl
ei värise sugugi, nad ei hirvita, nad küsi-

vad päris tõsiselt: „Kuidas te end tunnete?
On teil midagi tarvis?“

Rahu, rahu! ära lase end provotseerida:
need pole kellegi arstid, need on lihunikud.
Nad tapavad sind aegapidi, kaks päeva ja
kaks ööd läbi. Ühe öö olen ma vist küll
maganud, ja see on kolmas päev.

„On teil söögiisu? Jooge siin natuke sooja
piima, tubli kärekas konjakit on seal sees,
see on teile kasulik...“

Kuidas nad räägivad! Kui alatud nad on!
Ei, ma ei taha piima.

Neetud! Olen ma aga nõrk: isegi sellele
ei saa vastu panna, et nad mulle piima
kurku kallavad. Las nad räägivad, pea suu.
Need ei ole oma alatustega veel lõpuni
jõudnud; ära lase end püüda! Sinust ole-
neb kõik. Pane tähele, et sa midagi ei
ütlet...

Kolmkümmend meest oli meid. Gestapo
arvab, et see on tehase parteirakuke. Lori:
kakkümmend kaheksa ametivenda ei tea
millestki ja nad ei ole meiega sugugi seotud.
Loomulik, et nad meiega vähekesi seotud
on: nad ootavad meid, nad ootavad
seda päeva, mil meie, kommunistid, neile
ütleme: „Nüüd on see niikaugel.“ Nad tea-
vad müüd juba, et meie midagi ei taha, mis
neile kasulik ei ole. Aga nad ei ole meiega
veel koos töötanud. Nad ei tea millestki.
Ainult Gustav ja mina...

Kas nägin ma ehk seda unes? Ei, see oli
tõelikkus. Nendesamade oma silmadega
nägin ma, kuidas nad Gustavi välja vedasid
nagu tüki lõpnud elajat. Paljad sääred lohi-
sesid mööda külmkõva savist põrandat.
Isegi kui ta oleks tahtnud midagi öelda, —
nüüd ei oleks ta seda enam võinud. Aga ta
ei ütlet ju midagi. Ma tunnen ometi Gus-
tavit. Selles poisis ei ole valskust. Seda laseb
ennast tükkideks kiskuda, aga suud ei ava.
Ma tunnen Gustavit nii, nagu ainult ühest

* Ernst Ottwalti julustus „Tõbras“ („Der Un-
mensch“) avaldati NSV Liidus ilmuvas saksakeel-
ses ajakirjas „Das Wort“ nr. 2, 1936. a. Jutu alu-
seks on tõelik sündmus Kesk-Saksamaalt, millest
Saksamaa Punase Abi illegaalses ajakirjas „Tribu-
nal“ 1935. a. septembris sõnum ilmus. — *Toim.*

inimesest võib öelda: „Ma tunnen teda.“ Ja tema vaikib, seda tean ma nii, nagu ainult ühe asja kohta võib öelda: „Ma tean seda.“

„Vahest ehk head kanget kohvi? Te võite saada, mida aga tahate, härra Schellbach. Ütelge ainult.“

Kuidas nad räägivad! See ei ole vahest ehk sugugi tõsi, et te meid kaks päeva ja kaks ööd peksite? Et te meid mõlemaid, Gustavit ja mind, käsist ja jalust seotud, tundide kaupa läbi jääkülma vee, betoonist veereservuaaris seal väljas õues, tõmbasite, — seda olen ma vahest ehk ainult unes näinud? Et ma veel praegu tunnen, kuidas jääkülma vesi tooresse purukspekstud lihase löikas, teravalt nagu klaaskillud, — see on ehk vale, mis?

Ole omeli vakka, ära vihastu, ära tee neile seda meelehead. Jää rahulikuks, nad ei ole veel lõpul. Milleks nüüd see rumal värin? Kuhja oma viha tagavaraks. Pane seda koonu hästi lähele: see kõhn koon raamita näpitsprillidega kahvatus, higises näos, need kalasilmad, pikk ülemine huul ja kihvhambad: härra komissar, ma ei unusta sind iialgi. Härra komissar, sinu koonu saan ma ka kahekümne aasta pärast täpselt meeles pidama.

Mida see koer süin tahab? Miks istub ta nii sõbralikult voodi äärel? Vaata omeli, kui lahkelt ta rääkida oskab, on oma häält tublisti sularasvaga määrinud. Eila veel kriiskas ta ja mõirgas: „Teie ei taha veel ikka rääkida, teie sead? Veel mitte? Ikka veel mitte?“ Nüüd on teine võll sisse pandud. Nüüd katsub ta inimlikkusega. Ära silmakirjalse omeli nii, sa siga. Varsti ütleb ta: „Räägime kord õige inimlikult teineteisega.“ Gestapokomissar, kes inimlikult räägib! Et ta ise seda ei märka, kui totter see on...

„Na, härra Schellbach, raasike maganud, mis? Olete juba midagi söönud? Kuidas? Halloo, sanitaar, on see si... on härra Schellbach midagi süüa saanud? Ta ei tahtnud? Kuulge, minu armsam, seda ei pea te aga tegema, te peate ju omeli raasike jõudu koguma. Vaadake, meil ei ole ju lõpude-lõpuks mingit huvi selles, et te meile siia käte vahele jääte nagu teie ametivend seal...“

Milline ametivend? See võib ju ainult... Ei, mitte küsida! Nii teha, nagu poleks ma midagi kuulnud. Nad on Gustavi tapnud, ma tean kindlasti: Gustav on surnud. Ta on ennast tappa lasknud ja ei ole märkuks saanud. Ma teadsin ju seda alati: ta laseb enda ennem tükkideks kiskuda, kui, et ta suu

avaks. Neetud nõrkus: ma ei taha hulguda! Ma ei taha!

Ma tahan Gustavile mõelda, ma ei taha kuulata komissari rumalat loba. Ma saan Gustavile mõtlema, milline suurepärane poiss ta oli. Kuidas ta elas, kuidas suri. — see on ju kõik omeli nii lihtne, eks ole? Seda teadsin ma ju ikka ja alati, et nii elama ja et nii surema peab, kui sa kommunist oled. Minu elu läks mõnikord kõverdi, seal olid kõrvalteed ja eksiteed, ning oli kord isegi aeg, mil ma partei peale vihane olin. Kuude kaupa ei teinud ma midagi, maksin ainult oma liikmemaksusid. Kuigi see juba ammu oli. — minu elu läks mõnikord vildakalt, seal ei olnud kõik mitte nii lihtne ja õige nagu Gustavil. Aga ma suren nagu Gustav, kui see nii peab olema. Peab see nii olema? Ma ei tea. Kas ei ole enam mingit võimalust elusse jääda, ilma et näruks saad, äraandjaks parteile? Kas tõesti mingit võimalust? Pea, mida räägib komissar? Vaja lõpuks siiski omeli kuulama jääda...

... et teie mees olete, kellele kindel võib olla, seda, mu armsam, olete tõesti nüüd tõendanud. Seda võin ma teile tunnistada. Ma tahaks, et meil palju sarnaseid inimesi oleks nagu teie, kes ennem end surnuks lasevad lüüa, kui oma veendumusest laganevad. Truudus on aususe üdi, mu armas härra Schellbach, ning ma austan iga inimest, kes oma veendumuse eest, kui see tarvilik, ka surra võib. Tja, nii see on... Kuid tarvis ka natuke mõistlik olla. Vaadake: mõttetu kangelaslikkus! Seda on teie partei ju ka alati õelnud, mul on see ju teada. Kui teie seekord määgisite, et partei teid barrikaadidele ei viinud, — seal on ju teile teie oma juhid alati õelnud, mõttetu kangelaslikkus... Aga teie teate ju seda ise kõik, ma ei pruugi seda ju teile seletada...“

Ei, parem on siiski mitte kuulata, mida see koer räägib. Mõttetu kangelaslikkus! Sina lollpea, sina: sellele peaks ma sisse kukkuma? Kolmekümnekolmanda aasta algul oleks see kuritegu olnud tööliste klassi eelväge võitlusesse viia, mil omeli tööliste klassi enamik veel võidelda ei tahtnud. Lobise rahulikult edasi, poisike. Sel teekonnal sa minu juures kaugele ei jõua. Ma mõtlen parem Gustavile.

Inimene, mis see omeli on? Süin on auk. Süin ei ole lihtsalt midagi. „Nad on Gustavi tapnud,“ — see tuleb nii lihtsalt keelele, see tuleb nii lihtsalt meelde, sa ei karju meeletult, ei nufa, see on nii ärarääkimatu kole, et nii lihtsalt ütled: „Nad on Gustavi tapnud“, nagu ütleksid: Richard on tram-

mivagunist välja kukkunud“, ehk „Villi on sõrme lõiganud“. Jäta, sul on palavik, sa oled lõmastatud. Ära mõtle nüüd sellele, et on asju, mis nii hullumeelsed on, et peaju neid sugugi välja ei suuda mõtelda. Et inime lihtsalt surnuks peksetakse, pikka ja etteakatsetult, kaks päeva ja kaks ööd läbi! Inimene!

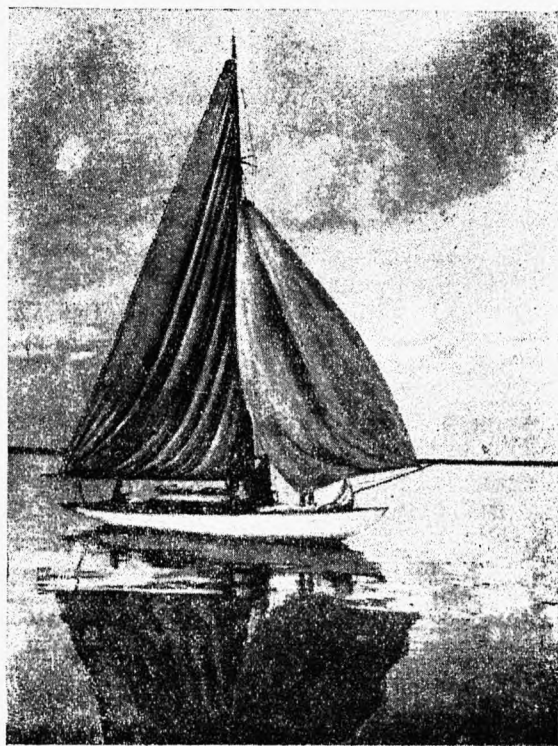
„Seda saavad teie seltsimehed kindlasti mõistma. Teie olete tõepoolest küllalt teinud, seda võin ma teile tunnistada. Nii kuidas teie seda välja kannatasite, — ma ei tea tõesti, kas mina seda välja kannataksin. Ei, seda ei saa teile tõesti keegi ette heita, et te argpüks olete, kindlasti mitte. Teie olete õige mees, mu armsam. Aga te peate muidugi ka mõistlik olema. Ma ei taha teile siin mingisuguseid ettelugemisi pidada rahvussotsialismi üle, ma tahan ainult õige inimlikult teiega rääkida, lihtsalt teie veendumuse seisukohalt seda asja kord vaadelda. Ning siin pean ma teile siiski ütleva: nüüd võite teie tõesti rahuilikut välja kraamida. Nüüd võite teie rahuilikut see paar tunnistust anda, mida meie teie käest tahame. Siin ei alanda te end sugugi...“

Kas teen ma õieti, kui ma üldse midagi ei ütlen? Kas ei arva see koer siis tõepoolest, et ma midagi tean? Kui ma oma osa edasi tahan mängida, siis pean ma ju nüüd omelt protesteerima... .

„Ma ei tea tõepoolest midagi.“

Ütlesin ma seda praegu? Siiski, — ma ütlesin seda. Vahest oli see ehk valesamm? Võib olla, peaks sellele seale lihtsalt ütleva, et mina kui kommunist ja nii edasi... .

„Muidugi, härra Schellbach, palju ei ole teil ju tõepoolest meile öelda. Mul on ju teada, kuidas need lood seal teiepool on. Üksik inimene ei tea nüüd teiepool tõesti palju. See ei ole nüüd nii nagu varem, mil ühe ainsa inimesega kohe kogu organisatsiooni kätte said. Ei, ei, seda olete õige osavalt teinud, selle organisatsioonilise ümberkorralduse. Nüüd on teil oma inimesed igalpool, eks ole? Ohukaitstes, tööteenistuses, spordiorganisatsioonides, loomakaitse seltsis, mis? Te imestate, et meil kõik teada on, jah? Na, ning just sellepärast räägingi ma teiega inimlikult: mida võite teie siis meile veel öelda? Teie võite meile paar teadet parteiorganisatsiooni kohta tööväärinnas anda, muud midagi. Rohkem ei tea teie tõepoolest midagi. Ning mis seal ikka võib juhtuda? Me ulatame linnajao juhatuse juurde, võib olla, ka ringkonna juhatuse juurde, — kaugemale aga kindlasti mitte. Ning kujutage omale nüüd kord teie

Uus purjepaat „L-60“ Soome lahel.

partei tööd ette: milline pisitilluke väljaõige! Siin läheb ju ainult üks õige väike osake parteitööst kildudeks, kui teie välja kraamite. Ning selle eest tahate end surnuks lüüa lasta? Ei, härra Schellbach, sellel ei ole auga ja tõearvamisega enam midagi tegemist, see ei ole isegi enam mõtetu kangelaslikkus, see on lihtsalt totrus, lühi loba ja muud midagi.“

Ettevaatust, ettevaatust selle mehega. Võta end kokku: see koer ei anna veel niipea rahu. See oli valesamm, suud üldse lahti teha, sellega satud ainult kiusatusse temaga vaielda, tema alatusi tükkideks kiskuda, temale mäkku karjuda: ja selle eest lõite te Gustavi surnuks, kui see ainult nii vähe on, mida ta teada võis, he? sellepärast istud sa siin minu voodi äärel ja kõneled ja kõneled, kui see täiesti tähtsusetu on, mis ma teile öelda võin?

„Olge nüüd mõistlik ja öelge juba need paar nime ja paar aadressi. Või kardate teie oma seltsimehi, mis? Teie arvate, et nad teil kaela kahekorra käänavad, sellepärast et te välja kraamite? Na, mu armsam, nii kaugel ei ole me ju veel mitte. Te lähete lihtsalt teise linna, korralik töö, korralikult maksetud... . Inimene, teil on ju naine ja laps! Mina teie asemel mõtleks ju kõigepealt oma pere-

konna peale! Seal lasub teie vastutus, kui te tõepoolest täitsa mees olete.“

„Pole mingit mõtet, et te minuga räägite. Ma ei tea tõesti midagi. Mina olen siin ühte loosse tõmmatud, millega minul...“

Silmad lähevad sel koeral nüüd õige pisikeseks. Inimlikkusega on nüüd varsti mööda. „Härra Schellbach, minu viimane sõna, minu kõige viimane! Kaaluge hästi läbi, mida te teete. Kui te heaga ei taha, — meil on veel abinõusid teid rääkima panna. Hoopis teised abinõud on meil veel.“

Te hakkate jälle otsast peale. Veel ükskord need kaks päeva ja kaks ööd? Ma ei teadnud kunagi, kui palju üks inimene välja võib kannatada. Võib olla, jõuan ma kõike seda ka veel kannatada, ilma et suren? Võib olla, — ma ei tea. Aga et ma ei ütle, seda ma tean. Et ma vaikin, nagu Gustav vaikis, seda ma tean.

„Võtke mõistus pähe, ma soovitan teile seda heaga. Ma ütlen teile: meil on veel hoopis teistsuguseid abinõusid teid rääkima panna. Hoopis teistsuguseid abinõusid, kas mõistate mind?“

Jah, ma mõistan. Sa ei pruugri sugugi nii valjusti karjuda. Ma usun sind ilma pikema jututa, et see teile midagi ei maksa mind tappagi. Hea oleks, kui kõik juba möödas oleks. Elusalt ma siit ikka välja ei pääse. Seda ma tean. Siis ütlevad seltsimehed: „Fritz oli tubli. Ainustki sõna ei öelnud ta.“ Jah, nii ütlevad nemad, ning kusagil on üks pikk, pikk surnute nimekiri, ning seal seismas siis üksteise all: „Gustav Frinke... Fritz Schellbach.“ Ning see on seesama nimekiri, millel sarnased nimed seisavad nagu John Schehr, Fiete Schulze, August Lütgens, ning kõik saab hea olema, ning minu plika ei pruugi oma isa pärast häbeneda. Kui juba ometi kõik möödas oleks...

„Siia! Välja see siga siit!“

Kuidas ta kriiskab, kuidas ta hääli muutub. Seal on nad jälle: kaks, neli, viis meest mustades mundrites. Ma tunnen nende nägusid, need on needsamad, kes eila ja üleilagi. SS-mehed, Gestapo-ametnikud, saavad selle eest palka, et inimesi piinavad ja pikkamisi tapavad. Mis nüüd: käeraud ka veel? Te argpüksid, seesugune hirm on teil minu ees, kes ma peaaegu ainustki liiget enam liigutada ei suuda? Vaadake ometi, ma ei saa ju isegi enam jalul seista, vaadake ometi, kuidas põlve kederluud nõtkuvad. Ma ei ole teile enam kardetav, teie nülgijad. Üleila veel oleksin ma vahest ühe teie hulgast ära kägistada võinud, täna ei suuda ma seda enam.

Korridorid tunnen ma juba. Trepiastmed, — ei, ma ei saa neist alla astuda, te

peate mind juba alla keldrisse kandma, millel aknaid ei ole ning mille uks paksult vooderdatud. Suru hambad kokku, ära näita neile, kui valus see on, kui nad sinust kinni haaravad. Ole vait, saab ju veel pahemat tulema. Ning: ole vait, kui veel pahem tuleb.

Seesama kelder, ma tunnen teda. See on hea, et võimaluse saan toolil istuda. Sulge silmad, ära vaata oma ümbrust, pole tarvis, et sa piitse ja ahelaid näed, mis siin ümberringi ripuvad, pole tarvis, et sa nülgi-jate nägudesse vaatad, pole tarvis kõhna komisari tursakala-silmadesse vaadata.

Miks ei peksa nad? Mida nad veel ootavad? Vaikus valutab. Vaikus on piim. Kas ei sosista seal keegi väljas ukse ees? Mida on neil sosistada? Miks ei ütle nad kõvasti ja avalikult, milliseid alatusi nad veel minule kavatsevad?

Mis see on? See on hirm, libtsalt hirm, meeletu hirm teadmatuse ees. Ei, ma ei kohku kergesti, ma ei ole arg. Kui ma nüüd värisen kui vana naine, — siis tuleb see sellest, et ma lõmastatud olen, et ma palju enam välja ei suuda kannatada. Loodetavasti ei näe keegi, et ma värisen. Loodetavasti ei kuule keegi, kuidas mul hambad lõgisevad. Kas ei ole siis asi veel ikka niikaugel? Midagi, midagi, peale selle vaikuse, selle surmava vaikuse ning hirmuäratava sisina ja sosina seal kaugel, kaugel väljas. Kui ma ainult ühe sõnagi sellest aru saaksin! Kui kaua see juba kestab? Ma ei tea. Aeg seisab ühel kohal. Ma tunnen tõelikult naha all, kuidas sekundid end venitavad ja sirutavad nagu närimiskummi. Miks siiski närimiskummi? Ühte sigaretti oleks vaja, siis poleks surma ootamine nii paha. Õige sügavad tõmbed, suitsu sügavalt kopsu tõmmata, kuni ta iga kõige väiksema ja sügavama kopsusombi täidab, õige aeglaselt ja õige sügavalt hingata, — nii läheb see kergemini. Kuid ma ei suitseta ju sugugi. Mul on tõesti palavik, ning ime ei ole see sugugi...

„Na, oled järele mõtlenud? Ei taha ikka veel lõugu lahti teha, mis? Küll me juba su lõpused lahti kisume, võid selles kindel olla. Nii siis, kraami välja, mida sa tead, kaks, kolm nime tahan ma teada. Kaks, kolm aadressi, mida sa väga hästi tead, mu jõmpsikas. Ära kujuta endast siin sugugi enam kangelast, see ei aita nüüd ju enam midagi. Võid kindel olla, mis ma sulle ütlen: kõige hiljem kolme minuti pärast tunnistad sa kõik.“

„Mida pean ma veel ütleva? Ma ei tea midagi. See on eksitus. Te võite mind surnuks lüüa, ma ei tea midagi...“

„Surnuks lüüa! Ma usun sind. See oleks sulle nii meele järgi. Aga meie ei mõtlegi sind surnuks lüüa. Nüüdsest peale ei kõverda me sinul ainustki juuksekarva mõistad? Ning vaatamata sellele kraamid sa nüüd välja. Surm ei ole veel kõige pahem, mis? ...“

Ei, kõige pahem on „välja kraamida“, sellest ei saa see lurjus vist kunagi aru. Kõige pahem on „välja kraamida“. Ole kindel! Hoia sellest kindlasti kinni: midagi ei ole pahemat kui see. Kole, kui palju inimene kannatada võib, ning kogu see kolelus ei ole veel kõige pahem, tarvis kannatada kuni nimelt kõik möödas on. Aga seda sa välja ei kannata, et kogu oma sopase, määrinud, näruse elu vältel pead endale ütleva: „Sa oled vilistanud, Fritz Schellbach, sa oled närü. Fritz Schellbach.“ Välja kraamida, et ellu jääda? Missugusesse ellu siis? On see veel elu? Peaks sellele lurjusele veel „suur aitäh“ ütleva, et ta mulle meelde tuletas, et surm veel kõige pahem ei ole. Kõige pahem on „välja kraamida“, hoia sellest kinni, hoia sellest kindlasti kinni!

„Härra Schellbach, ma kahjatsen tõesti südamest. Te võite mind uskuda, et ma säärase asjade sõber ei ole. Aga kui teie rääkida ei taha, — siis olge nii lahked: kõik vastutega lasub teile. Saage oma südame-tunnistusega ise valmis, kas te selle eest vastutada võite ... Teie ei taha? Na siis — sisse tema!“

See hirm! See rumal hirm! Ma ei saa silmi avada, ma pean pea lihtsalt ära keerama, et mitte kuulda nende sammusid, et mitte kuulda ukse kriuksumist. Seal tulevad nad jälle. Kohe saavad hoobid langema. Loodetavasti juhtub mõni mulle varsti pähe, et ma meelemõistuse kaotaksin ...

„Isa ... Isa ...!“

Mis see on? See ei ole tõsi. See on hirmus unenägu. Ava silmad, sunni end ärkvele, siis kaovad varjud ja see kole ettekujutus, et tema siin keldris ...

Ei, see on tõelikkus. Seal seisab ta, kaks SS-meest hoiavad teda kätest kinni. Seal on ta punane kleidike, mille üle ta nii uhke oli. Seal on ta uued sandaalid. Liiga külm on ju nüüd sandaalide jaoks, miks paneb siis Betti sarnase ilmaga lapsele sandaalid jalga? Jäta nüüd need tühised sandaalid! Oled sa hulluks läinud? Seal seisab ta ...

„Eva, Eva, Evakene!“

Ei, ära mõirga ometi nii. Näed, ta hirmus ära. Ta nutab. Kuidas näen ma ka väljal Paksud mähised, mu nägu on vist must ja sinine. Evake, niisugused on nemad, nii-

suguseks on nad mind teinud, nii on nad su isa vaese omaks peksnud! Ära unusta seda iialgi, laps, mõtle alati sellele! Ei, ei: sa pead seda silmapilk unustama, õige ruttu unustama. Ei olegi ju nii paha. Näed sa, ma naeran juba, nii. Nii ... Ta ei pea nutma, ta ei pea! See torkab mulle oimukohta, kesk ajusid torkab mulle see kõrge, peenike nutt.

Mida kuristab see elajas siin minu kõrva juures? Ta hingeõhk haiseb virtsa järele. Ta sosin kaabib kui ristmeisel minu pealuud.

„Kaks, kolm nime tahan ma kuulda. Kaks, kolm aadressi, mida sa väga hästi tead, mu jõmpsikas. Nüüd läheb asi tõsi-seks, sina. Kaks, kolm nime, kaks, kolm aadressi.“

Landebergitänav kaksikümmend, Nikolaitänav kuusteist. — minema see! Mis hullumeelus see on! Miks tulevad need aadressid mulle meelde? Ma ei tea ju mitte kui midagi. Ma olen ametipoolsest riistategija, mul on naine ja laps, minu teenistus on vilets, mul on tuba ja köök, ning peab rõõmus olema, kui palgapäeval midagi elamiseks üle jääb, ma ei tee poliitikaga üldse tegemist; jah, ma olin kord varemalt kommunist, aga sellest on juba tükk aega mööda. Kommunistlik organisatsioon tööväerinnas? Pole kunagi kuulnud. Aadressid? Ma elan Vilhelmi tänav kolmkümmend meli, külgmaja, kaks treppi ...

„Kaks, kolm aadressi tahan ma teada. Kaks, kolm nime tahan ma kuulda.“

Nimed? Erich, Bruno, Valter, — miks tulevad need nimed mulle pähe? Seal on suur, must tahvel, ning sellel seisavad valge kriidikirjaga need nimed. Nüüd tõmban ma sõrmega üle tahvli, ja nad on kadunud. Mis nimed? Ma ei tea ühtegi nime, mis teid huvitada võiks, härra komissar. Minu nimi on Fritz Schellbach, ning mul oli hea sõber, selle nimi oli Gustav Finke, ning te lõite tema eila surnuks. See on kõik, mis ma tean. Seal seisab minu laps, minu plikake, seitse aastat on ta vana, ning kui teie arvate, et ma nõrken, sest et ta siin, väike ja ah-take oma punases kleidis ja uute sandaalidega, Gestapokeldris seisab, siis eksite teie. Kui te arvate, et ma kummuli kukun, sest et tema vali nutt mulle kesk ajusid torkab, siis eksite teie. Ma ei tea ühtegi nime ning mul pole ühtegi aadressi teada.

Ärge haarake teda nii toorelt, teie sead! Miks te teda kätest kinni hoiate? On teil hirm, et ta võiks ära joosta?

„Mitte nii, Evake. Sa ei pea ometi nutma. Kas sa kokkusid? Ära kokku. Mina olen ... Natuke haige olen mina ja see on kõik. Sa

ei nula nüüd enam, eks ole? Vaata, see on hea.“

„Ei kraami veel välja? Ikka veel mitte?“

Hääl väriseb ja kiigub. On, nagu oleks häälil endal hirm. See on lollus: hääl ei tunne midagi, hääl ei tea mitte kui midagi. See on lihtsalt komissari hääl, ning kurat teda teab, miks ta nii kähisedes sosistab, et ma vaevalt temast aru saan.

„Kui sa rääkida ei taha, kui sa veel ikka ei taha...“

Ei, ma ei taha rääkida, ning ma ei räägi ka, sest ma ei või ju sugugi rääkida. Ma ei tea ju midagi aadressidest. Kuidas olidki nende nimed? Näete, ma ei tea tõesti mitte. Ma ei tunne ei Erichit, ei Brunot, ei Valterit, ma ei või ju midagi öelda.

„Kui sa nüüd rääkida ei taha... Me peksame su last! Kuni sa lõpuks löuad lahti teed, niikaua peksame su last!“

Ära, ära see! Hinge kinni pidada! Veri tõuseb pähe, kõrvades kohiseb, kaelasooned valutavad, silmade ees läheb pimedaks, ma langen minestusse. Jah, ma minestan ära, nad ei hakka mu last peksma, sest minestuses inimene ei saa ju rääkida.

Ei tule midagi välja. Ma olen ikka veel ärkvel, kohutavalt ärkvel. Nad hakkavad Evat peksma? Seitsmeaastast last nende piitsadega peksma? Ei, ei, seda nad ei tee. Pagana riuklev-kavalalt on need sead seda välja mõelnud. See oli tõepoolest üks põrgulik katse: mina peaksin siin istuma ja pealt vaatama, kuidas nad mu last tapavad, ning mina peaksin sealjuures vaikima? Seda ei kannata ükski inimene välja, see on võimata... On ka see pahem kui „välja kraamida“? Ei, muidugi. Ei, — välja kraamida on kõige pahem. Või mitte? Appi! Ma ei tea seda! Ma ei tea seda!

Kas Eva midagi kuulis? Ei, komissaril hakkas vist endal häbi, sel lojusel hakkas häbi. Ta rääkis nii tasa, et laps tingimata midagi ei kuulnud.

„Kaks minutit on teil veel aega, härra Schellbach, ma vaatan kella järgi. Kaks minutit!“

Ei, nad ei tee seda. Muidu — ma ei kannataks seda välja. Seltsimehed saavad kindlasti sellest aru, nad ei pea mind luparidiks, kui mina... Kuid see on ju üldse hullumeelsus selle üle mõelda. See siin ei ole muud kui hirmutamise katse, muud midagi. Ma pean oma ergud nüüd alal hoidma, pean täitsa rahulikuks jääma. Kui ma need kaks minutit välja kannatan, on mul rahu. Kaalu hästi järele, mis sa komissarile nüüd ütled.

„Ma ei tea, mida ma teile veel ütleva pean. Et ma tõepoolest kõigest nendest asja-

dest midagi ei tea, seda peaksite ju nüüd lõpuks ometigi nägema. Või arvate teie ehk vahest, et mina võiksin rahulikult pealt vaadata, kuidas teie... kui teie... Kui ma tõepoolest midagi teaksin, arvate teie siis tõesti, et mina...“

„Ei, seda ma just ei arva. Selleks antigi sulle veel need kaks minutit aega. Nad on, muu seas, peagi juba mööda, nii siis, palun!“

Ei, ma ei lase ennast püüda. Laps ei nuta nüüd ka enam, näib ainult natuke hirmunud olevat.

„Vaata, Evake, ma olen varsti jälle terve, ja siis tulen ma jälle koju, ning siis meie...“

„Mingisuguseid kõrvaljutte enam! Kaks, kolm nime, kaks, kolm aadressi, mida sa väga hästi tead.“

Mis siis? Ja kui nad teda tõepoolest peksma hakkavad? Ma ei saa mõelda, ma pean ikka lapsele vaatama. Mida ma tahtsin nüüd praegu? Ah ja: Ainult üks õige väike osake parteitööst läheb ju luhta, kui ma tunnustuse annan? See on tõsi, see on kindel. Kui ma tunnistan, siis halvavad nad meie töö tööväerinnas. Rohkem aga mitte.

Olen ma siis hulluks läinud! „Rohkem aga mitte“ mõtlen mina? See on ju juba hullumeelsus. Kuidas võin ma ometi nii mõelda! Selle juures võetakse seltsimehi kinni, häid, truid, vahvaid ja ausaid seltsimehi, Erich, Bruno, Valter. Neid piinalakse ja vaevatakse, võib olla, tapetakse nad. Missugune siga ma olen, et ma sarnaste mõtete peale tulen!

Aga Eva? Laps? Miks peaks siis laps selle all kannatama, et ma parteid ära anda ei taha?

„Veel ikka ei räägi? Ikka veel mitte?... Nii siis algage, teie seal! Ei aita midagi, pekske teda!“

„Isa...“

„Laske ta lahti! Laske ta lahti, te koerad, teie, teie...“

Ei, nad ei lase teda lahti. Rebige mul silmad välja! Toppige mul kõrvad kinni! Ma ei taha midagi näha, ma ei taha midagi kuulda. Nad peksavad mu last!

„Pange ometi uks kinni, te idioodid!“

Mõirga! Mõirga, nii et sooned katkevad! Ahelad! Ma ei saa midagi teha. Mis see on? Vaht. Suus on vaht. Nii räägitakse, — ma pole kunagi teadnud, et seesugust asja võib olla. Karju, karju! Ma lämbun!

„Evake! Evake!“

„Kaks, kolm nime! Kaks, kolm aadressi!“

See ei lähe. See on võimata. Ma lähen hulluks. See on rohkem kui üks inimene kannatada võib. Seda ei või partei minult nõuda, et ma pealt vaatan, kuidas nad minu

last lapavad. Seda ei või partei minult nõuda. Erich, Bruno, Valter: ärge mõelge minust halvasti, aga seda ei kannata ma välja. Ka mina olen ainult inimene, ma ei või enam. Erich, Bruno, Valter, — kui nad teid piinavad ja nülivad, te teate vähemalt, mille eest te kannatate. Aga tema, minu plika, seitsmeaastane laps! Ta ei mõista ju midagi, ta ei tea ju midagi. Erich, Bruno, Valter, ma näen teid enda ees. — ja, jah: aga mis olete teie minu lapse vastu!

Aga ma ei taha lurjuseks saada. Ma ei ole äraandja. Nüüd näita, kes sa oled! Nüüd näita, mis sa võid! Nüüd näita, mis sa tead! Karju endale kõrvu: partei! Või klass! Või: maha fashism! Kuid... nad peksavad teda, hoobid langevad ja plaksuvad, ning ta hulub ja nutab...

Partei! Klass!

Neetud! Need on sõnad, ainult sõnad. Need on ölekõrred, ja ma upun!

„Pidage! Ma tahan ju... Pidage! Jätke järele! Jätke järele!“

Jah, nad jätaavad järele. Veel ei ole hilja. Kõik võib veel heaks saada. Ei, ära vaata sinna! Veri, — veri valgel lihhal! Pööra pea kõrvale.

„Na, härra Schellbach? Nüüd võime vist küll nii pikkamisi kokkuleppele tulla, mis? Uskuge mind, ma ei ole sarnaste asjade sõber, päris tõesti mitte, vastutust kõige selle eest siin kannate teie, mõistate? Halloo, kandke ometi hoolt, et laps vaikiks. Viige ta minupärast niikauaks välja... Noh, mis siis on?“

Jah, mis siis on? Laske mul järele mõelda. Milleks aga õieti? Ma tean ju, et ma seda välja ei suuda kannatada. Ma olen liiga nõrk selleks. Ma ei või seda pealt näha. Meie töö tööväerinnas puruneb. Erich, Bruno ja Valter võetakse kinni. Ka nendel on lapsed, võib olla, tehakse kellegiga nende seast niisamasugust alatust, ning ta ei kannata seda välja ning ütleb kaks, kolm nime, kaks, kolm aadressi. Nii läheb siis ametiühingulik töö kildudeks, enne tehases, siis linnas, ringkonnas, kogu riigis. Pruugib ainult kaks, kolm minusugust lodevat mehikest olla, ning siis variseb kõik kord-korralt kokku. Ning selleks on siis sadanded seltsimehed endid surnuks lasknud peksta, on hukatud, mädanevad türmides, piinatakse koonduslaagrites. Selleks pidi Gustav surema, et mina...

„Na, siis, rahunege ometi kord. Teie lütel pole häda midagi. Mu jumal, see tilgake verd! Ärge ärritage nii väga. Teie olete viimaks ju temale ka mõnikord tagaotsa täis ladunud, suurem asi nüüd... Na, siis, ma ootan.“

Gustav pidi surema, ning tema surm oli mõttetuks saanud. Ei, kõik seltsimehed ei pruugi nii mõelda kui mina, on küllalt, et mõned vähesed endid nii üleval peavad kui mina, — ning mis saab siis parteist? Milleks siis kogu töö ning kõik ohvrid, kui ma nüüd lihtsalt ütlen: „Ma ei kannata seda välja?“

„Ma ootan. Te tahtsite mulle need paar nime nimetada?“

Tahtsin ma seda? Muidugi ei tahtnud ma seda. Ma tahtsin, et te lõpetaks mu lapse peksmise, see on kõik. Ma olen kommunist ja mitte kalts. Kuid siiski: ma tahtsin ometi midagi? Ah ja, — ametiühingulik töö. Ainult ametiühingulik töö läheb kildudeks, muud midagi. Ja kommunism on ometi nii suur, et see raasuke ametiühingulikku tööd, kas seda nüüd tehakse või mitte, nii pisike on, nii tähtsusetu. Ütle ometi see paar nime, ning Evat ei piinata enam. Jah, sina kalts, sina, sina äraandja, sina argpüks, kraami ometi kord välja!

„Ma ei tea midagi! Ma ei tea ühtegi nime! Ma ei tea ühtegi aadressi! Ma ei või midagi öelda! Ma ei või!“

„Tooge laps sisse! Edasi peksta! Küll see koer veel taltsaks muutub!“

„Isa, palun, palun...“

Teie... Teie... Ma ei leia sõnu, mis küllalt vänged oleksid teie alatusele! Ma ei jaksa enam karjuda. See paks koer seal, kes teda kuklast kinni hoiab, alasti keha, ning piits plaksus.

Ma ei või ta karjumist enam kuulda. Ma ei või!

Mida tahab komissar? Ta koon on õige mu näo ligi.

„Evake! Anna mulle andeks, ma ei või teisiti, ma ei või!“

„Pea lõuad, sina siga!“

Mida tahab komissar? Pisarad on tal silmis. Pisaraid valab see siga! Pisaraid! Kumminui väriseb tal käes. Mida ta mõirgab?

„Kas sul siis tõesti südant rinnus ei ole, et sa pealt võid vaadata, kuidas su last peksetakse? Sina... sina... tõbras!“

Mina — tõbras! Naera ometi, naera ometi sellele elajale hammastesse! Mina — tõbras? Ei, mina ei ole tõbras.

See... oli kumminui. Ta tabas mind hästi: pealuu pundub üles ja muutub päris kergeks. Pimedaks läheb, punased sõõrid mustal põhjal.

Evake, anna mulle andeks. Ma ei või teisiti. Ning ühel päeval mõistad sa, et... mina... tõbras... ei olnud...

Tõlk. A. Saan.

ORDENIKANDJA JAAN KELLAMOV

— Kaheksa aastat olin vana, kui mind seakarjase ametisse pandi, — jutustab Jaan Kellamov. — Aasta-paari järgi tuli juba ametikõrgendus — mind pandi loomakarja. Talvel, karjaskäimise vaheajal, käisin koolis. . . Peale külakooli tegin kuidagi veel kihelkonnakooligi läbi. . .

Ja muud ongi Jaanil vähe oma lapsepõlvest jutustada.

Kui aga nii karjapoisipõli kui kihelkonnakool läbi said, ei mõtelnud Jaan enam isa kombel moonaka teed tallata.

Albu ja Aare mõisates, kus selle aja kohta eeskujulik karjapidamine oli, õppis Jaan Kellamov karjakasvatust ja piimamajandust, et raskest ja rõhuvast moonakapõlvest vabaneda. Peale õppeaja töötas kusa-gil Moloskovitsa kandis Schumski mõisas praktikandina ja pööras siis Eestimaale tagasi, kus karjapidamine paremini sisse seatud ja praktika võimalused suuremad olid.

Lehtse mõisas ei meeldi Jaani poliitiline nägu parunile — kuulmata asi, et mõisa-teenijal poliitiline nägu tohib olla! — ja Jaan saab töötatõeliseks. Varsti leiab ta kodukreis, Tartumaal, Laiuse Kivijärve ühispiimatalituses meistri ameti ja jääb sinna kuni imperialistliku ilmasõjani.

Ilmasõja ajal sai Jaanist „Peeter Suure nimelise Tallinna Merekindluse“ tööline. Siit töölisi sõjaväkke ei võetud; pealegi oli isamaavaimustus sõtta tõttamiseks Kellamovile, kui põlisele tööorjale, võõras. Siin satub aga Jaan varsti ülemusega vastuollu: hakkab tööliste määratud toiduainete varguse vastu protsessima ja — saadetakse sellepärast Naissaarele tööle.

Suures tööliste peres, õiglusetuse ja kurnamisega silm-silma vastu seistes, asub Jaan ikka kindlamalt klassivõitluse teele. Ja kui Eestimaa nõukogude valitsus ühes punakaardlaste salkadega 1918. aastal saksa imperialismi ees taganedes Tallinnas laevadele asub, istub ka kindlusetööline Jaan Kellamov laevale. Jaanist on saanud revolutsiooni soldat.

Läbi mitme väerinna viib nüüd tee, läbi raske tüüfuse, kuni lõpuks jälle tagasi oma endise elukutse juurde, kuid nüüd mitte paruni palgalisena, vaid sotsialistliku isamaa teenistuses, sotsialismi ehitajana.

Ja erilise soojusega jutustab ta nüüd tööst oma praegusel töökojal, „Homontovo“ sovhoosis karjakasvatuse brigadiirina, kus ta töötab 1934. a. saadik.

Siia oli alles hiljuti puhast tõugu kari toodud, mille eest suuri summasid kullas mak-

selud, ja see kari usaldati ainult paremate karjakasvatuse-meistrite hoole alla. Selleks peeti ka Jaan Kellamovi ja zootehnikut sm Kronbergi, kes niisamuti teisest sovhoosist siia toodi.

Siin tuli Jaanil algusest peale hakata. Töödistsipliin oli nõrk. Lüpsjatel puudus ettevalmistus. Loomi oli tarvis põhjalikult tundma õppida, et selgusele jõuda, mida piimaanni tõstmiseks vaja teha. Punased „Angelni“ tõugu loomad olid Eestist toodud. „Passidel“ oli nende keskmine piimaand näidatud 2100—2800 liitrit lehma kohta aastas. 1934. aastal andsidki nad ligikaudu seda võrd piima. Kuid Jaan Kellamov oli juba 19 aastat karjakasvatuse alal töötanud, suure hulga teadmisi kogunud ja mis peasi — oli omandanud suure hulga kogemusi sotsialistliku tööorganiseerimise alal karjakasvatuses. Jaan oli selles kindel, et „Angelni“ tõugu lehmad *sotsialistlikus majapidamises*, sotsialistlike töömeetodite juures võivad kaugelt rohkem piima anda kui kapitalistliku majapidamise juures.

Jaan asus lüpsjate hulgas tööle. Korraldas lüpsmist ja söötmist täpse kellaaja järgi, hakkas lehma hoolikalt puhastama, kasvas lüpsjates armastust loomade vastu.

Jaanil tuli uusi teesid ja abinõusid otsida, et inimestes nende töö vastu huvi äratada. Esimeseks abinõuks oli töö seadmine täielikult tükitöö alusele. Sotsialistlik võistlus ja lööktöö annavad tükitööle hoogu juurde, ja nii läheb brigaadis töö paranemise suunas.

Kuid lehmadega on teine asi. Lehmale ei saa tükitöö norme kätte anda. Ta on külmaverelik ja rahulik nagu mõttetark. Mäletseb oma mälu ja vahib brigadiiri ükskõiksel.

Lehmade juures tuli hakata toitmisega katseid tegema, et selgusele jõuda, missuguse toitmise juures lehm kõige rohkem piima annab.

— Anname talle ühe teatud hulga toitu. — jutustab sm Kellamov elavalt, — ja vaatame siis, palju ta piima annab. Mõne päeva pärast anname toitu juurde ja vaatame, kas piimaand suureneb. Kui see suureneb, siis lisame veel toitu juurde. Ei suurene, siis jääb toidunorm sellele tasemele, mille juures kõige rohkem piima sai.

Samuti tehakse katseid ka toitude mitmekesise koosseisuga, et välja selgitada, missugusel hulgal mingit toitu anda, et kõige kõrgemat piimaandi saavutada.

Mitte ilma Jaani töö saavutuste arvesta-

mala ei märkinud direktsioon juba 1935. aastal karjafermi tööplaanis ülesandeks — 3200 liitrit iga toiduloleva looma kohta aastas.

Aasta lõpukokkuvõttes selgus aga, et 3200 liitri asemel tuleb iga toiduloleva lehma kohta keskmiselt 3761 liitrit piima!

Seega oli Kellamov oma brigaadiga näitlikult tõendanud, et sotsialistlik töö karjakasvatuses paremaid tagajärgi annab, kui töö kapitalistlikus riigis.

Kui Jaan Kellamovi nimi varem vast ainult Leningradi Karjakasvatuse Sovhooside Trustis tuttav oli, kus teda heaks karjakasvatuse meistriks peeti, siis levisid nüüd teated tema tähelepanuväärt tööst märksa laiemale. Jaan Kellamov kutsutakse Volossovo raiooni, Kingissepa ringkonna ning Leningradi oblasti tähtsate karjakasvatajate nõupidamisele. Leningradis annab sm Shdanov Jaanile preemiaks patefoni. Kuid sellega ei piirdunud asi. Ühes teiste Leningradi oblasti kõige paremate karjakasvatuse meistritega sõidab Jaan Kellamov Moskvasse, Nõukogude Liidu eesrindlike karjakasvatajate nõupidamisele ühes partei ja valitsuse juhtidega.

Imelik aeg algas siin endisel moonaka pojal, endisel seakarjasel. Siinsamas istub mees, kelle nime kuuldes igal töölisel kogu ilmas eriline tuluke silmis sädelema lööb ja süda kiiremini tuksuma hakkab — kogu maailma töörahva suur juht Stalin. Siin istuvad tema kõige lähemad võitlusekaaslased, kes Lenini juhatusel suured revolutsioonivõitlused läbi teinud ja müüd, eesotsas suure Staliniga, tema õpetuse järgi sotsialistlikku ehitust ja selle kaitset juhivad.

Ja siinsamas istuvad lüpsinaised, seasöötjad, sea- ja loomakarjased, brigadiirid, fermijuhatajad ühes nimekate professoritega, kuulsate riigitegelastega, ja siin istub ka tema, „Homontovo“ sovhoosi karjabrigadiir Jaan Kellamov, ja näib, nagu ei olekski see kõik ilmsi. Kuid see on ilmsi: selgelt kostavad valitsuse esindajate kõned ja kaotavad igasuguse kahtluse, kaotavad ka pinevuse, mis esialgul maad võtnud. Nii koduselt, oma inimesena naeratab sm Stalin, pigistades tähtsatel karjakasvatajatel kätt, ajades ühe või teisega nendest sõbralikku juttu. Tundub, et see kõik täiesti loomulik ja arusaadav on riigis, kus valitsuse eesotsas seisavad töolisteklassi kõige paremad inimesed. Ning siis astuvad lüpsjad, seasöötjad, lambakarjased, tallimehed üksteise järel kõnetooli, et partei ja valitsuse juhtidele, kogu riigile rääkida sellest, milkombel nad liitri või kaks piima päevas juurde võitnud, mil-

Lomonossovi nim. riiklik portselanitehas valmistab portselanist kujusid.

Pildil: Kujur Terentjevi mudeli järgi valmistatud A. S. Puschkini portselanukju.

kombel nad põrsaste kiirema kasvu või lammaste suurema sigivuse saavutanud.

Jaan kuulab hinge kinni pidades, et ühtegi sõna kaotsi ei läheks, ja veel selgemaks sai tema endagi siinoleku mõte: — üle riigi, igas kolhoosis, igas sovhoosis, teeb suur sotsialismi ehitajate pere suurt tööd. Igalt üksikult lehmalt juurdesaadud liiter piima päevas tähendab kogu riigi ulatuses lugemata hulga miljoneid piimaliitrit iga kuu kohta. Iga üleskasvatatud põrsas ühes kolhoosis muutub kogu riigi ulatuses miljoneks sealihaks puudadeks; niisamuti on lugu iga lambatallega, iga puuvillakilogrammiga, mida triibuliste kuubedega turkmeenid ja kasahhid kasvatavad. Ja see kõik loob suurt sotsialistlikku jõukust, kaunist elu kogu töörahvale. Selleks ollakse siin, et aru pidada, kuidas kõike seda veel paremini teha.

**
*

Õhtul on Jaan Kellamov võõrastemaja toas voodis pikali ja mõtleb kõigi päeva-sündmuste üle veel kord järele.

— Vaat nüüd, kui tagasi saan... — kerki juba sada esimene mõte üles, kuidas

veel paremini töötada, ja lehma sundida veel heldemalt piima andma.

Mõeldes oma uusi õnnelikke mõtteid, kuulab Jaan ühtaegu raadiokõnet tähtsate karjakasvatajate nõupidamise üle. Siis tuleb Üleliidulise Kesktäidesaatekomitee otsus... Jaan kuulab...

— Lenini orden...

Loetakse ette rida nimesid, kelledest üksikud Jaanile nõupidamise kõnede kaudu juba tuttavad on.

Ja siis — ootamata — äkki:

— Kellamov, Jaan Joganovitsh!

Jaan võpatab, kargab üllatanult istukile, kuulatab, kuidas, mis? kas öeldakse veel midagi?.. Kuid edasi läheb uute nimede rida...

Juba oli kustutatud lamp, raadio vaikis ammu, aga ikka veel lamas Homontovo sovhoosi brigadiir avalil silmil sängis. Ei suutnud endale selgeks teha, kuidas sattus tema nimi ordenisaajate nimekirja. Ei kas siin siiski mitte ainult kuri eksitus pole juhtunud?

Varahommikul oli ta all saalis, kuhu ajalehed toodi. Siin oli juba suur sumisev inimeste pere koos, kes, nagu temagi, kannatamatult hommikust ajalehte oodanud.

Lehe kätte saanud, ruttab Jaan oma loppa; loeb. Ei satu aga silmama oma nime.

— Oligi nii, eksitus! — pomiseb ta ja süütab paberossi. Lööb uuesti silmad lehele.

Seal... number 59... siin ta on, selge kirjaga — Kellamov, Jaan Joganovitsh. Ja jaa — see oli tema, Jaan Johani poeg Kellamov.

Nagu ilusat unenägu mäletab Jaan Kellamov seda silmapilku, kui M. I. Kalinin talle Lenini ordeni kätte andis ja edaspidi seks tööks õnne soovis.

Jaan mäletab aga, et ka peale seda veel kogu asi temale „imelik“ paistnud.

Nagu oleks seda lugu unes näind. Sest mis eest pidi ilmsi mulle orden antama? Kas meil sovhoose ja karjakasvatajaid vähe on!?. Või on meil vähe häidki karjakasvatajaid?

**

Rongil, suure ilusa kodumaa kaunist pealinna tagasi sõites, tundus Jaanile nagu heliseks veel praegu kõrvus seltsimehe Kalinini pehme hääli, nagu kostaks veel praegugi kõrvu tema südamefrik tervituskõne:

— Teie saite autasu edusammude eest karjakasvatuse alal. Väliselt paistab see asi jäme — hoolitseda laudas karja eest; kuid

lõepoolest on see väga peenike töö. Mitte üheski tööharus, välja arvatud ainult hoolitsemine inimeste eest, pole tarvis niipalju lähelepanu ja armastust asja vastu kui karjakasvatuses...

Jaan võib oma tööpraktikas saadud teadmiste varal tuhatkordselt seda kinnitada, et proletaarne juhtiv riigimees õigust rääkis. Ja mida enam ta selle üle järele mõtleb, seda kindlamini tuleb Jaan ikka jälle samale otsusele: veel paremini tööle hakata, brigaadi tööd veel paremini organiseerida. Lüpsjate zootehnilisele õppusele veel rohkem rõhku panna...

— Kuus rekordisti võivad kuue tuhande asemel kaugelt rohkem piima anda... 7000 liitrit! Mitte tilkagi vähem!.. See otsus valmib Jaani peas koduteel, kasvab mõtete udust ikka selgemalt kindlaks vankumata lõeks. Poliitosakonna rändlipp on juba lükk aega karjafarmi käes olnud. — Ta peab ka tänavu meie kätte jääma, — on Jaani otsus.

**

Kui Jaan Kellamov Moskvast tagasi jõudis, teatati talle halba uudist — kuu aja jooksul on brigaadil 8000 liitrit piima puudu jäänud. Lüpsjad lasksid töödistsipliini lõdvale, unustasid loomade talitamise kindlate tunniaegade järgi, mida brigadiir Kellamov nendele niisuguse hoolega õpetanud.

Esimeseks ülesandeks oli — tekinud seisukord valmistusenõupidamisel läbi arutada, kõik puudused selgeks teha ja töödistsipliin jälle kindlalt jalule seada.

Juba paar kuud hiljem oli plaan kui ka puudujääk täidetud. Piimaand tõusis.

Tänavu on Jaan Kellamovi brigaadil plaani järgi ülesandeks — saavutada iga toiduloleva lehma kohta keskmiselt 4000 liitrit piima aastas. Brigaad seadis omalt poolt üles vastuplaani — 4100 liitrit lehmalt.

Brigaadis on 9 lüpsjat stahaanovlased. Esimese poolaasta plaan on brigaadil täidetud, kuid üksikutel lüpsjatel, kelle gruppides osa lehma alles juulis või augustis piima tulid, oli esimesel poolaastal väike puudujääk, mida teisel poolaastal suure ületamisega tahtefakse katta.

Juba augusti esimesed päevad näitasid, et see tahtmine pole tuulele rajatud, et siin inimestel oma võimalused kogu reaalse olukorra arvestamise varal selgeks on tehtud.

Augusti kuul pidi Kellamovi brigaadi lehmadel tulema keskmiselt 1210 liitrit piima iga päev. Brigaadi vastuplaani järgi kohustusid stahaanovlastest lüpsjad 1290 liitrit

saavutama. Kõige madalam lüps oli aga 1341 ja kõige kõrgem — 1427 liitrit.

Töötasu süsteem on nii seatud, et laste üle plaani lüpsitud liitri eest tuntavalt kõrgem on, niisamuti on töötasu ka piima puhtuse järgi kolme erikategooriasse jaotatud.

Piima puhtuse kategooria vahe üksi võib igale lüpsjale kuni 15 rubla kuus juurde lisada või maha tõmmata.

Tagatipuks ausale tööle on veel hinnalised preemiad sovhoosi direksiooni poolt parematele lüpsjatele. —

Võrreldes olevikku kauge minevikuga, ilmub sm Kellamovi näole naerumuie, jutustades, kuidas temale ka vanasti, kui ta veel mõisniku juures teenis, „preemiat“ anti. See oli Schumski mõisas, Moloskovitsa lähedal. Kui härra nägi, et uue karjakasvataja aastane töö mitmed tuhanded kasu toob, anti Kellamovile uueaasta kingiks ülikond, mis selleaegses hinnas vaevalt 10—15 rubla väärt võis olla. Nüüd aga andis töörahva oma riigivõim sellele samale mehele sellesama töö eest — kõrgema riikliku aumärgi.

Inimese ausat tööd suudab ainult töörahva enda valitsus läiel määral hinnata. Töö on meil needusest auasjaks saanud. Seda tunneb Jaan enda kogemustel; brigaadi töö tõendab, et lüpsjaid seesama teadmine jubib.

— Kuidas end kodanikuna tunnen? — räägib Jaan kavala muigega. Siis jutustab lükikese minevikust.

— See oli enne ilmasõda, — räägib ta. — Olin Lehtse mõisas „meierfuttermeister“. Kärneriga kahepeale tellisime Narvast „Kiirt“. Postivedajale maksime altkäemaksu, et meie lehte mõisa üldise posti hulka ei jätaks. Kord aga tõmbas mees nosukese läis ja unustas meie lehe posti hulgast oma tasku pistmata. Post ühes Kellamovi nimele adresseeritud „Kiirega“ läks parunihärra Hoyningen-Huene kätte.

— Varsti kutsus parun mind kontoris. — jutustab Jaan. — Ta sõnad olid: — isikuid, kes seesuguseid lehti loevad, pole minu mõisas tarvis. Hommikul saate hobuse oma asjade jaama viimiseks...

— Niisugune oli minu „kodaniku jalgealune“ vanasti. Alles nüüd tunnen end täieväärtusega inimesena. Mulle kirjutatakse sovhooside rahvakomissariaadist sagedasti, päritakse minu töö saavutuste üle. Antakse nõu, et ma igast puudusest kirjutaksin, millest kohapeal üle ei saa.

— Ja lüpsjad... Nad on endised mõisatöölised tütreid, kelle isad-emad eluaja mõisas töötasid ja oma ihu ainult odavate hil-

pudega katsid. Aga nüüd riietavad need samad endised moonakalapsed endid puhkepäeval siidikleitidesse.

Jutt kaldub kuuele rekordistile. Kui palju nad tänavu piima annavad? Jaani jutust selgub, et kohustused täidetud saavad ja lehmal 7000 liitrit aastas piima saab.

Jaani brigaadis on praegu stahaanovlastest lüpsjatel omavahel võistlus erilise preemia omandamiseks. Viis lüpsjat, kes kõige enam oma aastaplaani täidavad, sõidavad tuleval aastal Moskvasse, üleliidulisele põllumajanduslikule näitusele. Sinna kavatseb Jaan viia viis rekordisti. Ta plaanitseb nende piimaandi tuleval aastal kümnetuhande liitriini tõsta. Kõik võimalused selle plaani täitmiseks on Jaan juba hoolikalt läbi kaalunud. Piimaand peab nendel lehmadel tõusma ühes nende uue lüpsmatulemisega otse „seaduse järgi“, sest lehmad on alles selles eas, mil piimaand lüpsmatulekute järgi tõuseb. Jaan kavatseb selle viielehmalise grupi ühe lüpsja hoole alla anda ja neid kuni kuus korda päevas lüpsata lasta.

Rida muidki võimalusi on Jaanil läbi kaalutud, mis lehmade piimaandi tõstma peavad.

„Homontovo“ sovhoos on üks neist vähestest karjakasvatuse sovhoosidest, kes Üleliidulisel näitusel koha saavad. Selle koha kavatseb Jaan oma lähelepanuväärt rekordistide alla võtta ja Jaan Kellamovi ning tema brigaadi senine töö on pandiks, et need viis rekordisti näitusel meie sotsialistlikule karjakasvatusele häbi ei tee.

**

Täna on Jaanil vaba õhtu. Peale õhtusööki seab ta sm Shdanovilt kingituseks saadud patefoni lauale ja selgelt kostab sealt — S. M. Kirovi kõne. Vaikides kuulame mõlemad. Kuulavad ka Jaani abikaasa ja väike tütar. Kuigi trotskistlik-sinovjevlikud bandiidid selle töölisteklassi parema sõbra ja juhi tapsid, kuid tema sõnad, tema õpetused elavad ja kutsuvad edasi, kutsuvad uute võitute saavutamisele.

— Kõige otsustavam, kõige äramääravam teadus — see on marksism! — kostavad veel praegu suure Stalini parema õpilase ja sõbra teraskindlad sõnad.

Partei kaasatundjate grupi liikmena võtab ka Jaan Kellamov hoolikalt marksismi teooria õppimisest osa. Mitmesuguste karjakasvatuse küsimuste kohta käivate raamatute kõrval on riivilil ilusas köites Lenini ja Stalini raamatud.

Rääkides Kellamovi brigaadi rekordistidest võtame „Karjakasvatuse teadeteraamatu“, et järele vaadata, mida ülleb see kuulsate professorite poolt kokkuseatud tark teos Jaani hoolitsusel olevate „Angelni“ tõugu lehmade kohta. Leiame, et see raamat Jaani tööd ei tunnusta. Selle raamatu järgi tuleb „Angelni“ tõugu lehmadel keskmiselt piimaandi lehma kohta aastas 3000 liitrit. Aga Jaani saavutatud keskmine tase — 3761? Aga tänavuaastane 4100? Aga rekordistide 6000—7000? — Kui kaugele „ajast ja arust“ maha on jäänud need kapitalistliku ajastu targad, võrreldes sotsialismi ehitajatega!

Stalinliku ajajärgu inimesed, kes vallutanud tehnika, purustavad vanad normid ja projektilised võimsused mitte ainult masinate juures töötades, vaid kõigil sotsialistliku ehituse aladel. Nad kinnitavad, vanu norme ümber lükates, seda marksismi-leninismi õpetust, et sotsialistlik ühiskond valmistamisjõudude arenemisele ennenagemata hoo annab, töötava inimese loomingujõule ennekuulmata avarad tegevusevõimalused loob. Nad kinnitavad veel kord neid suure juhi suuri sõnu, et inimesed, kes tehnika vallutanud, otsustavad kõik.

A. Terijõe.

PÕRSA KSAVRIKU ELULUGU

J. Hasek *

PÕRSAST Ksavrikut toideti kõige parema siirupijoojaga. Ksavriku nime sai ta õppenõuniku professor Ksaver Kellersi auks, kes oli üks paremaid autoriteete sigade toitmise alal, ja kes oli kirjutanud järgmised sügavmõttelised read:

„Arvesse võttes, et siirupitoitude mõju, minu mitmekülgsete uurimiste põhjal, enam kui ülihea on, tuleb tunnistada, et mitte mingisugused teised söödad ei teeni suuremat tähelepanu, kui see suurepäraline toitev substans...“

Orikas Ksavrik kinnitas seda põhilausest hiilgavalt. Siirupisegu süües ja sellele piima peale juues, läks ta iga päevaga paksemaks ja andus toreda lauda mugavas nurgas oma sea filosofoeringutele. Sage-dasti külastas teda omanik hr Ramm. Härra Rammil oli suur mõis ja mitu loomakasvatuse fermi. Hea meelega põrsa peale vaadates ajas ta sellega juttu: „Noor-mees, teie lähete näitusele. Toitke ennast tublisti ja minge paksuks, et mitte omaga läbi kukkuda“.

Vahetevahel tuli ka tema abikaasa proua Ramm.

„Ah, kui suur ja ilus meie kallid Ksav-

rik on!“ hüüdis ta särava pilguga. Ja lah-kudes hüüdsid mõlemad: „Head ööd, sõber Ksavrik, magage rahulikult!“

Orikas Ksavrik pilgutas rahulikult silmi ja rõhkis nii õrnalt, et proua Ramm laudast minnes abikaasale ütles: „Kas tead, armas, Ksavriku häält kuuldes hakkab ma hingede rändamisele uskuma.“

Tulid külalised. Prantsuse, saksa ja inglise keeles avaldasid nad orika üle vaimus-tust ja pildistasid teda mälestuseks. Orikas oli üleni roosa, magu rinnalaps peale vannil, ja kaela ümber oli talle seotud suur edev lint.

Mõisnikud ja kõrgemad ametnikud — härra Rammi külalised — sõnasid veendunult: „Kallis Ramm, teie Ksavrik saab tingimata esimese preemia.“

Proua Rammi sünnipäeval kinkis õru mees teiste kingituste seas talle ka Ksavriku. Niiüd kuulus orikas prouale tervena ja jäädavalt. Ja selle eest sai hr Ramm tänuks niisuguse tulise suudluse, nagu oleks kingiks olnud tore metssiga, aga mitte paks flegmaatiline põrsas.

Sellest ajast peale, kui Ksavrik proua Rammi pärisomanduseks sai, viidi orikas teise, avaramasse, puhtama õhuga ruumi. Ta sai omale eri vannil ja veekloseti, mis oli mugavalt sisustatud härra Rammi maitse järgi. Kõikjale riputati kraadiklaasid. Loomatalitaja Martin sai käsu Ksavrikule antava vee ja piima soojust mõõta

* Jaroslav Hasek (loe: Haschek), järgneva jutustuse autor, on tuntud tshehi satiiirik (1883—1929). Üleilmse kuulsuse omandas ta oma sõjavastase jutustusega „Vahva sõdur Sveigi (l.: Schveigi) seiklused ilmasõjas“, mis paljudesse keeltesse on tõlgitud.

Kraadid oli loomaarst valjult kindlaks määranud. On ju lubamata, et suursugune orikas oma valsa ära külmetaks.

Ja loomatalitaja Martin mõõtis regu-laarselt joogi soojust, laskis seda vajaduse korral soendada või jahutada.

Lõpuks seati Ksavriku ruumidesse elektrivalgustus ja õpetati teda magama väikesel madratsil, mis arusaadavalt desinfitseeritud oli.

Orikas võttis kõik selle heameelel vastu ja läks iga päevaga paksemaks.

Ühel ilusal hommikul külastasid abikaasad Rammid oma lemmikut. Orikas kustutas sel silmapilgul janu suurepäralise allikaveega, mille bakterioloogiline analüüs 0% kahjulikke bakteeriaid andis, selle eest aga keemiline analüüs mineraalsete segude olemasolu näitas. Härra Ramm laskis kraadikliasi masinlikult vette ja ei uskunud oma silmi: vee soojus oli ettekirjutatud +8° Celsiuse asemel +7,5 kraadi. Proua Ramm kahvatas.

— See on võimata! Kas see häbemata loomatalitaja tõesti veesoojust ei mõõtnud?

Ühisel jõul tassisid nad põrsa vee juurest eemale, selgitades talle, et ta võib end niiviisi ära külmetada. Nad sulgesid nõu kaanega ja tungisid vihaselt loomatalitaja toakesse.

— Kas sa, laiskvorst, vee soojust mõõtsid? — müristas härra Ramm.

Martin näitas akna juures seisvale voodile.

— Teie armsus, mul jäi pojake haigeks. Palavik võttis võimust. Istusin, andsin talle juua.

— Lurjus! ma küsin sinu käest, kas sa kontrollisid Ksavriku vett?

— Unustasin ära, teie armsus. Poisil on väga halb; andsin talle juua, olen päriselt pea kaotanud...

— Ah nii! — kisendas vihane Ramm. — Niiviisi täidadki sa oma kohustusi. Nagu näha ei olegi mina siin enam peremees, kui sa võid kõik teha, mis mõltesse tuleb. E-ei! Silmapilk korja oma asjad kokku, ma vallandan sinu. Et õhtul enam sinu varjugi siin ei oleks, muidu viskan teid mõlemaid välja.

— Praht niisugune! — ütles proua Ramm.

Aga õhtul löi Martin põrsa Ksavriku maha. Kohale jooksnud loomaarst võis ainult surma konstateerida. Proua Ramm ei jõudnud meelevapustust üle elada ja lamas meelemärkuseta maas. Sandarmid viisid loomatalitaja Martini minema, ja mõrtsuka haige poeg visati mõisast välja.

Ajalehtedes ilmusid sõnumid:

ALATU KURITÖÖ. — Tuntud põllu-mehe hr Rammi mõisas vallandati loomatalitaja Martin hooletuse pärast. Kättemaksu eesmärgil löi ta maha haruldase orika eksemplari. Kurjategija võeti vahli alla. On olemas kuuldused, et ta pole usklik. See kinnitab meile veel kord, et jumalavastased on valmis kuritegudele... Kolm kuud istus Martin türmis eeluurimise all. Oli kinnine ega käinud kirikus. Selleks ajaks tehti juurdlusel kindlaks rida tumedaid plekke tema nime peal. 15 aastat tagasi oli ta kaks nädalat kinni istunud ühiskondliku korra rikkumise pärast: ta seisnud rahvahulgas, ega tahtnud ära minna, vaatamata politseiniku nõudmise peale. See oli juba kurja, kange iseloomu idu. Teine kord oli ta kolm päeva saanud, sest et politseile haavavaid sõnu oli ütelnud: „Teie, kuked!“ Jällegi tõendus kurjast, kättemaksuhimulisest loomusest.

Süüdistaja kasutas, arusaadavalt, kõik need peensused ära. Ta rõhutas, et kogu Martini minevik on täis kuritegusid ja tema, süüdistaja, on kindlasti veendunud, et kui, jumal hoidku, kaebealusele tema pimedada viha hoos hr Ramm ise kätte oleks sattunud, siis oleks ta ka temal, niisamuti kui sealgi, kõri maha löiganud.

Kaitsja ees seisis raske ülesanne. Minevikku ei saanud kuidagi maha vaikida, aga haige laps — see on ju liig romantiline ja kõrvupidi välja tassitud asjaolu.

Liigutav oli proua Rammi ilme. Ta esines tunnistajana ja ei suutnud kohtulaual laia sametipaala nähes pisaraid hoida.

— Ja! — ütles ta eesistuja küsimuse peale nuuksudes — ma tunnen selle ära. See kuulus minu kallile Ksavrikule, kelle põrm meie perekonna lilleaias puhkab.

Kaebealune, kes mitte põrmugi kahetsust ei avaldanud, tunnistas kõik üles ja ta mõisteti võõra vara ettekavatsetud hävitamise pärast kuueks kuuks vangi. Kuid see polnud veel kõik. Selsamal ajal suri tema poeg, sest kõige kõrgema käsi tegutseb pikkamisi, kuid õiglaselt.

Aga orikas Ksavrik puhkas rahulikult valgete liiliate keskel mälestusesamba all, millele oli kirjutatud: „*SIIN PUHKAB MEIE KSAVRIK, KES LANGES MÕRTSUKA MARTINI KÄE LÄBI, KES MÕISTETI KUUEKS KUUKS VALJULE ERALDAMISELE. MAETUD POOLTEISE AAS-TA VANADUSES. OLGU MULD TALLE KERGE KUI UDUSULED*“.

Õilsa Ksavriku paelast tellis hr Ramm endale kaelasideme ja paneb selle iga aasta unustamatu orika surmapäeval kaela.

Kuldne lapsepõli

Joh. Nõges

Seakarjus

Juku oli seitsmeaastane poisipõngerjas. Oma aastate kohta oli ta juba küllalt suure kasvuga, nii et suuremad poisid teda heameelega oma seltsi võtsid. Juku oli alles kevadel linnast maale tulnud; talle oli palju asju uudiseks, ning tihtigi naersid teised lapsed ta oskamatus üle. Kuid selle eest teadis ta palju niisugust, millest mõislastel aimugi ei olnud, ning need kuulasid Juku seletusi raudteest, aurulaevadest, merekaldast, suurtest magasinidest, vabrikutest jne suud ammuli, nagu mõnda muinasjuttu. Juku oli suurematest poistest ees veel ühes asjas: ta oskas lugeda. Vahest õhtuti, kui kõik koerustükid tehtud ja poisid jooksmisest väsinud, võttis Juku paksu piltidega raamatu „Kodu kooli“ kätte ja luges seal teistele lugusid. Isegi ta vanem õde Marta ei osanud nii ilusti ja soravalt lugeda.

Juku oli mõisa sepa poeg ja elas mõisa-südame ligidal „antvärkide“ majas ühes puusepa, tallmeistri, kubja, aidamehe, viinavabriku tööliste jt lastega. Nad olid oma valitseva seisukoha peale isegi natuke uhked, ning tihtigi oli neil kokkupõrkeid põldude taga asuva sulastemaja lastega, mis neid aga siiski ei takistanud ühiselt mängimast ja vahel isegi mõisaäärse küla poiste vastu ühiselt lahinguid löömast.

Kuigi Juku isa „antvärk“ oli elas Juku kaunis viletsalt. Linnas oli isa kaua töötanud ja sellepärast olid Juku riided vanad ning paigatud. Selle eest sai ta nina-kamate poiste käest vahest pilgata, kuid suuremat sest ei hoolitud. Peale vanema õde Marta oli Jukul veel väiksem vend ja õde, kuid need olid suuremalt osalt Marta hoolealused. Mamma käis iga päev mõisas tööl, ja Juku tundis end kevadel maal kaunis hästi.

Kuid sarnane vaba põli ei kestnud kaua.

Ühel õhtul tuli ema töölt koju ja teatas, et Juku olevat juba suur küllalt, et ka natukene tööd teha. Seakarja olevat tallipoisi Eedile abilist vaja, ja Juku saavat sellega hakkama.

Juku punnis esiti vastu, kuid teiselt poolt oli ka kiusatus, et saab nüüd ennast juba täismehiks pidada, nagu tallipoisi Eedi, kes piitsa plaksutas ja teistest poistest suurt ei hoolinud. Nii jäi ta siis

nõusse, et esmaspäeva hommikul Eediga ühes karja läheb.

Tallipoisi Eedi elas kõrvaltoas ja oli paar aastat Jukust vanem. Oli hea seltsimees, ega teinud kunagi Jukule ülekohtu. Sellepärast oli Juku mureta. Eedi valge kahupea oli alati täis igasugu krutskisid ja vigureid, ning ta oskas arvamata palju igasugu tükke ja vempe, mis tema tähtsust Juku silmis muidugi aina tõstis. Eedi õpetas Jukat pajupilli tegema ja silledades vilistama. Kord kinkis ta Jukule isegi pika heledalt plaksuva piitsa kenasti väljanikerdatud varrega.

Seakarjas oli neil abiks veel väike Penni, kes kui must kera sigade ümber jooksis ja neid vilja ei lasknud minna.

Kari ei olnud suur, umbes 40 siga. Kuid tegemist oli küllalt. Eriti raske oli hommikul, kui päikese tõusul juba välja kesale tuli minna. Külma kaste oli paljastele lõhkenud jalgadele kui soolvesi. Unised sead olid pealegi pahurad ega tahtnud paigal seista. Varsti aga, kui päike natukene maad soendas, hakkasid sead rahulikult tuhnima ja poistel polnud vigagi. Aga kui päike peale keskhommikut kõrvetama hakkas, parrud välja ilmusid ja sead tühjal kesal tsirkust mängima panid, siis oli kõigil kolmel tegemist.

Seakarjas oli ka oma toredus. Kui viimaks peale kauast parrudega võitlemist sead lõumaks koju võis ajada, algas vast alles lõbu. Enne lauta ajamist läksid sead suurde tiiki suplema, ja see oli poiste armsam aeg. Suur seakari puristas tiigis, ja poisid olid ka ise kaelanis vees. Nüüd oli neil täielik õigus selleks, sest see oli ju nende töö.

Palju pahem oli muidugi külmal vihmastel ilmadel, kuid sarnaseid päevi polnud nii väga palju ja need ei tulnud arvesse.

Nüüd oli aga Juku juba neljandat päeva üksinda seakarjas. Eedi nikastas minevat nädalal jooksu peal jala ära ja nii kõvasti, et jalg üles paistetas, ning teda mahagi ei võinud panna. Karjatulemisest ei saanud rääkidagi. Juku jäi üksi. Ta küsis küll abi, kuid kubjas ei tahtnud sellest kuuldagi. Nüüd olevat sead ristikheina hädala peal, ning seal polevat ühelgi karjasel midagi teha.

Ristikheina põld, kus sead sõid, oli üsna mõisa viljapuuaia taga. Ta oli pikk, kuid üsna kitsas. Ühel pool kasvas kaer, teisel

pool, viljapuuaia ääres, oli mõisa peenar-
maa. Juku ja Penni pidid jooksmata ühelt
poolt teisele, et sigu mitte vilja lasta.

Paar päeva polnud vigagi. Sead sõid hä-
dalal üsna hästi. Kuid juba eila sai vana
emis mõisa peenarmaal maigu suhu ja nüüd
kiusas kui kurivaim. Vist meeldisid talle
mõisahärra lillekapsad. Keelatud vili on ju
ikka magus. Juku isegi oleks hea meelega
mõne suhkruberne kauna näpanud, kuid
selleks polnud mahti: sead olid siis kohe
järel.

Kord sõid sead rahulikult kaera ääres.
Jukul oli aega minutiks hinge lõmmata ja
ringi vaadata. Ta tähelepanu kõitis järsku
ningi väike liikuv kogu eemal kaera ja hä-
dala vahelisel peenral. See oli väike jänese-
poeg.

Silmapiilguks olid sead ja peenar-
maad unustatud ja nad mõlemad Penniga jook-
sid tuhatnelja jänesele järele. See oli küll
pisike, aga väle jooksmata. Mitu korda pidid
nad ta peaaegu kätte saama. Juba ha-
raski Juku teda paar korda käega, kuid
ikka lipsas ta eest minema. Tükk aega kes-
tis jooksi, kuni jänes viimaks kaera kadus.

Nüüd tulid Jukule järsku sead meelde.
Vaatas tagasi. Põld oli tühi.

— Penni, Penni, kus sead? — hüüdis ta
hirmunult koera, kes veel kaeras kilkas.

Mõisa poolt kuuldus kära. Sead oli kõik
viimse ni peenarmaal. Parun ise oli ratsa-
piitsaga õunapuuaiast välja tulnud ja ajas
sigu taga. Eemalt jooksis ka kärner sinna.

Juku süda tõmbas valusalt kokku ja ja-
lad hakkasid imelikult värisevama. Nii kii-
rest kui jõudu jätkus, jooksid nad mõlemad
koeraga üle põllu, Juku piitsa plaksutades
ja Penni haukudes, et sigu välja kihutada.

— Kus on siis see lurjus poiss ise?! —
kuulis Juku parunit kärnerile hüüdvat.

Juku katsus parunist võimalikult kauge-
male hoida, kuid see ei õnnestunud mui-
dugi. Varsti lantsis paruni ratsapiits tema
turjal, ja väsinud ning hirmunud Juku ei
suutnud heledat hädakisa tagasi hoida.

Parun tundis peksust nagu lõbu ja lisas
igale hoobile juurde:

— Säh sulle, säh sulle, siis sina teadma,
et sigu mitte kurjale laskma!

Kärner ja valitseja, kes kah kisa peale
sinna jooksnud, vaatasid naerdes peall.

Viimaks väsis parunihärra käsi vist ära;
ta laskis Juku lahti ja küsis valitseja käest:

— Kelle poiss see olema?

— Sepa poiss, parunihärra, — vastas va-
litseja.

— Teie ütlesite tema isale, et ta poisile
punased püksid teeb. Kahe nädala palk
võtma ka maha ja karja saatma teine

poiss, — andis parun valitsejale korralduse.

Juku ajas vaevaga sead lauta ja läks nut-
tes koju. Selg oli ratsapiitsa vorpidest üleni
verine ja kogu kehas oli imelik raskus. Ko-
dus pesi ema selga viinaga ja määris hapu-
koorega. . . Juku heitis voodisse. Öhtul pääs-
tis teda isa viha alt ainult see, et ta hai-
gena palavikus sängis lamas.

Nädal aega pödes Juku voodis. Ja kui ta
viimaks üles tõusis, siis oli ka ta karjase-
põli läbi.

Koolis

Sügisel, kui Juku veel 8 aastatki vana ei
olnud, läks ta juba esimest aastat kooli. Ta
armastas väga lugeda ja kirjutada ning sel-
lepoolest polnud tal koolis kunagi raske.
Esimesel koolipäeval, kui kõik veel nii uus
ja pidulik oli, seati Juku koolis teistele ees-
kujuks, sest oli ime, et sarnane pisike seits-
meaastane poisike nii sorinal lugeda os-
kas, kuna suured 10—12-aastased volakad
vaevalt lähti kokku veerisid. Juku tundis
südamest rõõmu ja uhkust, kuigi ta seda
välja ei näidanud.

Kuid see rõõmutunne kadus peagi ja
Juku sai varsti tunda, et sind koolis, nagu
mujalgi, tihtigi mitte selle järele ei hinnata,
mis sa teed või kuidas oskad. Juku oskas
nüüdki ju veel palju paremini kõiki tükke,
kui näiteks see pikk 11-aastane poisivolak-
kas Nõmme Jaagup, kes kergemaidki kohti
vaevaga veeris, ning rehkendusest üldse
jagu ei saanud. Kuid see oli sellepeale va-
lamata koolihärra pailaps. Temale anti ikka
kõige kergemad kohad lugeda, ja kui ta siis
selle kuidagi kokku veeris, sai veel kiita
pealegi. Temale ei antud kunagi raskeid
ülesandeid, ja rehkenduse ajal istus kooli
härra Thomson tihti ise ta kõrval ja näitas,
kuidas tuleb teha. Kuid häda Jukule, kui
see mõnikord juhtus üle õla tagasi vaatama,
et näha, mida koolihärra Jaagupile näitab.

Kõikide Jaagupi kooruste peale vaadati
läbi sõrmede ega tehtud nende eest midagi.
Jaagupil oli Juku peale süda täis, et see te-
mast paremini teadis, ja ta kiusas väikest
poissi alaliselt. Ta istus Juku seljataga pin-
gil ja torkis teda tummi ajal alati kas krihv-
liotsa või sulepeaga, ja kui Juku enam kan-
natada ei jõudnud, ning tagasi vaatas või
midagi ütles, siis oli ikka Juku korrarikku-
mises süüdlane ning tal tuli nurgas seista.
Kaebamine ei aidanud midagi, sest ikka tuli
välja, et Juku ise ka kuidagi süüdi oli ja
paremal juhtumil said mõlemad noomida.
See andis Jaagupile veel hoogu tagant ja
legi ta Juku vastu eriti tigidaks.

Jaagup oli uhke oma isa, vana Nõmme Jaani rikkuse peale, kes hiljuti veel teise talukoha juurde ostis ja „häärberi“ üles ehitas. Jaagup näitas tihti koolimaja teise korra aknast, kus nende tore elumaja kõigest teistest talumajadest üle paistis. Seal juures jutustas Jaagup alati uhkusega, kuidas koolihärra Thomson neil maja õnnistamisel käinud ja enese seal purju joonud. Ta käivat nüüdki tihti seal õlut joomas.

Teised lapsed Jaagupit hästi ei sallinud, kuid avalikult ei julgenud keegi talle midagi ütelda.

Juku oli loomu poolest vaikne ja unistav poiss. Ta oli teistest väiksem ja sattus juba sellepärast teistele narrida, sest vastu ta harilikult ei hakanud, vaid püüdis kuidagi tülist kõrvale hoida. Ka vallatustest võttis ta harilikult vähe osa. Sellepärast pidasid teised suuremalt osalt teda fõssikeseks, keda karistamata tõgada võib. See oli Jukule küll väga raske kanda ja ta tundis end tihti haavatud olevat, kuid teiste eest püüdis seda varjata. Ainult tõmbus veel rohkem endasse. Eriti narriti teda sellepärast, et ta suvel seakarjaseks oli olnud. See sai Jukule viimaks õrnaks kohaks.

Juku õppis koolis käies endiselt hästi, kuid õppehümule segunes juurde alaline hirm, ja see rikkus kogu rõõmu ära. Juku hakkas kooliõpetajat koledasti kartma. Iga vähemagi liigutuse või vea eest andis Thomson joonelaua või krihvliitoosiga käte pihta. Eriti armsaks kasvatusmeetodiks oli tal aga kõrvust näpistamine. Selleks olid ta pikad teravad küüned eriti kohased. Ja imeplik, mida rohkem hoope Jukule kaela sadas, seda vähem ta õppetükke mõistis. Juba härra Thomsoni kurjakuulutava vaate all läksid silmad kirjuks, õpperaamatus valgusid tähed laiali, ja kui teda edasi lugeda kästi, siis ei näinud Juku raamatus ainustki sõna, ning sellest, mida ta kodus suure huviga õppinud oli ja mida alles vast hästi oli teadnud, ei olnud enam midagi järel. Juku vaatas ainult vesiste silmadega kooliõpetajale otsa, kui see teda tohmaniks ja laisaks sõimas ning manas, et ta nüüd enam niigi palju ei tea, kui kooli tülles. Ja tihti jäi Juku peale tunde kinnigi.

Täna sai Juku jälle ilmaasjata Jaagupi vallatuste eest trahvi. Jaagup pani talle kogu vene keele tunni ajal ikka paberikuulikesi tagant krae vahele, ja kui Juku neid ära hakkas võtma, siis nägi Thomson seda kohe ja käratas:

— Mis sa aeled seal kui sügelises. Tõuse püsti.

Kui Juku midagi kogeledes Jaagupit püüdis rääkida, käratas Thomson kohe:

— Mis, ah nüüd veel teised süüdi. Tõuse pingi peale põlvili. Alati kakled teistega.

Kui tund lõppes ja lapsed rüsinad ja kisa-pinkidest välja koridori jooksid, algas Jaagup oma nokkimist uue hooga.

— Ah sa tahtsid kaebama hakata, noh nägid nüüd, mis said; kas maitses hea?

Juku pigistas hambad risti ja ei õelnud midagi, lootes et teine minema läheb. Kuid nii kergesti ei lõppenud see asi täna. Jaagupil oli riutuju, ja Juku vaikimine võeti siin jõuetuse tundemärgina. Jälle tuuakse Juku vastu lagedale kõik ta puudused: ta paigatud püksid, ta kartlik vaikne olek, üldse kõik, mis teda kuidagi haavata võib. Juku kannatab, kuid annab viimaks vastu ka:

— Mis sa torgid mu'st alati, mis ma sulle teinud olen? Mis sa mõlled ka enda olema, et nagu kukk keksid?

See valas õli tulde. Tuleb õpetada seda „seakarjust“, seda „kaltsupundart“.

Juku kannatus katkeb viimaks. Ta läheb üleni näost punaseks ja vaikib kurjakuulutavalt. Jaagup arwab aga enese täiesti võidumehe olevat, ega mõista tormi tulekut teise ülespidamises.

Kui Jaagup veel pilkama hakkab, et „mis sa moonakatõss ka kooli tulid, parem tule meile seasõõtjaks, meil niikuinii kevadel seakarjast vaja, seon su emise saba taha kinni... Kuid oled ju tõssike, mis sa emisega teha oskad“ — katkes viimaks Juku kannatus. Ta haaras laualt tahvli, ja järgmisel hetkel, enne kui Jaagup lauset lõpetada sai, olid tal paljad tahvliraamid kaelas, kuna kivitahvel ise purunedes kildudena põrandale kukkus.

— Säh sulle „seakarjuse“ eest! — hüüdis Juku hoobile kaasa.

— Oi, seal rangid kaelas! — naersid teised lapsed. — Muidu kipub pahur siga kartlisse!

Üldine kaastunne oli nüüd Juku poolt. Pea kõik olid rõõmsad, et see ninakas ja uhke poiss ometi hea obaduse sai.

Kuid see kahjurõõm ei saanud millegis väljenduda, sest samal hetkel, kui Jaagup rangid kaela sai, tuli härra Thomson uksest sisse.

— Mis see on? — hüüdis ta juba ukselt.

— Kes seda tegi?

Jaagup, kes, raamid kaelas, kahe käega peast ikinni hoidis, kukkus nüüd suure häälega karjuma ja näitas Juku peale.

— Kas sina löid? — küsis Thomson.

— Jah, mis ta's sõimab, — ümises Juku, kelle viha nüüd ehmatuslega segunes ja kellel kõigepealt tahvlist kahju hakkas.

— Mis? Ah sõimab? No mis ta sulle siis ütles, noh?

Juku vaikib. Ta teab, et igasugune katse end õigustada ehk asja seletada, juba ette nurjaminekule on määratud. Teised lapsed vastavad läbisegamini, et sõimas „seakarjaseks“.

— Noh, kas sa siis ei ole võli? — küsib Thomson selle peale irooniliselt.

Juku ei vasta midagi. Ta oli küll suvel seakarjas, kuid mis puutub see siia? Aga ta teab juba, et härra Thomsonile vasturääkimine asja veel hullemaks ajab. Kasu ei too see vähemalt mitte. Õigust otsida on mõtetu, seda loota ei ole.

— Sa ei kõlbagi teiste inimeselaste hulka, sigadele oled sa paras seltsimees, — ütleb härra Thomson vihaseks, kahe pika küünega Juku kõrvalestast kinni haarates. — Käi klassist välja!

Teravad küüned pigistavad halastamatult õhukese kõrvalesta läbi, ja punane veri hakkab Thomsoni puhtate sõrmede peale nirisema. Juku kannatab kuuma valu kõrvas, kuid ei karju. Thomson talutab ta klassist välja, koridori nurka.

— Seisa siin, lurjus, — ütleb ta, veel kord verist kõrvalesta raputades, mispeale Juku, kõigist pingutustest hoolimata, valusalt vinguma hakkab. Seepeale pühib härra Thomson lumivalge taskurätikuga põlglikult oma sõrmed verest puhtaks ja läheb klassi.

Koridori nurgas, kus Juku seisab, on õpilaste üleriided varnas.

Juku surub end nurka palitute sisse, et end võimalikult nägematuks teha. Seal liginevad sammud. . . Juku varjab end hirmunult ja on vait kui hiir. . . See on vanemate klasside õpetaja härra Toom, noor, lahke, alati naeratav õpetaja, kes ka esimeses jaos laulmist ja ajalugu käis õpetamas ja kelle tunnid alati nii kerged olid. . . Ei, tema ei pea mitte nägema, et Juku koridoris nurgas seisab. . .

Kuid Toom ei vaatagi Juku poole, ta läheb otse vanemasse klassi.

Kogu tunni läbi seisab Juku koridoris nurgas. Kui pikk see tund ometi on! . . Juku pea töötab palavikuliselt. Igasugused sünged mõtted tormavad üksksteis järel ta peast läbi, kuna silmist vahetpidamata pisarad veerevad. Juku on täis trotsi kogu ilma vastu. Ta tunneb end eriliselt õnnetu olevat siin maa peal ja otsustab elust

lahkuda, niipea kui saab. Kusagil ei ole õigust. Igalpool saab ta ainult peksta ja sõimata. Tal oli ju ometi õigus end kaitsta. Mis ta pidi siis tegema? Ta kannatas viimse võimaluseni, kuid kaua sa siis kannatad? Kae-bama minna? Noh, see oleks ju lausa lollus olnud, Thomson ei anna talle kunagi õigust. . . Ikka selgemaks saab Jukule, et tal õigust üldse loota ei ole, et kõik tema vastu on. Milleks siis elada?

Ja Juku peas kerkib plaan. . . Thomson unustab ta muidugi ära ja ei kutsu tundi. Ta ei lähe ise ka vahetunni ajal klassi, ei lähe ka teise ega kolmanda vahetunni ajal. Kui tunnid lõppenud, lähevad lapsed kõik koju, kuid tema ei lähe. . . Teiste kutsumiste peale ei vasta midagi. Jääb siia murka. Ei söö ega joo midagi. On kogu öö siin, ja hommikul leitakse ta siit surnult. Ta sureb kurvastusest. Raamatutes, mida papa õhtuti lugedes, tuli tihti ette, et keegi kurvastusest ära suri. Ja Juku on ju ka väga kurb, ta ei taha enam elada. . .

Vahetunni ajal surub Juku end veel sügavamale palitute taha ega vasta teiste koolilaste küsimuste ja nokkimiste peale midagi. Meel läheb endalgi härdaks, kui mõtleb, mis siis saab, kui teda hommikul nurgast surnult leitakse. . . Küll siis Thomsonil läheb pahasti. . . paras talle. . .

Kell kõliseb, ja lapsed jooksevad jälle klassi. Varsti tuleb ka Thomson ja läheb klassi, ilma et Jukat tähelegi paneks. Juku rõõmustab juba peaaegu ette oma hõime võidu üle. Ükski kord on siis tema võidumees. Kahju ainult, et ise seda segadust kõike näha ei saa. . .

Juku on nii amelis oma mõtetega, et ehmatub, kui keegi talle käe õlale paneb. See on härra Toom. Juku ei märganudki, kui ta tuli.

— Mis sa siin seisad? — küsib Toom lahkelt.

Juku ei vasta midagi, vaid pisarad hakkavad jälle nagu iseendast nirisema. Toom ei küsigi enam. Vaatab lapse punaseksnutatud silmi, silkitab kord ta pead ja võtab siis käest kinni.

— Ära nuta, pole viiga midagi. Lähme klassi.

Ta viib nuuksuva Juku oma kohale, räägib paar sõna tasakesi Thomsoniga ja läheb jälle välja.

Thomson ei vaatagi Juku poole just kui oleks see õhk.

Mälestusi Kanadast

A. Reieri „Mälestusi Kanadast“ ilmus „Leekides“ nr 2, 3, 4 — 1936. a. Et nad aga meie lugejate huvi äratavad, siis avaldame „Mälestuste“ „Leekides“ avaldamata jäänud lõpu siin. A. Reier maalib eelmistes peatükkides lugeja ette kogu kapitalistlikus ilmas valitseva viletsuse õudsed pilte. Erilise värvi ja värskuse saavad „Mälestused“ just selle tõttu, et autor räägib, mis ise nägi ja läbi elas. Olles ise laeva pealt jõhkra orjuse eest põgenenud meremees, elades vale nime all, hakkab sin Reier Kanadas, seal kullamaal, töövõimalusi otsima. Kuid töö saamise lootustki pole. Tuhanded ja miljonid töötatõllised on näljale määratud; rännatakse maa ühest nurgast teise, et leivapalukest teenida. Autor rändab ühes, kuid pole tööd, pole teenistust, pole leiba. Ja kui vahest õnnestubki tööd leida, siis on poliitiline meelsus põhjuseks, et varstigi jälle tööta jääda. Nii muuseas on lugu, kui autor ühe eesti hallparuni juures tööd leiab. Sin Reier kirjeldab tööliste organiseerimist, meeleavaldusi, streike ja protestimitinguid, mis kõik suurt klassiteadvuse tõusu kapitalistliku ilma proletariaadi hulgas näitavad.

Autor ei luuleta, ei mõtle midagi välja. Tähelepaneliku inimesena märgib ta ainult üles selle, mis nägi, kuulis. Ja just selles on kirjatüki peamine väärtus.

Toimetus.

12. KOONDUSLAAGRISSE

TORONTOS algas partei protsess. CLDL organiseeris sellele paralleelselt rahvakohtu kaebealuste üle.

Tõsis täiel provokaatorinäotusel üles Esselvain, Saskatševani osariigi parteisekretär, esinedes ametlikus protsessis süüdistuse peatunnistajana...

Mina aga olin juba Cheam View töölaagris nr 7. Side oli jalule seatud. Laagris 130 meest, toit — tõesti laitmatu, tööks — mägestiku-maantee laiendamine, metsapuhastamine, kaljurahmakute veeretamine. Palgaks — 1 dollar päevas!

Kohal oli rida moodsaid töomasinaid, graniidilõhkuja. Asusime 28 kilomeetrit eemal lähemast väikelinnast Chilliwakist, CPR raudteeliini ja Frazeri jõe ääres.

Loodus oli tore, õhk selge ja puhas.

Kahe nädala möödumisel lõppes üllatavalt töö. Ottawas tõusis alles vaibunud Beauharnoise skandaalile lisaks uus skandaal — hädaabitööde skandaal.

2 $\frac{1}{2}$ -miljoniline hädaabitöödeks määratud summa oli kulutatud projekteerimisele, laagrite ehitamisele, masinate hankimisele — „hädaabitööde“ eneste läbiviimiseks jäi aga vaid vilets kross, millest ei jatkunud pooleks kuukski.

Eelarve korras raha selleks enam ei jätku. Töö seisab!

Klassivõitluse organiseerimine algas uue energiaga. See oli raskendatud, kuna laagrikaaslasteks oli fashist, härra Winchfield ise, kes ilmselt huvi tundis kõige „niisuguse“ vastu.

Levitasin pakkide viisi kirjandust ja ajakirjandust. Ajasin asju 8 km eemalasu-

vas naaberlaagris, simuleerisin haigust ja, saadetuna 40 km eemal asuvasse töötute haiglasse 4 suure töölaagri seas, levitasin seal kirjandust, sõlmisin ühendusi.

Paar päeva hiljem olid kaks küttepuid saagivat soomlast terve puuhiiglase otse laagrikantselei otsa lasknud langeda, purustades selle pilbasteks. Laagriülem oli kaks minutit enne seda juhuslikult kantseleist välja astunud ja pääsis. Ta oli eht kupja-ja timukatüüp, vastav oma kohale.

Asi motiveeriti paratamatuks õnnetuseks. Üks soomlastest oli aga wobblil, teine veelgi käreدام, salajane anarhist.

Toit halvenes; riided olid kahenädalise tööga räbaldunud. Raha lõppes, kellelgi polnud enam võimalik tubakat, kirjamarki, kirjaümbrikku, ajalehte osta.

„Välja vangilaagreist! Tagasi näljamarsi korras!“ see uus, salajane parteiloosung leidis üksmeelse vastukaja, langes äärmiselt momendikohasele pinnale.

Tegin pidevat kaastööd tööliste lehtedele. Kirjutasin endi närusest olukorrast katsena isegi „Vancouver Sun'i“. See Bennettiga opositsioonis olev leht trükkis kirjatüki täies ulatuses, varjunimega, ära — „Kirjakasti“ osakonnas. Rida seltsimehi laagritest üle maa võtsid sellest märguandest kinni ja kirjutasid omalt-poolt. Avaldati, kuigi osalt lühendustega. Skandaal suurenes. Liberaalsema kodanlusekihi ja väikekodanluse hulkade seas tõstis see sümpaatiat meie vastu ja tasandas teed näljamarsile.

130 laagrielanikust värbisin töötuteühingule 67 uut liiget, vanade liikmetega kokku

oli meist 92 organiseeritud. Moodustasime salajase näljamarsikomitee, jõudsimel valmisolekuga kõigist laagrist ette. Seltsimehed kirjutasid mulle selle eest kiitust.

Side naaberlaagriga töötas. Sealgi organiseeruti, kees ettevalmistus.

Härra Winchfieldi panime moraalse boikoti alla. Ta muutus sõnaahtraks, süngeks, kirjutas tihti ja lõhnas selgelt nuhkimise järele. Olin aga kindel, et näljamarsikomitee koosseis ega olemasolugi talle teada ei olnud. Olin kindel, et mulle peatselt mõni ametlik üllatus tuleb. Ja ometigi, kui ta tuli, leidsin enese selleks pooleldi ettevalmistamatuna ja kukkusin armetult sisse.

Kord saabus ringreisul olev metodistipapp, tõi meile paki kodanlisi ajakirju, ja organiseeris lendava jumalateenistuse. Sellele ilmus administratsioon, Winchfield ja 3 töölist — kaks neist hakkasid koraali ajal naerma.

126 jäid „tuimalt“ eemale, kõigile „kutsumistele“ ja individuaalseile südamekoputustele vaatamata.

Kogu kollektiiv oli haruldaselt meelekindel ja üksmeelne, oodates ühist asja.

Päeviti hulkusin sageli tühimusest mägedes, nähes kaljukitsi ja karujälgi lumel, käisin piki Frazeri liiva- ja kruusakallast kaugelasuva kullaotsija hurtsiku juurde, järgmisesse pooljaamagi. Ühel öösel äratas kogu laagri läheduses karjuv kuuguar, nagu meeleheitlikult kisendav naisterahvas. Keegi leidis mägedest väikese kivi-killu, mis nähtavasti sisaldas kulda.

Siis, kui kord hulkumisrännakult tagasi jõudsin, tuli see, mida oodata oli. Meie baraki ees seisis roheiline kinnine politseiauto ja salk ärevuses seltsimehi. Eemal istus Winchfield, näol varjatud üleolek ja parastav kahjurõõm.

„Politsei nõuab sind!“ tähendas vastujooksev noor prantslane, näljamarsikomitee liige.

Läksin barakki. Seal seisis ametimundris politseikomissar ja kaks reapolitseiniku meestesalga seas.

„Mida soovite?“ küsisin.

„Kas teie olete R. West?“

„Just nii!“

„Kas Teie värbite siin liikmeid pahempoolsele töötuteühingule ja kelle ülesandel?“

„Just nii! Töötuteühing on legaalne organisatsioon, teen seda omal algatusel!“

„Kas Teie seisate süstemaatlikus ühenduses kommunistidega Vancouveris ja mujal?“

„Mul on rida tuttavaid ja sõpru mitmel pool“, vastan; „mõnedega olen kirjavahetuses. Kas nende seas on kommuniste, seda ma täpselt ei tea ega ei tunne huvi selle vastu, kuna kommunistlik partei, nagu kõik teisedki parteid, Briti Kolumbias täiesti seaduse alusel töötav partei on“.

„Kas Teie teete süstemaatlikku, järjekindlat kommunistlikku kihutustööd siin ja ümbruses, kas Teie olete kommunistliku partei liige, kas Teie levitate kommunistlikku kirjandust, kas Teie propageerite riigivastaseid mõtteid, kas Teie valmistate kommunistlikku väljaastumist ette?“ järgneb ühekorraga terve küsimuste rahe.

„Kompartei liige ei ole mul au olla“, — vastan; „mingisugusest kihutustööst ei tea ma midagi, riigivastaseid mõtteid ma ei propageeri, loen vahetevahel mõnda seaduslikult lubatud raamatukest, ajakirja ja ajalehte, mis satub kätte, muuseas isegi usulikkude kirjandust, ja kui mõni asjast huvitatutahab, annan talle lugeda. Mingisuguseid seadusevastaseid „väljaastumisi“ ma aga „ette ei valmista“, see on mulle täielikuks uudiseks!“

„Valetate!“ röögatab komissar. „Meil on täpsed andmed Teie tegevuse kohta. Nr. 24. haiglalaagris levitasite Teie terve paki kommunistlikku kirjandust, andsite töölistele juhtnõore kommunistidega ühenduse loomiseks ja ülestõusu organiseerimiseks! Kõik ümberkaudu on kommunistlikku kirjandust täis, mida saate suurtes pakkides posti kaudu ja müüte ja levitate siin. Haiglalaagris otsisite Teie ühendust kommunist „seltsimees“ Hartmaniga!“

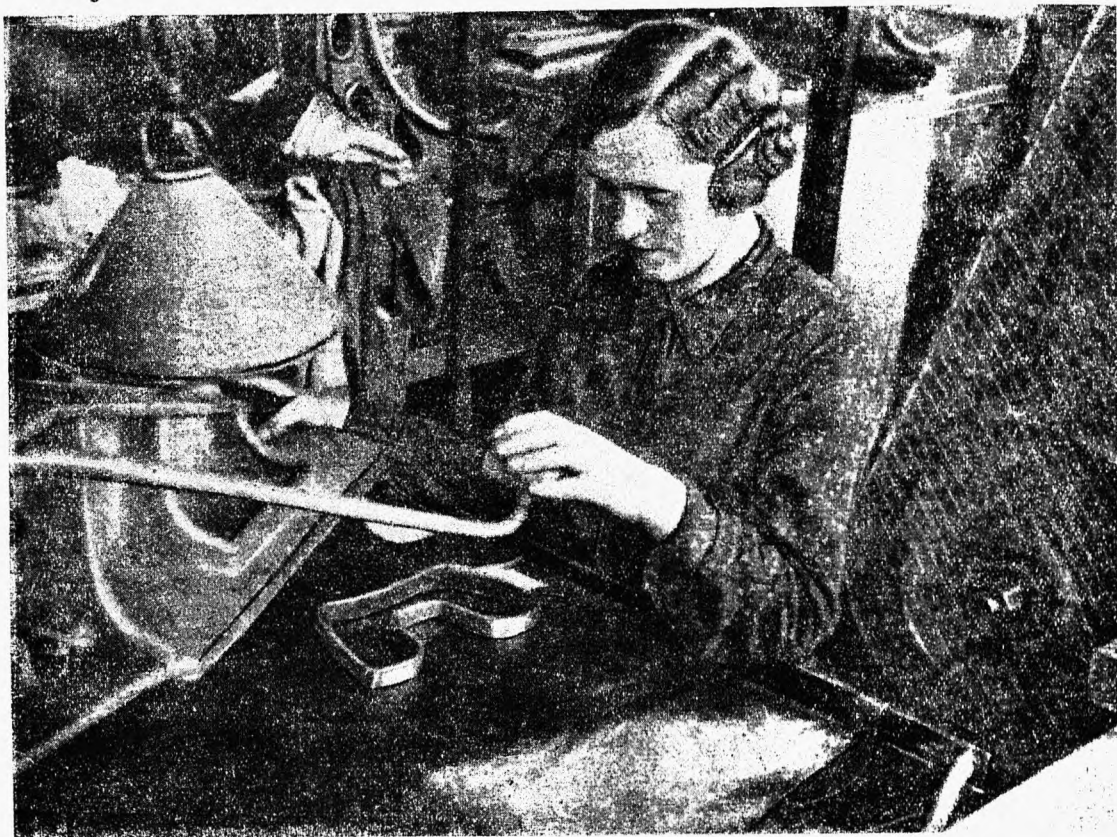
(„Seltsimees“ Hartman on mulle täiesti ennekuulmatuks üllatuseks. Pean aga nime mees — ja, nagu hiljem selgub, on see nähtavasti väljamõeldud suurus, kõigile Vancouveriski tundmatu.)

„Mul on korraldus Teie juures läbiotsimise toimepanemiseks ja Teie arreteerimiseks!“ teatab komissar külmalt ja veidi rahulikumalt, — „kirjutage teadaandele alla!“

Ta pistab mulle nina alla mingi paberi. See on Vancouverist. Loen: „West, Rudolf, Robert, 24 aastat, eestlane, 70—72 cm. keha — kuivetu, nägu — ovaal, juuksed jne, jne, aadress: Hädababitööde laager nr. 7., Cheam Viewis, otsida läbi, aresteerida, saata meie korraldusse.“

Kuupäev. Allkiri. Tempel.

Mu põlved lähevad äkki nõrgaks, silmade ees lööb tumedaks. Vastan aga: „Mina keeldun igasugu allkirja andmi-

Ettevalmistuseks Nõukogude VIII kongressile tõstavad „Skorohodi“ tehase stahaanvlased Leningradis töövilkakust.

Pildil: Komnoor M. J. Pavlova, ta valmistab 640 paari jalanõusid, norm on 220 paari.

sest!“ ja kogun end, muutudes ebaharilikult rahulikuks, külmaks, kaineks.

Vahepeal on barakki kogunud suur meestejõuk. Pool laagrit aga uitab mägedes. Enamus kokkukogunuist aetakse välja. 3 tunnistaja ja laagriülema juuresolekul alustatakse läbiotsimist.

Padja alt leitakse pundar vanu, kodanlisi inglise pildiajakirju ja üks räbaldunud „Uus Testament“, millise laenasin paar päeva tagasi naljaks ühelt farmi tütarlapselt, madratsi alt peatsist leitakse kaks Jane Grey romaani, mille lehtede vahelt libiseb välja seltsimees Andersenilt eile saadud, väheolulik, sõbralik kiri — kurask, mille teisele, puhtale küljele ma kas hakkasin kirjutama, või kirjutasin värbitud liikmete nimestiku 3. barakist, mis ei oma aga niisamuti mingit kaalu, kuna oleme kõik nagunii demonstratiivsed ühinguliikmed. Jalutsis on mõned kodanlised ajalehed, neist „Vancouver Sun“ minu kirjutikiga, mis punasega ümber kriipsutatud. See rändab kirja kõrvale. Padja sisu ja madratsi sisu — heinad — puistatakse põ-

randale. Seal aga ei ole midagi. Siis tuleb järg vana kohvri logu kätte. Annan võtme reamilitatsioonäridele, kes vahepeal pealiskaudselt on kobanud läbi mu riided, leidmata midagi erilist. Kohver avatakse. Ümbrik dokumentidega R. Westi nimele — töötute ühingu liikmekaardiga, töötatõlise registreerimise kaardiga jne, siis vana töösärk, katkised overallpüksid, seep, peegel, habemenuga, paar puhast vihikut, kirjutusematerjali ja kõige põhjas...

Kurat võtaks — „kartulivabariigi“ vana välispass fotoga, õige nimega, merimehepaberid, mida kõiki veel ei tahtnud igaks juhuks kõrvale toimetada.

See „konspiratsiooni ülemtipp“ teeb keele magedaks.

Inspektor vaatab... „Ahhhahh, rahvusvaheline, mitmenimega kaliber, no seda võib arvata!“..

Edasi enam midagi ei leita, peale töötuteühingu kahe täitmatu liikmekaardi-plangu. Kogu mu „varandus“ ühes kohvriga topitakse kiirelt kartulikotti, parem

käsi rautatakse politseiniku vasaku käe külge ja — läheme.

Uksel ootab väljakutsuvalt meestemurd. Mõnedel on käes värsked kaikad. Nad vaatavad ootavalt mulle, komissar muutub närvilikuks, katsub revolvripära. Lausun: „Pidage korda, seltsimehed, ärge tehke rumalusi! Teatage asjast linna ja jätkake suurt asja! Kümme uut iga rivist väljalöödu asemele!“

Mehed annavad teed. „Nägemiseni!“

hüüavad paar häält. Püütakse suruda kätt. Tullakse hulgakesi järele.

„Hüvasti!“ vastan. „Jatkake võitlust Sotsialistliku Nõukogude Kanada eest!“

„Hurra!“ müriseb vastus. Tahan veel midagi öelda — aga kiiresti tõugatakse mind kinnisesse autosse, ja mürisev mootor tõmbub käigule varem, kui ukсед suletud.

Seljataga pillutakse müse ja algab „Internatsionaal!“. Kaome teepöörangu varju.

13. TÜRMI

Ghilliwakis löödi mind linnatürmi kongi, mis tuletas meelde suurt raudkappi.

Poleks mul välispassi asi kahe silma vahele jäänud, oleks kõik korras olnud, sest oli ette teada, et arreteeritakse, peetakse celuurimise all selleks, et halvata näljamarssi, ja peale selle lastakse jälle lahti, kuna mu mõdt ei olnud niivõrd kaaluv ja midagi juriidiliselt seadusevastast „pattu“ mu hingel ei lasunud.

Sellepärast andsingi end vabatahtlikult politsei kätte. Nüüd aga oli suuremaid tagajärgi oodata.

Moraalne terroriaparatuur hakkas õlitatult tööle. Õhtul putru toov vanem vangivalvur teatas „saladuslikult“: „26 kommunistlikku agitatorit arreteeritud üle terve Briti Kolumbia „ülestõusu“ ettevalmistamise pärast... rida tähtsamaid lastakse maha!“

Niisugune veresaun oli muidugi vaevalt mõeldav ja „salateate“ siht oli ilmne. Sellepärast jättis see mu külmaks.

Kahe ööpäeva möödumisel võeti mind suurde politseiautosse ja, ümber neli võmmi ning komissar, sõit läks Vancouveri poole.

Hakkasin sõbrustama ja juttu ajama võmmiga, kelle külge käsipidi olin rautatud. Et mis ta arvab töölisteklassi suurest asjast, kas ta kannab mundrit ilma raske südameta?

Mees andis mulle suitsu.

Vancouveris löödi mind sadamasse emigratsioonivanglasse väiksesse kongi, milles istusid 3 hiinlast — idioti, oodates tagasiküüditamist Hiinamaale.

Nad olid mõistatuslikult saladuslikud ja sünged, õõseti häälitisesid koledasti. Üks neist märatses vahetevahel. Ja nad olid absoluutselt umbkeelsed, keeleoskamatud.

Istusin selles põrgus juba 6 ööpäeva. Mulle anti üle Cheam Viewist järgisaadetud värsked post — La Salle kirjateelse edasiarendamise ülikooli kursuste õppeprogramm ja ühe Kanada patendifirma

leadaanne, et minu patendikava on praegu firma ekspertidekomisjoni järelevaatusel.

Kirjutasin ühe protesti teise järel vangla administratsioonile, nõudes enda või oma kaaselanikkude ümberpaigutamist. Mingit vastust ei tulnud. Nõudsin oma asja kiiremat käsilevõtmist. Mingit vastust ei saanud. Välisilmaga ühenduse loomisele ei osanud kuidagi asuda.

Kümnendal päeval sõitsid hiinlased etappi, ja mulle korraldati esimene ülekuulamine, ilma et seni oleks ametlikult teadustatud, milles mind süüdistati.

Ülekuulamise siht oli konkreetne: taheti nimelt välja pressida tunnistust, et töötuteühing „seisab kompartei juhtimise all ja sellega tihedas sidemes“ — selleks, et sarnase „tunnistuse“ põhjal kogu pahempoolse töölisteliikumise haarangule asuda. Niisugust „tunnistust“ ma muidugi anda ei võinud, niisamuti ei teatanud ma midagi oma „ühendustest“ ega tutvustest. Sellejärele võeti mult stenograafias mu elulugu. Ülekuulamise protokollile allakirjutamisest ütlesin ära. See oli niivõrd pikk ja ebaselge, et seal mõni diplomaatlik konks võis peituda.

Mind ähvardati veriselt. Füüsilist vägivalda aga ei tarvitatud, provokatsiooniettepanekut mingisugust ei tehtnud, süüdistuse põhjusi ei antud mingisuguseid teada.

Mind sõidutati liftiga tagasi kongi. Seal oli vahepeal läbiotsimine olnud. Õhtul saabusid kaks uut naabrit — üks poolparanenud ja teine parandamatu soomlane vaimuhaigemajast „isamaale“ tagasisaatmiseks.

Parandamatu oli aga hoopis kentsakam, lõbusam ja mõistlikum poiss, kui poolparanenu. Peaasi — oli kellega veidi rääkida. Tuju muutus lõbusamaks.

Äkki aga saabus üllatav külaline — papp, tuttav nagu tänavamiitinguilt.

„Hingeõnnistust pakkuma!“ mõtlesin. Kui aga valvur lahkunud, võttis ta taskust

kaks värsket „Vancouveri Sun'i“, karbi paberosse ja lausus:

„Kuuldes, et üks töötatööline poliitiliste asjade pärast siia saabunud, tulin vaatama. Ehk on teile need asjad (lehed) huvitavad. Rohkem me midagi teha ei saa. Kui soovi on, ütelge!“

Lausuin: „Tahan kuskile üldkongi.“

Kodanlikes ajalehes olid teated kordaläinud näljamarsist. Tuhanded töötud valutanud kaubarongid ja marssinud linnas organiseeritud korras, punaste lippude all, läbi peatänavate — linnavalitsuse ette. Seal paljastatud pead ja ajal, mil delegatsioon linnavalitsuses, lauldud „Punast Lippu“. Asi arenenud sellejärel veriseks kokkupörkeks politseiga.

Tähendab, meie vaev ei olnud asjata.

Mind viiakse üle üldkongi. Siin on peaaegu 20 inimest, omaette magamisruum, omaette söögituba, vannituba, jalutusetuba. Ajalehd, hoopis „demokraatlikum“ distsipliin. Pean lendava miitingu. Üks shoti meremees, jooksik Briti sõjalaevalt, saab haavatud, kui Walesi prints puudutan. Jaapani seltsimees Isato lööb mulle kaasa. Algab äge poleemika.

Sm-d Paul Andersen jt hakkavad sellejärel mind järjekindlalt külastama. Saabub CLDL jurist. Peatselt antakse mulle üle süüdistus ja otsus korraga: „Ilma loata ülepiiri tuleku ja siin elamise eest tagasi Eestisse!“

Asi on kerge ja raske korraga. Eestis ootab mind seaduseparagrahv sõjaväeteenistusse hilinemise eest, ja olles olnud sealt eemal pikki aastaid, kaotanud ühendused tuttavatega, jäänud hingeliseltki võõraks, kasvanud välja sealsest ängistavast pastlakultuuri õhkkonnast, ning nüüd — tagasi kaltsudes, sülitatuna siit kui jätis...

Aeg aga venib ja ärasaatmist ei järgne. Seltsimehed tahavad lunastada mu välja kautsjoni vastu. Kautsjoni nõutakse 500 dollarit. Ütlen sellest ära, hoidke sarnane summa paremate seltsimeeste jaoks.

Rida uusi kliente käib läbi meie üldkongist: bandiidid, suurkelmid, suurmurdvargad, pangaröövlid, istuma karistusaega keskvanglas.

Vahepeal on lõppenud parteiprotsess. Juhtivad seltsimehed saavad igaüks 5 aas-

tat Kingstoni keskvanglas sunnitööd, partei varandused võõrandatakse, partei kuulutatakse ülemaa seadusevastaseks ja asutatakse üldisele haarangule kaadrite vastu...

Zurcher, Drayton — jäljetult kadunud! Tuhandeid välismaa päritoluga partellasi ja parteituid aktiviste nabitakse kinni ja asetatakse 24 tunni jooksul rongile, laevale — valve all välja Kanadast!

Ühel ennelõunal tõugatakse uksest sisse hallis riides mees.“

„Max Herndli!“ surun kaua ja tuliselt ta kätt, sõnad ummistuvad kurku, tahaks haarata ta ümbert, kallistada teda!

Ta on optimistlik, rõõmus, tubli, nagu varemgi. „Lasteaed“ — lausub ta Oakalla parandusemaja kohta. „Tegin neile peavalu, otsustasid saata enne karistuse lõppu tagasi! Aga vaat, Prantsusmaal istusin kord, poosid käsipidi 8 tunniks lakke!“

Tuuakse Maxi abikaasa lapsega. Seltsiline peab end vahvalt ülal — sõidab Maxiga kaasa.

Istun ikka edasi — asi ei liigu kaugeemale. Kirjutan protesti Emigratsiooni-Kolonisatsiooniministeriumile Ottawas.

Hing läheb täis. Kuulen kõmu, et minu vastu sepitsetavat midagi uut. Seltsimehed väljastpoolt aitavad kaasa, tõstes protesti minu kauase kinnihoidmise pärast. Saadan lõpuks ametliku posti kaudu kirja sm H-le töötuteühingus, lausudes naljatoonil: „Tüütavad kuud teevad minust lõpuks anarhisti, toovad mu pähe rea hulle mõtteid. Kui saaks välja nüüd kas või kautsjoni vastu, õpetaks kaagitajaid niiviisi, et see käre jääks eluksajaks meelde!“

Järgmisel päeval tuleb käre komisjon — relvadeta ja relvastatud ülemad, inspektorid ja abid. Tehakse mulle hirmsat peapesu! Töötute ühingus on eelmisel ööl olnud läbiotsimine, leitud minu kiri mu materjali hulgas. Nõutakse seletust missuguseid „kättemaksukavatsusi“ ma audivat.

Vastan rahulikult ja surmtõsiselt: „Kavat- sen kogu teie saasta põrgumasinaga õhku lasta!“

Õhtul aheldatakse mind ühe shotlase külge ja viiakse rongile.

Reisijaterongis aheldatakse jalgupidi ketiga pingi külge ja, erilise valve all, kaasreisijate hirmuks, läheb lahti sõit itta, tagasi üle mandri.

14. TAGASI

Väljas on rõõmus, helge kevad. Rattad mürisevad julges hoos. Seljas on aga armetud pätikaltsud, taskus ei ole rohkem raha, kui tubaka jaoks, ja kehas ning

meeltes rusub mingi segane tulpimus, väsimus, tahtelodevus.

Vinnipegis on hiiglasuur väljasaadeta- vate vangla. Vinnipegi eel, klosetis käies,

jään peatuma avatud akna juures. Saatja ei tee väliselt väljagi, käsi aga teeb nõksu revolvi poole. Ootab põgenemiskatset, et siis maha lasta!

Vinnipegis alates rakendatakse rongi koosseisu erilise väljasaadetavate vagun. Vagunis on rida väljasaadetavate perekondi Rumeeniast, Jugoslaaviast, Hispaaniast ja mujalt, palju lapsi, kes siin sündinud ja koolis käinud. Väljasaadetavate hulgas on ka varem tuttav tulipunaste juustega elav iiri tütarlaps, 6-kuuse karistuse lõpetanud parteilane, ja suure kasvuga taani seltsimees, ametiühingute CLDL aktiivtegelane. Tuletab meelde, kuidas kord Vancouveris Bingham suure shestiga lubanud kõiki soovijaid oma kulul „Nõukogude Vene näljaparadiisi“ küüditada. „Soovijaid“ olnud aga sadasid! Mudilased laulavad, vallatavad, ronivad sülle, kukile, ja olemegi Montrealis jälle türmis — miljonite lutikatega, koleda mustusega, täidega, viimase võimaluseni täiskiilutud ruumidega, läpaspaltalt raske õhuga.

Lindberghi lapsereövimise asi on muutunud rahvusvaheliseks skandaaliks üleilmses ulatuses. Üks ajaleht loetleb pika nimekirja kriisipankrotti läinud linnasid, kooliõpetajate, politseinike, tuletõrjajate, trammiteenijate rahutusi kaua väljamaks-

mata palga pärast. Saabub keegi rahakapilõhkuja Kingstoni keskvanglast, tuues esimesi teateid sm Tim Backist türmis. Ja uus sensatsioon — mäss Kingstoni karistusvanglas! Ajalehed teatavad vangla sissepiiramisest, surmaohvreist ja haavatuist. Kuski kirjutatakse suures sensatsioonihasardis: see olla kahtlematult äsja vanglasse asunud kommunistide töö.

Meid — 68 väljasülitatut — aga asetatakse reisiaurikule ja algab sõit piki St. Lawrence jõe — Atlandile.

Elu päevaraamatusse pöörduvad uued, senitundmatud leheküljed — missuguseks kujuneb nende sisu, ei oska kuidagi arvata.

„Jumalaga, kodanluse mädanev hasartpõrgu — Põhja-Ameerika mander! Edasi — sotsialistliku tuleviku rajamiseks, uutele võitlustele!“

Kaljurahnuline rand vajub ahtrisse, läände. Vesi on sinakas-roheline, tuul on rahutu ja taevast ennustab tormi. Laev aga lõikab värisedes laineid, tungides kaugeemale ja kaugemale idakursis...

Läänest vajub meie järele, meie üle õõ. See on sümbolistlik siin samavõrd, kuivõrd sümbolistlikuks on igakordne koidutõus, leegitsev hommik, äratus idast.

A. Reier.

(Lõpp.)

KISKJA LINNU VARI

Ed. Ertis

I

LUGEGE aastat kakskümmend viis — kolmkümmend tagasi

Peipsi idarannal on Liivanina. Umbes tunnitee kaugusel rannast. Kõige kõrgemaks tipuks asunduses on Mede-Märdi kaevu kook. Kõige jõukamat meest Liivaninal kutsutakse Sõrasandi Mikuks. Elas seal ka üks Rutaka Peeter, pilkenimega — Kaerakäki Peedu, oma naise ja pojaga. Naljakas mees oli. Suunurkade juures, hõreda habeme sees olid tal igavesed naerulohukesed, ja see, kes teda esimest korda nägi, mõtles, et vanamees ilmlõpmatult naerab. Ent kui ta tõesti naeris, muutusid need lohukesed pikergusteks. Peedu pidas neid oma ihuliseks puuduseks ja õiendas:

— Mul on alati rõõmus nägu piän.

Nii siis, Liivaninal elas Rutaka Peet. Aga tuli aeg, ja ta poeg Jaan võeti kroonut teema. Peedu hakkas nüüd üksi rahmitsema.

Vahest püüdis ka mõnesugust kõrvaläri teha, kuid see ei õnnestunud tal. Nii elas ta oma vanamooriga tasapisi. Oma leiba ei jatkunud neil kunagi, ja rahaga oli ka ilmastilma häda. Kuid pihust suhu elades saadi ikkagi kuidagi läbi.

Peedu oli vähe uisa-päisa mees — algas kord üht, kord teist ettevõtet, vahest mitut korruga, otsis, nagu ta ise kiitis — moodsamat elu. Ja kõige selle juures oli ta natuke õnnekütt, tahtis kuidagi üleõõ rikkaks saada. Kui teised temasarnased puudust enese paratamatuks kaaslaseks pidasid, siis maadles Peedu surmani viletsusega.

Kunagi ammu võttis ta laialt ette. Ehtas kaunis suure elamu üles, olgugi, et juba aasta pärast üks majanurk vajuma hakkas ja kolm katusepaari selle tagajärjel tappidest välja tulid; ehtas ka lauda ja talli, aga nüüd seisid need hooned pooltühjalt, lagunensid. Peedu muretses, nagu kujukalt räägitakse, enne piitsa, alles siis tahtis hobust

ostma hakata. Aga „hobuse ostmiseks“ ei jätkunud enam jõupoolist.

Naabriküla mehed armastasid ikka ta käest järele pärida:

— Noh, Kaerakäku, kuidas elad kah?

Niisuguste küsimuste saamisel oli Peedu habe tähtsalt kakis ja lõbushooletu pilk küsisjasse kiindunud, nagu tahaks ta leada saada, kas selle hinges tema vastu mitte mõnda kavalust ei pesitse. Siis kostis:

— Ei ole kedagi, elan ka. Aga vot elus peab alati märki trehvama, ega muud.

Kaua aega polnud Peedut kusagil näha. Räägiti, et ta poeg olla kroonuteenitusest koju tulnud ja juba abiellunud. Aga viimaks, enam kui aasta pärast, hakkas Peedu jällegi teiste hulka ilmuma, oli ainult teistsugune. Ta oli järsku palju vanemaks ja kole lahjaks jäänud, kuid, mis imelikum — silmad polnud tal enam endised, vaid kurjad. Et Peedu juuksed ja habe halliks läinud, seda märgati loomulikult kõige enne. Vanad Peedu tuttavad, kes nüüd teisel elasid, nõudsid kohates:

— Noh, Rutakas, kuidas käbarad käivad? Kuulsime, et poeg sul rikka naise kolinud. Et kas on tõsi?

Peedu ei salanud.

— Jah, võttis naise, kuid ei trehvanud märki.

— Kuidas ta siis märki ei trehvanud? — imestasid mehed.

Rutakas popsis tõsiselt piipu, mõtles.

— Jankat pole enam mua piäl, — ütles ta siis järsku. Rohkem ei rääkinud sellest asjast sõnagi, päri kuupalju tahad.

*

Aga lugu oli nii. Kui Jaan kroonuteenitusest koju tuli, leidis ta eest igapäise leiva pärast mures oleva isa ja põdura ema. Poeg asus isale appi, rassis pool aastat koidust chani. Siis sirutas selga, et töö tulemusi kokku võtta. Ja nüüd haaras teda meeleheide. Oi, Liivanina madalal kivistikul ei tee ühe-kahe mehe kondiauruga midagi!

— Janka, ei mua seden kulda ole, — õpetas isa, — rabele mis sa rabeled, küll varsti villand saab.

Raske on öeda, kas ka noor Rutakas peale selle nii mõtlema hakkas, nagu vanameeski. Kas kah möödalendavast õnne püüdma hakkas. Kuid meeleheitele ta tuli.

*

Naabrikülas, Ruugnas, oli tol ajal niinimetatud rahvaselts. Kooliõpetaja Sakkardi juhatusel õpiti „Kroonuonusid“ ja „Säära-

seid mulke“ ning lauldi „Priius kallis ane...“ Käidi vahest ka teistes asundustes etendusid andmas. Ühest niisugusest väljasõidust Rebovo mõisa, mis umbes paarkümmend versta Liivaninast eemal, võttis osa näitemängu tegelasena ka Rutaka Jaan. Rebovos elas tol ajal üks kõrtsmik ja poe-mees — mis ta kõik oli — Kortli Tõnis. Lühikene ja paks mehejupp, just kui puupakk. Vahtis oma väikeste mustade silmadega kõiki inimesi väga kahtlustavalt ja haukus ühtepuhku oma poesellide peale. Kortlil oli kaks poodi ja kõrts. Ta aastane puhas sissetulek ulatanud 4—5 tuhandeni. Nii et mehel ei puudunud kapital. Ja mis veel — Kortlil oli ilus tütar, pealegi üksik laps. Pole siis ime, et vanal Tõnisel, vaatamata ta tõrsakuse peale palju sõpru oli. Poodides aelasid ühtepuhku ümberkaudsed pakspungad ja nende pojad, püüdes oma ostudega üksteist üle trumbata.

Kortli Anni ei olnud veel kahtekümmet aastatki vana, kuid oli teatud mõttes juba küllalt eluküps. Ja väga isemeelne. Alaline jant kosilastega oli talle sääraustes asjades palju kogemusi annud. Ta oli peale kõige muu õige tujukas. Vahest paistis, et ta kosilasi lahkelt vastu võtab. Jutles nendega, ehkki teeskles, nagu ei saaks ta õieti tolku, mis eesmärgiga nad alati sõidavad. Ja naljataski — õigemini pilkas oma austajaid õige peenelt.

Kuid tihti põgenes ta aga kohe, niipea kui mõni sõnn õue sõitis, tagaukse kaudu välja ja läks tädi Silvi poole.

Kortli Anni oli ilus tüdruk, nii et pole siin midagi iseäralikku, kui kuumaverelik Rutaka Jaan kõrvuni temasse armus. Poiss hakkas iga nädal Rebovosse käima ja sobitaski varsti Anniga tutvuse. Isalt päritud kuraas aitas talle siin palju kaasa. Ka tüdruk oli esimesest pilgust saadik Jaanist võlutud. Kuid Anni kojutoomisest ei julgenud poiss unistadagi, sest Kortli tütrele oli tosina ümber rikkaidki kosilasi. Mõned neist olid alles poisikesekohtu, 17—18 aastased. Isad-omad sundisid neid naist võtma, et rikkast tüdrukut käest mitte ära lasta.

Kuid ikkagi lontis Jaan laupäeva õhtuil Rebovosse.

Kortli tütar oli ikka väga imeliku olemisega. Niisugune ükskõikne, hoolimatu. Miski ei suutnud teda üllatada. Raske oli ta silmadest aru saada. Need olid tihti naerupilakil, kuid kelle üle ta naeris — kas enese või teiste üle? Üldiselt oli niisugune arvamine, et ta iseennast põlgas. Riietas end meelega lihtsalt, isegi lohakalt. Ei sallinud silmaotsaski küla „seltskonda“. Viibis selles ainult niipalju, kui kedagi sapiselt

pilgata sai. Nii lollitas ta oma kosilasigi. Need vaesed ei märganud oma armuühas või saagijanus midagi.

Anni näis kõigi üle väga peenelt irvitavat, kõiki ilma nähtava põhjusega narrida püüdvat. Tuli ette, et ta oma papatki hangeduste pärast näkku haugutas. Vana Tõnis vihastas enese niisugustel kordadel seaks. Kuid tütar naeris vaid kihvtiselt. Ta vaatas ärihuvidele nagu mõnele vastikule tõbele, mida inimesed põdesid. Äritegemist nägi ta kõikjal — isegi koolis ja kirikus. Äri — see oli tema arvates nagu kole vari, mis rahvaga alati kaasas käib. Anni arvas, et see on paratamatus, sest teistsugustena ei osanud ta omale inimesi ette kujutada. Ja kuidas omalgi nende kahejalgsete kiskjate keskel olla, kes üksteise lüüsamisel ühegi võltsi eest ei tagane, kel kasu ülem on kui oma venna elu? Annil ei olnud ei oskust, jõudu ega selgroogu, et midagi otsustada. Oli lõpuks sunnitud arvama, et kui huntide seas oled, siis pead ühes ka ulguma. Kuid see oli vastik.

Rutaka Jaaniga hakkas lüdruk trehvas käima. Ei varjanudki seda nii väga rahva eest. Piduõhtul lautsis peaaegu ühtevalu väga tagasihoidlikult riidetatud Jaaniga, jättes kõrvale narruseni uhked jõukad perepojad. Näitas kõigile, et ta välist hülgust ei salli.

Aga ka teised kosilased ei jätnud oma külastusi. Muudkui nad tulid avalikult. Sõitsid pea üleõhtuli. Kostitasid äia ja ämma, kuid vana kaval Tõnis ei rutanud ühti tütre meheleandmisega. Lootust jagas küll neile kõigile, kuid pulmad lükkas ikka „järgmise aasta“ peale edasi. Aga seni mõõtku võistlejad nooredmehed Kortli poes oma rahakottide paksust. Vahest juhtusid nad kahe-kolmekesi korruga Kortli poole sõitma, ja siis oli majas piinlik, ühtlasi ka naljakas seisukord. Vana Tõnis hoidis end niisugustel kordadel kõrvale, ehk sõitis hoopis kodunt ära, jättes nooredmehed omavahel põrnitsema.

Õige varsti ulatasid Tõnise kõrvu kuulutud kellestki kõrvalisest, keda Anni vastu võlval. Ja ta ütles tütrele:

— Anni, pea meeles, et sinu au praegu ligemale ühe kolmandiku minu kapitalist üles kaalub. Varsti võid mehele minna, kuid ainult tõsisele mehele. Ära salli näljarotte. Nad on valmis iga minut meie ausat verd oma roojase verrega solkima.

Tõnis lõpetas ja piilus oma rotisilmadega tütar, et missugust mõju ta sõnad avaldavad. Anni punastas viha pärast juuste juurteni, olles valmis papat sõimama. Kuid mõistus ütles talle ette, et ta sõimuga mi-

dagi ei võida. Nagu ükskord oli — Anni ütles papale: siga. See oli siis, kui Tõnis Sauna-Ruudi ainsa lehma poevõlgade eest (9 rbl. 50 kop.!) oli lasknud ära müüa.

— Ah, sa kuradi kalkun! — vastas siis Tõnis ja kolkis tütre rautatud arssinakepiga läbi. Nii et Anni juba teadis — paljas sõim ei too muud kui asjata tüli.

Kurdolovos oli Rutaka Jaanil rikas onu, Kaburi Hans. Täissõõnud kui rasvakott. Suur lobasuu ja naistekütt. Tema juures teenis Jaan mitu aastat järgimööda, alguses karjapoisina, siis sulasena. Kurdolovo rahvas kõnelesid võru murrakut ja teised kutsusid neid vakkadeks. Kaburi Hans oli nende hulgast kõige laiemalt tuntud. Kutsuli teda Laiaks Vaglak. Tema hobuseidki tunti juba eemalt, et näe — Lai Vagel sõidab.

Kusagilt teada saanud Jaani ja Kortli Anni loost, sõitis Kaburi Hans ühel pühapäeva hommikul Rutakate poole.

— Noh, Janka, kuulsin, et sina õngitsevat juba, Ai, Kortli tütar on tubli, ai, on kasulik! Toob terve varanduse koju. Muud kui sul peab omal ka enne midagi olema. — Hans pilgutas kavalalt silma ja ta lai nägu oli õndsas naeratusega üle ujutatud. — Aga mul on hea nõu. Paremat ei leia sa kusagilt. Ise tulen sulle appi.

Hans sosistas Jaanile midagi kõrva, mui-gas, sosistas jällegi. Jaan vahtis uskumatult onu otsa.

— Kas läheb? — päris Lai Vagel ja sirutas käe pakkuvalt välja. — Aga selle eest tuled suveks paariks nädalaks heinale, noh, sõnnikutalgule kah tuled... Kas lõõme kääed?

Jaan vahtis hoopis rumalalt onu otsa. See ei olnud kõhklemine, vaid kartus. Hansu ettepanek oli ennekuulmatu. Viimaks ulatas ta siiski aralt käe vastu.

Ja Peedu? Ta otse värises ärevusest, kui Hansu plaanidest teada sai.

— See on õnn, poja! Ära lase aga käest ära!

Kannatamatus valdas vanameest. Ta saatis Jaani Kaburi Hansu poole. Käskis viimast paluda, et ta oma lubaduse täitmisega ruttaks.

Iseäralik toiming kees Rutakate pool. Toa seinu kleebiti moodsate tapeetidega. Kүүriti, värviti, pesti. Väljastpoolt löödi maja seinad laudadega üle ja värviti neid, vaatamata pakase peale. Kaburi Hans oli kogu tegevust juhatamas. Ja siis, ühel ööl tuli Kaburi poolt terve voor toredate kappide, kummutite, pehmele diivanite ja toolidega. Ühtlasi sõitis siia ka Hansu naine, üks rähmassilmne eit, kes oma keha laiuse

poolest mehele sugugi järele ei andnud. Ta aitas toodud mööblit sisse seada. Põrandad kaeti vöödiliste vaipadega, akende ette riputati tüllkardinad; akendele asetati lillepotid — mirtidega, udulilledega, kummi- puudega. Voodid tehti patjadega üles kuni laeni. Estoas hakkas tiksuma tore seinakell, emaleeritud numbriaua! prantsuskeelne kiri: *Le roi à Paris*. Kell löi pühalikult iga veerandtunni tagant... Veel toodi Kaburi poolt 4 lihavat lehma, hulk lambaid, paar nuumorikaid. Õues hakkas mööda traati edasi-tagasi jooksma tige koer... Sõnaga, Rutaka vilets majapidamine omas korraga jõuka talu ilme. Imestunud naabritele kiitis Rutaka Peeter:

— Las ma katsun õnne! Saan rikka mini.

Ja ise naeris ainult silmadega, naerulohukesed jäid omale kohale. Kuid naabrid soovitasid:

— Kaerakäku, ära hulla parem! Ei rikkus jää Liivaninale peatuma, kui sa ka karvupidi ta siia tassiksid. Ta põgeneb siit nagu mesipere niiskest ja hallitanud tarrust... Jäta, Peedu. Näe, vanasõnagi ütleb, et naine võta vaesest talust, rikkast talust osta hobune.

Kuid Peedu pidas seda kadeduseks ja kiitles:

— Ei, las ma katsun...

Tõesti, see põlnudki muud, kui Rutaka Peetri järjekordne õnne püüdmine.

Ja siis, ühel laupäeva õhtul, tõi Kaburi Hans oma õepojale toreda ülikonna ja lakk-saapad. Tähenas ühtlasi, et Oskar (Kaburi Hansu poeg) olla lubanud küll neid ajuliseks tarvitada, kuid käskinud ilusasti hoida. Nii siis, Jaan riietati ja kängiti peiuks. Mehed istusid saani. Kaburi nirginahaline täkk viis Jaani ja ta isamehe Hansu kiirlennul minema. Rutaka vanad vahtisid trepilt niikaua kosjasõitjatele järele, kuni need metsa taha kadusid. Peedu naine Miili sosistas midagi omaette, palus:

— Issand, õnnista ja aita ise!

Kuid Peedu ainult kordas:

— Oleks ta ometi märki trehvaks!

Jaan trehvaski märki. Ta kosjatulek oli nii järsk ja pealetükkiv, et vana Tõnis ei suutnud õieti otsusele jõuda, mis teha. Julge pealehakkamine olevat pool võitu, ehkki pool võitu ikkagi veel mitte täielik võit ei ole... Tuline isamees jõudis enne, kui keegi midagi otsustada sai, laua viina- ja veinipudelitega täis laduda ja hakkas neid järjekorras tühjendama. Kostitas äia ning ämma, otsis kositavagi kuskilt tagatoast üles. Esitas teda viisakuse pärast Jaanile, ise teadis küll, et noored juba ammugi üksteisele enam kui tuttavad olid. Hans esitas

Jaani, kui rikaste vanemate ainust poega, nii et Anni aina imestas. Tä aimas juba ammugi, et Jaanil kodus puudust ja viletsust küllalt on. Jaan ise ei salanudki seda nii väga. Aga nüüd kuulutas see rasvakott uudist. „See pole muud kui kiitlemine, — otsustas tüdruk endamisi, — et papa nõusolekut võita. Kui aga vana usuks!...“

Algul läks Anni siiski natukene verest välja. Ta ei oodanud Jaani. See oleks võinud ometi talle vähemalt ette teatada. Aga nüüd tuli nagu väk selgest laevast.

Pärast läks kõik hästi. Anni rõõmustas südamest, et poiss nii otsustav oli. Kõneles teiste kuuldes Jaaniga täiesti vabalt. Naeris kui laps. Väga harva nähti Anni näol niisugust südamest tulevat naeru. Ja alles nüüd võis näha ta tõsist iludust. Metsikult põlevad mustad silmad isegi kohutasid Jaani: „Missugune taltsumata kirk!“ vilksatas tal mõte peas.

— Kas korvi annad? — sosistas mamma, Annist möödudes.

— Ei mõtlegi — vastas tüdruk. — „See on osavam süljepärts varanduseahnetele kosilastele vastu silmi“ — rõõmustas ise. Ja kihlad kinnitatigi sel õhtul.

Aga pärast kahetses Tõnis:

— Anni oleks võinud veel ühe aasta oodata!

Kaupmeheproua sõitles meest:

— Sa tahad, et ta vanaks tüdrukuks jääks. Näe, ei tulegi paljud ta austajad enam teda vaatama. Ka poes ei käi enam ostusid tegemas. On sinust aru saanud... Vihasid. Näe, Joosepioni Paul, endine suur Anni kavaler, võttis juba naise, selle rikka Sudaka mõldri lonkuri tütre. Teine jällegi, Karoli Kusta Joosepist poeg, olla kosinud ühe suure kaasavaraga neljakümneaastase vanatüdruku...

Tõnisele tuli nõustuda, kuid teda vaevas ikka kahtlus. Ja ükskord, kui Jaan mõrsjat vaatamast koju tagasi sõitis, saatis Kortel ühes temaga Liivaninale oma naise ja tädi Silvi — peiukodu „katsuma“, et kas seal ka jõukalt elatakse. Saatjalad tulid tagasi ja olid kumbki sellest, mis nad seal nägid, isesugusel arvamisel: Tädi Silvi manas Anni tulevast ämma, Tõnise naine jällegi kiitis...

— Jõukus paistab küll majas olevat, aga midagi imelikku on seal... Ja elavad nad kah ühes popsikülas — selles olid mõlemad maakuulajad ühel arvamisel. Tõnis tahtis juba kihlad seisma panna, aga siis tuli Anni ise vahele.

— Praegu on juba hilja — ütles ta paljutähendavalt. Tõnise rotisilmad libisesid üle tütre kogu, ja vist pani ta selle juures

midagi erilist lähele, sest kirus kohe läbi hammaste:

— Ah, niikaugel juba asjad! Tähendab — teie juba ammugi...

*

Paar nädalat peale pulmi. Lahjaks ja pikaldaseks on jäänud Rutaka Jaan. Piinlikus mõttes ühtepuhku. Silmis on tal palavikuline läige. Ja tõesti — ta sonib ööseti, palub unes Annilt midagi andeks, palub ennekuulmata alandlikkusega, vahest koguni ähvardab... Aga päeval ei räägi sellest sõnagi; nohiseb vaid kuidagi imelikult, sisemiselt, nagu oleks tal raske nohu. Annike pärib: mis häda? Nutab. Asjata. Jaan paistab halastamatu olevat. Aga vahest vaatab ta suurisilmi, mõtetes olles, Anni otsa, ja see näeb, et hallid silmad millestki räägivad. Ükskord siiski, ainult korra, poetas ta poolkogemata sõnad:

— Anna, kas sa usud, et armastus ja häbematus ühe mütsi all võivad elutseda?

Pärast kohkus isegi oma küsimuse üle. Karjus kui meeletu:

— Ei! See ei ole armastus! See on meeletu võitlus kõhutäie pärast! See on leivatükist kinnibaaramine!..

*

Ja nagu toodud, nii ka viidi ühel ööl kõik need sarapuused kapid, roheline sammetiga ülelöödud sohvad ja toolid. Kaburi Hansu hobused sõitsid kraamile järele. Ka rammusad lehmad ja sulgudes istuvad nuumorikad pandi regedele... Võeti seinalt maha tore kell, pakiti sisse, pandi saani. Viidi õuelt tige koergi ühes oma traadiga. Jäi majasse vaid see kraam, mis Anni kaasaraks oli toodud.

Rutaka Peet käis nüüd süüdlase näoga ringi — häbenes Annit. Salajas aga rõõmustas, et kõik ilusasti korda läks. Kuid Jaan oli lõpulikult purustatud. Liikus nagu vari. Ja Anni? Selle silmad olid algul täis küsivat imestust. Aga ta ei küsinud midagi. Sai varsti niigi asjast aru ja rahunes, nagu poleks midagi erilist juhtunudki. Naeriski papa üle:

— Tubli, et ka ärimehed vahest tüssata saavad!.. Küll osavasti! Ma kohe aimasin, et siin midagi niisugust on.

Aga Jaanikene ei tihkanud ikka silmi Anni poole pöörata. Kuid ühtlasi tundis ta südames headmeelt, et kõik hästi lõppes. Seda ta ei olnud uskunud.

II

Mitte alati ei olnud kaupmehperoua seesuguse halenaljaka näoga nagu praegu.

18. septembril oli Moskvas järjekordne jalgpallivõistlus Türgimaa jalgpallimeeskonna ja Moskva „Dünamo“ meeskonna vahel. Võistlus lõppes 4:0 „Dünamo“ kasuks.

Pildil: Türgi sportlaste delegatsiooni esindaja Kemal Halim esineb tervituskõnega.

Vast kunagi ammu, veel abielu esimestel nädalatel, kõverdas ta niimoodi suud ja oli seesugustes tundelikkuse pisarates nagu nüüdki.

— Tõnis, sa oled halastamatu oma lihase lapse vastu! — sosistas ta, omal suu haledusest inetuks moondu.

Ükskõikse ilmega istub Kortel „kreslas“, näib millegi kauge asja üle mõtteid mõlgutavat. Ta otsustab mehiselt vaikida, püüdes mitte ärritada. Aga kui naine oma virinat ei jäta, sõnab ta rahulikult:

— See ei ole enam minu laps, kes ühes sulidega oma isa ninapidi vėab.

Julgustatud Tõnise rahulikust toonist, algab naine oma nurumist otsustavamalt. Et jäta ja jäta, Tõnisekene, see nõu; ära saada oma lihast last hukatusse.

— Et minu üle irvitataks?! — saab Kortel ägedaks.

— Kes see irvitab, taevakene! .

— Kes? Nemad — need sulid kõik... Ja ka muud inimesed. Et läks korda kaupmees Kortlit paljaks riisuda. Seadusiikult

pealegi... Igasugu masuurikud... Magas tüdrukuga ära ja oligi kõik käes.

— Varandus sai ju su oma tütrele, mitte kellegile muule!

— See on ainult nii-öelda. Tegelikult õgivad nüüd need näljarotid meie kraami. Sest nad on armetud popsid, mitte enam... Pane hästi tähele Anni äia pükse — need on meie kalevist õmmeldud! Aga mulle räägiti, kuidas nad ennem elanud — hirmus! Närudes ja pastaldes. Ja, Anni sai gümnasiumis käia, kuid milleks seda kõik? Et pärast oma isa üle irvitada ja ta rahasid laiali pillata? Aga isa pole, paraku, miljonär!

Ja peale lühikest pauset jätkas Tõnis, ikka rohkem ärritatult:

— Üks libu sai meie Annist, mitte enam. Kui ma tema kas või Nugitsa Saskale oleksin mehele pannud, poleks südamel nii raske olnud, kui nüüd. Saska oleks talle küll kepihirmu annud, selle eest aga ei oleks liha hukka läinud.

— Taevas halasta, kes oma lapse kohta niimoodi räägib, see vannub iseennast ära! — kaebas kaupmehproua.

— Siis mitte, kui see oma laps petis ja kelm on, — vastas Kortel kuivalt.

Rebovos elas siis üks Nugitsa Saska, loomakaupmees või sombrak, nagu seda ametit sealnurgas kutsuti. Timuka välimusega mees. Jämeda ja punase kaelaga. Nägu ilmastilma tursunud. Pildus teisi oma sopaste sõnadega nagu sõnnikutükkidega. Suust lehkas tal alati jõhkra haisu. Räägiti, et Saska viis naist olla ära pidanud. Mõned neist surnud ta jõhkra ja kiimaluse kätte, teised jooksnud õigel ajal ta juurest ära. Vahest juhtus nii, et Saska sõitis kusagilt laadalt koju, silmad viinast pahempidi peas:

— Hei, libu, kas saunaahi köetud? — karjub ta naisele. Ja siis laseb sel end saunas vihelda ja pesta. Olgu see siis laupäeval või kesknädalal. Aga häda naisele, kui ta Saska tulekut ette ei aimanud ja saunaahi köetud polnud. Siis ei valitud kaua asja, millega virutada. Veel jõhkramate asjadega sai Nugits hakkama: oma kõõgitudruku vägistanud ta peaaegu naise silma all ära. Niisugune mees oli Nugitsa Saska.

Ja temaga seltsis sõitiski Kortli Tõnis ühel õhtul Rutaka õue. Koerte kära all köideti hobune aia külge ja aeti selle juures pehmel keelel juttu. Tundus et mehed olid viina joonud, kuigi vist mõõdukalt.

Vana Peedu oli alles metsast tulnud ja soendas parajasti küdeva ahju suu ees selga. Kuuldes väljast võõraste hääli, hüppas ta üles. Hakkas imelikult ringi tatsuma,

nagu oleksid sipelgad talle särki alla pugenud.

— Miili, roju, otsi mulle muodsamat särki! Äiapapa sõitis. — „On nüüd veel särgist lugu“ — mõtles ise. Ja Peedu kadus tahatuppa. Ka Jaan ruttas uuemaid hilpe ümber võtma.

Anni üksi võttis eestloas võõraid vastu. Nii nagu ta oli — valges koduses jakis ja peetud seelikus. Istus, toetudes mõlemate kätega pingile, keha pingul. Väliselt nii rahulik, ainult silmis — paha aimdus.

Mehed astusid nagu kõrtsi. — valjult vesteldes ja ei teretanudki.

— Noh, kas pole kedagi kodus või?... — küsis Tõnis ülbelt. — Ah, sina, Anni. Aga kus on su auväärt mees? — nõudis ta edasi, pilkavalt alla kriipsutades sõna „auväärt“. Seal väljus tagatoast Peedu. Tereatas aralt võõraid ja nihutas end lähemale, et ka kätt pakkuda.

— Tere, tere, auväärt peremees — vastas Tõnis ja ei näinud Peedu väljasirutatud kätt täheleegi panevat.

Ilmus ka Jaan. Kortel andis talle juba eemalt märku, et käeandmisest ei ole lugu.

— Eks istuge koa — julges Peedu pakkuda; — võtke kasukad maha...

— Ah, kurat võtaks, veel nende santide juures istuma ja kasukaid maha võtma! — ütles Nugitsa Saska Kortli poole pöörates, kuid nii valjult, et ka teised kuuleksid. — Varsti jõuavad voorihobused järele. Õienda oma asi ära, nii et kui nad päralt saavad, siis korruga alata võime.

Vist üksi Anni pani Saska kurjakuulutatavat märkust voorihobuste kohta tähele. Ja pahaaimduse asemele asus ta südame alla juba segane hädaohu läheduse tunne.

Võõrad nõjatusid siiski pingile. Kortel legi isegi oma säbrunahast kraega kasuka eest pisut lahti. Ja Miili kolistas juba taldrikutega, nõuks võtnud võõraid kostitada. Kuid see jäi pooleli. Jällegi sõideti õue — koerad puresid halastamatult. Peedu tahtis juba laternaga välja vaatama minna, ent Kortel laitis selle nõu ära:

— Jäta, vana. Need on meie mehed. — Ja nüüd otsustas ta teatada, et nad tulnud ikka asja pärast: — Ja väga paha asja pärast, — kinnitas ta juurde.

— Ah, jäta see ilus sissejuhatus ära! Hakkad neid veel enne manitsema — sõnas Saska vahele.

— Seletada pole siin küll midagi, — jätkas Tõnis. — Kui auväärt väimees ja äiapapa nii häbematud olid, siis võin minagi vähem viisakas olla... See oli minu avalik röövimine, mitte vähem. Minu oma tütre poolt. Ja nii mina ei jäta. Lubage täna

röövitud kraam tagasi saada... Ja, jah, siin on tunnismees (Tõnis tähendas Saska peale), kes nägi, missugune oli teie majapidamine enne pulmi...

Ilmaski polnud Jaan kellegi sõnadest selgemini aru saanud, kui nüüd nendest. See oli kõik nagu endastmõistelav, et Kortel pidi tütre varanduse järele sõitma. Väga loomulik, et ta need sõnad siin välja ütles. Ja tema, Jaan, oli ikka häbematu küll. Aga nüüd põletas teda häbi.

Peedu, vastupidi, ei uskunud. Ettevõtte oli ju korda läinud. Asi ammugi õnnelikult lõppenud... See ei olnud mõni kuritegu, vaid aus naisevõtmine. Tõtt tunnustada — omakasu oli siin küll silmas peetud, aga kas nüüdsel ajal keegi ilma selleta midagi ette võtab! Ja nüüd tulevad mingisugused inimesed, pole lähtis kes nad on, ning kisuvad kõik *õnne* käest ära. *Kroonikull* peab Peedu õigusi ometi kaitsma!.. Peedu õnnedega on ennemgi nii olnud. Kord varastati tal ära tubli ruum, mille ta laadal vana mära vastu oli kasulikult vahelanud. Teinekord osteti kasutoov pood tema eest ära, seni kui ta raha laenamas käis. Ja nii ikka. Aga nüüd ei tohi ta ettevõtte enam nurjuda. Ta on ju vana ja ei suuda uut õnne leida... Kuid siiski näeb vana Peedu, kuidas kraami majast välja tassitakse. Läbi akna paistab tuppa laternatulukene — lauda juures tõstetakse loomi regeledele. „Oleks nüüd ometi Anni ise ei lubaks“ — mõtleb vanamees. Aga mis sa teed — noorik näib päris rahulikult istuvat. „Anni, mine sülgaga ometi isale näkku!“ — kähistab Peedu nõrgalt. Kuid Anni ei liigu paigast. Abitult seisavad teisedki — Jaan ja Miili. Viimane vingub ja murib ahastuses oma tööst vigastatud sõrmi.

Ja Anni? Alles nüüd märkab Peedu, et noorik väriseb nagu haavaleht. Miks ta väriseva ei peaks — toauks on pärani, aga väljas veel varajane märts. Kuid Anni ei värise üksi külma pärast, ennem ärritusest. Suuri silmi jälgib ta kraami väljaviimist. Näib isegi nagu imestanud olevat. Aga imestus ta näol muutub pikkamisi nutujoonteks.

— Anni! — kähistab Peedu, — Anni, ära luba!

Kuid noorik ei sega võõraste tegevusele vahele. Jonnakalt surub ta pisaraid tagasi. Otsustab endamisi kaotatud varanduse pärast mitte kahetseda. See on ju papal valkusega kokku kuhjatud. Anni tundis papa äri salajamaid vedrusid. Teadis kaalude võltsimisest ja mingi „kahjuta“ pulbri segamisest peensuhkru hulka; isegi kaupmees Berd'i poe saladuslikust põlemasüütami-

sest oli tal aimu. Kõik see löi temas ütlemata vastikustunde igasuguste äriasjade vastu. „Elu — see on röövimine“, — otsustas ta.

Aga siis valdas Annit haledus.

„Seda ei oleks ma iialgi uskunud, et oma isa nii armutu on! Lubas ammugi kõik selle mulle, nüüd kisub käest ära. Võtku! Paluma teda ei lähe! Las näeb, kuidas ta ainus laps puudust kannatab. Pärast pakkugu — ei võta tema abi vastu.“ Ja Anni ei suuda enam pisaraid tagasi hoida. Hinges mässavad vastamisikäivad tunded. Talle tulevad meelde kõik need kalevipakid ja satiinirullid, kõik need siidid ja lõuendid, mis seal kappides ja kummutites varjul on. Kahju hakkas neist. „Misjaoks neid papal ja mammal vaja on? Võtku parem oma mullikad tagasi, kuid jätku riided. Harilikult käib Anni lihtsas rüüdes, kuid vahest harva tahab ta siiski end toredasti riietada, tingimata toredamini, kui kõik ümberkaudsete rikaste naised ja tütrede. Lihtsalt sellepärast, et näidata: *võin kõik, kuid ainult ei taha*... Aga need hullumeelsed siin ei küsi millestki. Laovad kõik regeledele, mis kätte saavad. Noorikut haaras viha. Ja enne kui voorimehed viimast kummutit, kus pesu sees, hakkasid välja viima, hüppas ta kassina nende juurde.

Kostusid kõlavad plaksud.

— Ärge puutuge, ärge!.. See on *minu!* — karjus ta metsalisena. Tõnis haaras tütrele kätest kinni. Anni puseles papale vastu. Siis lendas noorik tugevast lõukest põrandale, kuid tõusis sealt sedamaid üles. Oli uuesti valmis tiigrina papa kallale hüppama. Kuid nüüd seisis juba Tõnise ja Anni vahel Jaan. Silmad peas suured, hirmsad. Juhedus haaras kaupmeest, nii kohutav oli Jaan praegu. Ta ei räägi midagi, ainult seisab hirmutisena. Viimaks siiski, peaaegu paludes:

— Vii, jumala pärast, oma varandus siit minema, ära aga käsi *tema* külge aja! — Ja iseeneses kahetses: „Oli mul vaja vastu võtta seda kaasavara!“

— Janka, ära luba oma naise kraami! — hädaldas Peedu. Kuid Jaan ei kuule isa sõnu. Ikka veel seisab ta ähvardavalt väike ja paksu Tõnise ees. Kuid Kortel saab julgust, kui näeb, et voorimehed nende ümber on kogunud ja Nugitsa Saska tema seljataga seisab.

— Neetud popsid! — peaaegu hoigab Tõnis. — Ronivad meie järel. Nagu raipesõojad. Neid pole vist ainult seal, kus pole meid... Mis sa neelad mind silmadega, metsloom! Said juba ausate inimeste verd rüvetada, aitab...

Vastuseks tõstis Jaan vana Tõnise õhku. Kuskil lahtirebenenud nõop veeres põrandal. Keegi tõstis hirmurööki. Aga siis langes Jaan ise põrandale. Mitu paari käsi olid ta kallal ametis. Teda sõtkuti jalga-dega, tuubiti.

Jaan ei tundnud korraga oma keha. See oli järsku imelikult üles pundunud, tuim. „Ega nad mind ometi ära ei tapa,“ mõtles ta ei tea mispärast. Ja siis kuulis läkastavat, vastikut kisa. See hüüab vist ema. Ei või olla! See on ennem mõne tundmatu metslooma surmakarjatus. Ja veel — kuskil tema kohal sünnib teine rüselus, kisklemine. Järatakse hammastega, rebeneb õhuke riie. Jaan mõistab, et see on Anni, kes mehi kisub, püüdes teda kaitsta. Ja ta saab uuesti hoogu. Meeletult haarab ta hammastega kellegi paksust käest kinni, hammustab selle korraga läbi. Vastikult krõbisevad sooned.

Ja Nugitsa Saska pahem käsi on verine, tolgendab abitult. Parem saab aga kuskilt mingi raudpoldi kätte. Kuid juba paari sekundi järele poetab Saska selle salaja nurka. Ühtlasi tõusevad kõik mehed korraga, nagu komando järgi põrandalt üles. Jaan ei liiguta enam. Ta pahema kõrva juures lookleb helepunane vere-niidike. Keha on end kramplikult kokku kiskunud. Elutute silmadega ja inetu, pool-lähtise suuga lamab Rutaka poeg. Ta ümber põrandal on laiali riided, mütsid, segamiini aetud põrandavaibad — kus üks, kus teine.

Ja siis käperdab põrandal Peedu. Ta sõrmed siblivad poja verest tükki jäänud juustes. Ise kordab mõttetult:

— Jaanike, ära nüüd isale muret tii!

Miili on kummuli poja laibale langenud. Vaid harva ja kramplikult tõmbleb vana, jooksvast kurnatud keha. Ainult Anni, lõhkikäristatud jakis, paljaste rindadega, liigub meeletult mööda maja, haarab ühteist kätte, tahtes nagu Jaanile veel abi anda.

Kiiresti hakkab Kortel oma meestega minekut tegema. Aetakse vastutust sündinud olukorra eest üksteise peale. Voorimehed loobivad kraami regedelt maha ja sõidavad tühjalt minema, hoolimata Kortli protestist ja ähvardustest.

Siis tulevad uued võõrad — Rutaka naabrid. Rahustavad vanakesi ja Annit, talitavad majas. Hommiku eel jõuab siia ka Anni mamma. Tormab kohe ahastusekrampides lamava tütre juurde. Vaigistab teda, trööstib. Kuid ka omal veerevad pisarad. Kaupmeheproua neab neid inimesi ja seda maja, kus tema Anni õnne-

tuks saanud. Vägisi riietab siis poolmeele-märkuseta tütre ja talutab ta saani. Rutaka vanadega ja nende naabritega sõnakestki rääkimata sõidab ta minema.

Popsi tallu jäid nüüd vaid kaks viletsat vanakest. Alguses, peale Jaani matust, tulid Rutakad harva oma pesast välja. Ainult kohtusse kutsuti neid mõlemaid. Kohtusse, kus Kortel, kui oma eraomanduse ja õiguste kaitsja, õigeks mõisteti, kuna Nugitsa Saskale, kui mitteõigete võtetega oma elu kaitsjale, aasta türmi anti. Peedu ei tundnud küll seadust ega paragrahvi, kuid mõistis niigi, et ilma kohtumeeste ülesostuta ja altkäemaksuta ei Kortel ega Nugitsa Saska nii kergesti poleks pääsenud. „Kroonu kull ei tee õigust“ — otsustas Peedu.

Rutakas oli peale seda õnnetut ööd, mil Jaan veristatud peaga põrandal lamas, korraga kümme aastat vanemaks jäänud. Lühikese ajaga läksid ta juuksed ja habe halliks. Kaks naerulohukest suunurkade juures muutusid suurteks aukudeks, mille kohal püstitäänud põsenõkid valendasid. See elav luukere kohutas ja ärritas juba oma välimusega kõiki jämedaid ja puhtaid inimesi. Aga kui Rutakas ise oma müngist mõju märkama hakkas, tikkus ta kiuste rahva sekka. Kirikus istus ta alati esimesse pinki, otse kantsli ette, ja pobises õpetaja jutlusele midagi vaehele, nii et võõrmündril teda aastas mitu korda jumalakojast välja saata tuli. Rutakas tuli lapulisena rikaste pulma, ja kui teda ära aeti, ei läinud. Kui uksest välja visati, jäi välja, ukse alla, istuma. Ta püüdis alati kõige rahvarikkamas kohas olla. Siin näis ta kõiki väga tõsiselt ja tähelepanelikult piiluvat. Nagu oleks ta mõni ametlik korra järele valvaja. Rutakas ei tahtnud nüüd palju juttu teha, aga kui juba ütles, siis väga teravalt. Sõimas ülemust ja keisritki, nii et pealtkuulajatel hirm peale tuli. Sest tunamullused kasakate kantsikud ja verised laibad olid veel kõigil meeles. Peedu sõnadest lehkas lepitamatu vihavaenu kõigi nende vastu, keda ta varem õnnelikkudeks pidas. Teali kõnelda, et must vari olla üle Peedu näo jooksnud — kroonu kulli vari. Sellega taheti öelda, et Rutakat varitseb hädaoht. Aga Peedu ei hoolinud. Ta ei tunnud küll seadust ega paragrahvi, kuid seda, et temaga õiglaselt ei talitatud, seda ta tundis. Ja unistas kättemaksust. Poja eest. Temalt ärariisitud töövaeva eest. Aastakümnete jooksul saadud sõimu, pilgete ja jalahoopide eest. Aga kuidas kätte maksta?

Märts-juuni 1936.

ALGAJA KIRJANIKU LEHEKÜLG

Ed. Ertis — Kiskja linnu vari

VIIMASTE aastate jooksul on lugejad paaril-kolmel korral märganud Ed. Ertise nime meie ajakirjades. Ja nad on rõõmuga alati märganud, et iga ta järgmine jutustus eelmisest ikka parem on olnud. See näitab, et Ertis enda kallal püsivalt tööd teeb, oma arenemise eest hoolt kannab. Tõsi, seda, mis Ertis kirjutanud, pole palju, kuid, võib olla, polegi see nii paha, kui algaja oma teostega senikaua nii väga ei ruttu, kuni sulg kindlasti käes ei seis.

Meie ajakirja käesolevas numbris leiab lugeja seltsimees Ertise jutustuse „Kiskja linnu vari“. Seistes oma kunstilise väärtuse poolest sama autori eelmistest teostest märksa kõrgemal, pole ta siiski vaba puudustest, mis algajatele enamuses omased on. Et nii sm. Ertise enda, kui ka teiste algajate tähelepanu neile puudustele pöörata, selleks on mõeldudki alljärgnevad read.

Eeskätt tuleb puutuda muidugi neid puudusi ja vigu, mis laialdasema tähtsusega on, mis omased pole mitte üksi Ertisele, vaid enamusele algajatest, arutihli aga ka neile, keda enam päris algajaks ei saa pidada.

*

Ertise jutustust lugedes puutub kõigepealt silma jutustuse ehituslik külg, tema arhitektuur. Algus on nagu selle lühike-seks kokkuvõtteks, mis oli varem ja millega lugu lõppes. „Lugu“ ise aga on targu edaspidiseks jäetud. Me kuuleme siin Peedu minevikku, mis õige kokkuvõtlikult antud, jämedate joontega maalitud ja kerge huumoriga pipardatud. Siinsamas antakse ka Peedu portree — kaks portreed: Peet sündmuskäigu algul ja pärast sündmuskäigu lõppu. Ja loomulikult peab lugejas huvi tõusma „loo“, jutustuse enda vastu, kus näidatakse, kuidas sellest Peedust, kes rääkis, et „mul on alati rõõmus nagu piän“, sai ühe aastaga vilets, hall, kole lahja, kurjade silmadega rauk.

Siin on meil katse vormilise, puhtvälise võtte abil lugeja huvi äratada, teda intrigerida, põnevust kõrgel hoida. See võte pole iseendast uus ega algupärane, kuid omeli pole ta paha ja igal kirjanikul on vaba voli oma teost ehitada, nagu see tema ideelise seadisega kokku sünnib.

Puudus asub siin teisel. Peale sissejuhatliku osa, mis peamiselt Rutaka Peedule

pühendatud, hakkab lugeja loomulikult Peedus peategelast nägema, kuid eksib rängasti. Mitte Peet pole peategelane. Vastupidi, jutustuses endas jääb Peet lihtsalt „dekoratsiooniks“. Tegutsevad aga teised: Peedu poeg Jaan, kaupmees Kortel, ta tütar Anni (vähe küll, aga siiski), Kaburi Hans. See asjaolu aga jätab juba rahuldamatuse tunde, sest ta näitab, et autor Peedule jutustuses endas kohta ei leidnud Peeduga midagi teha ei osanud ja selle tagajärjel sai Peedust jutustuses lihtsalt üks raam pildi ümber. Aga Peedu oleks võinud käesolevas sündmustikus tegutseda. Passiivne osa on autori poolt talle nagu lihtsalt peale sunnitud. Tõepoolest, küsime ainult, et kas see vigurivänt ja õnnekütt tõesti omalt poolt kõiki rattaid käima ei pannud, et rikast minijat koju tuua? Muidugi pani. Ja kui autor seda eitab, vähemalt ei näita seda, siis on siin tegemist tüübi iseloomu võltsi avastamisega. Võtame kas või sellegi episoodi, kus Kaburi Hans Jaanile oma krutskiga appi tuleb. Siin tunneb lugeja jällegi rahuldamatust. Aga mis oleks siis olnud, kui mitte Kaburi Hans oma ettepanekuga poleks tulnud, vaid Peet ise oleks läinud sama ettepanekuga Kaburi Hansu juurde, talle maad-ilmad kokku lubanud ja ta lõpuks oma nõusse võitnud. Muidugi oleks Peet, vähemalt selles episoodis, oma kõrgusel seisnud.

Igasugune eepiline (jutustav) kunstiteos on kahe vastastikuse jõu võitlus. Ertise jutustuses seisavad vastakuti rikas kaupmees Kortel ja kehvapoolne Rutaka Peet. Kuid võitlust tegelikult pole, sest Peet on ainult dekoratsiooniks, pildi raamik. Isegi viimases rüseluse episoodis, kus juba jõhker jõud oma viimse sõna peab ütleva, jääb Peet jällegi ainult pealtvaatajaks. Kakleb Janka, kakleb ta naine, kaupmees Kortli tütar Anna, kel kummalgi kõige vähem kahju on varandusest, mida ära veetakse, Peet aga, kes varandust kõige kallimaks peab, kaob autoril silmist, autor nagu unustab ta ära. Alles siis, kui kõik juba lõppenud, kui ta poeg surnult maas lamab, „käperdab põrandal Peedu. Ta sõrmed siblivad poja verest tükkijäänud juustes. Ise kordab mõttetult: — Jankake, ära nüüd isale muret tii!“

Nähtavasti oleks aga Peet pidanud olema jutustuse kõigi üksikute lülide vahel siduvaks saviks. Seda ta oleks võinud olla mui-

dugi ainult tegevuses. Autor talle tegevust ei leidnud, jättis Peedu ainult raamiks. See tähendab: tüüp polnud korralikult läbi mõeldud, või õigemini, lõpuni mõeldud. Need üksikud iseloomu jooned, mis autori sõnade järgi Peedule omased olid, ei leidnud tegevuses oma õigustust, Peet jäi kahvatuks, tühjaks, selgrootuks, ilma lihata ja vereta kujuks, kes püsti seista ei jaks, ja lül vaarub ja keskkujuna kogu jutustusele ähvardavaks saab.

Nõuane selle küsimuse kohta oleks umbes järgmine: vaja olla võimalikult kokkuhoidlik kõiges. Ei ühtegi üleliigset sõna, ei ühtegi üleliigset episoodi, mis jutustust edasi ei vii, mitte ühtegi mõltemõlgutust ega arutust, ilma millela läbi saab, mitte ühtegi loodusekirjeldust, mida hädapärast vaja pole, kuid veel enam: mitte ühtegi üleliigset tüüpi ega kuju. Iga tüüp peab olema „kandja“ tüüp, iga kuju peab olema maksimaalselt koormatud, ja ta peab oma koorma, mis kirjeldatavatest asjaoludest peale pandud, sinna viima ja nõnda viima, kuhu ja nagu reaalse olukord ning ta iseloom nõuavad. Mitte autor ei tohi oma kuju käekõrval talutada, vaid peab looma sellise olukorra, et kuju just seda teeb, nõnda talitab ja sinna läheb, kuhu autoril, oma ideelisest ülesandest lähtudes, just vaja on. Neid nõudeid võib täita ainult siis, kui teose kõige pisemadki osad kõik läbi mõeldakse ja kogu jutustus lõpuni mõeldakse. See nõuab vilumust, püsivust ja tööd. Aga ärgu unustagu seda ükski algaja kirjanik, et kokkuhoidlikkus kõigis ja kõiges on esimene ja tähtsam nõue ning ülesanne.

*

Märkides eelmist puudust, kui põhimist väga jutustuses, tuleks veel ära märkida rida teisi. Ka siin katsume kõigepealt niisugused puudused välja eraldada, mis mitte ükski Ertisele omased pole, vaid ka paljudele teistele.

See on portree ja tüübi kirjelduse küsimus.

Uuem kirjandus püüab ikka rohkem kõrvale hoida niisugusest tüübi kirjeldusest, kus lehekülgedele, vahel aga peatükidele, kaupa tegelase kohta kõik andmed anti: millal ja kus ta on sündinud, kes olid ta isa, ema, vanaisa jne, kuidas ta kasvas, mida teha oskab, missugune ta välimus on, erilised tundemärgid jne. Seesugune „passi-süsteem“ ei vasta nähtavasti enam hästi meieaja kiiretele tempodele. Kuid see ei tähenda sugugi seda, et meil tüüpi näha ei pruugi. Viimasel ajal püütakse tüübi portreed ja ta minevikku näidata tegevustiku

hulgas. See on võrratult raskem. Ertis tarvilab mõlemaid võtteid, kaldudes rohkem vanema, läbiproovitud süsteemi poole. Ja selles pole iseenest midagi halba. Palhem on aga see, et portreed lihtigi abstrakseteks jäävad, otsekoheks puuduseks aga see, et peamiste tüüpide portreesid me peaaegu ei näe. Näiteks Kortli Annast teame meie, et ta ei olnud veel kahtekümnetki aastat vana, teatud mõttes küllaltki eluküps oli, isemeelne, tujukas (muide: seda isemeelsust ja tujukust oleks lugeja tahtnud tegevuses rohkem näha); välimuse kohta on aga lihtsalt öeldud, et oli ilus tüdruk. Kahtlemata oleks lugeja seda ilu tahtnud näha, kuid autor ei näita seda ja lugeja peab sõna pealt autorit uskuma. Ainult ühes kohas kuuleb lugeja sellest Anni iludusest ühe konkreetse märkuse: „Ja alles nüüd võis näha ta tõsist iludust. Metsikult põlevad mustad silmad isegi kohutasid Jaani!“ Aga eks ole ju kohutav metsikus ja ilu kaks iseenesja? Nüi jääb Anni, kande tüüp, kui inimene, kuju, oma individuaalse näoga, kehaseisuga, kõnnakuga, kõnega — lugejale täiesti võõraks. Puudub peaaegu igasugune konkreetne, Anni tüüp ei anna lugeja viiele meelele mingisugust tegevust.

Veel abstraktsem on Rutaka Jaan. Kui Anni kohta autor siin-seal sõna ütleb, siis on ta Jaani näitamisel veel kitsim. Jaanist teame meie, et ta oli kuumaverelik, et tal oli isast päritud kuraas, et ta riietus lagasihoidlikult. Ja kõik. Mitte ühtegi konkreetset vihjet Jaani kui elava individuaalsuse kohta. Ka Jaani iseloom jääb õige väljendamatuks, lugejale kättesaamatuks, konkreetsest portreest rääkimata. Kuid ta on ju kandvamaid tüüpe! Pealegi on autori sümpaatiat ilmselt Jaani ja Anna poolt.

Teiselt poolt leiab aga autor põlatavate tüüpide kirjelduseks, nende portreede näitamiseks konkreetseid joonekesi. Kaburi Hans on täissöönud magu rasvakott, pilgutab kavalalt silma, näol õnnis naeratus. Kortli Tõnisel on rotisilmad, ta on lühike ja paks mehejupp, vahib väikeste mustade silmadega kõiki kahtlustavalt jne.

Seega näeme, et eitavad tüübid on saanud omale konkreetse, kuidagi teatud määral skemaatilise, portree. Jaatavad tüübid pole seda aga mitte saanud. Siit võib lugeja väga kergel käel otsuse teha, et autor ka ise oma tegelasi ei armasta. Miks peaks siis tema nende saatuse vastu huvi tundma ja neile kaasa elama!

*

Soovitame kõigil algajatel konkreetsemalt oma kujusid anda. Erilist tähelepanu

vaja just neile kujudele pöörata, kes autorile armsad on, keda ka lugejad peavad armastama.

Jutustuses on veelgi rida õige suuri puudusi, mida kõiki siin käsitada vast ei pruugi. Näiteks: Rutakatel polnud koera. „Jõukuse majasse toomisel“ tõi Kaburi Hans ka oma ketikoera ja viis selle hiljem ühes „jõukusega“ minema. Nähtavasti ei jäänud enam koera. Aga mõni aeg hiljem purevad koerad jällegi Rutakate õues. See on muidugi pisiasi, kuid pahandav pisiasi. Samuti võiks ära märkida veel murdekeele, mida Peedu räägib, kuid mis järjekindlalt pole läbi viidud, ja terve rida teisi vigu.

Eraldi tahaks aga ära märkida puuduse, mis kogu jutustuse kohta käib ja mis, võib olla, suurel määral ülemalmärgitud puudustele aluseks oli. See seisab nimelt järgmises: autor kirjeldab aega, mida ta kahtle-

mata vähe tunneb, igalahes vähem kui meie tänapäeva. Eeskätt on siit nähtavasti pärit see tüüpide ja kirjelduste abstraktsus, kaupmeeste ja kulakute skemaatilisus jne.

Sellest lähtudes tuleks algajatele soovitada: võtta kirjelduse alla ainult see aja-järk, need inimesed ja olud, mida hästi tuntakse. Juba see asjaolu üksi garanteeriks paljude vigade eest.

Kuid muidugi ei tohi selle juures mõelda, et on küllalt tänapäeva teem võtta ja teos tulebki hea. Ka tänapäeva teem vaja läbi mõelda ja lõpuni mõelda. See aga nõuab, nagu igasugune teinegi teem, sügavat teoreetilist ja praktilist ettevalmistust, marksismi, leninismi, võitleva proletariaadi ja sotsialismi elitava rahva filosoofia põhjalikku tundmist.

T-n.

Gorki nõuanded ja kirjanduslik noorsugu

SELLEL teemil on kerge kirjutada, kuid ühtlasi ka raske. Kerge on seepärast, et ta ei nõua hüpoteesi; Gorki elu ja töö annavad hulga dokumentaalset materjali, mis suure kirjaniku suhtumise kirjandusliku noorsoo kasvatamise ülesannetesse peaaegu põhjani avastavad. Raske seepärast, et on hädaoht sellesse materjali ära uppuda, ja et seal, kus kõik ühte viisi kalliväärtuslik on, valimise vajadus tekib.

Teemil: „Gorki ja kirjanduslik noorsugu“ kirjutatakse arvatavasti mahukaid raamatuid. Kuid leinapaugud Punasel platsil kõlasid veel liig hiljuti. Uurimistööl Gorki kohta alles algab. Ajakirja artiklid aga, loomulikult, on veel täis leinavalu.

Teaduse kultus

Gorki isikus lahkus meilt üks raugematuid üldise ja kirjandusliku õppuse kuulujaid. Vene kirjanikkude seas (isegi n. n. „valgustuse“ ajajärgul) ei või tõesti nime nimetada, keda selles suhtes Gorkiga võrrelda võiks. Võib arvata, et teaduse kirg ja püüe selle kirega teisi nakatada temas peaaegu sellel silmapilgul tekkis, mil vana Kaschirin lapselapse enda juurde kutsus ja tema nina raamatusse toppides, käsutas: „Noh, tule siia, soolatud kõrvadega perm-lane! Istu, kalmõki põsenukk. Kas tähte näed? See on aa...“

Ka Gorki ise ei väsimud niisamasuguse kaschiirinliku püsivuse ja armastusega

(„armastades ei tee meelegaiget“ — ütles Gorki) peaaegu kogu oma eluaja algavate vene kirjanikkude nina raamatusse „toppimast“ ja neile enesearendamise töö aabit-sal õpetamast. Gorki teaduse kultuse propagandal ei olnud, muuseas, selle labastatud-liberaalse „kultuuritsemise“ jälgegi, mille traditsiooni omal ajal kodanlikud semstvolased ja „kooperaatorid“ Venemaal levitasid. Ja seda seepärast, et Gorki, — üks töörahva geniaalsemaid poegi — teaduses juba noorest põlvest peale midagi rohkem nägi kui ainult teda ennast. Ta vaatas teadust, kui teliskivi mingi „üldise päästeputka“ (vaata jutustus „Viga“, mis kirjutatud 1894. a.) ehitamiseks. Nimetatud jutustuse kangelas Kravtsovi sulu pani Gorki juba siis järgmised sõnad: „Ma tean palju rohkem kui teadmiseks materjali on, sest ma tean kõik, pluss — minu teadmised!“ Nimelt nii: teada kõik pluss oma teadmised. See ongi põhiolulikul Gorki programm loominguinimestele. Oma enese elus oskas Gorki täita seda imestamisväärt püsivuse ja õigemeelsusega. Seda õpetas ta ka kirjanduslikku noorsugu täitma.

Gorkil oli ka teine vaade teaduse peale. Sellest seletas Gorki üksikasjalikult alles võrdlemisi hiljuti (1928. aastal) ühes oma artiklis, millega ta algajate poole pööras. Jutt oli sellest, et teaduse ja ilukirjanduse vahel on mõnedes põhijoontes sarnasus: nii siin kui ka seal, näiteks, etendavast peamist osa jälgimine, võrdlemine ja tundaõppi-

Faschistide mäss Hispaanias.

Pildil: Talupojad — rahvamiilitsa sõdurid barrikaadidel Estremadura väerinnal.

mine. Teadlase töö ja kirjaniku töö ei erine üksteisest kaugeltki niipalju kui seda mõtlema on harjutud. Teadusliku uurimise harjumusi on ilukirjanikule niisamuti tarvis kui loomingulist „intuitsiooni“ õpetlasele. Sellest Gorki, kirjaniku ja õpetlase, Lomonossovite ja Göthe tüüpi inimeste ideaal. Gorki armastas argumenteerida ka veel, näiteks, niisuguste tõsiasjadega: analüüsides oma tegelaste käitumist, oskas Balzac ühes oma romaanis seda ette ütelda, mis teaduses pärastpoole „hormoonide“ nimetuse sai; ja Strindberg oskas oma romaanis „Kapten Kohl“ ette näha õhust lämmastiku saamise võimalust... Jne. Kuid selleks on silmanähtavalt vaja veidikene Balzac'ile ja Strindberg'ile sarnaneda. Esimene leidis endal juba kahekümneaasta vanaduses jõudu erakuellu astuda ja oma hüüdsõnaks võtta: „teha kõik, sest ma tahan kõike“. Mis puutub veidrasse Rootsi „mässajasse“, nagu Gorki Strindbergi nimetas, — siis meenutas see oma kultuurse profiili poolest kõiketeadjat professor Terneri (Strindbergi romaanist „Tschandala“).

Gorkil tuli oma suures elus kokku puutuda ja hoolikalt tähele panna palju teaduse ja kunsti inimesi. Ja kui ta viimastel

aastatel — meie maa õitsengu aastatel — töölisteklasi kutsus „looma oma lihast kultuuri meistreid“, siis andis ta endale väga hästi aru, missugused põhimised omadused neil meistritel olema peavad. Kõigepealt — tõsine, laialdane teadmine, mis seisab kaasaegse hariduse tasemel, — see on peamine; haridus „distsiplineerib mõtte töö, süvendab elunähtuste tajumise- ja tundedusvõimet“ (vaata „Jutuajamised ametiala üle“). Ilma selleta on literaator määratud kroonulisele nägemisõrkusele, mis sagedasti sõgedusega piiritleb... „Aga ometi pole meil, — rääkis Gorki, kirjanikkude poole pöörates, — vaja tunda mitte üksnes kahte tõelikkust — minevikku ja olevikku... Meil on vaja teada veel kolmandat tõelikkust — tuleviku tõelikkust.“ Missugust teravat ja laialdast nägemist on selleks vaja!..

„Ametiala“ põhiolu

Gorki jutustab erilise lihtsuse ja veetlevusega oma tuntud „Jutustustes ametiala üle“, kuidas ta kunagi oma raamatu „Foma Gordejevi“ materjali valis, gruppeeris ja ühiskondlikkudeks kujudeks tihendas. Ta

tuletas meelde muuseas, kuidas teda huvitasid „lollikesed“, „poollollid“, „õndsakesed“, kellede poolest Nishni-Novgorod kunagi rikas oli. Gorki hakkas lähelepanelikult „lotruse“ mitmesuguseid erikujusid vaatlema ja tähele panema, „et näiliku rumaluse taga võib olla osavalt peidetud elutarkus“, mille jõuga ka „normaalsed“ elavad. Et niisuguste „õndsakeste“ psühholoogilist ilmet sügavamalt järele katsuda, võtab kirjanik oma jälgimise alla neljateistaastase „lollikese“ Musa Grustshina ja teeb temaga eksperimenditegi, makstes kakskümmend viis kopikat „ettekuulutuse“ eest; ta uurib ühte kaelakohitlikku juhtumist, kus üks „nõrgameelne“ kohtus „imelikul“ kombel „larrgaks“ muutub; ta vaatleb tervet rida teisi lollikesi: „Igoschat — surm taskus“, Grin-ja Lobastovit, Reutovit, Mischa Tjulenevit jne. Sünnib organiseeritud uurimistöö. Kunstnik töötab visalt antud juhtumiks valitud elualal, nagu õpetlane laboratooriumis. Visalt, püsivalt, teadusejanuga, kogu lahle, tunnete ja fantaasia pingutusega. Täpselt niisamuti toimib Gorki siis, kui tal on vaja kunstilise tajumise prismast läbi murda Volga „raudseid inimesi“, „pereineme“, „väikekodanlasi“ ja teisi.

Kogu Gorki jutustus kirjaniku laboratoorsest tööst, kui *otsekohesest* elavate inimeste ja elusündmuste jälgimise tööst, lähendab imestamiseväärselt Gorki kõigile tuntud orgaanilist vaenu isegi sõna „loomingu“ enese vastu. . . „Kõigepealt soovitama algajatel luuletajatel ja proosakirjanikel oma sõnade tagavarast välja heita aristokraatne kirikusõnake — „loomingu“ ja asendada seda lihtsama ja läpsemaga: „töö“. — Niisugune on üks Gorki nõuanne.

Kirjaniku amet on *tegevus*, millesse tuleb kõigepealt ja igasugustel tingimustel tööd ja tehnikat panna. Kui see „töö“ piirdub ainult materjali väljaimemisega raamatust, puht väljamõeldustega ja „lisamõtetemistega“, s. l. tööga „mitte millegist“, nagu Gorki tähendas. — siis on meil just niisugune juhtum, mil algaja kirjanik mitte tööga tegemist ei tee, vaid „loomingu“ selle sõna kõige halvemas mõttes.

Eriti tulisel tõesis Gorki üles „raamatulikkuse“ vastu ilukirjanduslikkudes teostes, Gorki ise, nagu teada, oskas suurepäraselt raamatuid lugeda — „palju, vaimustusega, imestusega“, kuid mitte kunagi ei tõuganud raamatud leda tõelikkusest eemale, vaid „suurendasid huvi tema vastu, arendasid jälgimise ja võrdlemise suudet, õhutasid eluteadmiste jana“ (vaata „Jutuajamised ametiala üle“). Kuid kaks iseasja on raamatud lugemiseks ja raamatud, kui pea-

mine (aga mõnikord ka ainukene) kunstniku vaimustamise allik.

Gorki tundis alati teravalt kogu „külma vaimustumise“, väljamõelduse ja üldse igasuguse literatuuritsemise kõlvatust. Kunagi (juba 1912. aastal) Leonid Andrejevile saadetud kirjas oma „Saschka Shegulevi“ kirudes, soovitas ta kuulsusest joojnuud autoril energilikult kiiremini „külmade targutuste ookeanist välja ujuda ja tõelikkuse kivide vastu põrgates inimese kombel karjuda, kisendada. . .“

Vaat seda tõelikku inimese häält, tõelikku elava hinge kisa ja eluõhku otsis Gorki igast temale saadetud käsikirjast ja raamatust. Ja kui siin teised kirjanikuameti tehnikate elemendid kõrvale jätta, — tuleb ütelda, et peamine on selles Gorki järgi — *osata otsekohesest elu jälgimist* organiseerida, tulemusi süstematiseerida ja üldustada, mitte asendada seda *tööd* mingisuguste asenditega, mis paljastest „loomingutest“, arutlustest saadakse.

„Kirjanduslik südametunnistus“

Gorki enese, kui kirjaniku ja inimese, ilmes võib alati leida selle kõige kõrgema ideelise, ühiskondliku, isikliku ja ametialalise eesmärgikindluse ühtsuse joont, mis tema elu lõpul talle kogu mõtleja inimsoo tunnustamise ja armastuse tasuks andis. Gorki võis eksida (ja eksis mitu korda), kuid alati ja kõiges jäi ta iseendaks. Aga iseendaks olla tähendas Gorkil olla kõigepealt suure ja tähelepanuväärse lihtsuse inimene, — tal polnud vaja end lihtsusega edvistuseks ehlida, (nagu mõned aadeli ja kodanluse kirjanikud), vaid ta oli selle juba emapiimaga sisse imenud.

Muuseas ei olnud ka kunstilise stiili lihtsus Gorki teostes sugugi „maneer“. See oli tema talendi ürgne *stüühia*. Kes oleks veel peale Gorki suutnud, näiteks, vormuleerida lihtsuse loosungit kunstniku töös niisuguste sõnadega: . . . . Aga kirjutada on vaja lihtsalt, nagu ajaks südamlikku juttu armsama sõbraga, kõige parema inimesega, kelle eest midagi varjata ei tahaks, kes kõigest aru saab ja poole sõna pealt hindab. . . .“ See vormuleering on selle poolst iseloomustav, et ta avastab „Tormikotka“ autoris selle, et siin liitusid ühte tema meeldiv meisterlikkus ja meeldiv inimlik ilme. Maksab lugeda hiljuti avaldatud Gorki kirjavahetust Tshhoviga, Andrejeviga, Eismaniga, et veenduda, et Gorki ei osanud tõesti paremini „armsama sõbraga juttu ajada“, kui oma suurepäralisi teoseidki kirjutada. Midagi sellist rääkis muuseas juba ka Leo Tolstoi,

kelle silmis Gorki isik omal ajal isegi veidike tema kirjandusliku ande jõudu ära varjas.

Sarnaste sisemise moraalse suuruse ja võimete juures sai Gorki kaunis vara teenitud õiguse õpetada eeskujuliku kirjandusliku käitumise põhimõtteid ja mitte üksnes noorsoole, vaid ka mõnele „auväärsete“ seas, kes tema ümbruskonda kuulusid. Kui Leonid Andrejev reaktsiooni ja languse ajajärgul „revolutsionääri entusiismi pimeduse jalge ette heitis“ (Vorovski) ja sogase kirjanduse üldises voolus niisuguste sogaste teostega elumärki andis, nagu „Pimedus“ ja „Minu märkmed“, — kirjutas Gorki oma hiljutisele lähedasele sõbrale kirja, mis ka tänapäeval kõlab kui ideelise puhtuse jutlus.

„Vene kirjanik, — kirjutas Gorki sel süngel ajal, — peab olema püha isik... Vene kirjanik peab igakord, kui teda omakasupüüdlikud või roojased käed haarata tahavad, hüüdma: eemale, ma tean ise, kes ma oma maal olen. Oma maal, nii ütlegi, Leonid, sest meietaoline varjab selle maa haavad ja muhud oma südame varju...“ Aga sel silmapilgul, mil Gorkile näis, et „Leonidi“ ideelised väärtused on mingil määral tema üleilgse kuulsusearmastuse mädavili, hüüab ta: „... Sul oli vaja nuusutada, kui halvasti kuulsus lõhnab, noh, hea küll — nuusuta. Aga kui teda haistnud oled — tõuka ta välja, anna jalaga tagumiku pilhta, kihuta majast minema...“

Gorki kirjandusliku moraali kodeksisse olid kõige suuremate tähtedega kirjutatud muudugi need paragrahvid, mis puutuvad võitlust kirjaniku põhimõtetusega, oskust kanda kõrge ideelikkuse lippu ametialalises töös ja isiklikus elus. Ta meel oli paha iga kord, kui tema ringkonna revolutsioonilik kirjanik vahet enda ja „moonavoori lojuste“ vahel vähendas ja sellega kirjanduse tähtsust alandas (sama kiri L. Andrejevile, mis kirjutatud 1911. aasta lõpul).

Ta ei võinud kogu elu aeg spetsiifilikkude kirjaniku individualismi kannatada, mis sagedasti kirjaniku sotsiaalse funktsiooni raskele ümbermoondumisele viis ja pealeselle kaasa tõi elavate sidemete lagunemise isegi kõige lähema keskusega. Raamatutes õppisid literaatorid kuidagi oma individualismi peitma, — räägib Gorki, — „eluolus, vastastikustes vahekordades ja suhtumises lugejasse, riigi huvidesse, demonstreeritakse aga individualismi räbalaid täiesti häbitult“.

Seesama kitsas individualism sundis Gorkit paljudi kordi häält tõstma „algajate“ kaitseks. Kord rääkis ta otsekohe „kirjandusliku südametunnistuse asendamisest

ametialalise vähkamisega“, mis ette oli tulnud... Gorkile on „kirjanduslik südametunnistus“ — kõigepealt oskus tunda „rahuldust, mis tekib iga kord, kui töörahva hulka veel ühe, lapsukese sünnitab, kellel olemas talendi tunnused, ja tema ühel või teisel tööalal tegevusse tõukab“.

Gorki oskas seda rahuldusetunnet nii tunda, nagu seda ükski kirjanik enne teda pole osanud. Kuid Gorki oskas tunda ka teravat rahulolematuse tunnet, kui ta kirjanduses kokku puutus vähekirjaoskuse avaldustega, tühise kõlistamise süüdistusega, igat liiki „ülitarkade“ „Hispaania kõrkusega“.

Kui teravalt, missuguse lihtsuse ja avalikkusega ta seda lõhkus, mis lõhkumise väärt oli! Teaduste akadeemia poolt väljaantud esimeses köites „Materjalid ja uurimised“ Gorki üle on mahutatud ligi kolmkümmend hinnangut näidendite kohta, mis seoses ühe 1919. aastal väljakuulutatud võitlusega tema käest läbi käinud. Siin leiab lugeja palju halastamatuid, tüüblikke Gorki otsusi. Gorki naelutab häbiposti nii „andetus primitivismi“ pärast, kui ka „tapva provintsialismi“ ja igavuse pärast, mis pöörituseni ulatab“ ning „keele värviluse“ ja lapseliku abituse“ pärast, „raamatulikkuse“, „ajastu materjali mittetundmise“ pärast jne.

Gorki andis endale kirjandusliku noorse ajal niisamasuguseid ebameeldivaid „meelitusi“. Tema ei ole põdenud kunagi kõrkuse tõbe, mis kirjandusliku noorsoo seas levinenud oli. 1898. aastal esitab end Gorki, kes oli kirjutanud juba „Makar Tshudra“, „Vanaisa Arhip ja Ljonka“, „Tshelkasch“, „Malva“ jt — Thehovile saadetud kirjas järgmiste sõnadega: „Olen iseõppija, kolmkümmend aastat vana. Ei arva, et saan olla parem, kui olen, ja annaks jumal sellel astmel vastu pidada, kuhu jõudnud olen; see ei ole kõrge, kuid mulle aitab. Ja olen üldse kuju, kes väga vähe huvi võib äratada...“

Millised haruldased sõnad noore kirjaniku suus, kes esimeste suurte saavutuste magusust oli maitsnud! Kuid niisuguseks jäi Gorki kogu eluajaks. Juba viimastel aastatel (1928. a.), kindlalt maailma kirjanduse kõrgustikkudel seistes, katsus ta kogu tõemeelsusega oma austajaid veenda: „Kirjanik ei ole ma kah „suur“, vaid niisugune, nagu iga algaja kirjanik meie päevil olema peaks...“

Kas pärast seda ei ole selge, et iga meie aja noorel kirjanikul omakord püüda tuleks, kas või tuhandikugi osa võrd niisugune olla, nagu seda oli Gorki.

D. Nikolitsh.

KORPORATIIVSE RIIGI TEOORIA

(Faschismi majanduseteadus)

FASCHISTLIKUL liikumisel on, muidugi, ka oma teooria. Kui, näit., Päts Eestis oma „kodasid“ organiseerib, klassivõitlust ja parteisid likvideerib, uut „rahvariiki“ loob, siis on kõik see faschistidel vastava teooriaga ka „põhjendatud“. Käesolevas kirjatükis püüamegi anda lühikese kokkuvõtte faschismi õpetusest ühiskonnast, riigist, rahvast, majandusest, ülevaate faschismi majanduseteadusest.

Peale klassiliku majanduseteaduse (Smith, Ricardo jt) lagunemist ja Marxi õpetuse levimist olid kodanluse majanduseteaduse silmapaistvamateks koolideks austria kool (n. n. „kasulikkuse piiri“ õpetus) ja ajalooline kool. Mõlemad need õpetused püüsid täielikult individualismi alusel. Mõlemate nende õpetuste lähtekohaks ja keskpunktiks oli indiviid, üksikisik. Eriti austria majanduseteaduse kool oli kapitalistliku vabavõistluse kõrgema arenemise kaastajaks, oli klassikaliku tööstusekapitalismi kõige vastlavamaks ideoloogiks.

XIX sajandi lõpust peale hakkab aga imperialism, monopolistlik kapitalism, arenema. Kodanluse individualistliku majanduseteaduse asemele astub sellepärast uus õpetus ka riiklikust tervikust. Siin astubki esile

Stolzmanni „sotsiaalne“ kool*

„Rahvamajandus on ühtne, eetilise otstarbelik kujundus“ (Zweckgebilde) õpetas Stolzmann. See seade on kogu tema õpetuse alus ja lähtekoht. Tema õpetus seletas ja põhjendas seda väidet järgmiselt.

Esiteks, rahvamajanduse ühtsus seisab selles, et kõik klassid on ühtse, orgaanilise terviku liikmed. See, mida klasside vahedeks peetakse, ei ole muud midagi, kui ainult funktsionaalsed vahed ühiskonnas, mis olenevad ainult sellest, missuguseid

* Meie ei peatu mitmesuguste „sotsiaalse“ kooli eel- ja kaaskäijate juures. Meie jätame kõrvale Adolf Wagneri, Adam Mülleri ja teised, kellelt faschistid oma õpetuse lähtekohti leiavad.

ülesandeid üks või teine ühiskonna liige ühiskonnas täidab. Ühed inimesed on ühiskonnas organisaatoriteks (need, keda on hakatud nimetama kapitalistideks), kuna teised on täitjad (need, keda on hakatud nimetama töölisteks, proletaarlasteks). Need funktsionaalsed vahed, ülesannete vahed, on ise muutuvad, liikuvad, nad olenevad ülesannetest, mis terve ühiskond üksikute inimeste ette seab. Ajaloo arenemise uus aste nõuab, et stüühiliku individualistliku arenemise asemele peab astuma ühtse terviku arenemise seadus.

Teiseks, õpetas Stolzmann, peab ühiskond endise omakasu, egoismi, asemele seadma eetika (kõlbluse) põhimõtte. Omakasu seisukohal asuvad klassid. Nüüd peavad aga klasside egoismi asemele eetilised normid astuma. Niihästi kapitalistidel kui ka töölistel on südametunnistus, oma südame imperatiiv (kohustav käsk); kõikidel neil on teatud kombed, tunded jne. Riik on aga Stolzmanni õpetuses kogu rahva eetika (kõlbluse) esindaja. Sellepärast nõuab eetika, et kõik kodanikud riigivalitsust kuulaksid ja tema käskusid täidaksid. Inimese sisemise eetika ja riigi välise sunduse vahel ei ole mitte mingisugust vastuolu, õpetab Stolzmann; sest need kaks asja on moraali ülema seaduse tervik ja ühtsus.

Kolmandaks, riigil ja rahvamajandusel on teatud kindel otstarb (looduses on kausaalsus, põhjuslus, ühiskonnas aga — otstarb). Praeguseaja riigi otstarbeks on ühiskonna üldiste huvide hea käekäigu kaitsmine ja arendamine. Konkreetselt ja praktilikult avaldub see otstarb kapitalisti ühiskondlikult-tarviliku kasu ja tööliste ühiskondlikult-tarviliku palga kaitsmises.

Niisugune on Stolzmanni õpetuse alus, keskkoh. See õpetus seletab, et rahvamajandus on hingeline tervik. Et seda tervikut mõista, selleks peab avama tema aluse. Niisuguseks aluseks on aga rahva hing. Sellepärast tulebki siis majanduslikke, ökonoomika nähteid ja avaldusi lahutada rahvahingelistest n. n. sotsiaalsetest nähetest ja

avaldustest. Sellepärast peab ühiskonna-teadus käsitama mitte majanduslikke kate-gooriaid (mõistete liike), vaid nimelt sotsiaalseid. Siit tulebki Stolzmanni õpetuse nimetamine sotsiaalseks (mitte sotsialistli-kuks, millel teine mõiste on) õpetuseks *.

Stolzmann arvustab ka Marxi. Kuid ta leeb seda ettevaatlikult, pehmelt, tasa ja targu, mõnikord vanale Marxile isegi nagu heakskiitvalt õlale patsulades: olid ikka va' tubli mees. Luues uut õpetust, tuli Stolzmannil arvestada Marxi populaarsusega, ja sellepärast tegi ta odaval demagoogial, nagu oleks temalgi midagi ühist marksis-miga.

Stolzmanni õpetuse järgi *pole kapitalis-mis mitte mingisugust kurnamist*. Stolzmanni arvates olevat Marx ja Engels ühis-konna sotsiaalsed avaldused kinni mätsi-nud ja selle asemel klassivõitluse kunstli-kult esiplaanile nihutanud. Stolzmanni õpe-luse järgi tuleb igasugust tööd, mis sotsiaal-selt-vajalikke ülesandeid täidab, kasulikuks (ja ka väärtust loovaks) arvata. Tervik-ühis-konna tööd on aga kõik vajalikud, selle-pärast ka kasulikud (ja väärtust loovad). Füüsilik, kehalik töö (s. o. tööliste töö) on kõige lihtsam; vaimlik töö (s. o. intelligendi, harilase töö) aga on vajalikum ja kasuli-kum ning viljakam, kui kehalik töö. Kõige tarvilikum ja viljakam on aga ühiskonna organisaatori (s. o. kapitalisti) töö. Ette-võtjad on rahvuse juhid — kuulutab selle-pärast Stolzmann. Sellepärast peab ka töö-tasu igal isesugusel sotsiaalse töö tegijal isesugune olema, kuid „õiglane“. Kapitalist, kui ühiskonna organisaator, peab oma õig-last tasu saama niisama, nagu tööline, kui lihtne käsutäitja, oma õiglase palka saab.

Niisugune oli Stolzmanni teooria, kui sotsiaalse voolu peamine alusepanija. See vool tekkis *imperialismi algul*, enne kapita-lismi süsteemi üldkriisi. See oli esimene enam-vähem süstematiseeritud majanduse-teaduslik teooria monopolistliku kapita-lismi ajal. See oli esimene kodanluse teo-ria, mis endise individualistliku majandu-seteaduse asemele niiõelda kollektiivse ma-janduseteaduse seadis, sest et vabavõitluse asemele oli juba monopolism valitsevaks vormiks saanud ja endine kodanluse õpe-tus üksikmajapidamisest ei pidanud enam

* Mõõdamines tähendame, et vähemlane Ru-bin levitas nõukogude majanduseteaduses vaadet, nagu oleks Stolzmanni sotsiaalne õpetus metodo-loogiliselt sarnane Marxi õpetusele. See oli lori-jutt. Mitte midagi ühist pole marksismi dialekti-liku materialismi ja Stolzmanni idealistliku jär-burdamise ning kapitalismi ülistamise ja õigustamise vahel.

patka kodanluse enesegi käes. Et aga im-perialismi ajajärk on ühtlasi ka kapitalismi mädanemise ja väljasuremise ajajärk, siis avaldab ka sellele vastav teooria neidsamu tundemärke. Stolzmanni teooria ei anna ühtegi uut mõtet; ta kujutab endast vaid paljude endiste labaste ja pealiskaudsete teooriate mõtteraasukeste nämmutamist ja osutub teaduslikult väga madalaväärtusli-kuks, vulgaarseks (labaseks) teooriaks.

1914—18. a. a. ilmasõjast peale algab aga kapitalismi üldkriis. Proletaarse revo-lutsiooni vastu võitlemiseks vajab kodan-lus ka „uut“ teooriat ühiskonna arenemise ja vahelkordade kohta. Sotsiaalne Stolz-manni õpetus täielikult enam ei vastanud. See õpetus „areneb“ edasi, kapitalismi üld-kriisi tingimustes juba, kui

O. Span'i universaalse riigimõist-mise teooria

Kui Stolzmann oli sotsiaalse kooli esin-daja sõjaeelse imperialismi ajal, siis on Span sellesama kooli edasiviija sõjajäreli-ses imperialismis. *

Spani sotsiaalne teooria kujunes välja ühes fashismiga. Span on niisamuti idea-list, nagu Stolzmanngi, kuid Spani idealism on võrratult aktiivsem ja sõjakam. Ta kut-sub üles aktiivsele maailma jaotamisele, üksikute klasside vastupanu aktiivsele mahasurumisele jne.

Span ise nimetab oma ilmavaadet „Uni-versalistische Staatsauffassung“ — unis-veraalne riigimõistmine. Tema teooria järgi on võimalikud, mõeldavad ainult neli riigi-vormi: 1) vabakaubavahetuse ühiskond, 2) kommunistlik ühiskond, 3) kapitalism ja 4) korporatiivne majandus. Vabakauba-vahetuse ühiskond on, Spani arvates, tege-likult võimatu, niisugune ühiskond oleks hullumaja, kui ta kehvalt alale jääks. Kommunistlik ühiskond oleval surnud ter-vik, kus isiku algatusevõime ja vastutavus puudub, kus inimesed vägivaldsel! tasanda-takse; see ühiskond on, Spani arvates, või-malik ainult lühikesel erakordse aja kestel.

* Nõukogude maa majanduseteadlaste varem-d kirjatööd (nagu Rubini jt omad) ei tahtnud fa-schist Spani sotsiaalse kooli leeri arvata. Neil oli seda ebamugav teha sellepärast, et nad mingisugust sugulust Marxi ja sotsiaalse kooli vahel püü-dsid välja mõelda. Meie arvates on aga sotsiaalne kool kodanluse majanduseteaduse praegusaja fa-schismi otskohene eelkäija. Span on Stolzmanni jälgedes sammuja ja tema järeltulija.

Stolzmann (sünd. 1852. a.) lõi oma teooria välja enne 1914—18. a. sõda, Span (sünd. 1878) aga peaaegu kogu peale sõda. Selles seisab nende peamine vahe.

nagu seda oli, näit., jesuiitide riik Paraguais (Lõuna-Ameerikas) XVI sajandil. Span võrdleb kommunistlikku ühiskonda türmiga, kus kõik inimesed on pandud türmi piiratud pajukile elama jne. Kapitalistlik majandus on ülemineku majandus ühest seisuslikust riigist teise. Span võrdleb kapitalismi majaga, kus peremees äsja on surnud ja kus oodatakse uue peremehe tulekut. Ideaalne, ainuke õige, otstarbekohane jne riigikord on korporatiivne riik, mida Span võrdleb hea, toreda, mugava sümmefriilikult ehitatud lossiga.

Spani *korporatiivne riik* põhjeneb järgmistel alustel. Ühiskondlikuks tervikuks on Spani arvates ühiskonna hing (umbes nagu Stolzmannilgi). See tervik on (nagu Stolzmannilgi) otstarbelik tervik (Zweckganze). Riiklik tervik (Ganzheit) ei seisa mitte koos klassidest (nagu nurjatud marksistid seletavad), vaid mitmesugustest seisustest. Ühiskond ei jagune mitte indiviidideks (üksik-isikuteks), vaid seisusteks. Klassid, klassivõitlus ja isegi ettekujutus sellest tuleb ära hävitada, kuid seisuslikku korda tuleb hoida ja edasi arendada.

Eeskujulik riik peab olema organiseeritud seisuste põhimõtete alusel, seletab Span. Seisused on need elukutsed, mis rahvamajandust alal hoiavad, elustavad, edasi viivad, ja ilma milleta lõsine riik elutseda ei saa. Seisused peavad saama organiseeritud igaüks oma seisuse korporatsiooni (umbes nii, nagu see oli n. n. keskajal tsunftikorra juures): käsitöölised oma alade viisi, kaupmehed, raudteelased, majaperemehed, ametnikud oma elukutsete järele jne, jne. Igal korporatsioonil on oma vastav korporatsiooni valitsus. Kõik korporatsioonid kokku organiseerivad üleriikliku keskkorporatsiooni, ja see ongi riigivalitsuseks. Niiugune on see korporatiivne riik.

Spani teooria järgi on iga kapitalist ühiskonna truu teener. *Kehaliku töö tegijad* (s. o. töölisel) *kurnavad kapitaliste*, sest nad ei maksa mitte midagi kapitalistidele, kui ühiskonna juhtidele, nende suurte „geniaalsete teenete“ eest, mis viimased ühiskonna juhatamises üles näitavad. Nii viisi ei olevat praeguseaja ühiskonnas mitte tööliste kurnamist kapitalistide poolt, nagu Marx ja tema järeltulijad seletasid ja seletavad, vaid on — *kapitalistide kurnamine proletariaadi poolt*, nagu Span seletab.

Marxi loeb Span ühiskonna kogu kurjuse vaimuks. Kui Stolzmann veel kuidagi püüdis Marxile silmi teha, et hulki demagoogilikult petta, siis avaldab Span, kui lõsine fäschist, Marxi vastu otse elajalikku viha. Spani tööd „Die Irrungen des Marxismus“

(„Marksismi eksimused“, kirjutatud 1929. aastal) lootalakse Saksamaal laiali, kui massilist raamatut. Selle raamatu lõpetas Span hüüdega: annaks jumal, et saksa rahvas ei järgneks Venemaa hirmsale eeskujule!

Span on fäschismi üks suuremaid teoreetikkeid. Tema lipukirjaks on demokraatia hävitamine, sõnakuulelik alistumine rahvuse juhtidele (s. o. kapitalistidele), seisusliku (korporatiivse) riigi loomine.

Niiuguseks kujunes kodanluse majanduseteaduse sotsiaalne vool fäschismi ajajärgul riigi küsimuses. Selle majanduseteaduse *lahutamata* osaks on nüüd saanud ka

Sotsiaaldemokraatia teooria

Kunagi varemalt (kuni kapitalismi üldkriisini) oli sotsiaaldemokraatia majanduseteaduse üldine õpetus ühiskonnast ja riigist veel mingil määral, sõnaliseltki. Ühtne, kui ta sisulikult, põhiolulikul marksisismi „revideeris“, Marxi õpetust moonutas, klassivõitluse teooria oportunistlikuks muutis. Tänapäev ei ole ta sedagi enam.

See, mida sotsiaaldemokraatia teoreetikud tänapäev oma majanduseteaduseks nimetavad, on sisulikult mitmesuguste kodanliste vulgaarsete (labaste) teooriate viinegret. Pealegi on s-d. teooria määratud ju kõige mitmekesisematele klassidele selle järele, kuidas sotsiaaldemokraatia parempoolsete juhtide ja kodanluse vahel tööjaotus rahvalhulkade jaotamiseks on korraldatud. Kui s-d. parempoolsed juhid, näit., oma teooriaga tööliste poole pööravad, siis räägivad nad ühte; kui kodanluse neid linna väikekodanlistesse kihtidesse läkitab, räägivad nad teist; talupoegadele seletavad nad kolmandat jne.

Nende s-d. juhtide teooria lähtekohaks on seade, et kapitalism on niiugune riigikord, mille aluseks ja otstarbeks on ühiskondlikkude tarvete rahuldamine. Arusaadav, et niiugusest kapitalismi ülistavast vaatest lähtudes peab edasi siis ka kõik muud vastavad järeldused tegema: kapitalism on hädatarvilik, kasulik, kapitalismi hävitada ei tohi. Sellest teooriast väljudes räägivad s-d. teoreetikud edasi, et valmisus kapitalistlikus riigis on *kapitalistide ja tööliste ühine asi*.

Sotsiaaldemokraatia teoreetik Renner tunnistas, nagu fäschistidki, et ühiskond seisab koos *elukutsete*, seisuste korporatsioonidest. Renner tunnistas otsekohe, et ühiskonna klassiline koosseis ei ole sugugi ühiskondliku elu otsustav tegur. Saksamaal

s-d. majanduseteaduse õpperaamatute autor Braunthal kinnitab aga, et praegusel ajal kapitalismis tööliste kurnamist enam ei ole.

Faschismi võimuletuleku eel Saksamaal kinnitasid s-d. teoreetikud iseäranis agaralt, et organiseeritud kapitalism on juba pooleldi sotsialism, et töolisteklassi ainuke õige poliitika peab seisma majandusliku demokraatia toetamises. Käesolev majandusekriis oli siis juba läies hoos. Selle kohta rääkisid parempoolsed s-d-d, et see väljendab ainult mõnesuguseid organiseeritud kapitalismi puudusi, mida vaja kõrvaldada, et täielikku majandusliku demokraatia riiki jõuda.

Peale faschismi maksmapanemist Saksamaal jäi s-d. juhtide teooria veel kehvemaks, kui see ennem oli. Uusi teooriaid ei ole neil teoreetikutel veel välja mõteldud. Praegu räägivad nad ainult sellest, et saksa faschismis on vaja veel „mõnda“ asja nii välispoliitikas kui ka sisepoliitikas parandada, et tõsist riiklikku kontrolli kogu majanduses maksta panna ja sellega sotsialismile veelgi läheneda. Seda püüavad hulkadele pähe tuupida muidugi need s-d. teoreetikud, kes oma kodanluse truud teinmist jätkavad. Siinjuures peab aga lähen-

dama, et tööliste hulgad neile s-d. juhtidele juba on selja pööranud, ja mõnedki s-d. juhtidest on asunud töolisteklassi ühise väerimma laagrisse.

Faschism korporatiivse riigi loomisest

Vaatame nüüd, lõpuks, mõne pilguga kuidas faschism oma riiki ehitab, kuidas ta seda teostab, millele Span teoreetilise kujukava lõi.

Faschistliku Itaalia konstitutsiooni esimene punkt räägib sisulikult täiesti sedasama riigi, kui ühtse rahvuse organismi, kohta, mis meie Stolzmanni ja Spani sotsiaalsest teooriast kuulsime. Sedasama põhimõtet on kuulutanud ka Hitler oma mitmes kõnes, kus ta püüdnud anda teoreetilisi selgitusi oma faschismile.

Saksamaa faschism tuli võimule majandusekriisi rasketes tingimustes ja klassivõitluse äärmise teravuse olukorras. Saksamaa faschism pidi selle tagajärjel paratamata verisemaks kujunema, kui see Itaalias oli. Kuid korporatiivse riigi ehitamisel on mõlemil ühesugused põhijooned: parteide, ametiühingute, klassivõitluse, proletar-

*Faschistlik m ss Hispaanias.
Pildil: Rahvamiilitsa naissõdur janu kustutamas.*

riaadi igasuguste organisatsioonide ärakeelamine ja n. n. korporatsioonide tunnustamine. Kõige selle juures tarvitavad fashistid kõige metsikuma vägivalda kõrval ka niisama metsikut demagoogiat. Toome mõne näite niisugusest demagoogiast.

Saksamaa fashistide partei programmi § 13 nõuab trustide riigistamist. Enne võimuhääramist meelitasid fashistid sellegi punktiga palju kapitalismi vastaseid oma poole. Kui aga võim oli juba fashistide kätte võetud, siis seletasid hitlerlased seda oma programmi paragrahvi nii, et „trustide riigistamise“ all ei tule mitte mõelda trustide võtmist otsekohe riigi kätte, vaid trustide kasutamist ühiskondlikul otstarbel; viimast saab aga kõige paremini teostada siis, kui trustide juhatamine jäetakse endiste omanikkude hooleks. Veel enam. Järgmisel päeval peale Hitleri riigipööret määrati Saksamaa suurem kapitalist Fritz Tissen — ühe maailma suurema monopoli „Vereinigtes Stahlwerke“ juhataja ja omanik — kogu maakonna majanduse komissariks ja ühtlasi ka Hitleri parteiaparaaadi juhatajaks, hiljem aga veel Saksamaa kõrgema majanduse nõukogu liikmeks, riigipanga juhatuse liikmeks jne; ühtlasi andis Hitleri uus valitsus Tissenile tagasi kõik need Tissenite terasetrusti aktsiad, mis riigi käes olid. Saksamaa fashistlik partei nimetab end veel tänapäevani tööliste parteiks. Nüüd seletatakse seda hitlerlaste poolt aga nii, et see partei kaitseb kõikide tööliste huvisid, ja et töölisteks tuleb lugeda kõiki inimesi, kes ühiskonnale kasulikud on; kõige suuremad teened ühiskonna ees olevat aga endistel kapitalistidel, ja sellepärast on need kõige suuremad töölised. Niisugune on fashismi demagoogia oma enda teooria seletamises.

Üldiselt on tuntud fashismi õpetus rahvustest ja rassidest. See teooria on äärmiselt vastik, metsik. See elajalik teooria väljavalitud saksa rahvast, kui ainukesest amerikast rahvast maakeral, läks mõnikord nii loomalikuks, et teine fashist, nimelt Mus-

solini Itaalias, seda Hitleri teooriat kordisegi „sugutuspunkti filosoofiaks“ nimetas.

Faschism on mädaneva ja sureva imperialismi saadus. Ta on suur-finanskapitali kõige metsikuma ja elajaliku diktaatori vorm. Korporatiivse riigi ehitamise nime all püüab faschism igasuguseid tööraha organisatsioone (parteiseid, ametiühinguid jne) täielikult hävitada. Hitleri kamp ähvardab isegi klassivõitluse mõiste ja mälestuse inimeste peadest jäädavalt välja juurida. Faschism on metsikuse ja vägivalda diktatuur, mille kohta omal ajal Lenin rääkis, et sellega võib riiki valitseda iga totter, kuni rahvas seda kannatab.

Meie tutvusime fashismi riigiteooria arenemisega. Meie nägime, et korporatiivse riigi sisuks on finanskapitali äärmiselt metsik diktatuur ühes kaasaskäiva kõige madalama demagoogiaga.

Fashismi diktatuur ja demagoogia paljastavad endid aga ikka enam ja enam. Laialistele tööraha hulkadele saab fashismi tõelik sisu ikka selgemaks ja selgemaks. Selle tagajärjel kasvab tööraha fashismivastane ühine väerind.

Teistel maadel on kapitalistidel sellepärast aga ikka raskem fashismi teostada. Nad otsivad kaudseid ehk uusi teid, kuidas fashismi võimule viia, fashistlikku korda maksuma panna. Niisugust teed sammub ka fashism Eestis. Pätsi *esinduskogad* Eestis ei ole sisulikult mitte midagi muud, kui kah fashistliku korporatiivse riigi loomine. Võdakeelne sõna „korporatsioon“ on seal ainult eestipäraseks „kajakaks“ tõlgitud. Eesti tööraha üksmeelsest võitlusest oleneb, kas laseb Eesti töörahas oma kodanlust fashismi korporatiivse riigi plaani täielikult teostada või mitte. Tööraha võitlus ühisel väerinnal võib selle teostamist takistada, veel enam, ta võib fashismi Eestist hoopis välja rookida.

R. V.

**Elagu suure sotsialistliku revolutsiooni XIX
aastapäev NSV Liidus!**

Elagu sotsialistlik revolutsioon kogu maailmas!

JAAPAN — KUI IMPERIALISTLIK SÕJAKOLLE

„On olemas kaks sõjahädaohu kollet. Esimene kolle on Kauges Idas. Jaapani võõtes. Ma pean silmas Jaapani sõjaväelaste korduvaid väljaastumisi ühvardustega teiste riikide aadressil... Seni avaldab suurimat aktiivsust Kauge-Ida hädaohu kolle.”

(Sm. Stalini jutuaajamisest Ameerika ajalehemehel Roy Howardiga)

KOGU maailm jälgib väsimata tähelepanuga sündmuste arengut Kauge-Idas. Imperialistliku Jaapani sõjapoliitika Hiinas, provokatsioonilikud väljaastumised Mongoolia rahvavabariigi ja Nõukogude Liidu vastu, kutsuvad terve ilma töötavate hulkade rahulolematuse ja protesti esile.

Milles seisab Jaapani agressiivse tegevuse põhjus? Miks just Jaapani sõjahädaohu kolle praegusel momendil suuremal aktiivsust avaldab? Missugune on Jaapani sise- ja majanduslik ja poliitiline olukord? Need küsimused kerkivad ikka enam teravamateks päevaküsimusteks. Neist on huvitatud ka kapitalistlikkude riikide laialised töörahvakihid, kelle õlgadele sõjaraskused esimeses järjekorras langevad.

Mida kujutab endast Jaapan tänapäev?

Jaapan asub määratu pikal (üle 3400 kilomeetri), Kamtshatkast kuni Filippiini saarteni ulataval saarteahelikul. Üldse loetakse Jaapani saari üle kolme tuhande. Suurem osa neist saartest on fibatillukesed, mille tähtsus on põhimiselt sõjaline (strateegiline). Peale saarte kuulub Jaapani keisririiki veel Korea poolsaar Aasia mandriil. Mis puutub viimastel aastatel haaratud Mandshuuria ja Hiina territooriumisse, siis need ületavad maa pindala suuruse poolest enam kui 4 korda päris Jaapani. Rahvusliku koosseisu poolest on päris Jaapani saarte elanikud pea kõik jaapanlased, 1930. aasta üleskirjutuse järele oli Jaapanis ainult 40 755 korealast, 15 803 ainut, 1703 formooslast ja 40 000 välismaalast. Üldse on elanikke päris Jaapanis 64 miljonit, asumaandel 26 miljonit, Mandshuurias ja Kvan-tungis 31 miljonit (kokku 121 miljonit).

Muinasjutt Jaapani legendaarsest tekkimisest, mis Jaapani koolide õpperaamatutesse ja isegi riigi põhiseadusesse sisse on

viidud, jutustab, et kõik jaapanlased oleval jumalast sündinud, kuna keisrid oleval vahenditult jumala pojad. Sarnaste ja teiste muinasjuttudega püütakse omamaa töötavaid hulki pimestada ja isegi välispoliitikas maadehaaramise poliitikat õigustada.

Jaapani ajalugu aga räägib, et VII sajandil enne meie ajaarvamist tungisid lõunast mongoolia ja malai suguharud oma sõjakäikudel Jaapani saartele ja hävitasid suure osa endiseid saarte elanikke.

Ajajooksul eraldus üksikute malai-mongoolia sugude hulgast tugevam Jamato sugu liit (klan). Jamato kuulus vaeülem Dsimmu sundis teisi sugusid endale alluma ja kuulutas end esimeseks „mikado'ks“.

Suguharulik kord oli valitsevaks korraks kuni keiser Taika reformini 645. a. Hiljem aga tekkisid mõisad, vürstikesed, vürstid ja riigikesed. IX—XII sajanditel kujunes välja feodaalne kord.

Pikk ajajärk Jaapani arenemises XII—XIX sajandini, kujutab feodaalsete, kesk-aegsete vahekordadega aega, kus suurte feodaalide sõjaväeline diktatuur valitses. Veel XIX sajandi esimesel poolel oli Jaapan tüübilik feodaalne maa. Selle ajajärgu kohta kirjutas Marx („Kapital“, I köide):

„Jaapan, tema puhtfeodaalse maavalitsemise organiseerimisega ja tema laialtarenenud väiketalurahva majapidamisega, annab palju enam õiglase pildi Euroopa keskajast, kui kõik meie ajaloolised raamatud.“

Feodaal-ajajärgu lõpupoole kerkivad ikka enam esile kapitalistliku tööstuse arenemise algvormid. Kasvab uue, kodanlise klassi mõju ja tähtsus. Vanades klassilistes kihitustes sünnib rida sügavaid nihkumisi. Spekulatsioon riisiga täidab kaupmeeste taskud kulla ja hõbedaga. Tekivad uued kaubalis-rahalikud vahekorrad. Arusaadav, et need valitsevate kihtide nihkumised laialistele talurahvahulkadele ainult kurnamise suurenemise ja olukorra raskenemise tõid. Selle tagajärjel tekkisid laialised talurahva ülestõusud, mis sisemisteks sõdadeks muutusid.

Selsamal ajal hakkasid teised suurriigid Jaapanist ikka rohkem huvi tundma ja püüdsid tema turgu oma kaupadele kättesaadavamaks teha. Jaapanile sunniti peale terve rida mitteühedõiguslikke lepinguid. Välisriikide kalse Jaapanit oma asumaaks muuta, kiirendas sisemist kapitalistlikku

arenemist ja kutsus esile võitluse oma kapitali võimu eest. Jaapan suutis kiiresti üle minna tööstus-kapitalistlikule arene-misteele.

Talurahva ülestõusudega hirmutatud ja väliskapitali pealesurumise mõjul korraldasid osavad kaubanduse-liiaku kapitali esindajad liidus sõjaliste (samuraide) ringkondadega, riigipöörde — 1868. a. „revolutsiooni“. Seda pööret nimelavad Jaapani patrioodid uhkelt „Meidsi revolutsiooniks“ ehk „hariduse ajastiku“ alguseks.

Selle lõpuleviimatu, pooliku ja pealis-kaudse kodanlise revolutsiooni sisu seisib selles, et laialipillatud feodaalsete vürstide riigikesed said ühendatud monarhia poolt, kes nüüd oma peaaegu kaotatud õigused uuesti maksma pani. Peamiseks juhtsõnaks selles revolutsioonis oligi keisri valitsuse uuesti maksmapanek. Maa jäi endiselt suurte mõisnikkude omanduseks. Feodaalsed kurnamise meetodid ei hoitud mitte üksi külas alal, vaid kanti kapitalistlikku vabrikussegi, kus tänapäevani õitseb pool-orjalik tööliste kurnamine. Jaapani kapitalistlik tööstus kasvas aga riigi toetusel, Euroopa ja Ameerika viimaseid saayutusi ära kasutades, õige kiiresti.

*

Kuna Meidsi revolutsioon poolik ja lõpuleviimatu oli, ei hävitanud ta feodaalset korda. Kodanluse kompromiss feodalismiga paistab eriti silma Jaapani riiklikus korralduses.

Juba 1869. a. moodustati esimene parlament, kuid see sattus varsti valitsusega vastuollu ja aeti laiali. Maavalitsejad lükkasid rahva konstitutsiooni „kinkimise“ 10 aastat edasi. Kui 12. okt. 1881. a. parlamendi asutamise dekreet välja kuulutati, siis arvas keiser heaks omale veel 10 aastat võtta, et ennast ja riiki parlamendi reshimile „ette valmistada“.

Jaapani konstitutsioon, mis peale 20 aastat kestnud sünnitamisaega ilmale tuli, kujutab endast suurfeodaalide, väikemõisnikkude, teeniva aadli ja linna tööstuse- ning kaubanduse-kodanluse kompromissi. Konstitutsioon kopeeriti Saksa-Preisi põhiseaduse järele; ta astus jõusse 1/IV 1890. a. ja on maksev tänapäevani..

Selle põhiseaduse järgi loetakse Jaapanit konstitutsiooniliku monarhiaga riigiks, eesotsas keisri — mikado'ga. Keiser ise on kõige suurem kapitalist ja maaomanik. Ta saab 4½ miljoni jeni aastas „palka“. Keisrikoja omanduseks olevat liikumata varandust hinnatakse 800 mln. jeni peale.

Leningradis avati teatrikool. I kursusele võeti vastu 60 õpilast. Koolis asutati rahvustegrupp, mida juhatab vabariigi teeneline näitleja L. S. Vivienne.

Pildil: Rahvustegrupi õpilased Lidia Dshidshajeva (all) ja komnoor Salihan Tshabieva.

Konstitutsiooni järgi on Jaapanis 2-kodjaline parlament: ülemkoda ja alamkoda. Ülemkoda — 464 liiget — on osalt päritav, osalt keisri poolt määratav ja osalt valitav.

Alamkoda (ehk saadikutekoda) — 369 saadikut — valitakse 1925. a. üldise valimisõiguse seaduse põhjal 4 aasta peale. Valimisõigus on ainult meesterahvastel, kes 25. a. vanad ja enam kui kaks aastat ühel kohal on elanud. Naisterahvastel, sõjaväeteenijatel, üliõpilastel ja riigiametnikkudel hääleõigust ei ole. Üldse on hääleõigus ainult 14% Jaapani alamatel, Korea ja Formosa elanikkudel valimisõigust ei ole.

Jaapani parlamendil on ainult nõuandev õigus. Ministrite kabinet, sõjalised jõud, välispoliitika ja riigi eelarve ei kuulu üldse parlamendi alla. Kui teistes kodanlikes riikides parlament, kas või pealtnähagi, seaduseandva võimuna esineb, siis pole Jaapanis seda välistki katet olemas. Tegelikult pole parlamendil mingit võimu.

Keisri ja parlamendi kõrval on Jaapanis veel terve rida kõige mitmesugusemate funktsioonidega ja eriliste salapärase nimetusega kõrgemaid võimuasutusi.

Sala nõukogu loodi 1889. a. konstitutsiooni põhjal. Ta koosneb esimehest, tema abist ja 25 liikmest, kes kõik vahenditult keisri poolt on määratud. Sala nõukogu arutab tähtsamaid riiklikke küsimusi, kui keiser, tarviduse puhul, nõu küsides nõukogu poole pöörab.

Genro („kõige vanemad riiklikud tege- lased“) — on Jaapani omapärane kõrgem riiklik asutus, mille sarnast üheski teises riigis ei leidu. Selle peale vaatamata, et ta tähtsamates riikliku elu küsimustes veel tänapäev otsustavat mõju avaldab, ei ole ta olemasolu ei konstitutsiooni ega seaduste poolt ette nähtud. Genro ei vastuta oma tegevuse eest ei valitsuse, seaduse, kohtu ega ühiskonna ees. Kuni 1922. aastani oli ta mõju väga suur. Kuna suurem osa vanu (80-date aastate poliitikuid) ära suri ja uusi juurde ei määratud, siis on ainult üks 90 aastane Genro — Sajondsi — veel elava tegevuses kirjas.

Ministrite kabinett — on viimasel ajal konstitutsiooni raamidest välja kasvanud. Ühes Genro nõrgenemise ja 1932. a. parlamendi kabinetide-praktika lõpetamisega on ministrite kabineti mõju märksa suurenenud. — Peale nende asutuste on veel olemas vastavad kõrgemad sõjaväelised asutused.

Poliitilised parteid

Kaks kõige suuremat parlamendi-parteid — Seijukai ja Minseito — on mõlemad kodanluse- ja mõisnikkude-parteid, ainult selle põhimise vahega, et Seijukai suuremal määral kui Minseito suurmõisnikkudega seotud on. Mõlemate parteide põhiolu on sõjalik imperialism ja asumaade haaramine.

Seijukai — „Poliitika sõprade ühisus“ — tekkis 1900. a. Dsjuto („liberaalse partei“) lagunemisel. Tema arenemine kujutab agraarpartei muutumist agraarkaubanduse- ja tööstusekapitali parteiks ja hiljem tööstuse- ja agraarkapitali parteiks. Seijukai on riigi kõige suurema finanskontserni Mitzui poliitiliseks esindajaks. Kontsern Mitzui käsutab enam kui miljard-jenilist kapitali. Seijukai on reaktsioonilik partei, kes otsekohe ja avalikult välispoliitikas maade, turgude haaramist teostab ja sisepoliitikas inflatsiooni pooldab. Teda toetavad sõjalised ringkonnad ja fashistlikud organisatsioonid.

Minseito tekkis 1928. a. mitmesuguste lõhenemiste teel endise Kaisinto (Progressiivse partei) jälgedes. Esimene Minseito kabinett loodi 1929. a. Selle kabineti tegevuse ajajärgul algas Jaapan oma agressiiv-

set poliitikat Mandshuurias ja Hiinas. Partei liidrid (Matiola ja Kavasaki) on suuremalt osalt suure kontserni Mitsubisi huvide esindajad. See kontsern on oma kätte koondanud püüdnud tööstuse- ja pangakapitalid, mis seda tähendab, et Minseito finanskapitalile alluv partei on. Välispoliitikas püüab Minseito ettevaatlikumat ja mõõdukamat poliitikat läbi viia.

Teistest kodanlistest parteidest tuleks nimetada juhtivat kõrgemate bürokraatide ja lossihärrade gruppi. See grupp väljendab nende finanskapitali ringkondade huvisid, kes sõjalik-fashistliku diktatuuri maksmapanemist ja ajaviitmata sõja algamist praegu veel enneaegseks loevad. Tema juhtideks olid 26. veebruaril tapetud rahaminister Takahasi ja endine peaminister Saito. Tähtsamaks tegelaseks on „Genro“ esindaja vürst Sajondsi, krahv Makino jt.

Poolfashistlik partei Kokumin-domei (rahvuslik liit) loodi 1931. a. Adatsi (üks endistest Minseito liidritest) grupi eraldumise tagajärjel Minseito parteist. Ta on tihedas sidemes sõjaliste ja sõjatööstuse ringkondadega, kes avalikult sõjalik-fashistliku diktatuuri toetuseks välja astuvad. Jaapani fashiseerimises mängib Kokumin-domei sellepärast väga tähtsat ja aktiivset osa. Harilikkuude monarhistlikkude ja pan-aasialiste loosungite kõrval esineb ta, et valijate hulki võita, mitmesuguste demagoogilikkude, linna ja küla väikekodanluse huvide kaitsmise ja teiste nõudmistega. Parlamendis toetab ta sõjaliste ringkondade nõudmisi.

Sotsialistlikkude parteide all tuleb mõista mitmesuguseid organisatsioone, mis Jaapani politseile ja sandarmeeriale väga hästi teada on ja keda võimud igapidi usaldada võivad. Neil on viimase valimiseaduse põhjal õigus oma kandidaate üles seada. Viimastel valimistel on nad igakord umbes pool miljoni häält saanud, seega 5—8 kandidaati parlamenti valinud.

Jaapani *proletariaadi organiseeritud võitlus* hakkab tekkima juba XIX sajandi lõpul. 1897. aastal loodi sm Katajama jt. eestvõtetel esimene ametiühingulik organisatsioon.

1901. aastal asutati esimene sots-dem. partei, kuid keelati võimude poolt veel samal päeval ära.

1912. aastal tekkis kokkuleplik Juaikai (sõprade ühing) — praeguse sots-fashistliku juhi Bundsi Sudsuki juhatusel, kes koostööd töö ja kapitali vahel teostas ja töölisteklasi huvidega avalikult kauples.

1916. aastal tekkis revolutsioonilik trüki- tööliste ametiühing.

1918. aastal annavad „riisi“-mässud lõuke hulgalisele ametiühingulikkule liikumisele. 1920. aasta majandusekriis lõi kaasa hulkade pahemale poole nihkumise. Sotsiaaläraandjad (Juukai) korraldasid oma read ümber ja võtsid organisatsioonile 1921. a. uue nime Nippon Rodo-Sodo-meï (Jaapani töö föderatsioon).

Kõigist ametiühingulikkudest organisatsioonidest läks ainult üks (praegu Dsenkio nimeline) ühing revolutsioonilikkude teed ja töötab peale revolutsioonilikkude organisatsioonide rüüstamist (1928. aastal), põranda all, kompartei juhatusel.

Pärast 1931. aastat tekkis kõikide sotsialistlikkude parteide parempoolsetest osadest, Akamatsu juhatusel, avalik fashistlik organisatsioon Koka Sjakai Rodo Domei (riiklik sotsialistlik tööliste liit). Teisest küljest eraldusid sotsialistlikkudest parteidest revolutsioonilikumad elemendid. Ülejäänud parteijäänustest loodi 1932. aasta suvel uus partei Sjaki Taisjuto (parempoolne sotsialistlik massiline partei), kellele parlamendi alamkojas veel 3 kohta jäi. Viimastel (1936. a. 20. veebruari) valimistel sai see partei 18 mandaati (end. 5 asemel).

Kompartei seab üheks oma ülesandeks ühise väerinna loomise selle partei töölisest osaga, et hulkasid sellest revolutsioonisse passiivse suhtumise õhkkonnast aktiivsele revolutsioonilikkude tööle tõmmata.

Jaapani kodanliste parteide organisatsiooniliseks isearalduseks on see, et neil parteidel ei ole alalist liikmeskonda. Liikmed ei ole kohustatud liikmemaksu maksma, ega parteis töötama. Nad võivad iga tund parteisse astuda ja teisel päeval parteist välja minna, ilma et sellest partei organisatsioonile teataks. Partei nimekirjades loetakse teatud hulk liikmeid (Sejukai ja Minseitõ 1—1½ mln.), kuna tõeliselt neid, võib olla, ¼ on järele jäänud. Partei üle valitseb president (diktaator), tema ümber koonduvad liidrid. See liidrite kamp, ühes presidendiga, ongi partei töö teostaja, kuna partei lihtliikmetel peaaegu mingisuguseid õigusi parteitöökse ei ole.

Rahvamajandus

Jaapanit võib praegu industriaalmaaks lugeda, kuid see industrialisatsioon tugineb, niiöelda, „sitsist jalgedel“.

Mis tähendab „sitsist jalgedel“?

See tähendab, et jaapani tööstuses on ülekaalus kergetööstus, kuna valmistuse abinõude valmistus — rasketööstus —, mis finantskapitali selgrooks on, võrdlemisi nõr-

gal arenemisastmel seisab. Edasi tähendab see, et kõige tähtsamaks tööstuseharuks on *tekstiiltööstus*. Tööliste arvu poolest on tekstiiltööstus esimesel kohal. Umbes 50 prots. kogu tööstuse töölistest (1,05 mln. 2,2 miljonist) töötab tekstiiltööstuses. Saaduste väärtuse poolest on esimesel kohal tekstiil- (üle 1/3) ja õlletööstus (pruulimine), mis mõni aeg tagasi kokku ligi 50% kogu tööstusloodangust andsid. Puuvillariide välisturule saadetud hulga poolest jõudis Jaapan 1933. aastal Inglismaast ette ja võitis esimese koha maailmas. Kunstsiidi valmistuses annab Jaapan 15 protsenti kogu maailma saadustest ja asub praegu teisel kohal maailmas.

Viimastel aastatel arendab Jaapan sõja otstarbel suuremal määral *keemiatööstust*, mis väga kiiresti kasvab. Saaduste väärtuse poolest (20—25 prots.) on keemiatööstus sisemaal juba teisele kohale jõudnud (tekstiiltööstuse järel). — Metallitööstus annab 17% kogu tööstusloodangust. Need kaks viimast tähtsamat, sõjapuhul ülitarvilikku tööstuseharu annavad praegu umbes 40% kogu Jaapani tööstusloodangust. See näitab, et Jaapani tööstuse arenemises, vaatamata tema „sitsist jalgedele“, teostatakse sõjapoliitika perspektiive.

Looduserikkuse ja tooraine tagavarade poolest on Jaapan võrdlemisi kehv.

Kivisõe saak on 33—34 miljoni* tonni aastas ainult madala väärtusega sütt. Kõrgema väärtusega, kokseeruvat sütt, mida metallurgia kõrgahjudes tarvitatakse, veetakse väljast, peaaesjalikult Mandshuriast, sisse.

Naftat saadakse 200—300 tuhat tonni aastas, mis ainult 16 protsenti tarvidusest rahuldab. Kaugelt suurem osa tarvitatavat naftat veetakse sisse teistelt maadelt — peaaesjalikult Indoneesiast, Ameerika Ühendriikidest, Vene Sahaliinist jne.

Tuleb tähendada, et nafta sissevedu viimastel aastatel tarviduse kaugelt ületab. See näitab, et Jaapan järjekindlalt sõja otstarbeks naftatagavarasid loob.

Rauamaaki saab Jaapan sisemaalt ainult 9% tarvidusest, ja asumaadelt 25%. Suurem osa tarvitatavast maagist veetakse sisse peamiselt Hiinast, Briti Indiast ja Hollandi Indiast.

Kõige selle peale vaatamata näitavad sõjaastad (1931—35) malmi- ja terasevalmistuse määratud kasvu. Sõjapidamine tõstis Jaapani malmivalmistust enam kui 2 korda

* Kõik andmed siin ja allpool on päris Jaapani kohta ühes asumaadega antud Mandshuriast ja Hiina maakonnad, mis peale 1931. a. haaratud, pole kaasa arvatud.

ja terasevalmistust peaaegu 2½ korda. See sündis selsamal ajal, kui kogu kapitalistliku maailma valmistus ainult 20% suurenes. Arusaadav, et see võimalik oli sõjas haaratud tooraine-allikate ära kasutamisega ja sõdimisest endast saadud hiiglakasude alusel.

Üks põhimistest sõja põhjustest on ju see, et Jaapani oma looduserikkused ei rahulda saagi ahnet imperialistlikku kodanlust. Kui võrdleme üldist tooraine tarvidust loodanguga, siis näeme, et Jaapan on sunnitud impoorterima kogu omaast tarvidusest (protsentides):

naftat . . .	84	prots.	} Jaapan ühes asumaadega, ilma Mandshuuriata, mis asumaade hulka arvatud ei ole.
rauamaaki . . .	66	"	
tsinki . . .	61	"	
seatina ja alumiiniumi . . .	95	"	
inglistina . . .	84	"	
puuvilla . . .	90	"	
villa . . .	100	"	

Metallidest suudab Jaapan ainult vase alal oma tarvidust sisemiste ressurssidega (toodang 65—70 tuh. tonni aastas) peaaegu rahuldada.

Sel põhjalusel levitavadki Jaapani imperialistide käsikud sisemaal legende, milles „vaesust“ tooraine tagavarade poolest võd-raste territooriumide haaramise õigustamiseks püütakse ära kasutada.

Põllumajandus. Ligi pool (48 prots.) Jaapani elanikkudest elatab end põllutööst, vaatamata võrdlemisi kõrgele arenenud tööstuse tasemele.

Jaapani põllumajanduse iseäralduseks on maakasutamise vormidesse veel alalejäänud laialdased ja väga sügavad feodalismi jää-nused. Umbes pool kogu haritavast maast on pisikese hulga mõisnikkude kätte koon-dunud ja antakse orjastavatel tingimustel rendile. Rendile võtjaks on harilikult rent-nik, kes ise maad ei hari, vaid teda veel väiksematesse osadesse jagab ja edasi väi-kerentnikule välja rendib. See mitmekordne rentimise aparaat võtab vaeselt maaharijalt rentnikult harilikult 50 protsenti ja rohkem kogu viljasaagist.

Mõisnikkude arv Jaapanis ulatab kuni 400 tuhandeni. ^{2/3} talurahvast kannatab maalaoleku (27% majap.) ja maapuuduse (42% majapidamisi) lagajärjel, sest pool kogu maast (55% riisikülviks kõlblikku maad, liigi 100% metsa ja m.) kuulub keisri suguvõsale ja mõisnikkudele.

Jaapani tingimustes on 5 hektaari üle-ujutatava maa omanik juba *mõisnik*. Maaharimine nõuab kuulmata suurt töökulu-tust. Kuna maad piiratud hulgal on, siis on harilikuks nähteks järskude mäenõlvakute

ärakasutamise külviks. Seda tehakse sel kombel, et kõfiga mulda (meremuda jne) seljas üles mäele kantakse (seda teevad nai-sed), sinna peenrad tehakse (kus vesi ligi-dal) ja riisi ehk muud istutatakse.

Talurahva olukord on kirjeldamata raske. Et oma kaela peal istuvaid parasiiite ja rõhujaid üleval pidada, peab talupoeg ära andma kõik oma sissetuleku põlluhari-misest ja tihti veel osa sissetulekust, mis saadud kõrvaltööst. Isegi Jaapani oma keiserliku maaharimise-liidu andmetel on talupoja majapidamine kahjutoov. Pole siis midagi imestada, et talurahva võlasum-mad vahetpidamata kasvavad. Praegune võlg teeb iga talumajapidaja peale keskmiselt (ühes kulakutega) 1300 jeni. Võlg üle-tab kuuekordselt kogu saagi väärtuse.

Pangad võtavad talupoegadelt keskmiselt 10 prots. (kõige suurem prots. maail-mas), kuid kehvad talupojad võlgnevad harilikult liiakasuvõtjatele, kes 15—20 prots. ja rohkemgi võtavad. Iga aasta saavad mõisnikud talurahvalt 750 mln. jeni rendi-maksu mäol. Peale selle on talupojad kohustatud iga aasta ligi 450 mln. jeni igasu-guseid riigimakse maksma, mida lugemata paljude nimetuste all talurahvalt sisse nõu-takse.

Maksude tasumiseks on talupoeg sunni-tud sügisel peaaegu kõik saadud riisi ära müüma. Selle tagajärjel on talurahvas, kes riisi kasvatas, ise kevadel ilma riisita ja peab palju kõrgema hinnaga riisi tagasi osta-ma, või — nälgima.

Nälgi on talurahva hulgas igapäevaseks nähteks saanud. Nälgivad mitte ainult üksi-kud talupojad, vaid terved külad, terved maakonnad (provintsid). Isegi Jaapani ko-danline ajakirjandus kirjeldab õudsete vär-videga talurahvahulkade olukorda. Ajakir-janik Maeda kirjutab: „Talupojad harivad maad võlgade tasumiseks, töötavad — võlg-ade tasumiseks ja elavad — võlgade tasu-miseks. . .“

Talurahva töö ei tasu iseennast ära — saak on vähem kui kulu. Kavamura-Seikaja kirjutab Jaapani ajalehe „Vakasa“ lisalehes:

„Üldiselt tuleb järeldusele, et mida enam talurahvas töötab, seda enam ta vaeseneb. Niisugune on meie talurahva olukord. Jaapani talupoja elu on tü-hine ja asjatu. Tema igapäevane toit on niivõrd halb ja piiratud, et teda mitte ainult süüa võimata ei ole, vaid isegi vaadata võib ta peale ainult pii-nava jällestusega. See toit ei erine mil-legi poolest sellest, mida harilikult seed söövad.“

Iseäranis kannatavad talupojad põhja-ida provintsideks. Nad toidavad endid lehtedega ja puukoorega. Puuduliku söömise tagajärjel langevad koolilapsed tihti minestusse. Ajaleht „Jomiuri“ avaldab (1934. a.), kohatelt saadud aruannete järele, kokkuvõetud Kanadsava küla olukorra kohta:

„Selle küla elanikud toitsid endid juba pikemat aega eranditult metsmarjade ja metsikute taimede juurtega... Kuid kuiva suve tagajärjel lõppesid marjad ja juured ning 18. aug. alates olid talupojad sunnitud toiduks koeri ja kasse tapma“. („Pravda“ nr. 268, 1934.)

Nälgivad talupojad koguvad metsas puukoort (tihti on seegi keelatud), jahvatavad peeneks ja teevad omamoodi „kookisid“. Nad püüavad hiiri, kasse ja koeri ning toidavad endid nende lihaga.

Need on ainult üksikud näited tõelikest olukorrast, mis kodanlistest ajalehtedest ühel või teisel viisil läbi on libisenud. Neude mõningate kirjelduste alusel võib Jaapani talurahva tõesti viletsat olukorda ligikaudu ette kujutada. Tõepoolest on olukord nii vilets, et poisilapse sündimist perekonnas otse õnnetuseks peetakse. Sest ainukeseks „sissetuleku“ alaks, mis jaapani talupojale veel jäänud, on tütarde müümine avalikkusesse majadesse või vabrikutesse. Selle „kaubaga“ võib ta veel vabalt kaubelda. Suurte kodanliste ajalehtede teatel on tüdruku hind Tokio ja Osaka avalikkudes majades „kõrge numbri“ — 500—800 jeni märgitud. Kui maha arvata sõidukulud ja vahelkauplejate vaevatasu, siis jääb talupojale vast ainult 150—200 jeni järele. „Kuid kui süüa ei ole, siis pole midagi parata“, — hirmitab „Tokio Asaki“ (suurkodanluse häälitoru).

Jaapanis on üle 500 000 registreeritud avaliku naisterahva. Tõelikult on see arv vähemalt mitmehordne, sest ühelainsal 1934. aastal oli, puudulikkude andmete järgi, avalikkusesse majadesse ligi 600 tuhat tüdrukut müüdud. On külasid, kus peaaegu igast perest on müüdud üks ehk kaks tütar.

Kirjeldamata viletsus, mis jaapani külas kriisi ajal ja iseäranis viimastel aastatel vahetpidamata kasvab, kutsus esile rahutuste laine kurnajate vastu. Seda näitavad talurahva konfliktide arvu kasv 3380-st kuni 5000-ni ja neist osavõtjate arvu kasv 37 tuh. kuni 100 tuhandeni viimase kolme aasta jooksul.

Töölisklassi olukord

Sugugi parem pole tööliste olukord. Viimaste aastate tööstusloosuga käis kaasas tööliste reaalse tööpalka suur vähendamine. Rasketööstuses oli keskmine reaalne tööpalk 1934. aastal 75 prots. kriisi kõige raskema 1931. a. tööpalka tasemest, kuna ta eksporditööstuse harudes — kangrutel 68% ja ketrajatel 62 protsendini langes. Ligi 2/3 töölisi saavad vähem kui 1 jen päevas.

Kusagil mujal kapitalistlikus ilmas pole suudetud tööliste tööpalka nii madalale alla suruda, kui seda Jaapanis on tehtud. Kui võrrelda Jaapani töölise palka teiste maade tööliste palgaga, siis saame järgmise pildi:

M a a d	Tööliste palk ühe töötunni eest	
	Industriaal- töölised	Tekstiil- töölised
	meesterahv.	naisterahv.
Am. Ühendriigid	193 seni ¹	84 seni
Inglismaa	149 „	41 „
Prantsusmaa	129 „	49 „
Jaapan	22,5 „	7 „

Siit on näha, et jaapani industriaaltöeline saab 9 korda vähem ja tekstiiltöeline 12 korda vähem palka, kui Ameerikas. Tööpalka süsteem on nii seatud, et naisterahvaste keskmine tööpalk mitte rohkem kui 36 prots. ja alacalistele (16 aast.) palk 29 prots. meesterahvaste tööpalgast välja ei tee.

Peaaegu pool jaapani proletariaadist on naistöölisel. Tekstiiltööstuses üldse on 83 prots. ja kunstiindustriates koguni 92 prots. — naistöölisi. Kogu naistöölistest on 40—45 protsenti 14—17 aasta vanused noored tüdrukud, kuna peale selle suur osa veel hoopis lapsed on.

Jaapani proletariaat värbitakse peaaegu ainult külast. Selleks saadetakse tööstusfirmade poolt küladesse agendid, kes 7—8-aastaseid lapsi, noori neidusid jne üles ostavad (seda nimetatakse ametlikult kontrakteerimiseks). Õieti on see petmine — igasuguste meetoditega. Meesterahvaid joodetakse purju, naisterahvastele kingitakse odavaid, tähtsuseta ehte- ja iluasju, lastevanemaid ostetakse raha eest üles, et nad oma lapsi vabrikusse sunniksid minema.

Lepingud sõlmitakse kindlaksmääratud aja peale (1½—3 aastat). Lastevanematele antakse avanssi 100—300 jeni, mis viletsale ja võlgade sisse uppuvale talupojale iseäranis meelitatav on. Tihti annavad talupojad

¹ sen = 1/100 jeni.

oma lapsed isegi söögi eest, ilma igasuguse palgata ära, sest puudus teeb perekonnas ülevalpidamise võimatuks. Niiviisi värbitud lapsed ja noored töölised on sõna tõsisel mõttes vabrikandi orjad. Nad töötavad ilma palgata, elavad kinnises kasarmus, kust lahkumine täiesti lubamata on — isegi suurel pühadel. Et töölised mitte ära ei jookseks, selleks on kasarmud kõrge okastraatiga ja kraaviga, milles vesi sees, piiratud, või ühiselumajaks antakse lihtsalt vabrikahoone teine kord. Need eluruumid kujutavad tubasid, milles töölised väga kokkukurutulult elavad; magamiseruumid on nii jaotatud, et magamine kolme vahetusega võiks sündida. Ühed lõusevad, lähivad tööle, kuna teised nende asemele heidavad. Magamiskoht ei jahtu kunagi ära.

Sarnasel režiimil on omad tagajärjed. Üle kolme aasta ei kannata seda orjust peaaegu keegi välja (sellepärast need lepingudki 3 a. peale tehti). Pärast 3 aastat on vabrikusse tulnud noored tiisikusehaigeteks, vanadeks, kurnatud raukadeks muutunud, — kui nad veel üldse elusse jäävad (surevus naistööliste hulgas on 5 korda suurem kui surevus tööliste hulgas üldse).

Vähema kui „süüteo“ eest saab tööline juba enne kindlaksmääratud karistuse. Mitsu-bisi kontserni kivisöetööstuse kompanii poolt on kindlaks määratud järgmised karistused:

1. Väikese sõnakuulmatuse eest — tööpalka alandamine.

2. Kui 3 korda on vähendatud tööpalka, siis võetakse töölisel õigus ületunni töö eest lisatasu saada.

3. Kui tööline töölt üles ütleb, siis ta palka kätte ei saa, ja toidu väljaandmine lõpetatakse.

4. Kui see kordub 3 korda, siis peksetakse töölist.

5. Kui tööline katset teeb ära jooksta, siis langeb ta koleda nuhtluse „siba“ osaliseks: tööline võetakse riidest lahti, tal väänatakse käed tagurpidi üles, seotakse kokku ja ta tõmmatakse seotud käsipidi laes oleva haagi külge nii kõrgele, et ainult suure varba ots vastu maad võiks puutuda. Nüüd peksetakse töölist märja kõiega niipalju, kui seda tema „süü väärt on“.

Need üksikud näited Jaapani tööliste elust näitavad, et töölised niisama viletsates ja ka isegi veel viletsamates tingimustes elavad kui talurahvas.

*

Teatavasti seisab kapitalistliku valmistuse põhimõtte selles, et valmistatakse kaupa, valmistatakse saadusi müügi jaoks. Suure-

ma kasu saamiseks on aga tarvis võimalikult odavamalt valmistada. Jaapanis on tööjõud odavam kui mujal kapitalistlikus ilmas. See võimaldab Jaapani kapitalistidel määratusuurte kasude saamist.

Kuid valmistuse arenemise teise teguriga on lugu palju keerulikum. Nagu üleval tähele panime, puuduvad Jaapanis põhimised toorained — rauamaak, nafta, puuvill jne. Seni on Jaapan need toorained suuremalt jaolt teistest riikidest ostnud. See ajas valmistuse neil aladel väga kalliks, vähendas kasusid, ja see sunnibki Jaapani imperiaalse uute maade haaramisele.

Kui kaupu valmistatakse müügi jaoks, siis peab olema võimalus neid kaupu ära müüa, vastasel korral ei saa valmistus edasi kesta. Kuid, nagu eespool nägime, puudub Jaapanil kolmas tööstuse arenemise tegur — lai siseturg (töörahvas on ju peaaegu täiesti ostuvõimetu). Kaupu siseturul müüa ei saa, ja siis on loomulikult tarvis välisurgete otsida.

Need kaks põhimomenti — odava tooraine saamise ja turu laiendamise eesmärk — on Jaapani agressiivsuse, sõdade ja asumaade haaramise poliitika põhimõtteks äramäärajateks olnud. Sellepärast on jaapani kapitalismi poliitikas algusest peale maade, tooraine allikate ja turgude haaramine erilisel ja väga teravalt päevakorral seisnud.

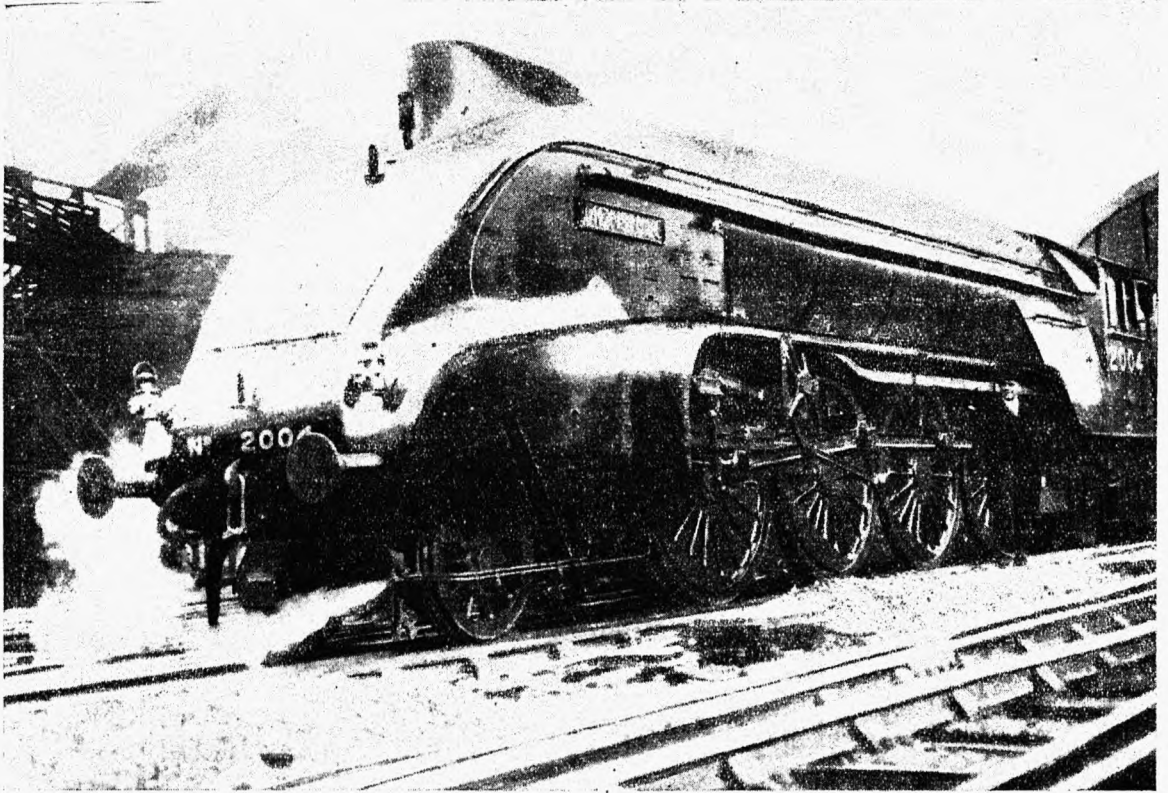
Peale nn. „Meidsi revolutsiooni“ 1869. aastal, kuulusid Jaapani asumaadeks Hokkaido saar, lõunapoolne osa Sahaliini saarest ja osa Kurilli saari. Jaapani keiser nõudis Korea allumist Jaapanile. Koreat oli tarvis edasiste röövplaanide teostamiseks mandril. Suur Hiina seisis just külje all, ja siia nüüd pöördubki Jaapani röövpoliitika.

Selleks, et Venemaa vahele ei segaks, sõlmis Jaapan Venega 1875. a. lepingu, mille järele Sahaliini saar täiesti Vene tsaarivalitsuse alla läks, kuna Kurilli saared Jaapanile jäid. Selsamal ajal, 1874. a., — põhjendades sellega, et kunagi olevat Jaapani kalamehed Formoosa saarel (mis Hiina päralt oli) ära tapetud, — korraldas Jaapan Formoosale sõjalise ekspeditsiooni. Inglismaa vahelesegamise pärast ei läinud see korda. Ta pidi seekord Formoosa saarelt lahkuma, kuid sai siiski Hiinalt 500 tuhande jeni väärtuses sõjakulu tasu.

1878. a. haaras Jaapan, veel vaba, mitte kellegile kuuluva Bonini saarestiku (üldse 89 saart) oma kätte. Pärast seda veel mitmed vähema tähtsusega saared ja saarestikud Vaikses ookeanis.

Rahulikult teel Koreat haarata ei läinud

Inglismaal ehitati hiljuti uuttüüpi, liugleva pinnaga vedur, mis on kõige võimsam Inglismaal. Ta kaalub üle 165 tonni ja veab rongi, mille raskus on 550 ja rohkemgi tonni.

Pildil: Uus vedur Londoni raudteejaamas.

korda, sest teised tugevamad suurriigid sundisid Jaapani tahaplaanile jääma. Sellepärast tungisid jaapani sõjaväed, pärast kümneaastast ettevalmistust, 1895. aastal ilma sõjakuulutuseeta Hiinasse. Sõjas, mis kaua ei kestnud, said Hiina sõjaväed, kes nõrgalt ettevalmistatud olid, purustatud, ja Hiina oli sunnitud alla andma. Jaapan tundis enese nüüd seisukorra peremehe olevat, sest Korea oli haaratud ja tee Mandshuuriasse lahti. Ta nõudis Formoosa saart ja Ljätungi poolsaart „rendile“, „tegevuse vabadust“ Koreas ja Lõuna-Mandshuurias.

Sarnane asi ei meeldinud teistele saagi-ahnetele suurriikidele. Venemaa, Prantsusmaa ja Saksamaa avaldasid protesti ja nõudsid Ljätungi poolsaare „rentimisest“ lahtiütlemist jne. Suure vaevaga suutis Jaapan veel oma teisi nõudmisi kaitsta. Ta omandas Formoosa saare, Peskadori saared ja sai 365 mln. jeni väärtuses kontributsiooni, mis edaspidises Jaapani arengus suurt osa mängis. „Ega ükski abi ei või ilma tasuta jääda: meie aitasime sind Jaapani vastu, sa pead meile vabalt tarvitada ja päriks andma need ja need sadamad, linnad, poolsaared jne — nõudsid Hiinall

suurriigid, kes pärast Hiina-Jaapani sõda kah saaki jaotama tulid. Hiina pidi tugevamatele alluma ja nõudmised täpselt täitma. Tsaari-Venemaa sai tegevuse vabaduse Lõuna-Mandshuurias. Ta okupeeris Mandshuuria ja ehitas Ljätungi poolsaarele oma mereväe baasid — sõjasadama ning kindluse „Port-Arturi“ (praegune Redsjun) ja kaubasadama „Dalnõi“ (Dairen).

Teatavasti oli tsarism uhke ja suureline oma võitmatu vägevuse peale. Väikest Jaapanit ei pannud ta mikski... „mütsidega pildudes võidame!“

Kohe peale lepingutegemist Hiinaga hakkas Jaapan palavikulikult uut sõda ette valmistama. Niipea kui seljatagune tugevnes ja Inglismaa poolt aktiivset toetust lubati, algas Jaapan 1904. a., ilma esialgse kuulutamiseta, sõda. Ööpimeduses tungisid jaapani miinilaevad ja torpedopaadid Port-Arturi reidil ja Tshemulpos asuva vene laevastiku kallale ja põrutasid mitu suuremat laeva kohe põhja.

Jaapani maa- ja mereväe tehniliselt ja organisatsiooniliselt hästikorraldatud jõud purustasid lühikese ajaga vene korratud, organiseerimatud ja halvasti juhitud sõja-

väed ja laevastiku. Suur Venemaa, kes end võitmatuks pidas, sai lahingus lüüa ja pidi taganema. See liüasaamine ei näidanud muudugi mitte niivõrd Jaapani tugevust, kui vene tsarismi mädanenud olekut ja nõrkust.

Portsmouthi rahu 1905. a. septembris (Jaapani ja Venemaa vahel) sündis Ameerika vaheltsobitusel, kes Jaapani tugevust kartis. Sellepärast võitis Jaapan selles sõjas vähem kui oli lootnud. Ta omandas Ljōitungi poolsaare, Lōuna-Sahaliini osa ja tegevusevabaduse Koreas; tõrjus Venemaa Lōuna-Mandshuuriast välja, kuid ei saanud seekord kontributsiooni, mis ta olukorda raskendas. Jaapan võitis ainult tegevusevabaduse Koreas, kuna Korea läielik poliitiline Jaapanile allutamise alles 1910. a. teostatati. Jaapani ametlikus keeles tähendab see *liitmist* (Korea ei olevat asumaa, vaid „liidetud“ territoorium).

Kui 1914. aastal ilmasōda algas, leidis

Jaapan pika kõhklemise järele kasulikuna olevat Inglis-Prantsuse liitu toetada. Ta kuulutas Saksamaale sõja ja haaras 1915. aastal ilma pikema jututa Saksamaale kuuluvad Marianne, Karoliine ja Marschali saarestikud (üldse 623 Vaikse ookeani saart), kui ka Saksamaa tugipunkti Hiinas—Schanduni poolsaare — oma kätte, mille kohta ta Hiinat sundis oma lepingu tingimused vastu võtma.

Kuna teistel suurriikidel võimalust polnud ilmasōja ajal Hiina turu peale mõelda, võis Jaapan vabalt oma ammuseid plaane Hiina kohta teostama hakata. Ta allutas Hiina turu ja oli seal monopoolseks pereinimeks kuni 1921—22. a., Washingtoni konverentsini. Jaapani lõõstus kasvav, kontsentreerunud ja arenes Hiina majanduse allutamise alusel sõja ajal ja selle järel ülikiresti.

(Järgneb)

K. Juhanson.

MIS MEIE AMEERIKAS NÄGIME*

Jutuajamine Glavnefti ülema sm M. V. Barinoviga

MÄRTSI algul komandeeriti Ühendriikidesse grupp naftatööstuse tegelasi geoloogiliste uurimistööde, tootmistöö — ekspuatsiooni ja puurimise, — niisamuti ka naftaümbertöötamise tehaste igakülgeks tundmaõppimiseks. Teel Ameerikasse ot-

sustasin ma ühe osa naftaümbertöötamise tegelastega Prantsusmaal peatuda, et seal uut Prantsuse vabrikut vaadata, mis kõrgsordilisi lennukiõlilisi valmistab. See vabrik, mis Rouane (l. Ruaani) linna lähedal asub, on alles hiljuti ehitatud. Ta ajab õli mujalt kohale veetavast naftast. Prantslased võtsid meid väga soojalt vastu, nad avasid meile kõik ukсед, andes meile võimaluse kõigi valmistamisprotsessidega tutvuneda. Kuid meile see vabrik erilist huvi ei pakkunud, sest meie seadistel ettevõtetes on lahendatud juba rida küsimusi, mille kallal prantsuse naftaümbertöötajad praegu töölavad. Prantslased näitasid suurt huvi meie vabrikute vastu ja avaldasid palavat soovi Nõukogude Liitu sõita ja meie naftatööstusega tutvuneda.

Prantsuse vabrikus viibisime kaks päeva, ja sõitsime sealt aega viimata Cherbourgi sadamasse, kust aurikul „Aquitania“ Ameerikasse edasi reisisime.

New-Yorki jõudsime meie märtsi keskpaigas. Oli ilus kevadine ilm. Ma polnud 1929. aastast saadik enam selles linnas käinud. Ja esimene asi, mis mind rõõmustavalt üllatas, oli see, et ameeriklased on hakanud mustusega võitlema. Kõikjal uulitsatel, maaaluse ja maapealse raudtee jaamadega ja vagunites on riputatud üles plakatid: „Sülitada ega suitsetada ei tohi. Trahv

* Käesolev kirjatükk on võetud NSV Liidu raske-tööstuse rahvakomissariaadi häälekandjast „Sa industrialisaatsiju“ (30. VII. 1936).

Omalt poolt juhime meie selle artikli juures tähelepanu veel selle peale, kuidas kapitalistlik majandus valmistamisjõudude arenemist üldse ja tehnika arenemist eraldi kinni hoiab, takistab. Kirjatükis näidatakse, kuidas Am. Ühendriikides naftatootmine väga killustatult sünnib. See tähendab, et naftat võib Ühendriikides igauks otsida ja maapõuest võtta, kellel selleks natukenegi raha jatkub ja kes laisk ei ole. Saadud nafta ümbertöötamine aga on suure finantskapitali kätte (peaasjalikult Rockefelleri kätte) koondatud. Toornafta otsimise ja tootmise kulud veeretab monopolistlik finantskapital seega väikekodaanluse kapitali peale. Neile samadele õlgadele langevad seega eeskätt ka igasugused äpardused, majandusekriisi rõhuv surve, raskused jne, mis naftatööstuses aset leiavad. Arusaadav, et niisugune tootmisviis ei luba maapõue naftarikkusi otstarbekohaselt kasutada ja viib rõõvmajapidamisele, rääkimata võimalusest tootmist tehnika viimase sõna järgi toimetada.

Teaduse ja tehnika mädanemist lagunevas kapitalismis pildistab kirjatükk ka oma lõpul jutuajamises naftatööstuse inseneriga, kes seletab, miks ta oma leiutisi ja suurt kogemust kapitalistlikus riigis ei saa ega või tarvitada.

„K. l“ toimetuse.

500 dollarit.“ Kuid siiski ei või New-York puhtusega uhkustlada.

Kohe esimesel Ameerikasse jõudmise päeval otsustasime meie gruppidesse jaguneda. Idapoolsete raioonide geoloogid sõitsid Kesk-osariikidesse: Oklahoma Citysse, Louisianasse ja teistesse paikadesse, kus nafta leiukohad oma struktuuri poolest meie idapoolseid raioone meenutavad. Teine osa suundus West-Texasesse ja East-Texasesse. Neis peamistes hankimise ja puurimise raioonides veetsime meie suure osa oma komandeerimise ajast. Lõpuks käisime meie Kalifornias. Naftaümbertöötajad aga läksid otsekohe meid huvitavatesse naftaümbertöötamise vabrikutesse, mis õlisid ja kõrgeoklaanlikku bensini valmistavad.

Minul tuli esialgu New-Yorki jääda läbirääkimiste pidamiseks mitmesuguste sisse-seadide valmistavate firmade esindajatega, kõigepealt firmadega „Dubs“, „Kellog“ ja „Max Miller“, „Alco“, „Badger“ ja teised. Ameerikas peetakse harilikult kõik ärilised läbirääkimised lunchi (hommikueine) ajal — kella 12—1-ni päeval. Neil lunchidel jõudsim e pärast pikki ja ägedaid läbirääkimisi meile soovitavale eesmärgile: tehing oli sõlmitud.

Tahaksin siin ära märkida huvitavat tõsi-asja, mis ameerika ärimeeste suhtumist nõukogude tarvitajatesse iseloomustab. Oles läbirääkimised lõpetanud, sõitsin naftaraioonidesse. Seal veetsin ma üle kolme kuu. Meie ärasõidu aeg jõudis kätte. Kaubamuretsejate, eriti Max Milleriga, polnud mul aega kokku saada. Meie lahkumise New-Yorgist aurikul „Normandia“. Auriku restoranis, lõuna ajal, paneb maitre d'hotel (ülemkelner) meile kõigile ootamatult lauale vahuveini pudeli ja annab mulle kirja. Meie olime arusaamatuses: kelle käest võiks see olla? Kirjas seisis „Kallis Mihail Vassiljevitch! Palun väga juua duosoli seadise terviseks. Max Miller.“ Järgmisel päeval on lõunaks jällegi vahuveini pudel laual ja jällegi kiri: „Kallis Mihail Vassiljevitch! Palun juua barisoili seadise terviseks.“ Kolmandal päeval jällegi: „Kallis M. V. See pudel jooge kontaktseadise terviseks.“ Ja, lõpuks, neljandal päeval: „Kallis M. V.! Täna jooge minu ja enda terviseks. Max Miller.“

Ühes oma inseneridega sõitsime meie suuri sisse-seadeid ja kräkinge vaatama. Need seadised ei võinud meid eriliselt üllatada, sest meie viimane kaheahjuga kräking erineb neist väga vähe. Kuid meid pani väga imestama see asjaolu, et Ameerikas 638-st naftaümbertöötamise vabrikust (nad on laiali peaaegu üle kõigi Ühendriikide osa-

riikide) ainult 90-l vabrikul läbilaske võimsus ööpäevas üle 1400 tonni ulatab. Teiste võimsus on palju vähem; on isegi vabrikuid, mille läbilaskevõimsus ööpäevas 30 tonni on. Kui palju on aga meie ajakirjades ja ajalehtedes artikleid kirjutatud selle kohta, et Ühendriikides ainult suuri, kombineeritud ettevõtteid ehitatakse, et Ühendriikides ei ole väikseid seadiseid.

Ümbertöötamise viisid on neis vabrikutes kõige mitmesugusemad. Siin võib näha iga-suguseid süsteeme, mida kunagi naftaümbertöötamise asjanduses on tarvitatud.

Ühendriikide naftatööstuse iseloomustavaks omapärasuseks on tootmise ja puurimise äärmine killustus. Naftat leidub peaaegu kõikides osariikides. Tuntav osa, 140 mln. tonni, mis 1935. a. toodetud, on kogutud, võib öelda, tilga kaupa. Ühendriikides töötab 340 tuht puurauku. Iga aasta puuritakse 20 tuhat auku. Üks kõige suuremaid naftaraioone Ühendriikides ja kogu maailmas — East-Texas, kus on puuritud 20 000 auku, — on 1000 peremehe käes. Kõige suuremal firmal on 2400 puurauku. Pensylvanias on peaaegu kõik puuraugud farmerrite (talupoegade) käes. Neil on igaühel üks kaks, viis, kõige enam kümme puurauku, ja saavad ööpäevas 10—15 puuda naftat. Kogu selle nafta kogub omanik tünnesse, reservuaaridesse, ja veab naftaümbertöötamise ettevõtetesse. Kõik puuraugud Pensylvanias, Ohios ja teistes lähedalasuvates osariikides kokku annavad niipalju, kui meie Grosneft. Kuid Grosnõis on ekspluatatsioonil ligi 1000 puurauku, siin aga üle 20 tuhande.

Selle asja ökonomia seisab selles, et puuraukude juures ei ole töölisi. Puuraugu kallal töötab farmer ise, tema poeg või naine. Nad ise jälgivad gaasimootorit, sisse-seadete seisukorda. Kui on vaja puurauku remontida või järele vaadata, siis kutsub ta kord aastas või isegi harvem spetsiaalse podrätsiku, kes väikese tasu eest puuraugu järele vaatab.

Mööda Pennsylvaniaat võib sõita mitusada kilomeetrit, ilma et puuraukude juures ühtegi inimest kohtad: Ainult vinn kiigub. Ümbruses pole elavat hingegi.

Inimesi pole palju ka suurtes tööpaikades. Ekspluatatsioonilistes gruppides, mis ühendavad 20—50 ja sada puurauku, on teenijaskonda ainult 2—3 inimest. Selle eest on niisuguses grupis 1—2 autot, millega töölised hommikust saadik mööda puurauke sõidavad ja mootorite tööd kontrollivad. Kontorisse tagasi tulnud, arvad nad välja naftatoodangu möödunud ööpäeva kohta, kirjutavad vajalikud raportid,

saadavad vajalikud kirjad, telegrammid. Tuleb öelda, et ameeriklased väga korrallikud on: kirja peale vastavad nad tingimata selsamal päeval.

Ekspluatatsiooni teenijaskond paistab silma universalismi poolest. Siin on levinud töölise tüüp, keda nimetatakse „roust about“ mis tähendab „kõigiks ja kõigist“. See tööline teab kõik ja oskab kõik teha. Ta vaatab puuraukude järele, monteerib ja remonteerib, teeb vajalikke ehitustöid, teeb tõstemasinatel maaaluse remondi. Tööst vabal ajal istutab ta lilli, niidab rohtu, valgendab kortereid. Ühe sõnaga, ei ole niisugust tööd, mida „roust about“ ei teeks või ei oskaks.

Ja kuidas ettevõtte oma kergesõidu autot kasutab! Sellega sõidab ettevõtte juhataja, muidugi, puuraukude läbi. Sellega veab ta kohale tagavaraosad ja veab neid tagasi remondi-töökotta. Ja kui vaja, siis kasutab ta teda isegi kui jõuseadist raskuste ülestõstmiseks või allalaskmiseks.

Kuidas on ameeriklastel ekspluatatsioon seatud? Vähetootvad puuraukud on ekspluateeritavate puuraukude põhikategooria. Siin kasutatakse laialdaselt ja ainuüksi sügavat pumpa. Nende puuraukude sügavus ei ole harilikult suur: 800—1000 meetrit. Sisseseade paistab silma lihtsuse poolest.

Spetsiaalselt ja üksikasjalikult õppisime meie Ühendriikides tundma 2000 meetri sügavuse mehaniseeritud ekspluatatsiooni tehnikat. Seda liiki ekspluateerimine ei ole meil veel omastatud. Pikad pumbad nelja klapiga, kahe asemel, termiliselt ümbertöötatud stangid, väga võimsad vinnad, mis võimaldavad koormatuse kuni 15 tonnini, kvaliteettorud väljakeeratud otsadega — niisugune on sügavate puuraukude sisseseade. Kompressor-puurauke on väga vähe järele jäänud.

Am. Ühendriikides avatakse iga aasta mitukümmend uut naftaleiukohta. Enamik neid raioone on vähetootvad ja oma tagavara poolest väikesed, ja ainult üksikud neist, nagu näiteks, Rodessa, mis 1935. a. avastati, on väga rikkad.

Uute raioonide omastamise kiirus on täiesti haruldane. Rodessas, näiteks, avastati nafta 1935. aasta juulis. Meie sõitsime siia 8 kuud pärast esimese nafta saamist. Raionis ekspluateeriti juba 150 puurauku, ööpäeva toodanguga ligi 9 tuh. tonni; puurimisel ja monteerimisel oli veel 70 puurauku.

Rodessas on „buum“ (boom — ärielu kunstlikult loodud tõus; kunstlikult ülespuhutud „õitseng“). Rodessas on „naftapalavik“, mis veel tänapäevgi ei ole jahtunud. Sija lendasid tuhanded spekulandid, kes

maad ostavad ja edasi müüvad. Veetakse kohale tööpinke ja igasugust sisseseadet. Siin on palju väljastsõitnud, juhulikku ollust. Siia sõidab rahvast igalt poolt kokku, et kergesti rikkaks saada. Rodessa teel tulid vastu kümned autod, millele kraamivanker oli taha kinnitatud. Need sõitjad on maalrid, krohvijad, puurijad. Lüüakse kokku puust kuurid, kuhu mahutatakse söögimajad, kohvimajad, habemeajamise ärid (ameerika naftatööliline, missugust tööd ta ka ei teeks, ajab igapäev habet). Kuid elumaja ei ole, ja töölised ehitavad endile kastidest majad, mis sarnanevad Charles Chaplini majale pildis „Uued ajad“. See on — paremal juhtumil. Enamik aga lööb voodi lahtisel väljal lahti, asetab lalle madratsi peale, lattide otsa riputab teki, ja ... eluruum ongi valmis.

Praegu käib Rodessas barbaarne, röövekspluateerimine. Kuid möödub veidi aega, tööpaik omastatakse, siis algab normaalne ekspluateerimine. Aga niikaua on Rodessas „boom“ ...

1929. aastal, kui ma Ühendriikides viibisin, oli „boom“ Seminola lähedal. Nüüd sõitsin ma sinna — surnud riik. 6 aasta vältel oli maapind kattunud tiheda vinnade võrguga, mis ühetooniliselt naftat pumpavad.

Kuid „boom“ „boomiks“, aga uute raioonide välkkiiret omastamist tuleb meil ameeriklastelt tublisti õppida. Milles on see saladus? Ameeriklased teevad uues raionis hulgaliselt puurimistöid. Elektri jaamad ehitamist ootamata tarvitavad nad laialdaselt individuaalset energetikat: auru — puurimisel, gaasimootorit — ekspluateerimisel.

Kohe uue raiooni omastamise esimestest päevadest peale organiseerivad nad hiilgavalt materjalidega ja tagavaraosadega varustamise. Ladu kõige vajalikuaga — kustaar-remonditöökoja asemel. Ameeriklastel on vaja õppida nende toiduainetega ja muude vajalikkude tarbainetega varustamise organiseerimist. Sõna otsekoheses mõttes ühe öö jooksul kerkivad üles söögimajade, kafeede, magasinide, habemeajajate äride uulitsablokid. Nad ilmuvad tööstusekoha juurde esimese puurmasinaga.

Ja teed? Meie naftategelastel oli kujutus, et Ameerikas algab uute raioonide omastamine heade asfaltteede ehitusega. See ei ole nii! Meie käisime kümnetes vanades ja uutest suurtes tööpaikades, aga mitte kusagil ei näinud meie asfalt- või betoonteid. Texases ja Louisianas on isegi magistraalteed (peateed) suuremalt osalt kruusateed, tööpaikades pole sedagi. See on

muidugi seletatav sellega, et tööpaikades on kümned pisikesed peremehed, kes ei või teedeehituseks raha kulutada.

Meie nägime, näiteks, järgmist veidrust. East-Texases sõitsime üsna heale kruusateele välja. Tee ääres oli silt: „private road“ — Humble ja Co firma eratee. Mõtlesime siiski teise töökohta sõita. Aga ega see nii lihtne polnudki. Tee tegi Humble firma maaalal keeru ja pööras magistraalile tagasi.

*

Puurimine. Ameeriklased puurivad, nagu teada, hästi ja kiiresti. Nad on omanastanud sügava puurimise. Haruldaset mitmekesised loodusetingimused, sügavused, lagestikud jms löid Ühendriikides mitmet tüüpi puurimise. Mis kindlustab ameeriklastel meist suurema kiiruse? Madalal puurimisel, kõigepealt, moodne sisseseade — vints. Viimasel ajal ilmusid töökohtadesse neljakordse kiirusega vintsid. Madala ja uurimispuurimise jaoks on liikuv sisseseade. Ka meil tuleb lõpp teha madalaks puurimiseks määratud sisseseade allahindamiseks. Ameeriklastel on head kalasaba kujulised puurmeislid otsakeedetud kõrgeväärtusliku pealiskorruga. Seda on meil vaja neilt omandada.

Sügavaks puurimiseks on olemas võimsad pumbad ja vintsid. Oma tüübi poolest erinevad nad meie omadest vähe. Kuid nende omadus, töökindlus — on võrratult kõrgem, kui meil. Metall kõrge omadus, tema termineline ümbertöötamine, osade täielik vastastikune asendatavus — see on, mis Ameerikas naftasisseseade omaduse ära määrab. Moodsustamine, — vaat, mille üle meie masinaehitajatel mõtelda tuleb. See käib ka lõikeinstrumendi kohta.

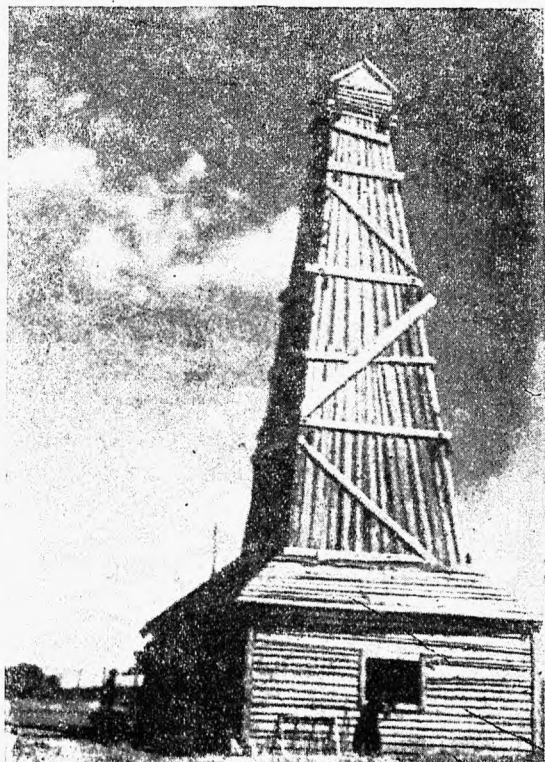
Meie stahaanovlased — ameeriklased on neist kuulnud — annavad kõrge tööviljakuse. Kui meie aga neid veel niisuguse omadusega sisseseadega varustaksime, millise ameerika puurija saab, siis ületaksid nad kahtlemata ameerika kiiruse.

*

Ühendriikides teatakse meist väga palju eriti tööliste hulgas. Kõigis tööpaikades teavad töölisel nõukogude naftast ja Nõukogude Liidust, nad on meist huvitatud. Väga paljud töölisel soovivad meile sõita. Meie küsisime: mispärast?

— Täna ma töötan ja teenin, aga homme võidakse mind vallandada, ja ma jään leivaraasukeseta.

Meie olime kümnetes tööpaikades, meie nägime sadandeid töölisi, insenere ja teh-

Tshernikokas, Ufa linna lähedal, on käimas naftaotsimise uurimistööd. Juba on valmis kolm putrauku.

Pildil: Üks puurtornidest Tshernikokas.

nikuid ning jutustasime nendega, ja peaaegu nad kõik küsisid juttu lõpetades või alates: kas meie ei kutsu kedagi Nõukogude Liitu tööle.

Meenub jutuaajamine ühe suure naftainseneri, paljude firmade konsultandiga.

Meie esitasime temale küsimuse: mispärast tema raamatud, tema tehnika kohta kirjutatud artiklid nii üldised on, mispärast on meis nii vähe konkreetseid andmeid, mispärast ameerika tehnikakirjandus üldse nende puuduste all kannatab?

Ta vastas:

— Ma töötan kümned aastad ühes harus, ma olen kogunud määratusuure materjali, kuid ma suren, ja mitte keegi ei saa seda trükitult näha. Mispärast? See materjal on minu leivaraasukene. Mul pole midagi muud peale selle materjali. See on — minu kapital, minu „business“ (äri). Ja kui ma kõik selle avaldan, mis ma tean, siis annan ma oma kapitali teiste kätte, mulle ei hakka keegi minu konsultatsioonide eest maksma, ma suren nälga. Mul on kahju oma töödest, mida keegi näha ei saa, kuid ma tahan ometigi elada!..

Tõlkinud A. K.

MAAALUNE GASIFITSEERIMINE

(Revolutsioon kivisöe- ja naftatööstuses)

SM. Stalini ettepanekul võttis ÜK(e)P Keskkomitee 1932. aasta veebruaris erilise otsuse vastu, milles tarvilikuks tunnistati kivisöe maaalust põletamist katse-ettevõtetes alustada. Nüüd on niisugused ettevõtted meil juba milmes kohas käimas: Doni maakonnas Lissitshanskis ning Schahtõis, Kusnetski maakonnas Leninsk-Kusnetskis, Moskva kivisöe-raionis Tovarkovis ja mujalgi. 1934. a. novembris oli Leninskis esimene (ühtlasi esimene terves maailmas) tehniline konverents kivisöe maaaluse gasifitseerimise küsimuse ja tööde alal.

Asja enese sisu seisab järgmises. 1913. a. kirjutas sm Lenin „Pravda's“ kirjatüki*, milles ta maailma kuulsama keemiku V. Ramsay projekti kivisöe uue ümbertöötamise viisi kohta puudutas. Ramsay tegi teoreetiliselt selgeks, et selle asemel, et kivisüüt maa all kaevata ja siis maa peale toimetada ning tarvitamise-kohtadesse laiali vedada, võib seda kivisüüt *otsekohe maa all*, looduslikus seisukorras, lademes, *ära põletada*, ja saadud gaas maa peale ehitatud jaamadesse juhtida, kus seda elektriks ehk muuks energiakujuks võib ümber muuta. Ramsay poolt ülestõstetud küsimus jäigi ainult teoreetiliseks küsimuseks. Ja alles meil vast. Nõukogude Liidus, on nüüd Ramsay idee esimest tegelikku teostamist leidnud: meil on kivisöe maaalune põletamine ja gaasiks muutmise juba käimas.

Meie käimasolevad kivisöe maaaluse põletamise sisseseaded on, muidugi, alles esialgsed ja algelised. Kuid nad annavad juba gaasi, mida tööstuslikuks otstarbeks tarvitatakse. Kuigi meie tehnikute ringkonnad kivisöe maaaluse gasifitseerimise küsimust ja asja väga palju arvustavad ja selles veel paljugi puudusi leiavad, siiski on tõsiasjaks see, et meil juba jaamad on, mis maa all põletatud kivisööst oma energiat saavad. *Kuskil mujal maailmas niisuguseid ettevõtteid ei ole.* Lissitshanski kivisöe maaaluse gasifitseerimise katsejaam ehitab praegu oma uut tööstuslikku jaama, mis hakkab kivisööst maaalust tehnoloogilist gaasi andma „Donsooda“ keemiavabrikule. Veel laiemale alusele seatakse see asi, näit., Mongoolia rahvavabariigis.

Burjät-Mongoolia vabariigis ehitatakse Ulan-Ude raionis uus jaam kivisöe maa-

aluseks gasifitseerimiseks. Praegu teadaolevaid kivisöelademeid hinnatakse seal 500 miljoni tonnile. Uus jaam peab energiaga varustama kogu Ulan-Ude ümbruskonna tööstust. Tarvilikkude geoloogiliste tööde peale, mis uue jaama ehitamisega seotud, on käesoleval aastal üksi juba kolm miljoni rubla assigneeritud.

Miks pole *mitte üheski* kapitalistlikus riigis kivisöe gasifitseerimisega tegelikult mitte kunagi tegemist tehtud? Sellepärast, et praeguse aja kapitalismis selle asjaga tegemist teha *ei saa*. Kapitalismi majanduses on kõik — eraomandus. Pealegi on kivisöetööstus seal väga vana tööstus ja hiiglasuure põhikapitaliga. Ükski kivisöetööstur pole seal vähemalgi määral sellest huvitatud, et oma vana ja suurt kapitali (sisseseadeid ja seadiseid) kõrvale heita ja täiesti põhjalikult uut ettevõtet asutada, mille kohta, pealegi, veel täiesti kindel pole kuidas ta töötama saab (kui kasulikult jne). Pealegi mängib siin eraomandus maa kohta otsustavat osa. Niisamuti otsustavaks teguriks on ka monopolism. Monopolistlikud kivisöetöösturid püüavad oma kasusid eeskätt tööliste (ka kapitalistide kaupade tarvitajate) suurema kurnamisega suurendada, ilma et nad ise mingisuguseid uusi kulusi uuenduste peale teeksid. Sellepärast ei võinud kuulsal Ramsay vana idee (ka kuulus Mendelejev rääkis sellest ideest juba möödunud sajandi lõpul) isegi aastakümnete jooksul kapitalistlikus korras vähematki teostamist leida. Sellepärast *sundisidki* kapitalistid Ramsayd oma geniaalsel ideel kivisöe maaaluse gasifitseerimise kohta varjama, *saladuses hoidma*, sellest vaikima (kuigi seda praegu dokumentlikult tõendada ei saa, on kaudselt siiski teada, et keegi monopolist Ramsay'lt tema idee ära ostis ning Ramsay'd kohustas uuest avastusest vaikima, et mitte keegi teine kapitalist sellega tegemist ei hakkaks tegema).

Nõukogude riigis on aga niisugune tehnika-revolutsioon võimalik, mida kapitalismis kunagi olla ei saa. Kivisöe maaaluse gasifitseerimine on aga *hiiglasuur revolutsioon tehnikas*. See revolutsioon astub praegu vast alles oma esimesi arglikke ja ettevaatlikke samme. Kui see revolutsioon süveneb, laieneb, kindluneb, siis pöörab ta vana kivisöetööstuse, tõepoolest, täiesti pahempidi ja loob niisugused uued võimalused maaaluste-energiaallikate kasutamiseks,

* See kirjatükk on avaldatud Lenini kirjatööde venekeelses kogus, XVI köide, lhk. 368.

tuildest meie praegu aimalagi ei oska. Rääkimata kivisöetootmise maaaluste tööde (kaevamise jne) raskuste ärakaotamisest ja muust.

Kui aga *kivisütt* on võimalik otsekohe maa all põletada ning gaasiks muuta, miks ei saa sedasama siis ehk ka *naftaga* teha? Nafta võiks ju niisamuli otsekohe maa all lademetes põlema pista, sellest põlemisest saadav gaas maa peale juhtida ja seal otsarbekohaselt ära tarvitada.

Niisuguseid maaaluseid naftalademetes „kunstlikke tulekahjusid“ on, muidugi, võimalik teha. Ja nõukogude valitsus juba teebki neid.

Grosnõi ühes vanas naftaraioonis valiti üks 500 meetri sügavuses olev naftakiht selleks välja, kus kõik niisuguseks katseks vaja minev tehnika juba käima pandi. Vastavast maapealsest jaamast pumbatakse 14—15 atmosfääri rõhumisel maa alla naftakihti 500—600 kraadi palavat surutud õhku. See õhk kütab seal nafta soojaks, teeb nafta vedelamaks (liikuvamaks, voolavamaks) ning rõhub ta maa peale. See ei ole veel päris tulekahi ise. Siin saadakse kätte ainult seda naftat, mis ise „omal jõul“ enam maa peale ei purska. Kuid osa sellest naftast muutub selle juures gaasiks, mille maapealne jaam vastu võtab ja ära tarvitab. Kuid rõhutud õhu kõrgema temperatuuri juures on täiesti võimalik maaalust naftat otsekohe põlema pista (sellele võib

ka suur õhurõhumine kaasa aidada, gaaside kogumine maa all jm).

Praegused sarnased katsed naftaga on vast alles *kõige esimesed* sel alal. Nad aitavad asja edaspidi kaugemale ja põhjalikumalt edasi arendada. Katsetegijad (Grosneft ja Teaduste Akadeemia eriline põlevainete instituut) peavad täiesti võimalikuks, et juba praegustes tingimustes võib kaise all olev naftakiht maa all põlema plahvutada ja siis ainuüksi gaasi maa peale anda. Katseid laiendatakse alatasa ja järjekindlalt.

Proletariaadi diktatuur päästab Ramsay (ka Mendelejevi) geniaalse idee, mille kapitalism vaka alla pani. Lenin rääkis selle idee puhul, et „kapitalismi tehnika kasvab iga päevaga ikka enam ja enam *üle* nendest ühiskondlikkudest tingimustest, mis töörahvast palgaorjusesse needivad“. Kapitalismi eraomanduslikud vahekorrad ei vasta juba ammugi enam ka mendele tehnika jõududele, mis ta ise on välja kutsunud ja veel välja kutsub ning avastab. Teadus ja tehnika pääseb oma arenemise kammitsestest siis, kui proletariaat kapitalismi täielikult hävitab.

Maaaluse gasifitseerimise asi on üks nendest haruldastest ja suurtest tehnika revolutsioonidest, mida proletariaadi diktatuuril tuleb teostada, et täiesti uut valmistamisjõudude energetika allikat luua. Kapitalismis on see revolutsioon võimalu.

R. V.

INIMESE ELUIGA

Prof. J. Hellmann

INIMSUGU on alati pikka eluiga ihaldanud. Ta löi müüte inimestest, kes lõpmata kaua elasid, kuid elu löi need unistused alati ihalastamata puruks.

Ameerika õpetlane Richardson tegi 2000 kreeka hauakirja uurimise põhjal kindlaks, et vanad kreeklased keskmiselt 29 aastasel surid. XVI-XVII-XVIII sajanditel oli inimese keskmine eluiga vastavalt 21-26-34 aastat. XIX ja osalt XX sajand on iseloomustavad keskmise eluea vahetpidamatu pikenemise poolest, mis on seotud kommunaalse tervishoiu arenemisega, laudide vähenemisega ja laste surevuse langemisega. Kuid nende keskmiste arvude taga peitub see tõsiasi, et keskmine kõrgel eluiga, peaaegjalikult, kodanlusele kuulub.

Nõukogude Liidus leiab see tuhandete inimpõlvete pika eluea unistus enda lahenduseks esimest korda maksimaalselt soodsad eeldused. Vaatamata läbielatud imperialistliku ja kodusõja aastatele, võime meie juba nüüd keskmise eluea määratu suurt pikenemist märkida. Nõukogude statistikute S. Novoselski ja V. Pajevski koostatud surevusetabelite järgi oli Venemaa elanikkude keskmine eluiga enne revolutsiooni 32,3 aastat. Juba 1926—1927. a. a. võrdus ta 44,4 aastale. Keskmine eluiga pikenes seega 12 aastat, s. o. 37 prots. võrd (meestel 10½ aastat — 33 prots., naistel 13,4 aastat — 40 prots.).

NSV Liidu töörahva eluea kasv jätkub alatasa. Asi ei ole, muidugi, mitte ainult laste surevuse alanemises. Kui välja arvata lapsed alla 4 aasta vanaduses, siis tõuseb NSV Liidu Euroopa osas, mille kohta andmed olemas, elanikkude keskmine iga juba

57 aastani (meestel 54,9 aastat ja naistel 58,9 a.).

Metschnikov pidas inimese normaalseks elueaks 120 aastat. Pavlov uskus oma saaja-aastasesse loovasse ellu, ja ta oleks selle teostanud, kui poleks tulnud juhuslikku haigestumist. Võrdleva anatoomia andmetel ületab imetajate eluiga nende kasvuaja viis korda. Kui sellest lähtuda, siis peab inimene, kes 21 aastaselt täis kasvab, normaalselt keskmiselt umbes 105 aastat vanaks elama.

Keskmisest elueast, mille tervelt sotsiaalsed tingimused ära määravad, tuleb eraldada individuaalne eluea pikkus, mille suuremal määral ära määravad päritud konstitutsioonilised (organismi ehituse) tegurid. Üleliidulise eksperimentaal-arsliteaduse instituudi eluea-patofüsioloogia kliinikus oleme näinud 100—122-aastaseid rauku, kes pärispõlve ja kapitalistliku orjastamise ikke üle elanud. Tõenäolikult on nende pikk eluiga, ühest küljest, individuaalselt-soodsatest elutingimustest, teisest küljest, päritud põhjustest tingitud. Keskmise eluea pikkus aga ei ole mitte juhuslik annetus, mitte pärivuse tunnus, vaid sotsiaalsete mõjude tagajärg.

Normaalse vanaea kätte jõudmise aega määratakse mitmet moodi, Prantsuse füsioloog Flourens kannab selle alguse 70-daltesse aastatesse. Genfi kliinikuarst professor Roche ütles naljatades, et igal vanasteast kirjutajal algab see iga mõni aasta hiljem sellest vanadusest, mis tal omal olemas. Selles avaldub hirm vanaduse ees. Ometigi võib ja peab vanaiga võtma kui elu loomulikku astet, sedasamavõrd täieväärtslikku nagu on teisedki astmed elus.

Vananemise protsesside uurimine, teda tingivate mehhanismide avastamine on üks bioloogia tähtsamaid probleeme. Kuid seniajani ei tea õpetlased vananemise põhjusi. Vanaduse nähtuste seletamiseks on ette toodud terve rida teooriaid; kõik need võtavad aluseks ja lähtepunktiks ühed või teised muutused, mis vananevale organismile omased. Organismi kudede ja rakukeste kulumine (Veismann); veresoonte arteriosklerootilised (lubjanemise) muutused, mis rakukeste toitmist takistavad (Deimann); isemürgitamine batsillide mürgiga, mis soolestikust kehasse imbub (Metschnikov); sisemise sekretsiooni näärmete närtsimine (Laurent); mürgitamine sisemise ainetevahetuse rikkimise tagajärjel (Ewald); kolloiidide vananemine (Rushitshka ja Marimesko).

Kuid kõik need nähtused ei ole esimese, vaid teisejärgulised — kõik nad on vana-

nemise protsessi enese tagajärg. Vananemise protsessi ei saa eraldada inimese evolutsiooni protsessist. Vananemine ei ole üksnes involutsiooni (närtsimise), vaid ka arenemise protsess, mis mitte üheks silmapilgukski ei peatu. Meie teame, näiteks, et isegi suures vanaduses südame kasvu võib tähele panna: 122-aastaselt raugal, kes meie kliinikus viibis, leidsime meie tugevasti suurenenud südamelihase. Kõigi ühtekokku vanaduseks nimetatava nähtuste-kompleksi ajejõud on dünaamilikud, ja juhtiv osa läheb kogu evolutsiooni kestvusel ühelt süsteemilt ja funktsioonilt teisele. Kõik see kindlustab organismi ühtsuse kogu tema arenemise kestvusel.

Vananemise protsesside uurimine meie kliinikus mäitab, et inimese kogu evolutsiooni (edasiarenemise) ja involutsiooni (närtsimise) kestvusel närvide ja mahlade sidemed alatasa muutuvad (professor Rasenkovi tööd). Meie võime rääkida reguleerimise uutest mehhanismidest, mis vanu asendavad. Selle pika ajajärgu vältel jääb isiku ühtsus täielikult alale — inimene võib töötada, võib luua. Mitmetepidi tõuseb tema looming isegi kõrgemale, kui eelmistel eluaastatel.

Ometi, kuidas ka eluiga ei pikendaks, ikka ei pääse inimene vanadusest ja surmast. Mida enam õnnestub eluiga pikendada, seda rohkem saab ühiskonnas rauku olema. Juba viimasel rahvalugemisel tõusis 60-aastaste ja vanemate raukade arv NSV Liidus 6—7 protsendini kõigist elanikkudest. Kas aga ühiskond sellest rikastub, kas need vanade inimeste kaadrid kujutavad ühiskondlikku väärtust, kas ei muutu nad koormaks? Need küsimused on seotud vaimlise ja füüsilise eluea pikkuse piiride küsimusega. Kui kaua võib inimene oma intellektuaalsed võimed, oma vaimlise energia, oma loomisevõimed alal hoida? Kas on inimese mõistuse, tema tunde- ja hingeelu ala langus, kõdunemine paratamata ühenduses vanadusega?

Ettekujutus vanadusest on nii tihedalt kokku põimunud ettekujutusega vaimlisest võimetusest, et paljud valmis olid tunnistama: pikk eluiga on üleaarune, sest ta ei too muud kui rõõmutut oletsemist. Kodanline kirjandus pildistab meile raugu kuju äärmiselt väheahvatlevates vormides. Selles enesearmastava, nuriseja, kõige uue vastu vaenuliku ja omakasupüüdja vanamehe kujus, kelle psühholoogiline tagavara koosneb vanadest vigadest ja vanadest eelarvamustest, ei tule sugugi näha *üldse* „normaalse“ rauga päevapilti, vaid nimelt *kodanlise vanamehe* päevapilti, kes enesesse

ilma igasuguse ilustamiseta kõik egoistliku, ahne ja kalgi kodanluse põhiomadused on koondanud. Tegelikult pole need omadused sugugi mitte omased raugale, kui bioloogilisele tüübile; nad kujutavad endast ainult teatud sotsiaalse keskuse tihendatud vastupeegeldust.

Laialdase publiku teadvuses segatakse vanadus sagedasti ära jõuetuse ja vanaduse *haigustega*, ometi aga on need nähtused täiesti erinevad. On olemas normaalne, terve vanadus, niisamuti, nagu on olemas normaalne, terve lapsepõlv, jõuetus on kas kõrge, või patoloogilise vanaduse tunnus. Paljugi sellest, mis meie vanaduse arvele kirjutame, võib panna haiguste (soontelubjanemise, neeruhaiguste jne) arvele, mis aga sugugi vanaduse paratamatud kaaslased ei ole. Vanadus on üks inimese arenemise järk: selles põimuvad kokku mitte üksnes närtsimise, ehk involutsiooni, nähtused, vaid ka evolutsiooni, kasvu, nähtused.

Tõsiasiad näitavad, et sagedasti avaldatakse kõige suuremaid loominguilikke saavutusi nimelt kõrge vanaduse ajajärgul. Sophokles kirjutab oma kuulsa kurbmängu „Ödipus“, kui ta üle 80 aasta vana oli; Goethe lõpetas „Fausti“ 80 aastasel; Lamarek kirjutab „Selgroota loomade looduseloolise ajaloo“ 71 ja 90 aastate vahel, ja Galilei uuris 74-aastaselt, kui ta juba pime oli, terve rea mehaanilisi aparate läbi. Humboldt kirjutab kuulsa entsüklopeedia „Kosmos“ 74 ja 90 aastate vahel. Meie võiksime veel paljuid silmapaistvaid inimesi nimetada, kes kuni oma viimaste elupäevadeni loominguilikku tööd tegid: Victor Hugo (83 a.), Voltaire (84 a.), Newton (85 a.), Leo Tolstoi (88 a.), I. P. Pavlov (86 a.), Verdi (88 a.), Saint-Saëns (86 a.); kunstnikud — Van-Dyck, Perugino (78 a.), Corot (79 a.), Michel Angelo (89 a.), Tizian (99 a.) ja teised. Suur Engels elas 75 aastat vanaks ja pidas kuni viimaste minutiteni teoreetilist ja poliitilist võitlust tööliste klassi vabastamise eest.

Kas on teaduse-, tehnika- ja kunstitegelaste, tööliste ja kolhoosnikkude seas vähe rauku, kes säilitanud (alles hoidnud) oma energia, teadmised ja kogemused?

Ei saa eitada, et vanadusega käib sagedasti kaasas mõnede võimete nõrgenemine, reageerimise-kiiruse, kuulmise, meelepidamise vähenemine. Kuid oleks suur viga vananemise protsesse üksnes liikumise funktsioonide ja tajumise funktsioonide hulgalises vähenemises näha. Meelespidamises, uue materjali omandamises tekki-vate puuduste katmiseks kasutatakse ära

Kolhoos „Pamjat Iljitska“ Tsherepovetsi raioonis müüs riigile 15 tsentnerit linakiudu nr. 26.

Pildil: Paremad kolhoosi linaropsijad A. Veselova ja A. Savjussova kõrgesordilise linaga.

arvukad kompensatorlikud mehhanismid (vaimline eneseorganiseerimine, teatud liigutuste valimine ja kohandamine), mis kadunud või nõrgenenud funktsioone ületamisega asendavad.

Nõrgenev sõnaline meelepidamine asendub vanaduses struktuurilik-loogilise meelepidamisega; tähelepanemise kitsenemise tasub ära tema kontsentreerimine; alanenud tunnete jõu asemele astuvad elukogemused jne. Ameerika hingeteadlane Miles-Walter tuleb, kõigist neist asendamisnähtustest kokkuvõtet tehes, järeldusele, et isegi kõrges vanaduses — kui mitte jämedaid patoloogilisi muutusi ei tule — intellektuaalse taseme ümberkorraldumine ja isegi ta tõus võimalik on. Omandatud kogemuste ja intellekti sisemine side saavutatakse kõige täielikumal kujul nimelt normaalse vanaduse eas, ja see kindlustab väga kõrge sünteetliku loomingu taseme. Liikumise funktsiooni nõrgenemist võib niisamuti tuntaval määral rida teisi funktsioone asendada. Nii osutub liikumise automatism heis tingimustes soodsaks abinõuks, mis vabanevat tähelepanu lubab neile ras-

kustele koondada, mis nägemise, kuulmise jms vähenemise tagajärjel tekivad. Meeliline tajumine (meelte vastuvõllevõime) on raukadel väiksema ulatusega, kuid palju püsivam. See iseloomustab kasulikult vanade töölise tööd tööstuses. Määratusuuri osa selles kohanemises, mis raukadel võimaldab mitte üksnes saavutatud tasemele jääda, vaid ka edasi liikuda, etendab määratusuur kogemuste ja vilumuste lagavara, mis omandatud kauase tööga ühel ja seltsamal alal.

*

Vanadus ei ole viljatu, vanad kaadrid on ühiskonnale määratusuur väärtus. See seade on eriti õige meie tingimustes, kus on hävitatud need põhjused, mis tekitavad neid eitavaid jooni, mis justku omased olevat raukade psühholoogiale, ja seda rauga huvide ahtsust (kitsust), mida kodanlikes ühiskonnas võib märgata. Vastuolu raukade ja noorte vahel, mille psühholoogilist analüüsi kodanline kirjandus läis on, ei ole bioloogiliselt tingitud; ta järeldub sotsiaalsetest vastuoludest. Töolisest-raugale,

leadusetöolisest-raugale, kunstitegelasest-raugale ei või Nõukogude Liidus noorte inimeste püüded vaenulikud ja võõrad olla. Noortele on aga vaja vanade töölise kogemusi kõigil meie maa valmistusliku, majandusliku ja kultuurilise elu aladel.

Pika füüsilise eluea probleem on kõige lähedamalt seotud pika vaimlise eluea probleemiga. Ja nii üks kui teine leiavad oma lahendamiseks kõige soodsama keskuse nimelt meie, nõukogude, tingimustes. Elu-üürid laienevad, vanaduse algus nihkub edasi, vanadus ise võib mitte kiratseva ja tegevusele vaatlemise, vaid rahuliku töö ja sünteetliku loomingu ajajärguks muutuda, ning peab selleks muutuma. Ka vana puu, ütleb prantsuse rahvasõna, kasvatab rohelist lehti.

Vananemise protsessi sügav tundmaõppimine võimaldab meil selle keeruliku nähtuse peamisi põhjusi avastada, neid vallata ja selle eest võidelda, et vanaduse algust võimalikult kaugemale nihutada, elu pikendada ja ühiskonnale iga inimese kõige täielikumat ning kestvamat osavõtmist ühiskondlikust elust kindlustada.

Tõlkinud A. K.

Elagu Üleliiduline Kommunistlik enamlaste Partei — sotsialismi võiduka ehitusetöö juht ja organisaator!

Spordilennuk „AIR-11“

Silmapaistva lennu teostas lendur Piontkovski 21. septembril k. a. kergel spordilennukil „AIR-11“. Kell 6 hommikul tõusis ta Moskvas õhku, kell 12,58 min. oli ta juba Sevastopoli kohal Krimmis ning pööras sealt, maandumata, Moskva sihis tagasi. Kell 16,45 min. maandus ta Harkovi lennuväljal, olles seega lennanud 2000 kilomeetrit maandumata 10 tunni 45 minutiga.

Keskmine lennukiirus oli seega ligi 200 km tunnis.

Lennuk „AIR-11“ on kerge kaheistmeline spordilennuk. Ta pikkus on kõigest 7 meetrit, tiibade ulatus — 12 meetrit; lennuk kaalub 540 kilogrammi. Lennuki kere on terasraamist, mis kaetud erilise riidega; tiivad on puust. Ta on varustatud 100-hobusejõulise mootoriga. Rattad tõmmatakse lennul tiibade sisse. Maksimaalne lennukiirus on 230 km tunnis.

HAAVATUD SÜDA

VIIMASTE aastakümnetel on südame kirurgia kiiresti edasi sammunud. Kirurgide nuga tungib haavatud südamesse ja seab sagedasti tema normaalse tegevuse jalule. Meie maa võib olla uhke niisuguste suurte südame-kirurgia meistrite peale, nagu professor Hesse, Dshenalidse ja teised.

Kirurgia ei peatu ainult haavatud südame operatsioonidel. Tehakse südamesse tungimise katseid südameklappide haigestumise, veresoonte ummistuse jne korral (Moskva professori Herzeni ja teiste tööd).

Südame operatsioonid on seotud suurte raskustega. Süda on liikuv organ ja isegi tema lühiajalise peatusega käib kaasas peaju hukkumine ja inimese surm. Seepärast otsivadki kirurgid viise, mis võimaldaksid keerulikkude südame-operatsioonide ajal alles hoida elu, peaju toitmist verrega. Meie oleme ühes professor S. V. Anitshkoviiga teinud koerte kallal niisuguseid katseid.

Südant seismapaneva operatsiooni ajal toitsime meie (eriliste veresoonte kaudu) opereeritava koera aju teiselt loomalt võetud verega. Tagajärjed olid õnnestavad — opereeritava koera aju elas edasi ja kirurgi nuga jõudis teha südamega kõik, mis vaja. Kuid need katsed loomade kallal ei anna meile seni veel õigust neid inimesele üle kanda. On vaja edasist jälgimist ja kogemuste kogumist.

Kirurgid tegutsevad praegu südame haavamise korral täie julgusega. Sellel alal on tuntavaid edusamme. Muu seas on Konjäschini nimelises haigemajas hiljuti õnnestunud operatsioon haavatud südame kallal.

Üks haige, 15-aastane poisike Bojek, toodi haigemajasse 12 tundi pärast haavamist, väheste elumärkidega. Pulss töötas korraldult, täitus nõrgalt, oli tunda teravat ängistust; südamelööke polnud peaaegu sugugi kuulda. Haiget ähvardas tõsiselt surm.

Opereerides leiti löödud haav pahempoolse südamekambri üleval osas, ja ta ulatas südameõõnsusse. Südamekott oli täitunud tardunud verega. 23 minutiga tehti südame haavale mitu õmblust. Operatsiooni lõpul jäi süda seisma, ja haige hak-

kas surema. Pärast adrenaliini (ergutava aine) sissepritsemist hakkas süda uuesti töötama. Konserveeritud vere sissevalamine päästis lõpulikult poisikese elu.

Operatsioon oli niivõrd õnnestunud, et pärast seda ei olnud haigel mitte mingisuguseid komplikatsioone ei kopsudes, pleuras (rinnakelmes) ega südamekottis, mida mõnikord hilinenud operatsioonide juures ette tuleb. Poisike on praegu täiesti terve, ja süda töötab tal normaalselt.

Mitte vähem huvitav operatsioon tehti 14-aastasele poisikesele Rosenblumile, kellel veremürgituse tagajärjel palju mäda südamekotti kogus. Süda, mille peale mäda surus, võis seisma jääda, ja see võis surma tuua. Üldise narkoosi all tehti poisikesele 10 minuti vältel südamekott lahti ja lasti mäda välja. Südamekoti õõnsusesse pandi toru, mida mööda mäda välja jooksis. Pärast konserveeritud vere sissevalamist hakkas haav vähehaaval kinni kasvama, ja toru võeti välja. Haige on praegu täiesti terve.

Nende Leningradi ja Moskva kirurgide õnnestunud operatsioonid ei kõnele veel kaugeltki kõigist südame kirurgia võimalustest. Ameerikas on kirurgid rea õnnestunud operatsioonide teinud südameklappide haigestumise ja südame funktsionaalse korratuste korral. Meie arstiteadus pole seniajani veel mitte neid keerukaid ja hädadohtlikke operatsioone vullanud. Kuid pole kahtlust, et ka need nõukogude kirurgidel, kellel kõrge tehnika ja kogemused on, ülejõu ei käi.

Selle kirurgiaala tundmaõppimine on veel seda tähtsam, et südameklappide ja südame funktsionaalse tegevuse haigestumisi meil sagedasti ette tuleb ning nende arstimine mitte alati vajalikke tagajärgi ei anna.

Meie arstiteaduse teaduslikud laboratooriumid on mõned katsed teinud koerte südameklappide ja südame funktsionaalse haigestumise kirurgia alal, ja need andsid häid tagajärgi. On lootust, et nõukogude kirurgia lahendab lähemas tulevikus edukalt ka selle südamekirurgia tähtsama probleemi.

Professor M. Lissitsõn
Doktor V. Frenkel

NSV Liit Pariisi näitusele

Kõik maailma riigid valmistavad praegu ette rahvusvahelisele Pariisi näitusele, mis avatakse 1937. a. mais. Ettevalmistus käib ka N. Liidus.

Rahvakomissariaadid ning kesk- ja kohalikud asutused valmistavad suurel hulgal eksponaate, mis iseloomustavad N. Liidu edusamme majanduses, tehnikas, kultuuris, eluolus.

Valmistatakse Stalini nim. söekaevanduse töötav mudel, mis näitab nõukogude söekaevanduste tehnikat, töökaitset ja hoolt tööliste hea-olu eest. Moskva-Volga kanali miniatüürne makett (mudel) saadetakse niisamuti Pariisi. Näitusele lendavad lennukid „ANT-25“ ja „ANT-35“. Meie lennuasjanduse saavutusi demonstreerib ka veel hiiglalennuki „Josif Stalini“ mudel. Näitusele valmistatakse sildade, raudteede, võimsate vedurite, Moskva metropoliteeni, elektriraudteede, jäälõhkujate, Põhjamere sadamate jne mudeleid ja makette.

Huvitav ja mitmekesine saab olema osakond, kus demonstreeritakse N. Liidu rahvuste käsi- ja kunstitööd. Palehi, Msteri jt. kunstnikkude tööd; värvirikkad vaibad

idarahvustelt; puust, kivist, luust peenemaitselised lõiketööd põhjamaade rahvastelt; kalliskivid ja heegeldustööd — kõik need saadetused lubavad oletada, et N. Liidu paviljon Pariisi näitusele üks huvitavamatest saab olema.

Varsti algab Pariisis nõukogude paviljoni ehitus. See paviljon võtab oma alla ligi 6 500 ruutmeetrit maad. Siia ehitatakse ka veel nõukogude kino.

Paviljon jagatakse 5 osakonda. Esimeses osakonnas tutvunevad külastajad Nõukogude Liidu territooriumiga, looduserikkustega, tööstusega ja põllumajandusega. Siin tutvunevad nad ka staalinliku Konstitutsiooniga. Teises osakonnas näidatakse nõukogude teaduse, rahvahariduse ja kirjanduse edusamme. Kolmandas osakonnas on — nõukogude teater, muusika, maalikunst; neljandas — raudtee- ja vee-transport, lennuasjandus, Arktise vallutamine; viiendas — nõukogude arhitektuur, linnade ehitused.

Detsembris korraldatakse kõikide eksponaatide ametlik ülevaatus, mis Pariisi näitusele saadetakse.

Dnepropetrovskis (Ukraina) ehitati „Väike staalinlik raudtee“, mille pikkus on 2 kilomeetrit. Raudteel on 2 jaama: „Oktoobrilane“ ja „Komsomolsk“. Seda lasteraudteed teenivad ainult lapsed, nemad on jaamäilemad, vedurijuhid, roopaseadjad jne.

Pildil. Rong väljub jaamast.

Kuorinid

Nõukogude Liidust

11. septembril tõusis lendur Jumashev neljajalajal lennukil „ANT-6” 5-tonnilise laadungiga 8102 meetri kõrgusele. Senine lennukõrguse maailmarekord 5-tonnilise laadungiga oli 6649 meetrit.

13. septembril jõudsid Moskvasse nõukogude lendurid Levanevski ja Levtshenko, kes teostasid lennu Los Angeles-Moskva üle Kanada, Alaska, Siberi (19 tuh. km). Lend algas Los Angelesis 5. augustil k. a.

— *Kiseli raioonis* Sverdlovi obl. (Uraalis) leiti 360 meetri sügavusest naftat. Uurimistööd jätkuvad.

— *Alati muistse kreeka linna* Fanagoria väljaevamist Tamani poolsaarel Mustamere kaldal. See linn ehitati VII sajandil enne meie aja arvamist.

14. septembril võttis valitsuse komisjon vastu Sviri elektrijaama nr. 3. Ühes Volhovi elektrijaamaga annab Svir nr. 3 Leningradile kuni 44 protsenti kogu tarvitatavast elektrienergiast.

15. septembril jõudis Leningradi nõukogude malemeister M. Botvinnik, kes Nothinghami turniiril Inglismaal ühes Capablancaga esimese ja teise koha võitis.

— *Põhja kraa* polaarmaadel lõppes rahvalugemine. 120 töölisi võtsid sellest tööst osa.

— *Moskva oblasti* kõikides raioonides ja külanõukogudes on telefonid sisse seatud. Käesoleval aastal seatakse telefonid sisse ka kõikidesse MT jaamadesse, haigemajadesse ning suurematesse külapodidesse oblastis.

— *Kounradi vaseaagi leiukohal* korraldatakse kõige suuremat plahvatust maailmas — 2070 tonni plahvatusainet, mis korraga süüdatakse, vabastab plahvatusel vasemaagi lademed katvast maahihist.

— *Käesoleval aastal* töötavad N. Liidu mitmesugustes raioonides üle 800 geoloogilise uurimise ekspeditsiooni.

15. septembril tegi nõukogude kiirlennuk „ANT-35” proovireisu Moskva-Leningrad-Moskva. 1266 kilomeetrilise teekonna tegi lennuk läbi 3 tundi 38 minutiga, s. o. lendas keskmiselt 350-kilomeetrilise tunnikiirusega.

— *Purilendur Kartashev* lendas purilennukil 14. septembril Rostovist-Doni ääres välja ja maandus järgmisel päeval Kalmõki vabariigis Elista linna lähedal, lennates õtsejoones üle 515 kilomeetri. Maailmarekord purilennuki kauguselennus kuulub seni sakslasele Eltschnerile, kes käesoleva aasta suvel lendas ära 504,2 km.

16. septembril püstitas lendur Jumashev uue kõrguserekordi 10-tonnilise laadungiga. Lennukil „ANT-6” tõusis ta 6605 meetri kõrgusele. Senine maailma kõrguserekord 10-tonnilise laadungiga oli 3231 meetrit (itaallane Antonini).

19. septembril jõudis lennukil Moskvasse Nõukogude Liidu kangelane lendur V. Molokov, kes 22. juulil k. a. algas Krasnojarskist lendu mööda Arktise kaldaid kuni Anhangelskini. Molokovi lennu teekonna pikkus on üle 26 300 kilomeetri.

19. septembril möödus aasta kuulsa õpetlase, dirigendite ja raketlennukite konstruktori K. Ciolkovski surmast.

— *Moskvas sai valmis* 11-kilomeetri pikune linna mustavee kanal. 6 kilomeetrit sellest kanalist asub maa all kuni 13 meetri sügavusel.

— *Punaselageda lähedal* Kaukaasias avastati käesoleva aasta suvel uus narsaaniallik. Viimasel ajal annab see allik ööpäevas kuni 190 tuhat liitrit narsaani.

— *Oktoobripühadeks* sai valmis suur neljaloolgaline raudbetoon sild üle Angara jõe Irkutskis. Sild asub nii kõrgel, et suured laevad ta alt võivad vabalt läbi sõita.

26. septembril määras NSV Liidu Kesktäideosaatekomitee sm Jagoda NSV Liidu sideasjanduse rahvakomissariks. Siseasjade rahvakomissariks määrati sm Jeshov — ÜK(e)P keskkomitee sekretär.

— *Jamali poolsaarel*, põhjapool polaarvööd, avastati hiljuti vanaaegse linna jäänused. Kaevamistöödel tehti avalikuks, et linna ase on 84 tuhat ruutmeetrit suur. Leiti 26 tuhat mitmesugust pronksist jm. asja.

— *Kabardino-Balkaarias* lasti käima Baksani vee-elektrijaam. 1937. a. lõuseb jaama võimsus kuni 25 000 kilovatini.

6. oktoobril jõudsid Moskvasse 9 turkmeeni kolhoosnikku — kalurit, kes taimuunidel (väikesed, 4,5 meetri pikused üheistmelised kaluripaadid) 5. juulil k. a. Krasnovodskist (Kaspia mere ida-poolsel kaldal) välja sõitsid. Kolme kuu välisel sõitsid kalurid ära 4653 kilomeetrit.

— *Kesk-Aasia sõjaväeringkonna* sanitaarvalitsus võitis tarvitusele uue arstirohu, mis malaariahaiguse eest hoiab — akrihiniini. Mõni tablett seda arstirohu juba mõjus, et malaaria eest hoida inimesi, keda malaariasääsed hammustanud.

— *Missugune on elu meresügavustes?* See küsimus on senini veel lõpulikult lahendamata. Ameeriklane Babe laskus 940 meetri sügavusele merepõhja Atlandi ookeanil. Sügavamale pole inimene veel pääsenud. Moskvas hakati nüüd ehitama erilist aparati — batisfääri (kinnine gondel) —, mis võimaldab laskuda kuni 2000 meetri sügavusele merepõhja. Batisfäär on varustatud aparatuuridega, mis seesolijatele värsket õhku valmistavad. See võimaldab kuni 10 tundi merepõhjas viibida. Õnnetuse korral, kui allalaskmise koided katkevad, võib batisfäär ise veepeinnale tõusta. Ehituseloleva suure batisfääri läbimõõt on 2 meetrit. Selles võivad kaks inimest merepõhjas uurimistööd teha.

Välismaalt

Üleilmne raadiokontsert peeti ära 20. septembril. Kontserti anti Am. Ühendriikidest, ja kõikide riikide raadiojaamad andsid seda omakorda edasi. Kontsert avati kuulsa Niagara kose kohina edasiandmisega. Sellele järgnesid irokeeside, neegrite ja ameeriklaste rahvamuusika ettekanded. Nõukogude Liidus oli see kontsert väga hästi kuulda.

Järgmine üleilmne raadiokontsert on 1937. a. veebruaris; see antakse Argentinast.

Hispaania fashistid lasuvad maha iga päev sadandeid inimesi, kelle vastu vähegi kahtlust on, et nad fashismi ei poolda. Hiljuti aresteeriti Ceutas (Hispaania Marokkos, Aafrikas) kommunist Arnau ja viidi mahalaskmisele. Neli kuuli läbistasid Arnau. Timukad arvasid, et nende töö on tehtud ja lükkasid ta sügavasse kuristikku. Arnau aga polnud surnud. Kuuldes hoigeid, töid araab-lased Arnau kuristikust haiglasse. Fashistlikud tõlterdajad aga, saanud teada, kes haavatu on, otsustasid Arnau tappa haiglas, ning pritsisid temale selleks strühni sisse.

Hitleri põmuletulekust, s. o. 1933. a. jaanuarist peale on Saksamaal poliitilistel ja usulikkudel põhjustel fashistlikkude kohtute poolt 225 tuhat inimest türmi mõistetud. Türimõistetute vangistuseaeg teeb kokku 600 tuhat aastat. 115 poliitilist tegelast on surma mõistetud, 125 tuhat Saksamaa kodanikku on põgenenud Gestapo (riikliku salapolitsei) eest väljamaale. 250 tuhat poliitvangi vaevlevad koonduslaagrites.

Mõni kuu tagasi mõistis New-Yorgi kohus Dorothea Sherwoodi surma selle eest, et ta oma kaheaastase poja ära uputas. Teisel kohtuistungul, kus seda asja uuesti läbi vaadati, muudeti surmaotsus kauaaegseks vangistuseks. Dorothea Sherwood kasvas vaeses perekonnas. 16-aastaselt hakkas ta endale ülespidamist teenima. Hiljem suri tal mees. Ta jäi tööta, nälgis ise ja nälgis ka ta poeg. Ema ei suutnud välja kannatada oma lapse pikaldast näljasurma ja ühel päeval uputas ta poja, et kiirendada paratamatust. See on tüübilik tõsiasi kapitalistlikkude riikide töötute seisukorrast.

20. septembril avastas astronoom Jackson Johnnesburgis (Lõuna Aafrikas) uue sabatähe. Sabatäht on nähtav ainult teleskoobiga. Päev hiljem avastas sellesama sabatähe täiesti iseseisvalt, nõukogude astronoom Neumini Simeisis (Krimm). Rahvusvaheline astronoomia komitee otsustas nimetada uut sabatähte „Jackson-Neumini sabatäheks“.

Ameerikas korraldati hiljuti „lendava automobiili“ järeproovimine. See on masin, mis võib lennata ja ka maad mööda sõita. Tal on kolm ratast. Ühe minuti vältel võib automobiil lennukiks muuta ja vastupidi — lennuk automobiiliks. Liikumiskiirus on õhus 60 km tunnis ja maa peal 40—48 km tunnis.

Hiljuti lõppes Brüsselis (Belgia) 11-s rahvusvaheline vähjatõvevastane kongress. Kongressil oli üle 200 saadiku 40 riigist. N. Liidust oli kongressil 3 saadikut. Kongress kuulas ära 34 aruannet vähjatõve arstimise ja ärahoidmise kohta. Eriti huvitava aruande tegi prantsuse õpeltlane Mallaux vähjatõve arstimisest röntgeni kiirte abil.

VALGEST EESTIST

August

1. — Valitsuse ajakirjandus pöörab suurt tähelepanu Berliinis peetavatele olümpiamängudele, millest ka Eesti riiklik meeskond osa võib. Kirjeldatakse üksikasjalikult Goebbelsi, Hitleri vastuvõlde, Hitleri noorsoo pidustusi ja tervet hitler-fashistlikku tulevärki olümpia ümber.

— Soome president Svinhufvud sõitis Pätsi kutsel 2-päevaliseks külastamiseks Eestisse. Ringsõite korraldatakse sõjalaagritesse ja põlevkivitööstusse.

— Ravila vallas süülas naistalusteenija hallparuni viljaküüni. Süütamine sündis palga maksmata jätmise pärast.

— Juulis veeti Eestist Inglismaale 15 183 tünni võid ja 2 600 000 kanamuna. Saksamaale veeti seltsamal ajal 9866 tünni võid ja 2 200 000 kanamuna. Võrreldes möödunud aasta juulikuuga, on võid väljavedu 2,8% langenud.

2. — „Päevaleht“ arvates oli Goebbelsi kõne olümpiamängude avamisel Berliinis avameelselt ja hädaohtlikult rahvussotsialistlik. Spordile ei olevat Goebbels üldse lähelepanu pööranud.

— Pätsi valitsuse leht „Uus Eesti“ ei suuda oma rõõmu varjata Hispaania fashistide väiksemagi edusammu puhul. Valitsuse vägesid nimetatakse lehes „punasteks“ ja „marksistlikkudeks“, „anarhistlikkudeks“, mässulasi aga rahvuslikkudeks kangelasteks.

3. — „Päevaleht“ avaldab artikli Madridi vabariikliku ajalehe „Ahora“ toimetajalt, milles valgustatakse Hispaania mustasajalist mässu demokraatia seisukohalt. „Päevaleht“ toimetus lisab märkuse juurde, et ta „Ahora“ toimetaja artikli tõelikkuse eest ei vastuta.

4. — Põlevkivi-tööstuses kestab tööliste palgavõitlus. Seni pole kokkulepet saadud „Riiklikus põlevkivitööstuses“, „Eesti Kiviõlis“, „Küttejõus“ ja „Gold Fields“is“.

— Valitsuse häälkandja „Uus Eesti“ on murtud Eesti meeskonna kaotuste üle Berliinis. Kõik kerjõustiku võiduvõimalused on purunenud.

— Pätsi valitsus määras välisministri abiks parmpoolse sotsiaaldemokraadi August Rei. Sel puhul loeb valitsuse häälkandja üles hulga teeneid, mis Reil Eesti kodanlike riigi püstitamisel olevat.

5. — Valitsuse otsusel avatakse Tallinnas kõrgem sõjaväe tehnikakool. Koolis on jalaväerelvade, suurtüki ja laskemoona klassid. Kool on 4-aastalise kursusega.

— „Küttejõule“ kuuluvates põlevkivikaevandustes tõstetakse tööliste palka 3—5% võrd. Juulil, kui mujal palka enam tõstetakse, peab seda ka „Küttejõud“ tegema.

— Lennuki, Schmidt, Niidu ja Frölingi saeveskites lõppes töö toormaterjali puudusel. Augustikuu jooksul vallandatakse „Päevalehe“ teatel, Pärnu saeveskites 700 töölisl.

— Tartu rätsepatöölised ülesid üles senise palgalepingu ja nõuavad 20% palgakõrgendust. Rätsepatöölise seletuse järgi olevat elukallidus Tartus tõusnud viimaste kuude jooksul 10 punkti võrd.

— Tartu müürseppade streik lõppes tööliste kaotusega.

6. — NSV Liidule ostetakse Viljandimaalt suguloomi. Praegu on „Päevalehe“ teatel käimas 500 lehma kokkuost.

— Tartus lõppes laud- ja mööbelseppade streik tööliste osalise võiduga. Palka tõsteti nõutava 40% asemel ainult 8%. Ka kollektiivleping jäi töölistele seebord käitesaamatuks.

7. — Pärnu, Tori ja Siimu sillatöölise palka tõsteti 10% võrd. Tööliste kollektiivlepingu nõudmine läikiti ettevõtjate poolt tagasi.

8. — Suurem salk saksa „hitlernoori“ külastas mõne nädala jooksul valges Eestis skautide laagreid ja linnu. „Uus Eestis“ toodud kirja järgi olevat „pälsinoored“ — hitlernoori väga südamliselt vastu võtnud.

— Narva lähedal Härmamäel on käimas Karl XII mälestusesamba püstitamine. Mälestusesammas valmistati Rootsis.

— Aktsiaselts „Telliskivitehas“ algab kolme uue telliskivitehase ehitust, mida tulevaks kevadeks valmis tahetakse ehitada.

9. — Tallinna sõitis 17 inglise vabrikanti ja pankurit. Ingliseid tutvunevad kohapeal Eesti tööstusega — eriti põlevkivitööstusega. „Päevalehe“ juht-

kirja järgi tahetavat inglise kapitali esindajatele tõestada, et Eesti poliitiline olukord on väliskapitali juuremeelitamiseks küllalt kindel, et Eesti majanduseilmas leidub võimalusi inglise kapitali töölerakendamiseks.

10. — „Põlevkivi“ töölise palgaolusid kutsuti valitsuse ülesandel uurima Tartu ülikooli dotsent-Dotsendi otsus võetakse töötülide lahendamise komisjoni poolt arvesse — kui „erapooletu teadusemehe otsus“.

— Siseminister Eenpalu pidas Haapsalus hallparunite lõikusepeol poliitilise kõne, milles teatas, et uue asutava kogu valimised võetavat ette k. a. lõpul.

— Soomest saabus Tallinna Ungari sõjavägede ülemjuhataja kindral Shvoy. Tallinna jääb kindral mõneks päevaks, kus ta tutvub sõjakoolide ja sõjalaagritega. On kuulda, et Ungari kindrali küllaskäik Balti riikidesse organiseeriti Hitleri algatusel.

11. — „Päevalehe“ teatel tõusis 1936. a. esimesel pooltel elukallidus tootluse alal 15,7%, kütte ja vaagustuse alal 38,1% ja riietuse alal 4,2%.

— Eestis viibinud Inglise majandusedelegatsioon tunnud lähemat huvi Narva tekstiiltootmise ja põlevkivi ümbertöötamise vastu.

— Pärnu töölise delegatsioon nõudis Pärnu linnavalitsuselt ja ametiasutustelt, et Pärnus vähemalt 3 saeveskit aasta ümber tööle jäetaks, muidu jääb sadandeid töölisi tööta.

12. — Pätsi valitsus likvideerib tähtsamad riiklikud tööstus-ettevõtted turba, põlevkivi ümbertöötamise jt aladel ning muudab nad segaaktiivsuseks. Likvideerimise viivad läbi majanduseministri poolt määratud n. n. ümberkorralduse komisjonid.

— „Uue Eesti“ teatel korraldavad mitmesuguseid hallparunite organisatsioonid oma liikmetele ekskursioone Pätsi, Eenpalu jt tuusade mõisadesse, mille majapidamine eeskujulikult sisse olevat seatud.

14. — 1000 Tallinna linnatöölisi nõuavad palgakõrgendust 12% võrd.

— Narvas alustas politsei juurdlust mingisuguse lahkuseltsi tegevuse kohta, mille liikmed „jumalateenistuse“ ajal määratsevat ja endid loomuvastastel üleval pidavat.

15. — Berliini olümpiaadil tagasi jõudnud maadlejale Palusalule, kes seni teenis vangivahina, kindrali valitsuse poolt tulu. Teised, väiksemate võitute omanikud kavatsesvat, „Päevalehe“ järgi, värsket taluperemehe juurde sulasteks minna.

17. — Töötülide lahendamise komisjoni otsus, mille põhjal tõstetakse põlevkivi kaevanduste töölise palka 8% ulatuses, ei rahulda töölisi. Töölisele ei teatatud ülikooli ekspertide otsust. „Kiviõlis“ ja „Goldfieldsis“ kestab „Päevalehe“ teatel streik.

18. — Pagaritööstuse ettevõtete omanikud Tallinnas nõuavad öötöö keelu ärakaotamist. Majanduseministri pooldab läiel määral peremeeste nõudmisi. Seni takistab öötöö keelu kaotamist pagaritöölise vastupanek.

— Valitsuse käsukirjadega peavad kõik riigiametnikud „töörõõmsad ja kodanikkudele vastutulelikud“ olema.

19. — Elva ümbruskonnast osteti „Päevalehe“ teatel NSV Liidu jaoks 128 tõulehma.

— Möödunud aastal andis Tallinna töolisteteater 206 etendust, mida vaatamas käis 72 000 inimest. — Harjumaal anti kohtu alla 506 talumeest hooletu teedeparanduse pärast.

20. — Luke vallas Valgamaal põletas talusulane peremehe talu ühes varandusega maha. Põhjuseks olnud palga maksmata jätmine.

— „Uus Eesti“ nõuab, et kehvematelt piirimaadelt — eriti Peipsi ümbrusest, kehvikuid ja pärisproletariaati riigi poolt sisemaa jõukamatesse maakohtadesse tööle hakataks saatma.

— Türi paberivabriku töölised nõudsid tööpalka kõrgendust 10% ulatuses. Vabriku valitsus on nõus palka tõstma 8%.

23. — „Uus Eesti“ rõõmustab Pärnu põllumeeste seltsi väljanäituse korraldamise puhul, et rasked kriisajad on möödumas, toiduainete hinnad kerkinemas ning hallparunil „kergemalt hingamise võimalus jälle tagasi tulemas“.

25. — Tallinna sadamatöölised ja Tartu nahavabrikute 200 töölisi nõuavad palga kõrgendust streigi ähvardusel.

26. — Tallinnas ja Tartus avati 3 uut väikeettevõtet tarbekaupade valmistamiseks 33 töölisega — Tartus laiendati alumiiniumivabrikut, kus nüüd kuni 200 töölisi tööle asub.

— Võrreldes möödunud aastaga tõusis Tallinna turul või hind 40 senti kilolt (120 sendist 160 sendini), s. o. 33%.

— Eesti väliskaubanduses on k. a. esimesel pooltel võrreldes möödunud aastaga sissevedu, „U. E.“ teatel, tõusnud 25%. Väljaveo tõus on väiksem ja sellelõttu jäi väliskaubanduse tasakaal passiivseks.

— Pärnus korraldati põllumeeste näitusel ka põllutöölise töövõistluse näitus mitmesugustel aladel. Hallparunite komisjoni poolt paremaks tunnustatud töölisele anti auhindu.

27. — „Uus Eesti“ organiseerib talude ajaloouurimist, Talupoja „seisust“ tulevat kindlustada — talude kindlustamisega kestmaks ajaks ühe ja sellesama suguvõsa kätte.

— „Uus Eesti“ toob lühikese väljavaate süüdistusaktist Trotskistide kohta ühes kohtuotsusega. Leht hoidub omapoolest kommentaaridest, kuid lisab siiski juurde inglise tagurliste lehtede „arvamisi“.

— Balti puuvillavabriku juhatus Tallinnas teatas töölise nõukogule, et lähemal ajal lastakse vabrikust lahti 125 töölisi. Vabriku töölise nõukogu pole sellega nõus ning nõuab omaltpoolt tõenäädala lühendamist.

— Lehtses, Tapa lähedal, avatakse turbatööstus 100 töölisega ja 8 turbapressiga. Pealeselle kavatsetakse seal kohalikku elektrijaama ehitada.

— Eesti peekoni eksporditõhus müüs NSV Liitu 7000 pekisiga 600 000 krooni väärtuses.

— Tallinna linnavalitsus vastas linnateeniate palgakõrgenduse nõudmisele eitavalt.

— Mõne kuu eest pandi Eestis maksma põllutöölise õnnetujuhtumite vastu kindlustamise seadus. Nüüd võeti selle seaduse põhjal riiklikus komisjonis arutusele üle riigi „esimene“ õnnetujuhtum. Maatööline, kes hallparuni sindlimasina all oma kätt oli vigastanud, — jäeti toetusest ilma.

— „Uus Eesti“ nõuab, et külanõored kehvematelt kihtidest mitte üldhariduslikesse koolidesse vaid karjatalitajate ja teistes oskuskoolidesse saadetaks. Taludesse olevat vaja palgataenijaid — väljaõpetatud karjatalitajaid, lehmaliipsijaid, seasõõlajaid jne, ning selleks tulevat põllumeestekojal avada uusi maatöölise kooli.

— Tallinna ringkonna kaitseliidu poolt organiseeritud võistluselaskmistest (püssidega, kuulipildujalaga jne) võttis osa 2000 kaitseliitlast.

— Sotsiaalminister O. Kask tungib „Uus Eesti“ teravalt kallale „Kiviõli“ töölise streigi organiseerijatele töölisvanematele. Vabriku juhatus olevat õigustatud kõiki streikivaid töölisi lahti laskma ning vabriku korteritest kohtu teel välja tõstma.

„Kiviõli“ töölised streigivad juba 3-dat näädalat.

30. — Tallinna Draama-stuudios tuleb etendusele „Kuues kompanii”, mis lavastatud Gailiti romaani „Isade maa” järgi. Etenduses ülistatakse valgekaartlasi klassisõja päevilt.

— „Päevaleht” toob „Pravdast” väljavõtte, milles paljastatakse saksa ajakirjanduse vale ja laimukampaaniat NSV Liidu vastu. Mõni päev varem tõid Eesti kodanlikud lehed — ilma allikaid nimeletamata — niisamasuguseid kõmu- ja laimuteateid näljarahutuste ja mässude kohta NSV Liidus.

— Valitsuse häälekandja „U. Eesti” avaldab lootust, et Hispaania kodusõda enam kaua ei kesta ning et „rahvuslased”, s. o. fashistikud mustasajalised mässajad, „punaste” üle peatselt võidu saavad.

— „Päevalehe” kirjasaatja, kes liikunud Eesti-Vene piiril ning üle Plüssa jõe läbi binokli näinud kolhoosnikkude elu ja tööd, kirjutab sellest nüüd kui „moonaka tööst”. „Moonaklus” seisvat selles et kolhoosnikud kella järgi lõunale lähevad ning tööriistad lõunavaheajaks põllule jätvad.

— Narva kalevivabriku töölised nõuavad 25% palgakõrgendust.

31. — „Gold Fieldsi” firma põlevkivi kaevandustes lõppes töölise streik. Kaevanduste valitsus olevat „U. Eesti” järgi töölisele lubanud vastu tulla.

— Albus, kirjanik Tammsaare sünnikohas, avati kindral Laidoneri ja professor Suitsu pidukõnedega Tammsaare mälestusesammas. Kirjanik ise puudus pidulikult aktuselt.

— „Päevaleht” ülistab Trotski-Sinovjevi mõrtsukaliku bandet — tõsisteks revolutsionärideks-marksistideks.

September

1. — Riikliku propaganda juhataja Oidermaa algas kihutusetööd rahvuskogu valimisteks. Rahvuskogusse peavad Pätsi mõõdupuu järgi tublid mehed saadetama.

— Õppetöö algul avaldavad lehed teateid kesk- ja ülikooli uksetaha jäänute kohta. Viljandi linnas üksi jäeti Pätsi haridusepoliitika plaani järgi 60 õpilast keskkooli ukse taha.

— „Päevalehe” juhtkirjas tõstetakse üles parlamendi küsimus. Vaidluses „Vaba Maaga” toonitab „Päevaleht”, et „kaika-diktatuur” olevat „laskaalukale” eesti rahvale võõras, ning sellepärast jäävat parlamendi vajadus endiselt maksma.

2. — Võrreldes eelmise aastaga on maarent Eestis kerkinud 13% võrd. Põllumaa hektaarist makseti k. a. 20 krooni renti.

— Port-Kunda tsemendivabrikus tõsteti töölisele — streigi ähvardusel — palka 3—20% võrd.

— „Uus Eesti”, valitsuse häälekandja, mõnitab „Päevalehte” et see Madridi valitsust küllalt ei laima. „U. Eesti” õpetab veel kord, et Hispaania fashistikud mässajad olevat tõelikud Hispaania peremehed ja valitsejad.

3. — Tartus mõisteti nahatöölise ametiühisuse juhatuse liikmed 1 kuuni vangis sellepärast, et nad k. a. kevadel teatud hulga ärisid, kes töölise palkeid ei tõstnud, boikoti alla panid.

— „Päevaleht” tuletab vaeluses „Uus Eestiga” meelde, et rahvaväerinna valitsuses, mis kevadistel valimistel Hispaanias absoluutse enamuse sai ja mille vastu kindral Franco mässu alustas, ei olnud ühtegi kommunisti. „Uus Eestil” ei olevat sellepärast õigust Madridi valitsust kommunistlikuks nimetada.

— „Päevalehe” teatel tahetakse Balti puuvilla-vabrikus töölise arvu 1300 pealt 800-ni vähendada. Töölise vallandamine olevat tingitud tööprotsessi ratsionaliseerimisest. Kangrutele tõstetakse telgede arvu. Sotsiaalminister, kelle juures töölised käisid vallandamise vastu protestimas, vastas, et valitsus ei saa eraettevõtte tegevusse segada.

4. — Töötülide lahendamise uue seaduse põhjal peavad töölised streigist 6 päeva enne selle algust peremehele teatama. Streik on keelatud ajal, mil valitsuse komisjon streigi üle aru peab ja niisamuti 6 kuu jooksul pärast otsuse tegemist.

— Tartu õmbluse-ettevõtte töölise palku viimaste nõudmisel kuni 30% võrd.

— „Päevaleht” arutab Rahvasteliidu pakti läendamise kava ning leiab, et Balti riikidele olevat hädaohtlik endid abistamise kohustusega siduda. Balti riikidel tulevat erapooletuks jääda ja loobuda kallaletungitava riigi abistamise kohustest.

— „Päevalehe” teatel sõidab Berliini Eesti saadik Hitlerlaste kongressi puhuks Nürnbergi — Hitleri isikliku külalisena.

— „Uus Eesti” propageerib töölise „rahvusliku” organiseerimist ning seab selle vastu internatsionaalsele ja punasele organiseerimisele, mis seni Eesti töölisklassi organiseerimise aluseks olnud.

— Räpina paberivabrik on uuesti tegevust alustanud. Praegu töötab seal 50 inimest mitmesuguste paberisortide valmistamisel.

— „Uus Eesti” teatel oli Tallinnas 1. sept. 1936. aastal 140 535 elanikku.

6. — Nõukogude Liidu esindus Eestis lükkab „Päevalehe” teatel kategooriliselt ümber vale- ja laimuteated, mis levisid kõigis Eesti lehtedes, nagu oleks Ukrainas ja mujal NSV Liidu osades nälja- ja sõjaväelaste mässud lahli puhkenud.

— A. Ü. „Kiviõli” nõuab kohtuteel streikivate töölise väljatõstmist vabriku korterist ning korterite üleandmist streigimurdjatele.

— Kreenholmi töölised toonitasid oma koosolekul et elukallidus tõuseb palju kiiremini kui palgad, ja otsustasid sellepärast lähematel päevadel palgatõstmise nõudmise järele üles tõsta. Ka protesteeriti töölistel isikumaksu võtmise vastu.

8. — 1934. a. määdi oksjonil, „U. E.” teatel, 1649 talu, 1935. a. 1259, 1936. a. esimesel poolel 269.

— „Uus Eesti” juhtkirjas nõuab papp ja koolidirektor Raudkepp „rahva kasvatusesüsteemis” kiriku osatähtsuse tõstmist. Kirik tulevat kooliga lähemalt siduda.

9. — Väandra klaasivabrik lammutatakse. Vabriku sissesead müüakse vanarauaks. Väandra klaasivabrikus leidis tööd ligi 250 töölise.

— Eesti suurtoöstus rahuldab oma külletarvidust 60% ulatuses põlevkivi õliga, 20% — puudega, 20% turba ja kivisõega.

— Eestisse sõidab Karl XII ausamba avamisele Rootsi kuninga kaardiväe ülem ühes robkearvulise sõjaväelise saatkonnaga.

— „Uus Eesti” teatel ehitati Võru linna esimene gaasivarjund — Võru maakonnavalitsuse jaoks.

10. — Pätsi valitsus paneb erilise dekreediga maksma uue töötülide lahendamise seaduse; selle põhjal võetakse ametiühingult õigus töölise palga-võitlusel esindada. Niisamuti võetakse töölisvanematelt ja käitise töölise nõukogult streigi välja-kuulutamise õigus. Streigi kuulutamist lubatakse

edaspidi ainult tööliste üldkoosoleku absoluutse enamuse otsuse põhjal. Keelatakse ära kõik kaasatunde streigid.

11. — Eesti suuremas teatris „Estonias“, Tallinnas, anti mõeldunud aastal 320 etendust, millel käis 192 509 inimest. Kõige enam käis vaatajaid naljamängude ja operettide etendustel.

— Tallinnas avati Ühistegevuskoda, mis peab riiklikult organiseerima kooperatiiv-ettevõtteid. Valitsuse ringkondade nõudel tahetakse senisest ühistegevusest välja rookida „löhenemine ja politiseerimine“, s. o. valitsuse ringkondadele võõras element.

— „Kiviõli“ streikivate tööliste asemele on seni tööle võetud 186 streigimurdjat, keda tehas ei taha enam vallandada. Kõik aktiivsemad tööliste huvide kaitsjad tahetakse vabriku värava taha suruda.

— „Päevalehe“ teatel pakuvad k. a. rukist riigile müüa 4680 talu — 7281 t. ja nisu 328 talu — 3650 tonni ulatusel. Talundite väike arv, kus teravilja müüa pakutakse, näitab, et hallparunid veelgi hindade tõusu ootavad.

12. — „Päevalehe“ Moskva kirjasaatja artiklis lüüakse lootusetult käega ootusele, nagu annaks uus põhiseadus NSV Liidus mingisugust vabadust vastasrindlusele. Sinovjevi protsess oleval näidanud, et NSV Liidus suhtutakse endise valjusega klassivaenlase väljaastumistele proletariaadi diktatuuri vastu.

13. — Tallinna saksa lehes „Revalische Zeitung“ is on viimasel ajal lehe Berliini kirjasaatjalt ilmunud rida artikleid salapärase allkirjadega. Soome „Sotsialdemokraati“ paljastusel kuuluvad need artiklid Hitleri välispropaganda ameti juhile Göbbelsile.

— Töötülide lahendamise komisjon otsustas põlevkivi kaevanduste tööliste palka tõsta 2% võrd. Teiste tööliste palgakõrgendamise nõudmine lükati tagasi.

— „Päevalehe“ teatel on Eestis 15 000 töölist organiseeritud ametiühingutesse.

— Sotsiaalministeeriumis koostati töölistekoja liikmete kandidaatide nimekiri. Töölistekoja valimised algavad 25. septembril.

— Tartus olevat rätsepatöölise ametiühisus boikoti alla kuulutanud 5 valmisriieteäri.

— „Päevalehe“ teatel on rahvuspropaganda tulemusena seni eestistatud 85 000 perekonnanime.

— Pärnu õpetajatepäeval tekkis terav vaidlus pastorite ja kooliõpetajate vahel. Pastorid pole rahul senise usuõpetuse õppemeetodiga koolis ja nõuavad omale sel alal tugevama kontrolli õigust.

— Eesti lehed toovad pikki kirjeldusi Hitleri Nürnbergi-balaganist. Hitleri nõukogudevastastest kõnest antakse tähtsamad väljavõtted ilma kommentaarideta.

— Peaministri asetäitja Eenpalu ütles Virumaal ühel suuremal koosolekul, et Eesti tahab võidelda bolshevismi ja hitlerismi vastu, mis Eestile ülemääraselt hädaohtlikud oleval. Selles võitluses toetavat Eestit ta välissõbrad — kes nimelt, selle jätis Eenpalu nimetamata.

— Rahvuskogu astuvat uue põhiseaduse välja töötamiseks kokku paari kuu pärast.

— „Päevalehe“ kokkuvõtte järgi tõuseb Eestis elatismaksumus kiiremalt kui tööliste palgad. Kui 1935. a. tööliste teenistuse ostujõu näitaja 118 oli, siis langes see k. a. 112 peale, hoolimata et keskmine tunnitasu suurtõustuses oli 1935. a. 29,7 senti, 1936. a. aga 32,2 senti.

— „Uus Eesti“ peab valitsuse häälekandjana tunnustama, et tööpuudus pole Eestist kaugeltki

kadunud. Asutustes ja ettevõtetes käivat igapäev palju noori, kes asjatult tööd otsivad ja kelle seisukord väga raske oleval. Palju räägitavat töötu intelliigentsi füüsilise töö juurde tagasipööramisest, kuid selleks ei oleval intelliigentsil mingit reaalselt võimalust.

— Professor Hans Kruusi kõne järgi valitseval Tartu ülikooli üliõpilaste keskel „hoogus elulähedane riiki ja rahvast teenida tahte“, samal ajal idealistlik ja kultuuri loominguine vaim“. — Tööbörsidel selle „vaimu“ jaoks tööd siiski ei leita.

— Narva kalevivabriku juhatus lükkas tagasi tööliste palgakõrgendamise nõudmise. Praegu töötab kalevivabrikus 625 töolist. „Keskmine“ töötasu meestele 29 senti, naistele 27 senti tunnis.

— Tshhehoslovakkias toodi Eestisse 8 katoliku munku, kes pannakse Pärnu ja Tartu katoliku koguduste juurde lapsi kasvatama.

— Tallinna keskkoolides pannakse maksma sundlik vormiriietus. Vormiriietusega tahetakse lastes kasvatada „korralikkust“ ja lugupidamist „vormi“ vastu.

— Valitsuse otsusega tagandati ametist Tööliste Keskliidu juhatus. Uue keskliidu juhatuse määras valitsus oma agentidest. Endise juhatuse liikmete kohta korraldatakse kaitsespolitsei poolt uurimist. Neid süüdistatakse rahva ühise väerinna propageerimises Eestis.

20. sept. — Valitsuse koosolekul kiidati sõjateadusliku kirjanduse edendamise kapitali komitee.

— Keegi diplom. keemik Eestis oleval avastanud mürgise sõjagaasi üperiidi tüüskusevastase omanduse. Kopsutiisikushaige tuleval 4—5 korda paigutada üperiidiga täidetud ruumi ning haigus oleval nii kui peoga pühitud.

— Valitsuse dekreediga pannakse maksma uus tööinspeksiooni seadus. Järelevalve alla kuuluvad kõik käitised, kus tarvitatakse võõrast tööjõudu. Uued tööinspektoriidid seatakse ametisse valitsuse vastava komisjoni poolt, kelle ülesandeks on ka inspektori kandidaatide eksamineerimine.

— „Eesti Kiviõli“ tööliised, kes töölt streigi pärast lahti lasti, nõudsid majanduseministrilt, et streikijate vallandamine seisma pandaks, ning seni lahitud töölised uuesti tööle võetaks. Ühtlasi nõudsid töölised nende kohta peetava musta nimekirja kaotamist. Minister ei eitanud musta nimekirja olemasolu, kuid trööstis, et head töölised musta nimekirja ei saltuvat.

21. — „Uus Eesti“ järgi oleval k. a. esimesel poolel Eesti tööstuses tekkinud 51 töötüli ja streiki.

— Viljandimaal, korraldatakse suurem kaitseliidu sõjaline manööver 5000 kaitseliitlase osavõtul.

— Tallinnas ilmus Hiire tõlkes Leo Tolstoi „Ülestõusmine“.

— „Uus Eesti“ propageerib maa elektrifitseerimist riigiustavuse tõstmise seisukohalt. Elekter tuleval taludesse sisse viia, sest ta hele valgus meelilab inimesi küllasse ning takistab sellega küla proletariseerumist. Küla on aga „U. E.“ arvamise järgi praeguse riigi kindlam tugi. Elekter ja riigiustavus on nii siis teineteisega lahutamatu sead.

— „Päevalehe“ järgi peab inglise ärimees Tallinnas läbirääkimisi „Kiviõli“ vabriku sisseseade tellimise üle Krulli tehaselt. Inglisele tahuvat Tallinnas tellitud vabriku sisseseade Aafrikas tööle panna. Ka oskustöölisi tahuvat inglised Eestist Aafrika jaoks kaasa võtta.

— Viljandi ja Narva rätsepatöölised alustasid palgatõstmise võitlust. 100 Viljandi rätsepatöölisi kuulutasid välja streigi. Ühes streigiga organiseeri-

vad nad ka ametiühingut. Narva rätsepatöölised esitasid peremeestele 20-protsendilise palgatõstmise nõudmise.

— Viljandi rahukohtunik karistas kingseppmeisterit Vähki 3-kroonilise rahatrahviga keelevigadega reklaamsildi ülespanemise pärast. Iga keeleviga läks kingseppmeisteril 1¼ krooni maksma.

— „Päevaleht“ seletab, et ametiühingu keskliidu rüüstamine oleval tööliste huvides ette võetud. Seniste keskliidu juhtide ja valitsuse vahel puudunud usalduslik vahekord ja sellepärast ei oleval keskliidul tööliste huvide kaitsmine võimalik olnud.

— Pagaritööliste ja ettevõtete vahel ei jõutud öötöö küsimuses kokkuleppele. Töölised on kindlasti öötöö vastu. Küsimuse otsustab valitsus. Valitsus pooldab aga minister Selteri seletuse järgi öötöö sisseseadmist.

— Valitsus kavatses maksma panna uut eesti kapitalile vastavat töölepingute seadust.

— Valitsuse korraldusel „puhastatakse“ tööinspektsiooni koosseisu. Kõrvaldatakse Eenpalu töölispoliitikalte vastuvõetud isikud.

— Hariduseministri kõne järgi õpib eesti algkoolides 100 000, keskkoolides 20 000 ja ülikoolides 500 õpilast. Sajast tuhast algkooli õpilasest jääb algkooli haridusega 90 000. Eesti vabariigi kestmisel on ülikoolidesse astunud 16 000 inimest, kellest ülikooli lõpetasid 4000. — s. o. 25 prots.

— „Kiviõlis“ lõppes streik tööliste osaise võiduga. 60 streikijate perekonnast, kes kohtu teel korteritest välja mõisteti, võivad nüüd mõned streigi lõppemise puhul oma senistesse kodudesse edasi jääda. Need aga, „kes streigi ajal käitunud ulakalt“, aetakse töölt ja korteritest münema.

— Eenpalu poolt määratud töölisteühingute keskliidu juhatusse, mis eesti töölisi peab kaitsema marksismi taudi vastu, kuulub 5 isikut, keda reklaamitakse juristidena ja töölisvanematena. See juhatus võib oma töö läbiviimisel veel uusi liikmeid juurde koopteerida.

— „Uus Eesti“ seletuse järgi tähendab „demokraatia“ praeguses Eestis põlist peremehelikkude hingele nii majanduses kui ka riigielus. Pätsi demokraatia pannud endise „ligadi-logadi demokraatia“ asemele riigis kindla „peremehe majja“.

26. — „Päevalehe“ järgi oli möödunud aastal Eestis 27 streiki, mis kestsid 45 000 tööpäeva. Võrreldes 1934. aastaga tõusis streikidest osavõtnud tööliste arv 3,7 korda. Palgakõrgendust nõudsid 1935. a. 3976 töölisi 24 streigiga, tööseaduste rikumise vastu streikisid 170 töölisi kahel korral. Protestistreike töölt vallandamise pärast oli üks kord 897 töölisega. Tööliste kaotusega lõppes 28,9 prots. streikidest. Kõige ägedamat vastupanu töölised avaldasid ettevõtjad kollektiivlepingute maksmapanemisel.

— Viljandimaa hallparunid nõudsid oma koja konvendil, et põllutöölise arvu suurendamiseks ääremade kehvikute juurdevedamise arvel; et põllutöölise vastutavust töö eest tulevat tõsta, ja et töölised ei tohiks töölt lahkuda, ei tohiks kibeda töö ajal streikida ning et igal töölisel oleks oma tööraamat, milles leda peremehe poolt hinnatakse.

— „Postimees“, kelle toimetuse hiljuti uues koosseisus Pätsi poolt ametisse määrati, ülistab niisamuti ametiühingute rüüstamist. Olevat suur arusaamatus, et ametiühingutel sellisel alusel siinmaani tegutseda lubatud. Uus ametiühingute juhatus peab „Postimehe“ järgi nüüd kõik vastutolud kurnajate ja kurnatavate vahel kaotama.

27. — Papp ja jumalasõna professor Tennmann kirjutas teadusliku töö hinge surematuse kohta. Hinge surematuse olevat papi järgi „tõestatud“ uue mate uurimise põhjal keemias ja matemaatikas!

— 25—28. septembrini peeti valitsuse poolt väljatöötatud seaduse põhjal tööliskoja valimisi. Valimistest osavõtt ulatab „Uus Eesti“ järgi 85 protsendini. Tööliskoja nõukokku valitakse 30 isikut. Nõukogu juhatus määrab valitsus.

— NSV Liit suurendab Eestist ostetavate sigade arvu. Seni on Eestist ostetud 5087 siga. Kavatselakse osta veel teist niisamapalju sigu.

Kõigi maade töölised, naistöölised, talupojad ja töörahvas!

Laiendage ja kindlustage rahva võitlusväerinda fashismi ja sõja vastu!

Rahu eest, demokraatlikkude vabaduste eest, sotsialismi eest!

Toimetuse: *H. Pöögelmann, K. Trein, R. Vakman, O. Rästas, R. Majak.*

Vastutav toimetaja: *H. Pöögelmann.*

Tehniline toimetaja: *S. Lentschitzky*

Väljaanne nr. E-52. Ladumisele antud 21/IX 1936. Trükkimiseks alla kirjutatud 31/X 1936. *Paber 82x110¹/₈. Autoripoognaid 15¹/₂. 7 trükipoog. Ühes trükitp. 88 320 trükit. Üldse 618240 trükitähte. Lengorlit nr. 21700 Tiraash 1500 eksempl. 100 nr. 1833. „KÜLVAJA“ trükikoda, Leningrad, 31, Dcershinski uulits, nr. 39.*

11. 1936

ART NR 31

Zeie võite

|| tellida pealepandud maksuga otsekohe kirjastusest
aadressil: Ленинград „141“, Апраксин пер. № 2,
Издательское т-во иностранных рабочих в СССР.

järgmisi uusi

eestikeelseid raamatuid:

Vennad Grimmid:			
„Muinasjutud“	2 rbl.	75 kop.	
Lebedev:			
„Kes on tugevam“	—	„ 50	„
Teki Odulok:			
„Imteurgini-vanema elu“	3	„ 50	„
V. Juhkum:			
„Meretõus“	4	„ —	„
H. Pöögelmann:			
„Kaks aastat faschistlikku diktatuuri Eestis“	—	„ 75	„
Bianki:			
„Kus vähjad talveund magavad“	—	„ 50	„
H. Pöögelmann:			
„Neile, kes langesid võitluses vendade eest“	2	„ —	„
Arbusov:			
„Kuus armast inimest“ (näidend)	—	„ 60	„
Gradov:			
„Ema külast“ (näidend)	—	„ 30	„
Serafimovitsh:			
„Raudne voog“	3	„ 50	„
Iljin:			
„Kuidas automobiil käima õppis“	—	„ 50	„
Konstantinov:			
„Maakaart jutustab“	5	„ —	„
Raspe:			
Parun Münhauseni seiklused“	2	„ —	„
Iljin:			
„100 000 mispärast“	3	„ —	„

**Nõudke neid raamatuid kohapealsetest
raamatukauplustest.**

===== Tellige uut kirjandust! =====

„КОММУНИЗМИ ТЭЭЛ” № 4-5

(„НА ПУТИ К КОММУНИЗМУ“)

1936

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ПОПУЛЯРНЫЙ ПОЛИТИЧЕСКИЙ, ЛИТЕРАТУРНЫЙ и НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
НА ЭСТОНСКОМ ЯЗЫКЕ

1949

Издательское Товарищество Иностраных Рабочих в СССР, Ленинград, 141, Апраксин пер. № 2
Valismaatööliliste Kirjastusühisus NSV Liidus, Leningrad, 141, Apraksini põikuul. № 2

Hind 2 rubl. 50 kop.